

**T. C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**ÖLDÜRME EMRİ İÇEREN RİVAYETLERİN
DEĞERLENDİRİLMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

Merve ŞİŞMAN

Prof. Dr. Yavuz KÖKTAŞ

Danışman

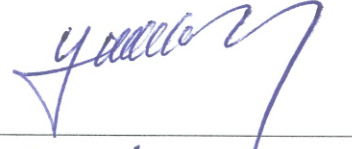
RİZE

2017

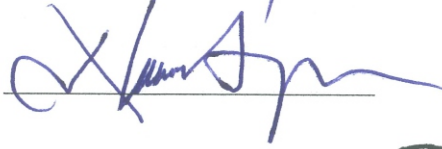
KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalında, Merve ŞİŞMAN tarafından hazırlanan “Öldürme Emri İçeren Rivayetlerin Değerlendirilmesi” başlıklı bu çalışma, 20.06.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Yavuz KÖKTAŞ

Üye: Yrd. Doç. Dr. Nevzat AYDIN

Üye: Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim TURHAN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

12/07/2017

Yrd. Doç. Dr. Musa GÜN
Müdür

ETİK BEYAN

Bu tezdeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı bildiririm. İfade ettiklerimin aksi ortaya çıktığında ise her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. **12/07/2017**

Merve ŞİŞMAN

ÖN SÖZ

Toplumsal huzur ve güvenin temin edilebilmesi için geçmişten günümüze suçlar mukabilinde birtakım cezalandırmalara gidilmiştir. Bu cezalandırma, tarihi süreç içerisinde farklılık gösterse de netice itibariyle hiçbir suç cezasız bırakılmamıştır. Çünkü suçlunun cezasız bırakılması, topluma verilecek bir cezadır.

Bilindiği gibi İslâm'da suçlar mukabilinde verilen cezaların bir kısmı ayetler ile tespit edilmişken, bir kısmı da teşrii görevi bulunan Hz. Peygamber tarafından belirlenmiştir. Hadisler tarafından tespit edilen ceza türlerinden biri de kişinin öldürülmesidir. Yapılan bu çalışmada birtakım suçlara karşılık hadislerde verilen “öldürme” emirleri incelenecektir.

Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde konumuz suç ve ceza kavramları ile ilgili olduğundan, bu kavramların ele alınması gerekli görülmüştür. Yine bu bölümde Yahudi ve Hıristiyan kutsal metinlerinde yer alan “öldürme” emirleri ve şiddet içerikli bazı söylemler ele alınmıştır. Bu konuların incelenmesinin ardından Kur'an'da yer alan kısas cezası incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise “öldürme” emri içeren rivayetlere yer verilmiştir. Burada diğer rivayetlere esas teşkil etmesi hasebiyle, Müslümanın kanının helal sayıldığı üç özellikten bahseden rivayet müstakil bir başlık altında incelenmiş, “öldürme” emri içeren diğer rivayetler ise itikadî, amelî ve çeşitli konular olmak üzere üçlü tasnife tabi tutulmuştur. Yapılan bu sınıflandırmada, işlenmiş olunan suçun mahiyeti dikkate alınmıştır. Bu bölümde konu ile ilgili rivayetler senet ve metin açısından incelendikten sonra, varsa konu ile ilgili âlimlerin şerhlerdeki yorumları ile mezheplerin görüş ve hükümlerine kısaca değinilmiş, sonuç olarak konunun nasıl anlaşılması gerektiğine yer verilerek ikinci bölüm tamamlanmıştır.

Tez dönemim sürecince konu seçiminden itibaren bana rehberlik edip yol gösteren, tezimi büyük bir titizlikle okuyup değerli görüşleri ile çalışmama yön veren danışman hocam Prof. Dr. Yavuz KÖKTAŞ Bey başta olmak üzere çalışmamı okuyarak kıymetli görüşlerini lutfeden Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim TURHAN ve Yrd. Doç. Dr. Nevzat AYDIN Bey'e şükranlarımı sunarım. Ayrıca çalışmam esnasında, gerektiğinde yardımları ile bana destek olan başta Arş. Gör.

Ayşegül TOPRAK ve Arş. Gör. Hamdi TÜRKOĞLU olmak üzere diğer arkadaşlarıma da müteşekkirim.

Son olarak yetişmemde maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen aileme teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Gayret bizden tevfik Allah'tandır.

Merve ŞİŞMAN

RİZE 2017

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	2
ETİK BEYAN.....	3
ÖN SÖZ	4
İÇİNDEKİLER	6
ÖZET	9
ABSTRACT.....	10
KISALTMALAR.....	11
ŞEKİLLER LİSTESİ	12
GİRİŞ	14

BİRİNCİ BÖLÜM

YAHUDİLİK, HİRİSTİYANLIK VE İSLÂM'DA ÖLDÜRME CEZALARI

I. SUÇ VE CEZA KAVRAMI	18
A. Suç Kavramı.....	18
1. Suçun Tanımı	18
2. Suçun Unsurları.....	20
B. Ceza Kavramı	23
1. Cezanın Tanımı	23
2. Cezanın Amacı	24
II. YAHUDİLİK VE HİRİSTİYANLIKTA ÖLDÜRME CEZALARI.....	26
A. YAHUDİLİKTE ÖLDÜRME CEZASI.....	27
1. İrtidat Eden Kimse.....	27
2. Başka İlahlara Tapmaya Davet Eden Kimse.....	27
3. Tanrı'ya ve Anne Babaya Kötü Söz Söyleyen ve Onların Sözü Dinlemeyen Kimse	28
4. Adam Öldüren Kimse.....	29
5. Zina Yapan Kimse.....	30
6. Hayvan ile Cinsel İlişkide Bulunan Kimse	30
7. Rab'den Başka İlah Adına Kurban Kesen Kimse	31
8. Büyücülük ve Cincilik ile Uğraşan Kimse	31
9. Şabat Gününü Kutlamayan Kimse	31
B. HİRİSTİYANLIKTA ÖLDÜRME CEZASI	32

1. Anne Babaya Kötü Söz Söyleyen Kimse	33
2. İsa'nın Krallığını Kabul Etmeyen Kimse	33
3. Barış Yerine Kılıcın Getirilmesi.....	33
III. CAHİLİYE DÖNEMİNDE ÖLDÜRME CEZASI.....	34
Cahiliye Örf ve Adetleri.....	34
1. Adam Öldürme Suçu ve Cezası.....	35
2. Evlilik	36
3. Zina Suçu ve Cezası	37
4. Hırsızlık Suçu ve Cezası.....	37
5. Yol Kesme Cezası (Hirabe).....	37
IV. İSLÂM'DA ÖLDÜRME CEZASI	37
A. İslâm'da Genel Olarak Suç ve Cezalar	37
1. Hadd Cezası Gerektiren Suçlar	38
2. Kıyas ve Diyet Cezası Gerektiren Suçlar	39
3. Tazir Cezası Gerektiren Suçlar.....	40
B. Kur'an'da Yer Alan Öldürme Cezası: Kıyas	40
İKİNCİ BÖLÜM	
ÖLDÜRME EMRİ İÇEREN RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	
I. "MÜSLÜMANIN KANI ÜÇ ŞEY HARİCİNDE HELAL OLMAZ"	
HADİSİNİN İNCELENMESİ	47
A. Hadisin Senet Tahlili	59
1. Abdullah b. Mes'ud'dan Gelen Rivayetin Senedindeki Râvîler	59
2. Hz. Âişe'den Gelen Rivayetin Senedindeki Râvîler	71
3. Hz. Osman'dan Gelen Rivayetin Senedindeki Râvîler	74
B. Hadisin Metin Tahlili	78
C. Değerlendirme	83
II. İTİKADÎ KONULARLA İLGİLİ RİVAYETLER.....	90
A. Peygamberler Hakkında Kötü Söz Söyleyen Kimsenin Öldürülmesi.....	90
B. Ayeti İnkâr Eden Kimsenin Öldürülmesi	101
C. Dinini Değiştiren Kimsenin Öldürülmesi.....	103
III. AMELÎ KONULARLA İLGİLİ RİVAYETLER	114
A. Dördüncü Kez İçki İçen Kimsenin Öldürülmesi.....	114

B. Beşinci Kez Hırsızlık Yapan Kimsenin Öldürülmesi.....	122
C. Mahremi ile Evlenen Kimsenin Öldürülmesi.....	127
D. Lût Kavminin Amelini Yapan Kimsenin Öldürülmesi	136
E. Hayvan ile Cinsî Münasebette Bulunan Kimsenin Öldürülmesi.....	144
F. Babasını Döven Kimsenin Öldürülmesi	147
G. Zekât Vermeyen Kimsenin Öldürülmesi.....	150
H. Müslümanların Birliğini Parçalamak İsteyen Kimsenin Öldürülmesi	154
I. İki Halifeden İkincisinin Öldürülmesi	158
İ. Sihirbazın Öldürülmesi	165
IV. ÇEŞİTLİ KONULARLA İLGİLİ RİVAYETLER.....	170
A. Haksız Vergi Toplayan Kimsenin Öldürülmesi	170
B. Dini Esaslara Muhalif Olarak Kendi Görüşünü Beyan Eden Kimsenin Öldürülmesi.....	174
C. Râfizilerin Öldürülmesi	175
D. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer Hakkında Kötü Söz Söyleyen Kimsenin Öldürülmesi.....	179
E. Hz. Muaviye'nin Öldürülmesi	180
F. Kur'an'ın Yaratılmış Olduğunu Söyleyen Kimsenin Öldürülmesi	182
SONUÇ.....	185
KAYNAKLAR	187
EKLER.....	202
ÖZ GEÇMİŞ.....	207

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: Temel İslam Bilimleri

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Yavuz KÖKTAŞ

Hazırlayan: Merve ŞİŞMAN

Yıl: 2017

ÖZET

ÖLDÜRME EMRİ İÇEREN RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

İslâm Hukukunda kişilere uygulanan cezaların kaynağı elbette ki Kur'an ve sünnettir. Bu çalışmada Kur'an'da yer alan kısas cezası ile hadislerde yer alan "öldürme" emirlerine yer verilmiştir. İki bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm'da öldürme cezaları ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise tezin konusunu oluşturan "öldürme" emri ile ilgili rivayetlerin sened ve metin tahlili yapılarak, rivayetlerin sıhhat durumu ve konu ile ilgili değerlendirmelere yer verilmiştir. Araştırmanın sonucunda konu ile ilgili hadisler arasında sahih, zayıf, mevzu rivayetler ile mensuh rivayetlerin olduğu da tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suç, ceza, Yahudilik, Hıristiyanlık, Cahiliye, İslâm, hadis, öldürme emri

Recep Tayyip Erdogan University Graduate School of Social Sciences

Department: Basic Islamic Sciences

Thesis Type: Master Thesis

Supervisor: Prof. Dr. Yavuz KÖKTAŞ

Author: Merve ŞİŞMAN

Year: 2017

ABSTRACT

THE ASSESSMENT OF NARRATIVES CONCERNING KILLING ORDER

The source of the punishments applied to the people in Islamic Law is certainly the Qur'an and the Sunnah. This study deals with both the “retribution” set down in the Qur'an and the “orders for killing” quoted in the hadiths. The study is composed of two parts. The first part examines the death penalties in Judaism, Christianity and Islam. The second part discusses the authenticity of the narratives, regarding the killing issue, through their “text and isnad analysis” and also present certain arguments. The study finally establishes that there are authentic, weak, fabricated and abrogated narratives among the hadiths concerning the issue.

Keywords: Crime, Punishment, Judaism, Christianity, Pre-Islamic Era, Islam, Hadith, Commandment of Slaughter

KISALTMALAR

a.e.	Aynı eser
a. mlf.	Aynı müellif
a.s.	Aleyhi's-selam
a.y.	Aynı yer
b.	bin
bk.	Bakınız
c.	Cilt
c.c.	Celle Celâlüh
çev.	Çeviren
haz.	Hazırlayan
H.z.	Hazreti
İFAV	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
no.	Numara
r.a.	Radyallâhu anh
s.	Sayfa
s.a.s.	Sallallâhu aleyhi ve sellem
t.y.	Basım tarihi yok
vd.	Ve diğerleri
y.y.	Basım yeri yok

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 Müslümanın Kanı Üç Şey Haricinde Helal Olmaz Rivayetinin İsnad Şeması	58
Şekil 2 Peygamberler Hakkında Kötü Söz Söyleyen Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetlerin İsnad Şeması	93
Şekil 3 Ayeti İnkâr Eden Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetinin İsnad Şeması	102
Şekil 4 Din Değiştiren Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetinin İsnad Şeması.....	105
Şekil 5 Dördüncü Kez İçki İçen Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetinin İsnad Şeması.....	117
Şekil 6 Beşinci Kez Hırsızlık Yapan Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetinin İsnad Şeması	124
Şekil 7 Mahremi İle Evlenen Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetinin İsnad Şeması.....	129
Şekil 8 Üvey Annesi ile Evlenen Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetinin İsnad Şeması.....	132
Şekil 9 Lût Kavminin Amelini Yapan Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetinin İsnad Şeması	138
Şekil 10 Hayvan ile Cinsî Münasebette Bulunan Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetinin İsnad Şeması.....	145
Şekil 11 Babasını Döven Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetinin İsnad Şeması	148
Şekil 12 Zekât Vermeyen Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetinin İsnad Şeması	151
Şekil 13 Müslüman Birliğini Parçalamak İsteyen Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili rivayetinin İsnad Şeması	155
Şekil 14 İki Halifeden İkincisinin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetinin İsnad Şeması	159
Şekil 15 Sihirbazın Öldürülmesi ile İlgili Rivayetinin İsnad Şeması	166
Şekil 16 Haksız Vergi Toplayan Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetinin İsnad Şeması.....	171

Şekil 17 Dini Esaslara Muhalif Olarak Kendi Görüşünü Beyan Eden Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetin İsnad Şeması.....	174
Şekil 18 Râfızilerin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetin İsnad Şeması.....	177

GİRİŞ

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Hadis kaynaklarında, işlenmiş olan suç karşılığında ceza olarak kişinin öldürülmesini emreden rivayetlere rastlanmaktadır. Ancak bu rivayetlerin her biri araştırılmaya muhtaçtır. Bu araştırma, konu ile ilgili rivayetlerin sıhhat durumu ve nasıl anlaşılması gerektiği hakkında bilgi vermek amacıyla ele alınmıştır.

İslâm dininin yaşam hakkına verdiği önem bilinmektedir. Ancak toplumsal güvenin temin edilmesi için ayet ve hadislerde birtakım suçlara mukabil kişinin öldürülmesi emredilmiştir. Bu tür bir cezalandırma ile hedeflenen şeyin doğru bir şekilde anlaşılması önem arz etmektedir. Bu sebeple incelenen çalışmada İslâm dininde, kişinin öldürülmesinin emredildiği durumlar ele alınmış ve konu ile ilgili rivayetler değerlendirilmiştir. Böyle bir çalışma ile “öldürme” emri içeren rivayetler, delil olmaya elverişliliği açısından incelenmiştir.

Araştırmanın Kapsamı

Bu çalışmada konunun sınırlandırılması amacıyla sadece merfu rivayetler ele alınmıştır. Bir rivayetin muhtelif kaynaklarda geçmesi muhtemeldir. Şayet konu ile ilgili rivayet, temel eserlerde geçiyorsa tüm kaynakları vermek mümkün olmadığından sadece bu kaynaklarda geçtiği yerler gösterilmiştir. Bunlar dışında yer alan rivayetler olduğunda ise, ilgili metnin geçtiği diğer kaynaklara da yer verilmiştir.

Çalışmada rivayetlerin isnadlarını gösteren şemalara yer verilmiştir. Ancak rivayetin tüm tariklerini bir tabloda göstermek mümkün olmayacağından hadisin, çalışmada gösterilen geçtiği kaynaklardan en az bir isnada yer verilmiştir. İsnad şeması verildikten sonra tüm tariklerin incelenmesi bir yüksek lisans çalışmasının sınırlarını zorlayacağından, sadece her sahabiden gelen en az bir tarik incelenmiştir.

“Öldürme” emri ile ilgili rivayetlerin inceleneceği bu çalışmada, konu ile ilgili olmasına rağmen recm cezasına yer verilmemiştir. Bunun sebebi Yusuf Ziya KESKİN tarafından, recm cezası ile ilgili rivayetlerin tüm tariklerini inceleyen “Recm Cezası -Ayat ve Hadis Tahlilleri-” isimli bir çalışmanın yapılmış olmasıdır.

Araştırmanın Metodu

Hadislerde yer alan öldürme emirleri tespit edilirken bilgisayar programlarından konu ile ilgili lafızlar taranmış ve bu sonuçlar neticesinde tespit edilen rivayetler çalışmanın konusuna dâhil edilmiştir. İlgili konu incelenirken öncelikle seçmiş olduğumuz kaynaktaki geçen rivayetin metnine ve günümüze kazandırılan tercümelere de istifaade edilerek tercümesine yer verilmiş, ardından rivayetin kaynakları gösterilmiştir. Konu ile ilgili benzer muhtevaya sahip rivayetler ile karşılaşıldığında ise yeni bir başlık açılmadan aynı başlık altında diğer rivayetlere yer verilmiştir.

Kaynakların verilmesinin ardından, rivayetin belirtilen kaynaklardaki tarikleri tablo halinde gösterilmiştir. Rivayetin isnadları tablo halinde gösterildikten sonra ise her sahabiden gelen en az bir tarik, râvilerinin cerh-tadil ilmindeki durumlarını gösterecek şekilde incelenmiştir.

Araştırmanın Kaynakları

Çalışmada konu ile ilgili metinler verildikten sonra, hadisin hangi kaynaklarda yer aldığı belirtilmiştir. Burada *Kütüb-i Tis 'a'*ya ek olarak diğer hadis kaynaklarından Ma'mer b. Râşid'in "*el-Câmi*"i, Tayâlisî'nin "*Müsned*"i, Abdurrezzak ve İbn Ebi Şeybe'nin "*Musannef*"leri, İbn Hibbân'ın "*Sahih*"i, Taberânî'nin "*el-Mu'cem*"leri, Hâkim en-Neysâbûrî'nin "*el-Müstedrek*"i ve Beyhakî'nin "*es-Sünen*"inden de istifaade edilmiştir. Bu kaynaklar dışında yer alan rivayetler olduğunda ise, ilgili metnin geçtiği diğer kaynaklara da yer verilmiştir.

Şerhler ile ilgili İbn Abdilberri'nin "*el-İstizkâr*"ı, Bâcî'nin "*el-Müntekâ*"sı, Nevevî'nin "*Sahihu Müslim bi şerhi'n-Nevevî*"si, İbn Hacer'in "*Fethu'l-bârî*"si, Aynî'nin "*Umdetu'l-kârî*"si, Kastallânî'nin "*İrşâdu's-sârî*"si, Mübârekfûrî'nin "*Tuhfetu'l-ahvezî*"si, Hattâbî'nin "*Me'âlimü's-sünen*"i, Azîmabâdî'nin "*Avnu'l-ma'bud*"u gibi eserlerden istifaade edilmiştir.

Cerh-tadil ile ilgili İbn Sa'd'ın "*et-Tabakât*"ı, Buhârî'nin "*et-Târihu'l-kebir*"i, İclî'nin "*Ma'rifetu's-sikât*"ı, İbn Ebî Hatim'in "*el-Cerh ve't-ta'dil*"i, İbn Hibban'ın "*es-Sikât*"ı ve "*Kitabu'l-mecrûhîn*"i, Mizzî'nin "*Tehzîbü'l-Kemâl*"i, Zehebî'nin "*Tezkiretü'l-huffâz*"ı, "*Siyeru'l-âlemi'n-nübelâ*"sı ve "*Mîzânu'l-ittidâl*"i, İbnü'l-Cevzî'nin "*ed-Duafa ve'l-metrukûn*"u, İbn Hacer'in "*Lisânu'l-*

mîzân"ı, "*Tehzîbu't-tehzîb*"ı ve "*Takrîbu't-tehzîb*"ı gibi eserlerden istifade edilmiştir.

Çalışmada bazı rivayetler incelenirken mezhep görüşlerine de kısaca yer verilmiştir. Fıkıhla ilgili Serahsî'nin "*el-Mebsût*"u, Kâsânî'nin "*Bedaiu's-sanâ'i*"si, Merğînânî'nin "*el-Hidâye*"si, İbn Rüşd'ün "*Bidâyetü'l-müctehid*"i, Şafî'nin "*el-Üm*"ü, İbn Hümam'ın "*Fethu'l-kadîr*"ı, İbn Nüceym'in "*Bahru'r-râik*"ı, İbn Âbidîn'in "*Reddu'l-Muhtar*"ı gibi eserlerden istifade edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAHUDİLİK, HİRİSTİYANLIK VE İSLÂM'DA ÖLDÜRME CEZALARI

Cemiyet halinde yaşayan insanın, yaşamını belli bir düzen içerisinde devam ettirebilmesi için birtakım kurallara tabi olması gerekmektedir. Çünkü diğer insanlarla birlikte ortak yaşam sürmek, birbirlerinden tamamen farklı isteklere sahip fertler arasında çatışmaların çıkmasına zemin hazırlayabilir. Bu sebeple, menfaat çatışmalarının ortaya çıkmasını engellemek için kanun koyucu tarafından toplumun güven içinde yaşamasını temin edecek emir ve yasaklar koyulmalıdır. Bu emir ve yasakların ihlali durumunda da muayyen cezalar belirlenmelidir ki toplumda kaos ortamının oluşması engellenmiş olsun.¹

Kanundaki mevcut hükümlerin amacı kişisel hakların koruma altına alınması ve sosyal hayatta belirli bir düzen ile fertler arası eşitlik ve adaletin sağlanmasıdır. Bu sebeple cezalandırmadaki genel gayenin ictimaî faydayı sağlamak olduğunu söyleyebiliriz.² İşlediği suça karşılık faile bazı cezalar uygulanmalıdır ki, o fiili işlemek isteyen diğer insanları bu düşünceden vazgeçirmek ya da o suçu işleyen kimseyi ıslah edip bir daha kamu düzenini bozmaya azmetmesini engellemek amacı hâsıl olsun.³ Çünkü cezaya çarptırılma korkusu, kamu düzenini bozacak fiili işlemeyi düşünen birini, yapılması veya terk edilmesi emredilen hukuk kurallarına uygun davranmaya zorlar.⁴

Suçta mukabil ceza tayin edilmesinin toplumsal düzen için elzem olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeptendir ki tarihi süreç içerisinde mevcut düzeni bozan davranışlar cezaya tabii tutulmuş, karşılıksız bırakılmamıştır. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm dinlerine baktığımızda, işlenmiş olan birtakım suçlara karşılık cezalandırılmaya gidildiği görülmektedir. Çünkü suç ve cezanın tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Nitekim tarihin her sahnesinde mevcut olan dinlere baktığımızda işlenmiş olan suç mukabilinde uygulanan bir çeşit cezai yaptırımın

---

¹ M. Tahir Taner, *Ceza Hukuku Umumi Kısım* (İstanbul: Ahmet Sait Matbaası, 1949), 1; Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007), 51.

² M. Cevat Akşit, *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları* (İstanbul: Gümüşev Yayıncılık, 2015), 58.

³ Taner, *a. e.*, 2.

⁴ Necip Bilge, *Hukuk Başlangıcı Hukukun Temel Kavram ve Kurumları* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2007), 22.

olduğu görülmektedir. Nitekim Yahudilik ve Hıristiyanlıktaki kutsal metinler incelendiğinde, işlenen suç karşısında uygulanması emredilen birtakım cezaların mevcut olduğu görülmüştür. İslâm dininde de aynı durum söz konusudur. İşlenmiş olan birtakım suçların cezası Kur'an ve sünnet tarafından tespit edilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde suç ve ceza kavramlarının tanımı ve unsurları, cezalandırmada gözetilen amaçlar, Yahudilik, Hıristiyanlık, Cahiliye ve İslâm'da öldürme cezaları üzerinde durulacaktır. Bu konular ele alındıktan sonra konu ile ilgili olması sebebiyle kısas cezası incelenerek bu bölüm tamamlanacaktır.

I. SUÇ VE CEZA KAVRAMI

A. Suç Kavramı

1. Suçun Tanımı

Toplumsal düzeni sağlamak amacıyla işlenen suçlara mukabil birtakım yaptırımların olması gerektiğine yukarıda değinilmiştir. Yapılması emredilen bir fiili yapmamak veya terk edilmesi emredilen bir fiili yapmak şeklinde kuralları ihlal eden kimselerin ıslahı ve toplumun refahı için, suç mukabilinde cezai yaptırımların uygulanması önemli bir gerekliliktir. Çünkü suça karşılık herhangi bir cezaî yaptırımın uygulanmaması, toplumun bütününe zarar vermek demektir.

Cezanın tatbiki, ilk bakışta faile zarar vermek gibi görünse de aslında bununla toplumda oluşacak daha büyük zararların önüne geçilmektedir. Muhammed Ebû Zehra canilere ceza vermemenin, bütün herkese zarar vermek olduğunu söyleyerek bu konuda İslâm şeriatını kangren olan bir hastayı tedavi eden doktora benzetmekte ve şöyle demektedir: "İslâm şeriatı tıpkı kangren olmuş bir organı, vücudun kalan kısmı sağlam kalsın diye kesen doktor gibidir."⁵ Dolayısıyla İslâm dinindeki cezalandırmalar ile suç işleme potansiyelinin en aza indirilmesini sağlamak, toplumsal düzeni bozan fiillerin işlenmesini ve aleniyet kazanmasını engellemek adına, suç işlemeyi kolaylaştıran unsurların ortadan kaldırılmasının hedeflendiği söylenebilir.⁶ Buradan anlaşılıyor ki genel menfaati temin etmek

⁵ Muhammed Ebû Zehra, *el-Cerime ve'l-ukube fi'l-fikhi'l-İslâmî: el-Ukûbe*, (Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1998), 8.

⁶ Mehmet Boynukalın, "Suç", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 37 (Ankara: TDV Yayınları, 2009), 454.

adına, birtakım zararların ortaya çıkmasına sebebiyet verecek bazı uygulamaların tatbik edilmesi gayet tabiidir. Aksi halde sonuç daha kötü olacaktır. Bu sebeple insanların varlığını güven içinde sürdürmesine imkân sağlayan kurallar ceza yaptırımlarıyla düzenlenmekte, bu bağlamda her norm ihlali cezalandırılabilir. ⁷

Suç ve ceza ile ilgili gerek İslâm hukuku gerek modern hukukta çeşitli tanımlar yapılmıştır. Burada yapılan tüm tanımların verilmesi yerine, suç tanımlarken farklı hususlara değinilen açıklamalara yer verilecektir.

İslâm hukukundaki suçlar genel itibariyle konusuna, cezasının büyüklüğüne, suçlunun kasdına, işleniş şekline ve suçun ortaya çıktığı zamana göre farklı kategorilere ayrılmış olsa da en meşhur ayırım, cezasının Şâri‘ tarafından tayin edilip edilmediğine göre yapılan had, kısas, diyet ve tazir suçları şeklinde olan tasniftir. ⁸

İslâm hukukunda suç kavramına bakıldığında dar anlamıyla suçu karşılayan genel kabul görmüş bir terimin olmadığı görülür. ⁹ Arapça kökenli olan, c-r-m kökünden türeyen cerime ve cürüm kelimeleri sözlükte kesmek ve elde etmek/kazanmak anlamlarına gelir. Cürm ve cerime kelimeleri ağır günah ve yapılması yasak olan fiil demektir. ¹⁰

c-n-y kökünden türemiş olan cinayet kelimesi ise genel olarak suçu ifade etmek için kullanılır. Hukuk dilinde bu kavram can, mal ve birtakım şeyler aleyhine işlenmiş ve dinen yasaklanmış olan fiilin ismidir. ¹¹ Genel anlamda suç, yasak bir davranışı yapmak ya da yapılması emredilen bir fiili terk etmek şeklinde

---

⁷ Hasan Dursun, “İdari Suç ve Cezalarda Kanunilik İlkesi”, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2014), 3.

⁸ Abdulkadir Udeh, *et-Teşriü'l-cinâiyyü'l-İslâmî mukaranen bi'l-kanûni'l-vad'i* (Beyrut: Dâru'l-Kâtibi'l-Arabî, y.y.) 1: 78; Boynukalın, “Suç”, 455.

⁹ Boynukalın, *a. y.*

¹⁰ Elmalılı Hamdi Yazır, *Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh İstılahları Kamusu* (İstanbul: Eser Neşriyat, 1997), 1: 314.

¹¹ Ali Şafak, *Seküler Ceza Hukuku Kurumlarıyla Mukayeseli İslam Ceza Hukuku-Genel Hükümler-* (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2012), 1: 99.

tanımlanabilir.¹² Sözlük anlamı hata, kabahat, cürüm, cinayet anlamına gelen¹³ suç kelimesi için İslâm hukukunda yapılmış olan tanımlarından bazıları şu şekildedir:

“Suç, Allah’ın hadd veya tazir cezasıyla men ettiği şeri‘ yasaklardır.”¹⁴

“Suç yasak bir fiili yapmak veya yapılması emredilen bir fiili terk etmektir.”¹⁵

“Suç, Allah’ın emretmiş olduğu dini hükümlere karşı isyan etmektir.”¹⁶

Cürm ve cerime kelimelerinin Türkçe karşılığı olan suçun, modern hukukta sahip olunan felsefi görüşe göre farklı tanımlarının yapıldığı belirtilmiştir.¹⁷ TDK’da ki suç maddesine baktığımızda yasalara aykırı davranış olarak tanımlanan bu kavram törelere ve ahlâk kurallarına aykırı davranış ya da bir toplumda haksız sayılıp yazılı yazısız kurallarla yasaklanan ve yaptırıma bağlanan eylem şeklinde de tanımlanmıştır.¹⁸

Bir fiili suç olarak niteleyebilmek için onu diğer fiillerden ayıran hususların neler olduğunu tespit etmek oldukça önemlidir. Öncelikle bir davranışın suç sayılabilmesi için cezasının kaynakta belirtilmiş olması gerekmektedir. Aksi halde cezası tanımlanmamış bir fiilin icrasında, o fiil suç olarak isimlendirilemez.¹⁹

Aşağıda, bir fiilin suç kapsamında değerlendirilebilmesi için ihtiva etmesi gereken unsurlar ele alınacaktır. Ancak belirtmek isteriz ki çalışmanın bu kısmında ele alınan bilgilerin detayına girilmeden, genel bir çerçevenin sunulması amaçlanmıştır.

2. Suçun Unsurları

Öncelikle suçun genel unsurları üzerinde bir ittifakın olmadığı belirtilmelidir. Bu unsurların sekiz olduğunu söyleyenler olsa da Türk ceza

¹² Şafak, *Mukayeseli İslâm Ceza Hukuku*, 1: 98.

¹³ Şemseddin Sami, *Kâmus-i Türkî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2010), 837.

¹⁴ el-Mâverdî, *el-Ahkamu’s-sultaniye*, nşr. Ahmet Mübarek el-Bağdadî (Kuveyt: Mektebetü İbn Kuteybe, 1409/1989), 285.

¹⁵ Udeh, *et-Teşriü’l-cinâiyü’l-İslâmî*, 1: 66.

¹⁶ Ebû Zehra, *el-Cerime*, 20.

¹⁷ Boynukalın, “Suç”, 453.

¹⁸ http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5926061f5d2ef4.68815683. Erişim 25. 05. 2017; Boynukalın, “Suç”, 453.

¹⁹ Akşit, *İslâm Ceza Hukuku*, 67.

kanununda genel olarak suçun unsurlarının kanuni unsur, maddi unsur, hukuka aykırılık unsuru ve manevi unsur olmak üzere dört temel unsur olduğunu görmekteyiz.²⁰ İslâm hukukunda “Erkanu’l-Cerime” adı altında ele alınan bu unsurlardan birinin, işlenen fiilde gerçekleşmemesi halinde de suçun varlığından bahsedilemez.²¹

a. Kanuni Unsur

Yasak fiilin kanunen yapılmış olan tanıma uyması demek olan bu ilke kısaca “kanunsuz suç olmaz” kaidesinin bir ifadesidir.²² Cezalandırmanın temeli kanun tarafından tespit edilen emirlere aykırı davranmaktır. Aykırı davranmak da sadece yapılması emredilen veya yasaklanan bir kanunun varlığı ile mümkündür.²³

İşlenmiş olan fiil, kanunen tanımlanmış olan vasıfları bünyesinde barındırıp, kanundaki suç tanımına uygun bir şekilde gerçekleşmişse kanuni unsur oluşmuş ve suç işlenmiş demektir.²⁴ Aksi halde düzenlenmiş olan yasalara uygunluk söz konusu değilse, suçun kanuni unsuru gerçekleşmemiş demektir ki o durumda fiil suç olarak nitelendirilemez. Kanuni unsurun olmaması halinde cezalandırmada keyfiyetin meydana gelmesi söz konusudur. İşte bu unsur ile suça mukabil cezalandırmada keyfiliğin oluşması engellenmiş olur.²⁵

Türk Ceza Kanununun ilk maddelerine bakıldığında “Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz” denildiğini görülmektedir.²⁶ Bu madde suçta ve cezada kanunilik ilkesini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Günümüz ceza hukukunda olduğu gibi, İslâm ceza hukukunda da bir fiilin suç olarak kabul edilmesi için öncelikle aranan şart, yasaklamanın kanuna dayalı

---

²⁰ Boynukalın, “Suç”, 455.

²¹ Bk. Udeh, *et-Teşriu’l-cinâiyyü’l-İslâmî*, 1: 110-112; Ebû Zehra, *el-Cerime*, 131-133.

²² Boynukalın, *a. y.* ; M. Tahir Taner, *Ceza Hukuku*, 82.

²³ Ebû Zehra, *el-Cerime*, 133.

²⁴ Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, *Ceza Hukuku Genel Hükümler ve Özel Hükümler (Kişilere Karşı suçlar) Temel Bilgiler* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2007), 68.

²⁵ Akşit, *İslâm Ceza Hukuku*, 99.

²⁶ Fahrettin Demirağ, *Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu Yürürlük Kanunu* (Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2007), 56.

olması ve failin işlediği fiilin nassda tarif edilen suç tipine uygun olmasıdır. Cezalandırmanın olabilmesi için kanunun, fiilin işlendiği zaman ve yerde yürürlükte olması ve fiili işleyen kişiye uygulanabilir olması gerekir. İslâm hukukunda hangi davranışın suç olduğu ve bu suç mukabilinde hangi cezanın uygulanacağı ise Kur'an ayetleri, hadisler ve icma ile açık bir şekilde tespit edilmiştir.²⁷

b. Maddi Unsur

Kanunda suç olarak tanımlanmış bir fiile, ceza tatbik edilebilmesi için o fiilin vuku bulması gerekmektedir. Yasak fiil olumlu ya da olumsuz bir fiil ile meydana geldiğinde suçun maddi unsuru oluşmuş olur.²⁸ Suçta fiilin işlenmiş olması gerekmektedir. Dolayısıyla düşüncelerde kalmış, fiiliyata geçirilmemiş davranışlar için herhangi bir yaptırımın olması söz konusu değildir.

İslâm hukukunda da davranışa dökülmeyen bir düşünce için herhangi bir cezai yaptırım öngörülmemiştir. Nitekim sadece düşüncede kalmış kötülükler için herhangi bir cezalandırmanın olmadığı hadislerde bildirilmiştir.²⁹ Dolayısıyla İslâm dininde de suçun işlenmiş sayılması için maddi unsurun zorunlu olduğu anlaşılmaktadır.³⁰

c. Manevi Unsur

Bir fiilin suç sayılabilmesi için gerekli olan şartlardan bir tanesi de o fiilin isnat yeteneğine ve kusura sahip bir fail tarafından, kasıtlı ve bilerek işlenmiş olmasıdır.³¹ Yani failin cezalandırılabilmesi için kendisinin sorumluluk sahibi olması gerekir. Failin sorumluluk derecesini ortaya koyan bu unsur ise suçun manevi unsurunu meydana getirir.³² Dolayısıyla akıl melekesi ve irade gücüne sahip olmayan kişilerin işlemiş olduğu suç için herhangi bir cezai müeyyide

²⁷ Akşit, *İslâm Ceza Hukuku*, 99; Şafak, *Mukayeseli İslâm Ceza Hukuku*, 1: 141.

²⁸ Şafak, *a. e.*, 1: 364; Boynukalın, "Suç", 455.

²⁹ Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi 'u's-sahîh*, nşr. Muhammed Züheyr b. Naâir el-Nâsır (Beyrut: Dâru Tavkı'n-Necât, 1422), "Rikâk", 31; Müslim b. el-Haccâc, *Sahîhu Müslim*, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1412/1991), "İman", 206.

³⁰ Akşit, *a. e.*, 67.

³¹ Boynukalın, "Suç", 456; Öztürk ve Erdem, *Ceza Hukuku*, 141.

³² Ebû Zehra, *el-Cerime*, 132; Taner, *Ceza Hukuku*, 80.

uygulanamaz. Çünkü böyle bir kimsenin işlemiş olduğu fiilde, suçun manevi unsuru eksiktir.

d. Hukuka Aykırılık Unsuru

Hukuka Aykırılık Unsuru ile hukuk düzeni tarafından izin verilmeyen bir fiilin yasalarla çelişki ve çatışma halinde olması kastedilmektedir.³³

Yukarıda bir fiilin cezayı gerektirecek suç sayılması için gerekli olan şartlara kısaca yer verilmiştir. İslâm hukukunda da cezanın tatbiki için gerekli olan bu unsurlar bir fiilde birleştiğinde artık işlenen suç mukabilinde cezanın tatbik edilmesi gerekir.

Suç ve unsurları ele alındıktan sonra suça mukabil uygulanacak olan ceza kavramının tanımına, cezalandırmadaki amaçlara ve Yahudilik, Hıristiyanlık ile İslâm dinlerinde işlenen suça karşılık tatbik edilmesi istenen cezalara yer verilecektir.

B. Ceza Kavramı

1. Cezanın Tanımı

Kur'an'ı Kerim'de farklı kullanımlarıyla beraber yüzü aşkın yerde geçen ceza kavramı sözlükte mükâfat ve aleyhte olan karşılık anlamında kullanılmakta, iyi veya kötü olan bir fiilin tam ve yeterli karşılığının verilmesi anlamına gelmektedir.³⁴ İslâm hukukunda işlenmiş olan suç mukabilinde ihlal edilen hak ve menfaatlerin çeşitlerine göre tayin edilmiş farklı dünyevi cezalar vardır.³⁵ Toplum yararını temin için kanun koyucu tarafından tespit edilen ceza hapis, dövme, öldürme, recmetme, organ kesme gibi farklı şekillerde icra edilebilir.³⁶ Ceza, kanun koyucu tarafından toplum menfaatini sağlamak amacıyla yasaklanmış olan bir fiili

³³ Öztürk ve Erdem, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 113; Boynukalın, "Suç", 456; Demirbaş, *Ceza Hukuku*, 188.

³⁴ İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, (Beyrut: Dâru Sâdır, t. y.) 14: 143; Şemseddin Sami, *Kâmus-i Türkî*, 475; Adil Bebek, "Ceza", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 7 (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 469.

³⁵ Bebek, "Ceza", 470.

³⁶ Udeh, *et-Teşriu'l-cinâiyyü'l-İslâmî*, 1: 609; Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013), 72.

yapan kişiye, acı verici bir karşılık olarak verilen müeyyide şeklinde de tanımlanabilir.³⁷

Türkçede, İslâm hukukunun aksine sadece kötü davranışlar karşısında verilen karşılık manasında olan ceza kavramı, suç işleyen bir kimsenin yaşantısına, özgürlüğüne, malına, onuruna karşı yasaların öngördüğü³⁸, para cezasından öldürme cezasına kadar miktarı derecelendirilebilen yaptırımın adıdır.³⁹

Bir davranışın iyi olsun kötü olsun karşılıksız bırakılması bir nevi haksızlıktır. İslâm dininde, yapılan davranışlara mukabil hem dünya hayatında hem de ahiret hayatında karşılık verilmesinin gerekliliği, ayet ve hadisler tarafından bildirilmiştir.⁴⁰ Dünya hayatındaki cezalandırmaya baktığımızda tarihi süreç içerisinde her dönemde belirli ceza tiplerinin olduğunu görmekteyiz.

2. Cezanın Amacı

Cezai yaptırım, toplum içerisinde yaşamış olmanın gerektirdiği bir uygulamadır. Bütün cezalar, yanlış davranışlarda bulunan bireyleri düzeltip topluma kazandırmak ve toplumu kötülüklerden korumak içindir.⁴¹ İnsanlık tarihi boyunca korunması hedeflenen önemli hususlar olmuş ve bu hususların korunması için de kanun ile çeşitli önlemler alınmıştır. İslâm dini, içinde yaşadığımız dünya hayatının üzerine kurulu olduğu dini, nefsi, aklı, nesli ve malı korumayı hedeflemiştir.⁴² İsrâ suresinde insanın izzet ve şeref sahibi olduğu ve diğer yaratılardan üstün olduğu bizlere bildirilmiştir.⁴³ İnsanın bu üstün meziyetlere de ancak yukarıda sayılan beş maslahatın korunması ile ulaşabileceği söylenmiştir.⁴⁴ Dolayısıyla bu beş temel esasa zarar verecek her türlü davranış birer suç olup, suçun işlenmesini önlemek için caydırıcı birtakım cezalar tayin edilerek mefsedetın oluşması engellenmek istenmiştir. Ceza kanununun amacının, kısaca

³⁷ Akşit, *İslâm Ceza Hukuku*, 79.

³⁸ http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK. GTS. 59260623861370. 67986996. Erişim Tarihi 25. 05. 2017.

³⁹ Ali Şafak, *Hukuk Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Rehber Yayıncılık, 1992), 77.

⁴⁰ Bk. Bebek, "Ceza", 470.

⁴¹ Ali Şafak, *Seküler Ceza Hukuku*, 1: 624.

⁴² Ebû Zehra, *el-Cerime*, s. 30.

⁴³ el-İsrâ 17/70.

⁴⁴ Ebû Zehra, *el-Cerime*, s. 31.

kişi hak ve özgürlüklerini koruyup, kamu düzeni ile toplumsal barışı sağlamak ve suç işlenmesini önlemek olduğu söylenebilir.⁴⁵

Dolayısıyla toplumdaki güven ortamını bozan, insan haklarına tecavüz eden, toplumsal düzen ve istikrarı tehlikeye sokan her türlü fiilin önüne geçebilmek için birtakım tedbirler alınmalıdır. Bu tedbirlerden en önemlisi de suç işlenmeden önce faili, fiilini işlemekten caydıracak cezaların belirlenmesidir. Özelde İslâm hukukunda genelde ise tüm cezai yaptırımlarda gözetilen amaçları şöyle maddeleyebiliriz:

1. Toplumsal güvenin korunması için suçların alenîlik kazanmasını engelleme⁴⁶

2. Umumi caydırıcılığı sağlamak⁴⁷

3. Fazileti korumak ve kötülüğün toplumda yayılmasından toplumu korumak⁴⁸

4. Nisbî ceza teorisi: Toplumsal fayda/ Önleme/ Caydırıcılık. Bu teoriye göre ceza amaç değil, diğer birtakım amaçlara ulaşmak için gerekli olan bir araçtır. Ceza suçluyu ve toplumu suç işlemekten alıkoyan bir yaptırımdır.⁴⁹

5. Cezalandırma ile korkutma-önleme, korkutma-uslandırma veya tasfiye/yok etme gayelerine ulaşılmak istenmiştir. Korkutma-önleme ile genel önleyici tedbirin alınması amaçlanmış, cezanın korkutucu niteliği ile diğer kişilerin de aynı suçu işlemesi önlenmek istenmiştir. Korkutma-uslandırma ile suçlunun işlemiş olduğu suçu yeniden yapmasını önlemek ve faili topluma yeniden kazandırmak amaçlanmıştır. Tasfiye/yok etme ile de uslandırıcı diğer hallerin uygulanamaması halinde toplumda güven ortamını tesisi için suçlunun toplumdan

---

⁴⁵ Celal Ülgen, Coşkun Ongun, *Anayasa ve Temel Ceza Yasaları* (İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2008), s. 107; Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökçen, Caner Yenidünya, *Gerekçeli Ceza Kanunları* (Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2010), 25.

⁴⁶ Boynukalın, “Suç”, 454.

⁴⁷ M. Cevat Akşit, *İslam Ceza Hukuku*, 58.

⁴⁸ Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, 27.

⁴⁹ Fatma Karakaş Doğan, “Cezanın Amacı ve Hapis Cezası” (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi: 2009), 20; Adem Yıldırım, “Kur’an-Sünnet Işığında Cezanın Amacı” (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2013), 180.

çıkarılması amaçlanmıştır. Cezalandırma bu niteliklere sahip olmalı ve vakaya göre bu amaçlardan biri diğerine üstünlük gösterebilir.⁵⁰

Netice itibariyle suça mukabil uygulanan cezalardaki nihai hedefin kamu yararını sağlamak olduğunu söyleyebiliriz. Bu açıdan cezalandırma bir zulüm değil Allah'ın insanlığa bir rahmeti olarak düşünölmeli ve mefsedetin oluşmasına engel olmak için meşru kılınan bir zarar olarak görölmelidir.⁵¹

Çalışmanın bu kısmına kadar bir fiilin suç kapsamında değerlendirilmesi için gerekli olan unsurlar görölmüş ve bu unsurlardan birinin eksikliği halinde suçun varlığından bahsedilemeyeceğine değinilmiştir. Suç kavramının incelenmesinin ardından ceza kavramına ve cezalandırmadaki amaçların neler olduğu ele alınmıştır. Şimdi Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm'da verilen "öldürme" cezalarına yer verilecektir. Hıristiyanlıkla ilgili bölüm işlenirken doğrudan öldürme cezasının tespit edildiği kısımlar sınırlı olduğundan, şiddet içerikli söylemlerden bir kısmı da ele alınacaktır. İslâm dinindeki öldürme cezaları işlenmeden önce de cahiliye dönemindeki birtakım uygulamalara değinilecek, daha sonra İslâm'da verilen öldürme cezası incelenecektir.

II. YAHUDİLİK VE HİRİSTİYANLIKTA ÖLDÜRME CEZALARI

Bu iki dinin kutsal metinleri incelendiğinde hem barış, hoşgörü, komşuya iyi davranma, anne babaya saygı, yardımlaşma gibi emirler hem de savaş, düşmanların öldürölmesi, dinden dönenin ya da şirk koşanın ağır bir şekilde cezalandırılmasına dair emirlerin yer aldığı görölmektedir. Çalışmanın konusu cezalandırmalarla ilgili olduğundan aşağıda bu dinlerin kutsal kitaplarında yer alan öldürme, şiddet veya savaş temalı metinlere yer verilecektir. Konu ile ilgili metinlerin nasıl anlaşılması gerektiğine ise ilgili kutsal metinlerin açıklamalarında yer verilmiş olması mümkündür. Ancak bu ayrı bir çalışmanın konusu olacağından aşağıda sadece konu ile ilgili emirlere yer verilecektir.

---

⁵⁰ Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku* (İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 1986), 2: 603- 606.

⁵¹ Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, 8.

A. YAHUDİLİKTE ÖLDÜRME CEZASI

Yahudi kutsal metni olan Tevrat incelendiğinde işlenen suçların çeşitlerine göre birtakım cezalar tespit edilmiştir. Tevrat'taki on emrin ilk maddelerinde tek Tanrı inancının emredildiği görülmektedir.⁵² Tevrat'ın pek çok yerinde tek tanrıya inanmanın emredildiği, putperestliğin kesinlikle yasaklandığı ve Tanrı hakkında kötü söz söylemenin ağır bir cezasının olduğu söylenmektedir. Yine anne babaya sövme, itaatsizlik ile onların sözünü dinlememe, adam öldürme, zina, cincilik yapıp ruh çağırma, şabat gününü kutlamama gibi yasaklı fiillerin yapılması halinde ceza olarak o kişinin öldürülmesi emredilmiştir. Tevrat'ta "öldürme" cezası emredilen suçlara örnek olarak şunlar söylenebilir:

1. İrtidat Eden Kimse

Tek tanrı inancının hâkim olduğu Yahudi dininde, dinden dönmek büyük bir suç sayılmış ve ceza olarak bunu yapan kişinin öldürülmesi emredilmiştir. Konu ile ilgili emir şöyledir:

*"Tanrınız Rabb'in size vereceği kentlerin birinde aranızda O'nun antlaşmasını çiğneyip gözünde kötü olanı yapan bir erkek ya da kadın çıkar ve buyruklarıma aykırı olarak gidip başka ilahlara tapar, onların, güneşin, ayın ya da gök cisimlerinin önünde eğilirse, ve bu olay size bildirilirse, duyduklarınızı iyice araştırın. Duyduklarınız doğruysa ve bu iğrenç olay İsrail'de yapıldığı kanıtlanırsa, bu kötülüğü yapan erkeği ya da kadını kentinizin kapısına çıkarın ve taşa tutarak öldürün...O kişiyi önce tanıklar, sonra bütün halk taşa tutsun. Aranızdaki kötülüğü kaldırın"*⁵³

2. Başka İlahlara Tapmaya Davet Eden Kimse

Tevrat'ta bu emri ihlal eden kimsenin, ceza olarak öldürülmesi emredilmiştir. Konu ile ilgili emirler şöyledir:

"Öz kardeşin, oğlun, kızın, sevdiğin karın ya da en yakın dostun seni gizlice ayartmaya çalışır, senin ve atalarının önceden bilmediğiniz, dünyanın bir ucundan öbür ucuna dek uzakta, yakında, çevrenizde yaşayan halkların ilahları için, 'Haydi

⁵² Mehmet Bayrakdar, *Üç Dinin Tarihi* (İstanbul: Say Yayınları, 2016), 40.

⁵³ Tesniye 17: 2-7.

gidelim, bu ilahlara tapalım' derse, ona uymayacak, onu dinlemeyeceksin. Ona acımayacak, sevecenlik göstermeyecek, onu korumayacaksın. Onu kesinlikle öldüreceksin. Onu önce sen sonra bütün halk taşa tutsun. Taşlayarak öldürün onu. Çünkü Mısır'dan, köle olduğunuz ülkeden sizi çıkaran Tanrı'nız Rab'den sizi saptırmaya çalıştı."⁵⁴

*"... İçinizden kötü kişiler çıktığını ve 'Haydi bilmediğimiz başka ilahlara tapalım' diyerek kentlerinde yaşayan halkı saptırdıklarını duyarsanız, araştırarak, inceleyecek, iyice soruşturacaksınız." Duyduklarınız gerçekse ve bu iğrenç olayın aranızda yapıldığı kanıtlanırsa, o kentte yaşayanları kesinlikle kılıçtan geçireceksiniz. Kenti yok edip orada yaşayan bütün halkı ve hayvanları kılıçtan geçireceksiniz..."*⁵⁵

Yahudilikte, putperestlik büyük günahlar arasında sayılmaktadır. Bu sebeple Tevrat'ta putperestliğe davet eden kimsenin de ölümle cezalandırılacağı söylenmektedir. Tanrı'nın elçisi olan peygamber dahi puta tapmaya davet etse Tevrat'taki "*Kendisine buyurmadığım bir sözü söylemeye kalkışan ya da başka ilahlar adına konuşan peygamber öldürülecektir*"⁵⁶ emri gereği öldürülecektir. Zira burada önemli olan kişini vasfı değil, davet ettiği fiilin yasak bir fiil olmasıdır. Yani putperestliğe davet edenin kim olduğunun bir önemi olmayıp o kişi ölümü hak etmiştir.⁵⁷

3. Tanrı'ya ve Anne Babaya Kötü Söz Söyleyen ve Onların Sözüünü Dinlemeyen Kimse

Yahudilik'te Tanrı'ya sövmenin cezası da ölümdür. Bilindiği gibi Yahudiler Tanrı'nın adını dahi boş yere ağza almazlar. Çünkü on emirden üçüncüsü Tanrı'nın adını boş yere ağza almamakla ilgilidir.⁵⁸ Bu sebeple Tanrı'ya kötü söz söylemenin cezası oldukça ağırdır. Konuyla ilgili metin şöyledir:

---

⁵⁴ Tesniye 13: 6-11.

⁵⁵ Tesniye 13: 12-15.

⁵⁶ Tesniye 16: 20.

⁵⁷ Aynur Eryiğit Bader, "Yahudilik Hristiyanlık Ve İslam'ın Putperestliğe Bakışı (Kutsal Kitaplar Açısından Bir Değerlendirme)", (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2008), 96.

⁵⁸ Bayraktar, *Üç Dinin Tarihi*, 40.

“... İsrail halkına de ki: Kim Tanrısına lanet ederse günahının cezasını çekecektir. Rabb’e söven kesinlikle öldürülecektir. Bütün topluluk onu taşılayacak. İster yerli ister yabancı olsun, Rabb’e söven herkes öldürülecektir.”⁵⁹

On emirden beşincisi ise anne ve babaya hürmet etmekle ilgilidir.⁶⁰ Onlara karşı isyankâr olmak, onların sözünü dinlememek ve onlara kötü söz söylemek Tevrat’ta kınanan davranışlardandır. Anne babaya kötü söz söyleme ile ilgili metin “Annesine ya da babasına lanet eden herkes kesinlikle öldürülecektir. Annesine ya da babasına lanet ettiği için ölümü hak etmiştir” şeklindedir.⁶¹

Tevrat’ta dik başlı evlat ve anne babasıyla ilgili kısım şöyle anlatılmaktadır: “Eğer bir adamın dik başlı, başkaldıran, annesinin ve babasının sözünü dinlemeyen bir oğlu varsa, annesiyle babası onu tutup kent kapısında görev yapan kent ileri gelenlerine götürecekler. Onlar şöyle diyecekler: Oğlumuz dik başlı, başkaldıran bir çocuktur. Sözümüzü dinlemiyor. Savurgan ve içkicidir. Bunun üzerine kentin bütün erkekleri onu taşılayarak öldüreceklerdir”.⁶²

4. Adam Öldüren Kimse

Yahudilikteki on emrin altıncısı “Adam öldürmeyeceksin” emridir.⁶³ Eğer bir kimse bu emri çiğner ve bir adamı öldürürse cezası aynı şekilde öldürülmeştir. Bu uygulama İslâm hukukundaki kısasa karşılık gelmektedir. Eğer öldürme değil de yaralama gibi bir suç işlenmişse bunun karşılığı da aynı fiilin kendisine de yapılmasıdır. Konuyla ilgili metin şöyledir:

“Adam öldüren kesinlikle öldürülecektir. Başkasının hayvanını öldüren, yerine bir hayvan vererek aldığı canın karşılığını canla ödeyecektir. Kim komşusunu yaralarsa kendisine de aynı şey yapılacaktır. Kırığa karşı kırık, göze göz, dişe diş olmak üzere, ona ne yaptıysa kendisine de aynı şey yapılacaktır”.⁶⁴

---

⁵⁹ Levililer 24: 13-16.

⁶⁰ Bayrakdar, a. y.

⁶¹ Levililer 20: 9.

⁶² Tesniye 21: 18-21.

⁶³ Bayrakdar, *Üç Dinin Tarihi*, 41.

⁶⁴ Levililer 24: 17-20.

5. Zina Yapan Kimse

Tevrat evlenmeyi⁶⁵, semereli olup çoğalmayı⁶⁶ emretmiştir. Aile müessesine büyük zarar verecek olan zina kötü bir fiil sayılmış ve cezası ölüm olmuştur. Zina kavramının yasak ilişki olarak düşünülmesi gerekmektedir. Çünkü Tevrat'ta homoseksüellik ve hayvanla ilişkinin cezası da ölüm olarak tayin edilmiştir. Konuyla ilgili yasak ilişki kapsamında olan fiiller Tevrat'ta şöyledir:

“Eğer bir adam başka birinin karısıyla yatarken yakalanırsa hem kadınıla yatan adam hem kadın, ikisi de öldürülecek. İsrail'den kötülüğü atacaksınız. Eğer bir adam kentte başka biriyle nişanlı erden (bakire) bir kızla karşılaşır ve onunla yatarsa, ikisini de kentin kapısına götürecektir, taşıyarak öldüreceksiniz. Çünkü kız kentte olduğu halde yardım istemek için bağırmadı; adam da komşusunun karısıyla ilişki kurdu. Aranızdaki kötülüğü ortadan kaldıracaksınız. Eğer bir adam kırdan nişanlı bir kızla karşılaşır, onu yakalayıp tecavüz ederse, yalnızca tecavüz eden adam öldürülecek. Kıza hiçbir şey yapmayacaksınız.”⁶⁷

“Biri başka birisinin karısıyla, yani komşusunun karısıyla zina ederse hem kendisi hem de zina ettiği kadın kesinlikle öldürülecektir. Babasının karısıyla yatan, babasının namusuna leke sürmüş olur. İkisi de kesinlikle öldürülecektir. Ölümü hak etmişlerdir. Bir adam geliniyle yatarsa, ikisi de kesinlikle öldürülecektir. Rezillik etmişlerdir. Ölümü hak etmişlerdir. Bir erkek başka bir erkekle cinsel ilişki kurarsa, ikisi de iğrençlik etmiş olur. Aranızda böyle alçaklar olmasın diye üçü de yakılacaktır”⁶⁸.

6. Hayvan ile Cinsel İlişkide Bulunan Kimse

Tevrat'ta zina suçundan dolayı öldürülmeleri emredilen kimseler gibi hayvan ile cinsel ilişkide bulunan kimselerin de öldürülmeleri emredilmiştir. Konu ile ilgili emirler şöyledir:

“Hayvanlarla cinsel ilişki kuran herkes öldürülecektir.”⁶⁹

---

⁶⁵ Yeremya 29: 5-6.

⁶⁶ Tekvin 8.

⁶⁷ Tesniye 22: 22-25.

⁶⁸ Levililer 20: 10-16.

⁶⁹ Çıkış 22: 19.

*“Bir hayvanla cinsel ilişki kuran adam kesinlikle öldürülecek hayvansa kesilecektir. Bir kadın cinsel ilişki kurmak amacıyla bir hayvana yaklaşırsa kadını da hayvanı da kesinlikle öldüreceksiniz. Ölümü hak etmişlerdir.”*⁷⁰

7. Rab’den Başka İlah Adına Kurban Kesen Kimse

Yahudilikte kurban ritüeli sadece Yahudi Tanrısı adına olmalıdır. Aksini yapan kimsenin cezası öldürülmesidir. Konu ile ilgili emir şöyledir:

*“Rabb’den başka bir ilaha kurban kesen ölüm cezasına çarptırılacaktır.”*⁷¹

8. Büyücülük ve Cincilik ile Uğraşan Kimse

Tevrat’ta büyücülük, cincilik yapmak ve ruh çağırma gibi işlerle meşgul olmak yasaklanmış ve bunu yapan kimselerin ceza olarak öldürülmesi istenmiştir. Konu ile ilgili emirler şöyledir:

*“Büyücü kadını yaşatmayacaksınız.”*⁷²

*“Cincilik yapan ve ruh çağırma ister erkek olsun ister kadın olsun kesinlikle öldürülecektir. Onları taşılayacaksınız. Ölümünden kendileri sorumludur.”*⁷³

9. Şabat Gününü Kutlamayan Kimse

On emirden dördüncüsü Cumartesi günü hiçbir iş yapmamakla ilgilidir.⁷⁴ Bu sebeple Yahudilikte Cumartesi günü kutsal bir gün sayılmaktadır. Tanrı dünyayı altı günde yaratmış ve yedinci gün olan Şabat gününde dinlenmiştir. Bu günde Yahudiler hiçbir işle meşgul olmazlar ve sadece dini ibadetlerini yerine getirirler. Bu güne riayet etmeyen ile ilgili Tevrat’ta bir hüküm bulunmaktadır. Şabat günü işle meşgul olan bir adamın durumu şöyle anlatılmaktadır: *“İsraililer çöldeyken, Şabat günü odun toplayan birini buldular. Odun toplarken adamı bulanlar onu Musa ile Harun’un ve bütün topluluğun önüne getirdiler. Adama ne yapacağı belirlenmediğinden onu gözaltında tuttular. Derken Rab, Musa’ya “O adam öldürülmeli. Bütün topluluk ordugâhın dışında onu taşta tutsun” dedi. Böylece*

---

⁷⁰ Levililer 20: 15-16.

⁷¹ Çıkış 22: 20.

⁷² Çıkış 22: 18.

⁷³ Levililer 20: 27.

⁷⁴ Bayrakdar, *Üç Dinin Tarihi*, 40.

topluluk adamı ordugâhın dışına çıkardı. Rabb'in, Musa'ya buyurduğu gibi onu taşlayarak öldürdüler".⁷⁵

Netice itibariyle Yahudi kutsal metni olan Tevrat'ta dinden dönen, başka ilahlara tapan, adam öldüren, zina yapan veya büyücülükle uğraşan kimseler gibi, yasak birtakım fiilleri yapan kişilere ceza olarak "öldürme" cezasının verildiği görülmüştür.

B. HİRİSTİYANLIKTA ÖLDÜRME CEZASI

Hıristiyan kutsal metnini incelediğimizde Yahudilik ve İslâm'da olduğu gibi doğrudan öldürme emrinin fazla olmadığı görülmektedir. Bu sebeple burada Hıristiyanlıktaki şiddet içerikli söylemlere kısaca değinilecektir.

Öncelikle Hıristiyan dinene mensup bazı kimselerin iddia ettiği gibi bu din bir sevgi dini midir, bu din sağ yanağına vurana sol yanağı dönmeyi⁷⁶ gerektirecek kadar pasif bir tutumu mu ön görmektedir? İncil incelediğinde sevgi söylemlerini içeren metinlerin olduğu görülmekle beraber şiddet içerikli söylemlerin de olduğu görülmektedir. İnsanlık tarihi boyunca uygulanan şiddet içerikli eylemlere bakıldığında, bu eylemler için dinsel inanışların, şiddete dayanak olarak kullanıldığını görülmektedir.⁷⁷ İncil'deki şiddet içerikli söylemleri referans alan Hıristiyanların da tarihte pek çok savaşın çıkmasına sebep olduğu bilinmektedir. Yani iddia edildiği gibi Hıristiyanlığın başlı başına bir sevgi dini olmadığı açık bir şekilde söylenebilir.

Tüm buyrukların en önde geleninin hangisi olduğunu soran birine İsa, *"Tanrın Rab'bi tüm yüreğinle, tüm canınla, tüm anlayışınla ve tüm gücünle seveceksin. İkinci buyruk da şudur: İnsan kardeşini kendin gibi seveceksin. Bunlardan daha üstün başka bir buyruk yoktur"* demiştir.⁷⁸ Meşhur olan Matta 5:38-42. metni ise şöyledir: *"Göze göz, dişe diş dendiğini duydunuz. Ama ben size diyorum ki, kötüye karşı direnmeyin. Sağ yanağınıza bir tokat atana öbür yanağınızı da çevirin. Size karşı davacı olup mintanınızı almak isteyeneye abanızı da*

---

⁷⁵ Sayılar 15: 32-36.

⁷⁶ Matta 5: 39.

⁷⁷ Şinasi Gündüz, *Küresel Sorunlar ve Din* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010), 14.

⁷⁸ Markos 12: 28-31.

verin. Sizi bin adım yürümeye zorlayanla iki bin adım yürüyün. Sizden bir şey dileyene verin, sizden ödünç isteyeniyi geri çevirmeyin”⁷⁹. Bir başka metin ise şöyledir: “*Ne mutlu barışçılara! Çünkü onlara Tanrı çocukları denecek*”.⁸⁰ Örnek olarak sunulan İncil metinlerinde görüldüğü gibi, kişinin diğer insanları kendisi gibi sevmesi gerektiği, bir yanağına vurulan birinin diğerini de dönmesinin gerekli olduğu ve barışı temin edenin övüldüğü görülmektedir. Hıristiyanlıktaki bu metinler referans alınarak bu dinin sevgi dini olduğunu iddia etmek pek de makul değildir. Çünkü aşağıda da görüleceği gibi hakaret içeren, şiddeti öngören İncil metinleri de mevcuttur. Ayrıca bu konuda İsa’nın pasif biri olarak gösterildiğini ancak gerçekte İncil’in pek çok yerinde kavgacı ve saldırgan sözler sarf ettiğini dile getiren batılı dinler tarihçilerinin de olduğu bilinmelidir.⁸¹ İncil’deki şiddet içerikli söylemlerden bazıları şöyledir:

1. Anne Babaya Kötü Söz Söyleyen Kimse

Yukarıda da değinildiği gibi, Yahudilikte olan anne babaya lanet edip kötü söz söyleyenin ölümü hak etmesi gibi Hıristiyanlıkta da bu suçu işleyen bir insan ölümü hak etmiştir. İlgili metin şöyledir:

“Bakın Tanrı ne buyurmuştur: Baban ve annene saygı göster. Babaya ve anneye karşı kötü konuşan ölümle cezalandırılınsın”.⁸²

2. İsa’nın Krallığını Kabul Etmeyen Kimse

İncil’deki hükme göre mutlak otorite sahibi olan İsa’nın hâkimiyetini kabul etmeyen kimselerin cezası idamdır. Konu ile ilgili emir şöyledir:

“Kendilerine krallık etmemi istemeyen bu düşmanlarıma gelince onları buraya getirin, gözümün önünde idam edin”.⁸³

3. Barış Yerine Kılıcın Getirilmesi

Barış, sevgi, hoşgörü dini olarak lanse edilmek istenilen bu dinde “*Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi sanmayın. Barış değil kılıç getirmeye geldim*.”

---

⁷⁹ Matta 5: 38-42.

⁸⁰ Matta 5: 9.

⁸¹ Kadir Albayrak, *Semavi Dinlerde Barış ve Şiddet İkilemi* (Ankara: Sarkaç Yayınları, 2010), 142.

⁸² Matta 15: 4; Markos 7: 10.

⁸³ Luka 19: 27.

Çünkü ben oğulla babasının, kızla anasının, gelinle kaynanasının arasını açmaya geldim. İnsanın düşmanları öz ev halkı olacaktır”⁸⁴ şeklinde bir metnin olması Bu dine şiddet içerikli söylemin de olduğunu ortaya koymaktadır. İncil’de yer alan şiddet içerikli söylemlere örnek olarak şunlar da söylenebilir:

“Ben yeryüzünü ateşe veremeye geldim. Şu anda yanıyor olmasından başka ne isterdim... Yeryüzüne barış getirmeye mi geldiğimi sanıyorsunuz? Size hayır diyorum, tam tersine ayrılık getirmeye geldim”⁸⁵

“Kılıcı olmayan abasını satıp kılıç alsın”⁸⁶

Netice itibariyle Hıristiyan kutsal metni olan İncil’de de birtakım suçlara mukabil “öldürme” cezasının verildiği tespit edilmiş, ayrıca şiddet içerikli söylemlerin varlığı da görülmüştür.

III. CAHİLİYE DÖNEMİNDE ÖLDÜRME CEZASI

İslâm dini gelmeden önce Cahiliye döneminde uygulanmakta olan bir tür ceza hukuku mevcuttur. Çalışmanın bu kısmında İslâm ceza hukukuna geçmeden önce, İslâmiyet öncesi dönem olan Cahiliye dönemi cezalandırmalarının ele alınması gerekli görülmüştür. Çünkü İslâm dini, Cahiliye çağındaki birtakım uygulamaları ya tamamen kabul etmiş (ibka) ya bir kısmını kabul edip devam ettirirken bir kısmını ortadan kaldırmış (tashih) ya da tamamen reddetmiştir (ilka). Cahiliye dönemi uygulamalarını bilmek bu açıdan önemlidir.

Cahiliye Örf ve Adetleri

“c-h-l” kelimesi ilim eksikliği yani bilgisizlik manasına gelmektedir.⁸⁷ Cahiliye ise cahilce, cahile ait demektir.⁸⁸ Bu kelime bir şeyin hakikatini idrak edememe manasına da gelmektedir.⁸⁹ Zira Cahiliye insanı Allah’ı, Rasûlünü ve dini

---

⁸⁴ Matta 10: 34-36.

⁸⁵ Luka 12: 49-51.

⁸⁶ Luka 22: 38

⁸⁷ İbn Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab*, 11: 129; Râgıb el-İsfahânî, *Müfredâtü elfâzi’l-Kur’ân*, nşr. Safvan Adnan Davudî (Dımeşk: Dâru’l-Kalem, 1430/2009), 209.

⁸⁸ Mustafa Fayda, “Cahiliye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 7 (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 17.

⁸⁹ Murat Sarıcık, *İnanç ve Zihniyet Olarak Cahiliye* (İstanbul: Nesil Yayınları, 2011), 58.

kaideleri hakkıyla bilmiyordu.⁹⁰ İslâmiyet gelmeden önce Arapların üzerinde bulunduğu hali ifade eden,⁹¹ Kur'an'ı Kerim⁹² ve hadislerde⁹³ geçen cahiliye kelimesini, genel olarak İslâm öncesi dönemdeki Arapların inanç ve davranışlarını, İslâm geldikten sonraki davranışlarından ayırmak için kullanıldığı da söylenebilir.⁹⁴

Herhangi bir yazılı kanun olmasa da Cahiliye devrinde de toplum tarafından kabul görmüş, uygulanmakta olan, kanun hükmünde inanç ve kutsal gelenekler mevcuttur.⁹⁵ Ancak kabileciliğin ön planda olduğu bu dönemde uygulanan cezai yaptırımlar herkes için aynı olmayıp, ceza suçlunun durumuna göre değişmekte ve İslâm öncesi bu toplumda adaletsiz bir uygulama ortaya çıkmaktaydı.⁹⁶

Çalışmanın bu kısmında cahiliye hukukunda tatbik edilen uygulamalara yer verilecek ve bu dönemdeki “öldürülme” ile cezalandırılan suçlar ele alındıktan sonra İslâm'da suç ve ceza konusu değerlendirilecektir. Cahiliye dönemindeki birtakım suç ve cezalar şöyledir:

1. Adam Öldürme Suçu ve Cezası

Kıyas ve diyet cezası Cahiliye döneminde de adam öldürme suçuna mukabil faile tatbik edilen bir uygulamadır.⁹⁷ Zira “Öldürmeyi en iyi yok eden şey yine öldürmedir” atasözü cahiliye devrinde de kıyas cezasının varlığını göstermektedir.⁹⁸ Ancak bu dönemde var olan kıyas ve diyet cezası İslâm'da olduğu gibi âdil bir şekilde tatbik edilmezdi. Örneğin herhangi bir güce sahip olmayan zayıf insanlardan veya şeref ve üstünlüğü daha az olan kabile mensubundan biri, bir kişiyi öldürse kendisine kıyas uygulanır, ancak belli bir güce sahip birisi zayıf bir kişiyi

⁹⁰ İbn Manzûr, *a. e.*, 11: 130.

⁹¹ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 65.

⁹² Âl-i İmrân 3/154; Mâide 5/50; Fetih 49/26.

⁹³ Örneğin bk. *Buhârî*, “Cenaiz”, 34; *Müslim*, “İman”, 165; Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Davûd*, nşr. Şuayb el-Arnaût- Muhammed Kâmil Kara Belbelî (Beyrut: Dâru'r-Risaleti'l-Âlemiyeye, 1430/2009), “Talak”, 33.

⁹⁴ Fayda, “Cahiliye”, 17.

⁹⁵ Şemsettin Günaltay, *İslam Öncesi Arabistan ve Dinleri* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013), 13.

⁹⁶ Ali Bakkal, *İslam Öncesi Cahiliye Hukuku* (y. y., t. y.), 215.

⁹⁷ Günaltay, *İslam Öncesi Arabistan Ve Dinleri*, 14, 55; Bakkal, *İslam Öncesi Cahiliye Hukuku*, 215.

⁹⁸ Şamil Dağcı, “Kıyas”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 15 (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 489.

öldürdüğünde ona kısas uygulanmaz ve karşı tarafın zorla diyeti kabul etmesi istenirdi.⁹⁹

Yine Cahiliye döneminde suçun gerçekleşmesi için gerekli olan kast unsuruna dikkat edilmeksizin bazen hataen öldürmelerde bile kısas uygulanır,¹⁰⁰ suçun şahsiliği göz önünde bulundurulmadan suçu işleyen kimse dışında herhangi biri de öldürülebilirdi.¹⁰¹ Ayrıca intikam almanın kutsal sayıldığı bu dönemde, intikam almada sadece mağdur olan kişi ve kan bağı bulunanlar değil kabilenin tüm üyeleri sorumluydu.¹⁰²

Bu dönemde adam öldürme suçunda katilin öldürülmesi yerine diyet de verilebilirdi. Ancak kabileler diyeti kabul etmeye en başta değil de uzun süren savaşlardan yıldıktan sonra yanaşırdı.¹⁰³ Çünkü cahiliyede diyeti hemen kabul etmek bir alçaklık olarak kabul edilmiştir.¹⁰⁴

Boğarak adam öldürmek suçu ise Cahiliye döneminde büyük suçlardan sayılır ve bu şekilde katil olan kimse ele geçirildiğinde kendisiyle beraber hamsesinde üç kişi daha öldürülürdü. Kısas yerine diyet verilecek olsa, mağdur tarafa dört adam diyeti verilirdi.¹⁰⁵

2. Evlilik

Cahiliye döneminde evlilik müessesine önem verilir, çocuk sahibi olmak önemli bir özellik sayılırdı. Ancak evlilikte kızın herhangi bir söz hakkı olmayıp, velisi ne derse kız ona tabi olmak zorundaydı. Bekaret ise bu dönemde oldukça

⁹⁹ Bakkal, *a. e.*, 216; Sarıcık, *İnanç ve Zihniyet Olarak Cahiliye*, 58; Emrah Dindi, *Kur'an'da İslam Öncesi Kültürün İzleri (Muamelat Örneği)* (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014), 275.

¹⁰⁰ Hamza Aktan, "Âkile", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 2 (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 248; Bakkal, *Cahiliye Hukuku*, s. 215.

¹⁰¹ Zemaşeri, *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmizi't-tenzil ve 'uyuni'l-ekâvil fi vücûhu't-te'vil*, nşr. Muhammed Abdusselam Şahin (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009), 2; 638; el-Âlûsî, *Ruhu'l-me'âni fi tefsîri'l-Kur'ani'l-'âzîm ve's-seb'i'l-mesânî*, nşr. Ali Abdalbârî Atiyye (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009), 8; 67; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Beyrut: Müessesetü't-Tarih) 14: 76.

¹⁰² Günaltay, *İslam Öncesi Arabistan Ve Dinleri*, 14, 109.

¹⁰³ Neşet Çağatay, *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*, (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1957), 88; Ali Bardakoğlu, "Diyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 9 (Ankara: TDV Yayınları, 1994), 474.

¹⁰⁴ Dindi, *Kur'an'da İslam Öncesi Kültürün İzleri*, 282.

¹⁰⁵ Çağatay, *a. e.*, 125; Bakkal, *Cahiliye Hukuku*, 218.

önemli sayılır, evlendikten sonra bakire olmadığı anlaşılan kızın ailesi kınanırdı. Aile de bu utançtan kurtulmak için kızını öldürürdü.¹⁰⁶

3. Zina Suçu ve Cezası

Fuhşun oldukça yaygın olduğu Cahiliye döneminde zina için verilen cezanın ne olduğu konusunda fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak Alûsî, İslâm dininin Araplardaki recm cezasını tekid ettiğini söyleyerek Cahiliyede zina cezasının recm olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁷ Yine zina yapan kimsenin cezasının ölünceye kadar taşlanmak olduğu veya zani erkeğin, zina ettiği kadının kocasının haklarına tecavüz etmiş olduğu için ceza olarak bazen de kadının kocasına belli bir miktar bedel ödeme ile cezalandırıldığını söyleyenler de olmuştur.¹⁰⁸

4. Hırsızlık Suçu ve Cezası

Cahiliye döneminde hırsızlık yapan suçluya, öncelikle el kesme cezası uygulanırdı. Ancak ayrı ayrı zamanlarda yapmış olduğu hırsızlık suçundan dolayı iki eli de kesilmiş olan bir kimse, yeniden hırsızlık yapınca ceza olarak taşlanarak öldürülürdü.¹⁰⁹

5. Yol Kesme Cezası (Hirabe)

Hirabe: Soygunculuk, yol kesicilik, eşkıyalık demektir.¹¹⁰ Cahiliye devrinde yol kesip eşkıyalık yapan kimseler için asılarak öldürülme cezası verilmiştir.¹¹¹

IV. İSLÂM'DA ÖLDÜRME CEZASI

A. İslâm'da Genel Olarak Suç ve Cezalar

Çalışmamız suç ve ceza ile ilgili olduğundan, burada İslâm hukukundaki suçların çeşitlerine değinilmesi uygun görülmüştür. Ancak konunun sınırlandırılması açısından sadece başlıklar altında kısa bilgiler verilecek, kısas

¹⁰⁶ Mustafa Öztürk, "İslam Öncesi Arap Toplumunda Ahvali Şahsiye Hukuku", *Sempozyum: Kur'an'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplumu* (2011), 239.

¹⁰⁷ el-Alûsî, *Buluğu'l-Ereb*, nşr. Muhammed Behcet el-Eserî (Mısır: el-Matbaatu'r-Rahmaniyye, 1343/1924) 2: 292; Ayrıca bk. Bakkal, *a. e.*, 244.

¹⁰⁸ Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî târihi'l-'Arab kable'l-İslâm*, (Camiatü Bağdat, 1413/1993), 5: 559; Dindi, *Kur'an'da İslam Öncesi Kültürün İzleri*, 308-309.

¹⁰⁹ Cevâd Ali, *a. e.*, 5: 606.

¹¹⁰ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 193.

¹¹¹ el-Alûsî, *a. e.*, 2: 292; Cevâd Ali, *a. e.*, 5: 608.

hariç diğer yerlerde detaya girilmeyecektir. Kısas cezası ise konumuzla ilgili olması hasebiyle ileride detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

İslâm hukukundaki suçlar genel itibariyle konusuna, cezasının büyüklüğüne, suçlunun kasdına, işleniş şekline ve suçun ortaya çıktığı zamana göre farklı kategorilere ayrılmış olsa da en meşhur ayırım, cezasının Şâri‘ tarafından tayin edilip edilmediğine göre yapılan had, kısas, diyet ve tazir suçları şeklinde olan tasniftir.¹¹² Aşağıda bu başlıklara kısaca yer verilecektir.

1. Hadd Cezası Gerektiren Suçlar

Hadd, sözlükte yasaklamak, men etmek demektir. Sözlük anlamı sebebiyle İslâm hukukundaki cezalara, suçu işlemekten alıkoyan manasından hudûd denilmiştir.¹¹³

İslam hukukunda hadd, miktarı bizzat Şâri‘ tarafından belirlenmiş Allah’a has bir hak olarak, kişiler tarafından kaldırılması mümkün olmayan miktarı belli cezalar şeklinde tarif edilmiştir.¹¹⁴ Hadd cezaları suçu işleyen için ukûbet, diğer insanlar için de caydırıcı bir mahiyet arz eder.¹¹⁵ Hakim bu suçların cezaları üzerine ne bir noksanlık ne de bir ziyade yapabilir.¹¹⁶ Allah’ın hakkı yani kamu hakkı olan bu ceza üzerinde kişiler, cezanın düşürülmesi, affı veya hafifletilmesi gibi hususlarda herhangi bir tasarrufta bulunamazlar.¹¹⁷ Tüm bu cezalandırmalar neticesinde toplumsal huzur ve güven tesis edilecektir.¹¹⁸

Hadd cezasını gerektiren suçlar yedi tanedir:

1. Zina suçu

2. Zina iftirası suçu (kazf)

¹¹² Udeh, *et-Teşriu'l-Cinâiyyü'l-İslâmî*, 1: 78; Boynukalın, “Suç”, 455.

¹¹³ Ebû Bekr Şemsü'l-eimme es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1409/1993), 9: 36.

¹¹⁴ Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ'ü's-sanâ'i fî tertibi's-şerai'*, nşr. Adil Ahmed Abdulmevcud ve Ali Muhammed Muavvez (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003), 9: 248; İbnü'l-Hümmam, *Fethu'l-Kadir*, nşr. Abdurrezzak Galib el-Mehdî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003), 5: 195.

¹¹⁵ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuku İslâmiyye ve Istılahı Fıkhiyye Kamusu*, (İstanbul: Enes Sarmaşık Yayınları, t.y.), 3: 14; Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 166.

¹¹⁶ Udeh, *a. e.*, 1: 633.

¹¹⁷ Ebû Zehra, *el-Cerime*, 49.

¹¹⁸ Şafak, *Seküler Ceza Hukuku*. 1: 109.

3. İçki içme suçu (şirb)
4. Hırsızlık suçu (sirkat)
5. Yağma ve yol kesme (hirabe)
6. Dinden dönme suçu (irtidat)
7. Devlete isyan suçu (bağy)¹¹⁹

2. Kısas ve Diyet Cezası Gerektiren Suçlar

KıSAs uzuvlara karşı işlenen suçlara verilen veya cana karşı işlenen öldürme suçlarından dolayı uygulanan olmak üzere iki çeşittir. Çalışmanın bu kısmında cana karşı işlenen öldürme suçundan dolayı tatbik edilecek olan kısas cezası kısaca ele alınacaktır. Tezin ileriki bölümlerinde ise kısas cezası detaylı bir şekilde işlenecektir.

KıSAs, suçluya işlediği suçun dengi bir ceza uygulamaktır. Bu ceza, suçun kasten işlenmesi ve mağdur tarafın talep etmesi halinde tatbik edilir.¹²⁰ Hadd cezası gerektiren suçların aksine, kulların hakkı olan bu cezalandırmada mağdur olan ferdin affetme isteği doğrultusunda ceza düşürülebilir.¹²¹

Diyet ise öldürme ya da yaralama gibi işlenen cinayet sebebiyle mağdura ya da varislerine bir tür tazminat mahiyetinde ödenmesi gereken mal demektir.¹²² KıSAs veya diyeti gerektiren suçlar ise adam öldürme ve müessir fiillerdir.¹²³ Bu fiiller beş tanedir:

1. Kasıtlı öldürmek
2. Kasıt benzeriyle öldürmek (şibhü'l-amd)
3. Hataen öldürmek
4. Kasıtlı işlenen müessir fiil
5. Hataen işlenen müessir fiil¹²⁴

---

¹¹⁹ Udeh, *et-Teşriu'l-Cinâiyyü'l-İslâmî*, 1: 79.

¹²⁰ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 307.

¹²¹ Kâsânî, *Bedâ'ü's-sanâ'i*, 10: 266; Udeh, *et-Teşriu'l-cinaiyyu'l-İslâmî*, 1: 82.

¹²² Erdoğan, *a. e.*, 107.

¹²³ Müessir Fiil: Başkası üzerinde eser meydana getiren hal ve hareket demektir. Bk. Mehmet Erdoğan, *a. e.*, 414.

¹²⁴ Şafak, *Seküler Ceza Hukuku*, 1: 110.

3. Tazir Cezası Gerektiren Suçlar

Tazir suçları, cezasının miktarı ayet veya hadis ile belirlenmemiş, ancak toplumdaki güven ortamını sarsıp fesada sebep olduğu için Şâri tarafından hakkında yasaklama olan suçlardır.¹²⁵ Yani tazir, hakkında belli bir şer‘î hadd bulunmayan suçlardan dolayı tatbik edilecek olan ceza demektir.¹²⁶

Tazir suçları, toplumsal menfaat ve düzen göz önünde bulundurularak devlet başkanı tarafından belirlenir.¹²⁷ Tatbik edilecek cezanın miktarı hadd, kısas ve diyet cezasında olduğu gibi Şâri tarafından tayin edilmiş değildir. Tazir cezasını gerektirecek suçlar ise faiz, emanete ihanet, sövme, rüşvet, yalancı şahitlik, ölçü ve tartıyı noksan yapmak gibi cezalardır.¹²⁸ Bu suçlar karşılığında uygulanan cezalar ise suçun ağırlığına göre öldürme, celde, hapis, sürgün veya uzaklaştırma, idam, öğütte bulunma/uyarma, terk, kınama, tehdit, teşhir/halka duyurma gibi cezalardır.¹²⁹

Suç ve ceza kavramlarına, Yahudi ve Hıristiyanlıktaki “öldürme” emirlerine, Cahiliye döneminde öldürülmeyi gerektirecek suçlarla, İslâm hukukunda hadd, kısas, diyet ve tazir cezası gerektiren suçlara kısaca değinildikten sonra birinci bölümde ele alınacak bir diğer konu “öldürme” cezası olarak Kur’an’da yer alan kısas cezasıdır.

B. Kur’an’da Yer Alan Öldürme Cezası: Kısas

Belirtilmelidir ki İslâm hukukunda yaralama ve öldürmelerde olmak üzere iki çeşit kısas cezası vardır. Çalışmanın bu kısmında tezimizi ilgilendirmesi sebebiyle bir kimsenin kasten öldürdüğü kişiye mukabil kendisinin de öldürülmesini ifade eden kısas cezası ele alınacaktır.

Kısas bir şeyin izini takip etmek, eşitlik ve benzerlik manalarına gelmektedir. Yani bu kelime ile yapılan bir filin mislini yapmak

¹²⁵ Udeh *et-Teşriu'l-cinaiyyu'l-İslâmî*, 1: 80; Ebû Zehra, *el-Cerime*, 89.

¹²⁶ Bilmen, *Hukuku İslâmîyye ve Istılahı Fıkhiyye Kamusu*, 3: 24; Erdoğan, *a. e.*, 551.

¹²⁷ Udeh, *a. e.*, 1: 127.

¹²⁸ Udeh, *a. e.*, 1: 80.

¹²⁹ Kâsânî, *Bedâ'ü's-sanâ'i*, 9: 271; Şafak, *Seküler Ceza Hukuku*, 1: 696.

kastedilmektedir.¹³⁰ İslâm dininde kısas, suç ve onun cezası arasındaki eşitlik için kullanılan bir tabirdir.¹³¹ Bilindiği üzere İslâm dininin korumayı hedeflediği beş esastan biri de canın korunmasıdır. Bu sebeple ayet ve hadislerde, kişi haksız yere birini öldürmekten sakındırılmış ve bu suçun işlenmesi halinde kendisinin de kısasen öldürüleceği bildirilmiştir.¹³²

Ancak belirtilmelidir ki kısas cezası İslâmiyet ile gelen bir cezalandırma şekli değildir. Hayata karşı işlenen suçların kısas ile cezalandırılması ilkçağ medeniyetlerine kadar dayandırılmaktadır.¹³³ Semavi dinlerde de kişinin can güvenliğini sağlamak adına kısas cezasının var olduğu görülmektedir. Nitekim Tevrat'ta “Adam öldüren kesinlikle öldürülecektir” denilmektedir.¹³⁴ Kısas cezasının İsrailoğulları için farz olduğunu Maide suresindeki ayet ile İbn Abbas'tan gelen rivayetlerden de öğrenmekteyiz.¹³⁵ Hıristiyanlıkta da kısası affa teşvik edilmesinin, bu cezalandırmanın devam ettiğine delalet ettiği söylenmiştir.¹³⁶

Çalışmanın önceki bölümlerinde değinildiği gibi Cahiliye döneminde de kısas cezası bilinmektedir. Nitekim o dönemdeki “القتل أنفى للقتل” “Öldürmeyi en iyi öldürme azaltır”, “قتل البعض إحياء للجميع”, “Bazı kimselerin öldürülmesi toplumun yaşamasıdır” ve “أكثروا القتل ليقل القتل” “Öldürmeyi çok yapınız ki öldürme azalsın” gibi sözler kısas cezasının var olduğunu göstermektedir.¹³⁷

Ancak bu dönemde kısas cezası adil bir şekilde tatbik edilmemiştir. Çünkü Şa'bi, Katade ve tabiûndan bir grup âlimin bildirdiğine göre Araplar köleyi hüre, sıradan bir insanı şeref ve izzet sahibi bir insana veya kadını erkeğe denk

¹³⁰ eş-Şafii, *el-Üm*, nşr. Rıfat Fevzi Abdulmuttalib (Mansura: Dâru'l-Vefâ, 1422/2001), 9: 164; Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, nşr. Muhammed Sadık Kamhâvi (Beyrut: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabî ve Müessesetü't-Târîhi'l-Arabî, 1412/1992) 1: 164.

¹³¹ Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, 298.

¹³² Örneğin bk. Bakara 2/178. *Buhârî*, “Diyât”, 4, 6; *Müslim*, “Kasâme”, 32.

¹³³ Şamil Dağcı, “Kısas”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 25 (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 488.

¹³⁴ Levililer 24: 17-20.

¹³⁵ Maide 5/32; *Buhârî*, “Tefsîrü'l-Kur'ân”, 25; Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb en-Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, nşr. Hasan Abdülmünim Şelebî (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1421/2001), “Kasâme”, 26.

¹³⁶ Şamil Dağcı, “Kısas”, 489.

¹³⁷ İlgili sözler için bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2005), 2: 55.

saymıyorlardı.¹³⁸ Öyle ki cahiliye döneminde şeref ve izzet sahibi kabileye mensup birisi öldürüldüğü zaman kabile mensupları, kendi kabilelerinden öldürülen bir köleye karşılık katilin mensup olduğu kabileden hür bir kimseyi öldürür ya da kendi kabilelerinden öldürülen bir adama karşılık o kabileden iki adamı öldürmeye yemin ederlerdi.¹³⁹ Yine bu dönemde Benî Kurayza'dan bir adam, Benî Nadir'den birini öldürdüğü zaman kendisi kısasen öldürülürken, tersi bir durum söz konusu olduğunda ise Benî Nadirli olan katile kısas cezası uygulanmazdı. Çünkü Benî Nadir, Benî Kurayza'dan daha fazla şeref ve izzet sahibi sayılırdı.¹⁴⁰ Ayrıca Cahiliye döneminde öldürmelerde kasıt aranmaksızın bazen hataen öldürmelerde dahi kısas cezası uygulanır,¹⁴¹ suçun şahsiliği göz önünde bulundurulmadan suçu işleyen kimse dışında herhangi biri de öldürülebilirdi.¹⁴²

İslâm dininde ise, kısas cezası Kur'an ve sünnet tarafından tespit edilmiştir. Kur'an'da geçen kısas lafızları bir yer hariç bütün yerlerde denklik anlamında kullanılmıştır.¹⁴³ İslâmiyet'in getirmiş olduğu bu cezalandırma şekli ile kişiler arasında denklik ve adalet sağlanmıştır. Nitekim “*Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın (öldürülür)...*”¹⁴⁴ ayeti kısas cezasındaki ölçüyü göstermektedir.

Bir kimseyi haksız yere öldürmek büyük günahlardan biridir. Bu konuda Enes b. Malik'ten gelen rivayet ise şöyledir: “*Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: Büyük günahlar: Allaha şirk koşmak, bir kimseyi öldürmek ve anaya babaya âsî olmaktır (...)*”¹⁴⁵

Bilindiği gibi Kur'an'da “*Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Umulur ki suç işlemekten sakınırsınız.*”¹⁴⁶ buyurulmaktadır. Bu ayet belağat

¹³⁸ Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, nşr. Muhammed Abdulkadir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1424/2003) 1: 89; Âlûsî, *Rûhu'l-me'âni*, 15: 69.

¹³⁹ el-Ferrâ' el-Begavî, *Me'âlimü't-tenzîl*, nşr. Muhammed Abdullah en-Nemr (Dâru Taybe, 1409), 1: 189.

¹⁴⁰ Begavî, *a. e.*, 2: 243.

¹⁴¹ Ali Bakkal, *İslam Öncesi Cahiliye Hukuku*, 215.

¹⁴² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2; 638; el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'âni*, 8: 67; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Beyrut: Müessesetü't-Tarih, b. t.) 14: 76.

¹⁴³ Şamil Dağcı, “Kısas”, 489.

¹⁴⁴ el-Bakara 2/178.

¹⁴⁵ *Buhârî*, “Diyât”, 2.

¹⁴⁶ el-Bakara 2/179.

açısından Kur'an'daki üstün ifadelerden sayılmıştır.¹⁴⁷ Ayette geçen öldürme ile hayatın temin edilmesi, üzerine durulması gereken bir konudur. Öldürme fiili yaşama son vermek ise bunda (kısasta) hayat nasıl olur?

Kıyas cezası hem katil hem öldürülmesi istenen kişi hem de bu ikisi dışındaki diğer insanlar için yaşam hakkı sağlar, şöyle ki: Katil olmayı isteyen bir kimse, birini öldürdüğü takdirde kendisinin de öldürüleceğini bilirse öldürmekten vazgeçer. Böylece gerek kendisi gerek öldürmeyi istediği kişi hayatta kalmış olur. Yine kıyasın meşru kılınması ile toplum içerisinde savaflara sebebiyet veren fitnenin oluşması da engellenmiş olur.¹⁴⁸ Çünkü cahiliye döneminde insanlar öldürülen kimseye mukabil katil dışındaki bir kimseyi de öldürebiliyorlardı. Yine yukarıda da değinildiği gibi, bu dönemde bir kişiye mukabil pek çok kimsenin de öldürülmesi söz konusu idi.¹⁴⁹ İslâm dininin gelmesi ile beraber uygulanmakta olan bu haksız ölümler kaldırılmış ve gerekli şartlar gerçekleştiğinde sadece katilin öldürülmesi sağlanmıştır.

İslâm dininin yaşam hakkına verdiği önemi “*Kim bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür (...)*”¹⁵⁰ ayeti göstermektedir. Dolayısıyla haklı bir sebep olmadıkça birini öldüren kimsenin cezasız bırakılması bir çeşit haksızlıktır. Şayet katil, misli ile cezalandırılmasaydı muhtemeldir ki maktulün yakınları için tam bir gönül rahatlığı sağlanamayacaktı. Kısaca kıyas ile maktulün velisinin intikamını almanın ve onların gönüllerine su serpmenin sağlandığı söylenebilir.¹⁵¹

İslâm hukukunda öldürme beş çeşittir; kasten öldürme (amd), kasta benzer öldürme (şibh-i amd), yanlışlıkla öldürme (hataen), yanlışlıkla sayılabilecek öldürme (hata mecrasında cari katl) ve sebebiyet vererek öldürme (tesebbüben).¹⁵²

---

¹⁴⁷ Mustafa Irmak, “Kur'an'ı Arap Kelâmıyla Mukayese Çabaları: Kıyas Âyeti Örneği”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* (2015), c. 15, sy. 3: 183.

¹⁴⁸ er-Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, 2: 54.

¹⁴⁹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1: 221.

¹⁵⁰ el-Mâide 5/32.

¹⁵¹ Abdurrahman el-Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezâbihi'l-erba'a*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003), 5: 221.

¹⁵² İbn Hümmam, *Fethu'l-kadir*, 10: 220.

Kıyas cezasının uygulanabilmesi için suçun faile isnat edilmesinde hiçbir şüphe olmaması gerekmektedir. Şayet olayda şüphe unsuru varsa kıyas cezası, hadd cezaları gibi düşer.¹⁵³ Kıyas cezasının gerekmesi için genel birtakım şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şartlardan bir kısmı katil ile bir kısmı da maktul ile ilgilidir.

Katilde beş özelliğin bulunması gerekir:

1. Fail akıl sahibi olmalıdır.

2. Fail buluş çağına erişmiş olmalı. Şayet katil deli veya çocuk ise kendisine kıyas uygulanmaz.

3. Fail suçu kasten işlemiş olmalıdır. Hata ile işlenen öldürmelerde kıyas uygulanmaz. Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Kasten öldürmenin cezası kaved (kıyas) dir.”¹⁵⁴

4. Öldürme kasten ve şüphesiz bir şekilde işlenmelidir. Çünkü bu konuda yukarıda verilen hadis mutlaklıdır.

5. Katil işlemiş olduğu fiili kendi seçimiyle, başkası tarafından zorlama olmaksızın yapmalıdır.

Maktulde ise üç özelliğin bulunması gerekir:

1. Maktul, katilin bir parçası olmamalıdır. Yani bir baba çocuğunu öldürse, kendisine kıyas uygulanmaz. “Çocuğunu öldürmesi sebebiyle babaya kıyas uygulanmaz”¹⁵⁵ hadisi bu konuda esastır. Bu durum torununu öldüren dede ve nine için de geçerlidir.

2. Maktulün katilin mülkünde olmaması gerekir. Dolayısıyla kölesini öldüren sahibine kıyas uygulanmaz.

---

¹⁵³ Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, 369.

¹⁵⁴ Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*, nşr. Kemal Yusuf el-Hût (Beyrut: Dâru't-Tâc, 1409/1989), 5: 536.

¹⁵⁵ Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ et-Tirmizî, *el-Câmiu'l-kebir*, nşr. Beşşâr Avvad Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1998), “Diyât”, 6; İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd, *es-Sünen*, nşr. Şuayb el-Arnaût vd. (Beyrut: Dâru'r-Risaleti'l-Alemiyye, 1430/2009), “Diyât”, 22.

3. Maktulün kanı mutlak olarak masum olmalıdır. Yani Müslüman veya zimmî birisi, kâfir, mürted veya harbî birine karşılık öldürülmez.¹⁵⁶

Şartlar gerçekleştiği takdirde kısas cezasının nasıl uygulanacağı hususunda âlimler farklı görüşlere sahiptirler. Bir kısmı katilin, maktulü öldürdüğü şekilde öldürülmesi görüşündedir. Yani katil bir kimseyi suda boğarak ya da taşla vurarak öldürürse kendisi de aynı şekilde öldürülür. İmam Malik ve İmam Şafî bu görüştedir. Ebû Hanife ve ashabı ise katil maktulü hangi şekilde öldürmüş olursa olsun kendisinin kılıçla öldürüleceği görüşündedir.¹⁵⁷

Kıyas cezasını talep etme hakkına gelince bu hak, maktulün geride bıraktığı miras hakkına sahip olan kimselere aittir.¹⁵⁸ Kıyas cezasının tatbiki ise yalnızca devlet başkanına aittir. Bu konuda âlimler arasında herhangi bir ihtilaf yoktur.¹⁵⁹ Çünkü kamu düzenin bozulmaması ve toplumda fitne ve kargaşanın ortaya çıkmaması adına kısas cezasının infazı yetkililerin gözetiminde tatbik edilmelidir.¹⁶⁰

İslâm dininin yaşam hakkına vermiş olduğu öneme yukarıda yer verilmişti. Bilindiği üzere Hz. Peygamber (s.a.s.) “Müslüman Müslümanın kardeşidir ona zulmetmez; onu düşmana teslim etmez. Kim bir Müslüman kardeşinin ihtiyacını giderirse, Allah da onun bir ihtiyacını giderir (...)” buyurmaktadır.¹⁶¹ Haksız yere birbirini öldürmenin ise kardeşlik müessesesine zarar verip bunu kökünden sarsacağı açıktır.¹⁶² Toplumdaki güven ortamının tesis edilmesi için haksız öldürmelerin engellenmesi gerekmektedir. Netice olarak kısas cezası ile haksız yere kişilerin öldürülmesinin önüne geçildiği söylenebilir. İslâm dininde kısasın meşru kılınması ile haksız bir şekilde intikam alınması, öldürmelerin kan davasına

¹⁵⁶ Sayılan şartlar için bk. Kâsânî, *Bedâ'ü's-sanâ'i*, 10: 236-246; İbn Hümam, *Fethu'l-kadir*, 10: 221; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar ale'd-durri'l-muhtâr*, nşr. Adil Ahmed Abdulmevcud-Ali Muhammed Muavviz (Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1423/2003), 10: 162-163.

¹⁵⁷ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*, nşr. Muhammed Subhi Hasan Hallâk (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1415/1994), 4: 309.

¹⁵⁸ Kâsânî, *a. e.*, 10: 270.

¹⁵⁹ Abdurrahman el-Cezârî, *el-Fıkh ale'l-mezâbihi'l-erba'a*, 5: 221.

¹⁶⁰ Mehmet Köroğlu, “İslam Ceza Hukukunda Kıyasın İnfazı”, *EKEV Akademi Dergisi* 48 (2011): 233.

¹⁶¹ *Buhârî*, “Mezâlim”, 4; *Müslim*, “Birr”, 58; *Ebû Dâvûd*, “Edeb”, 45.

¹⁶² Hasan Güleç, İslam Hukukunda Can Güvenliği Açısından Kıyas, *Diyanet İlmî Dergi* 2 (1997): 13.

dönüşmesi engellenerek toplumsal huzur ve güvenin sağlanması amaçlanmıştır.¹⁶³ Sonuç olarak kısas cezasının meşru kılınmasındaki gayenin, yeryüzünde fesadın çıkmasını engellemek olduğu söylenebilir.¹⁶⁴

Kur'an'da yer alan "öldürme" cezası kısas görüldükten sonra aşağıda sünnette yer alan "öldürme" cezalarına yer verilecektir.

---

¹⁶³ Hüseyin Kavukçu, "İslâm Hukukunda Kısas", *Diyanet Dergisi* 3 (1979): 166.

¹⁶⁴ Zeynüddîn İbn Nüceym-İbn Âbidîn, *el-Bahru'r-râik şerhu kenizid-dekâik bi hâmişihî minhatü'l-hâlik*, (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabi, t.y.), 8: 373.

İKİNCİ BÖLÜM

ÖLDÜRME EMRİ İÇEREN RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın ikinci bölümünde, hadislerde yer alan “öldürme” emirleri incelenecektir. Bu inceleme yapılırken, konu ile ilgili rivayetler genel olarak itikadî, amelî ve çeşitli konular olmak üzere üçlü tasnife tabii tutulmuştur. Ancak bu bölümde incelenecek olan “Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz (...)” hadisi, “öldürme” emri ile ilgili bazı rivayetlerin mezkûr rivayet kapsamında değerlendirilmesi sebebiyle müstakil bir başlık altında, detaylı bir şekilde incelenerek yapılan üçlü tasnife dahil edilmemiş, ayrıca çalışmanın sonunda verilen tabloda gösterilmemiştir.

I. “MÜSLÜMANIN KANI ÜÇ ŞEY HARİCİNDE HELAL OLMAZ” HADİSİNİN İNCELENMESİ

İslâm dini yok etmeyi, öldürmeyi değil bilakis varlığı devam ettirmeyi, yaşatmayı gaye edinmiştir. Kur’an’daki “*Kim, bir cana kıymayan veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmayan bir nefsi öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibi olur. Kim de bir nefsin yaşamasına sebep olursa, bütün insanları yaşatmış gibi olur*”¹⁶⁵, “*Haksız yere Allah’ın haram kıldığı cana kıymayın*”¹⁶⁶ gibi ayetler aslında İslâm dininin yaşama ve yaşatmaya verdiği önemi ortaya koymaktadır. Ancak insanlığın yaşatılması, toplumda güven ve huzurun tesis edilebilmesi için işlenen birtakım suçların cezasız bırakılmaması gerekmektedir. Çünkü suçlara mukabil cezalandırmanın yapılması ile toplumun temelini sarsacak büyük zararların önüne geçilmesi mümkün olacaktır. İslâm dininin getirmiş olduğu her bir hüküm insanlara fayda sağlamayı amaçlamaktadır.

Yukarıda da değindiğimiz “*Haklı bir sebep olmadıkça, Allah’ın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın*”¹⁶⁷ ayeti mutlak olarak öldürmeyi yasaklamıştır. Ancak ayette “*haklı bir sebep olmadıkça*” kaydı ile de öldürmenin helal olduğu bazı durumlar istisna edilmiştir.¹⁶⁸

---

¹⁶⁵ el-Mâide 5/32.

¹⁶⁶ el-En’âm 6/151.

¹⁶⁷ el-İsrâ 17/33.

¹⁶⁸ Fahreddin er-Razi, *Mefâtihu’l-ğayb*, 7: 168.

Ayette açık bir nehiy ve haramlığın bulunması ve öldürmede aslolanın haramlık olduğu ile ilgili açıklamalar tefsirlerde detaylı bir şekilde yapılmıştır.¹⁶⁹ Ayette bahsedilen haklı sebepler ile neyin kastedildiğini ise hadisler bize açıklamaktadır. Çalışmanın bu kısmında incelenecek olan “Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz; zina eden evli, nefse karşı nefis, dinini terk edip cemaatten ayrılan kimse”¹⁷⁰ hadisi, ayette geçen “haklı sebep” kısmının tefsiri niteliğindedir.¹⁷¹ Çoğu tefsir kitabında bu ayet, mezkûr hadis ile açıklanmıştır.¹⁷² Ayrıca bu hadis, üç durum hariç öldürmenin yasak olmasının temelidir.¹⁷³

Ancak bilinmelidir ki zikredilen üç sayısının arttığı durumlar olmuştur.¹⁷⁴ Bu durumda inceleyeceğimiz hadisle ilgili bir çelişki ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu hadiste sadece üç durumda kişinin öldürülebileceği söylenmişken, başka rivayetlerde diğer birtakım suçlara mukabil de “öldürme” cezası verildiği tespit edilmiştir. Çalışmanın bu kısmında “Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz...” hadisini, rivayetlerde değişiklik gösteren suçların mahiyeti ve sayısı göz önünde bulundurularak, nasıl anlamamız gerektiğine yer verilecektir.

İşlenen suçlardan dolayı faile uygulanacak cezalar gerek Kur’an’ı Kerim gerek hadisler tarafından tespit edilmiştir. Daha önce değinildiği gibi hadd cezaları, miktarı Şâri tarafından tespit edilmiş olan cezalardır. Kur’an’da yer almayıp teşri’ görevi bulunan Hz. Peygamber tarafından tayin edilen birtakım cezalar da vardır. “Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz...” hadisi buna örnektir. Ancak yukarıda da değindiğimiz gibi yapılan araştırmalar neticesinde, yukarıdaki hadiste sayılan suçlar dışında, diğer birtakım suçlara karşılık da “öldürme” cezası verildiği tespit edilmiştir. Rivayetlerin sıhhat durumu ayrı bir incelemeyle ele alınacak olsa

¹⁶⁹ Örneğin bk. Fahreddin er-Razi, *Mefâtihu'l-ğayb*, 7: 168.

¹⁷⁰ *Buhârî*, “Diyât”, 5; *Müslim*, “Kasâme”, 55; *Ebû Dâvud*, “Hudûd”, 1; *Tirmizî*, “Diyât”, 10; *Nesâî*, “Kasâme”, 5.

¹⁷¹ Fahreddin er-Razi, *a. e.*, 7: 169.

¹⁷² Örneğin Bk. Zemaşeri, *el-Keşşaf*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2009), nşr. Muhammed Abdusselam Şahin, 2: 638; Fahreddin er-Razi, *a. y.*; et-Taberî, *Camîu'l-beyan fi tevîli'l-Kur'an*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2009), 8: 74-75; İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm*, nşr. Sami b. Muhammed es-Selamete (Riyad: Daru Taybe, 1430/2009), 4: 73; el-Âlûsî, *Ruhu'l-me'âni*, 8: 68.

¹⁷³ Abdulkâfi es-Subkî, *es-Seyfu'l-meslûl ala men sebbe'r-Rasûl*, nşr. Ebû Üsâme Selim b. 'Îd b. Muhammed el-Hilâlî (Beyrut: Daru İbn Hazm, 2005), 139.

¹⁷⁴ Abdulkâfi es-Subkî, *a. e.*, 139 (3 No'lu dipnottan).

da burada dikkat edilmesi gereken husus, üç durumda Müslüman'ın kanının helal olduğuna dair olan rivayetin aslında üç sayısı ile sınırlı olmadığıdır.

Bilindiği üzere Hz. Peygamber (s.a.s.) bir konu hakkında insanlara açıklamada bulunacağı zaman konuya dair bütün kısımları sıralamaz; yer, zaman veya kişinin durumuna göre açıklamalarda bulunurdu. Örneğin Hz. Peygamber'e (s.a.s.) amellerin en faziletlisi sorulduğunda Hz. Peygamber'in (s.a.s.) verdiği cevaplar çeşitlilik arz etmektedir. Abdullah b. Mesûd (r.a.) şöyle nakletmiştir: Allah Rasûlü'ne (s.a.s.): Hangi amel en faziletlidir? diye sordum. "Vaktinde namaz kılmaktır" buyurdu. Sonra hangisidir? dedim: "Anne babaya iyilik etmektir" buyurdu. Sonra hangisidir? dedim: "Allah yolunda cihat etmektir" buyurdu"¹⁷⁵. Görüldüğü gibi Hz. Peygamber (s.a.s.) faziletli ameller için bunları zikretmiştir, ancak diğer hadislerle bakıldığında başka amellerin de söylenmiş olduğu görülmektedir. Örnek olarak verilen hadiste üç hasletin sayılması sadece bu üç amelin faziletinin çok olduğu anlamına gelmemektedir. Sayılan bu hasletler bütünün bir cüz'üdür. Çünkü farklı zamanlarda aynı şekilde sorulan bu soruya Hz. Peygamber'in (s.a.s.) cevapları farklı olmuştur.¹⁷⁶ Dolayısıyla "Müslüman'ın kanı üç şey haricinde helal olmaz..." hadisi de böyle anlaşılmalıdır. Hz. Peygamber burada üç suçtan bahsetmiştir. Ancak diğer rivayetlerde bu suçların dörde çıktığı¹⁷⁷ veya farklı suçlar işleyenlere de ölüm cezasının verildiği görülmektedir.

Mu'teber hadis kaynaklarında geçen yukarıdaki rivayete ve ilgili şerhlere bakıldığında âlimler tarafından yapılan açıklamalar oldukça önem arz etmektedir. Buhârî *Sahih*'inde bu hadisi nakletmeden önce hadis ile birebir uyumlu olduğu için bâb başlığında "...Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş... yaralamalarda da kisas vardır. Kim kisası bağışlarsa kendisi için bir kefarettir olur. Ve her kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar zalimlerin ta kendileridir..."¹⁷⁸ ayetine yer vermiştir. Ayet önceki ilahi dinlerin hükümleri kapsamında olmasına rağmen ne Kur'an'da ne de hadislerde bu hükmün

¹⁷⁵ Buhârî, "Mevâkıt", 5, "Cihâd", 1, "Edeb", 1, "Tevhid", 48; Müslim, "İmân", 137-139; Tirmizî, "Salât", 14, "Birr", 2; Nesâî, "Mevâkıt", 51.

¹⁷⁶ Bk. Buhârî, "İtk", 2, "Cihâd", 6; Müslim, "İmân", 136, "İmâre", 113-114.

¹⁷⁷ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 5: 453.

¹⁷⁸ el-Mâide 5/45.

Müslümanlar için kaldırıldığına dair bir delalet söz konusu değildir. “Şer’u men kablena” dâhilinde olan bu ve benzeri hükümler İslâm âlimlerinin çoğunluğuna göre Müslümanlar için de bağlayıcıdır.¹⁷⁹ Bu sebeple Buhârî bab başlığında bu ayete yer vermiş olmalıdır.¹⁸⁰

Konu ile ilgili hadisi rivayet eden râvilerin cerh-tadil ilmindeki durumlarını görmek ve hadisin daha iyi anlaşılmasını sağlamak için rivayetin sened ve metin tahlilinin yapılması isabetli olacaktır. Kütüb-i Sitte esas alınarak incelediğimiz bu hadis Hz. Âişe, Hz. Osman ve Abdullah b. Mes‘ud’dan rivayet edilmiştir. Bu rivayetlerin hepsinden ortak bir mana çıkmaktadır. Ancak metindeki lafız farklılıklarının görülmesi için her bir hadis metninin verilmesi uygun görülmüştür. Çünkü metinler arasındaki farklılıklar ileride de değinileceği üzere, hadisin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda yol gösterici niteliktedir.

Belirtmek isteriz ki çalışmanın bu kısmında ilk olarak Abdullah b. Mes‘ud rivayeti ele alınacak, ardından sırasıyla Hz. Âişe ve Hz. Osman rivayetlerine yer verilecektir. İsnadları ile birlikte hadis metinleri verildikten sonra râvilerin değerlendirmeleri yapılacaktır.

1. Abdullah b. Mes‘ud Rivayeti

Abdullah b. Mes‘ud rivayetini Kütüb-i Sitte müellifelerinden her biri rivayet etmişlerdir. Buhârî ve Müslim’deki Abdullah b. Mes‘ud rivayetinin metni aşağıdaki gibidir.

Buhârî’nin rivayeti:

حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا يَجِلُّ دَمُ امْرِيٍّ مُسْلِمٍ، يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّي رَسُولُ اللَّهِ، إِلَّا بِإِخْدَى ثَلَاثٍ: النَّفْسُ بِالنَّفْسِ، وَالتَّيْبُ الزَّانِي، وَالْمَارِقُ مِنَ الدِّينِ التَّارِكُ لِلْجَمَاعَةِ "

“Abdullah b. Mes‘ud şöyle rivayet etti: Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: La ilahe illallah deyip, benim Allah’ın Râsulü olduğuma şahitlik eden bir Müslümanın

¹⁷⁹ Hayrettin Karaman vd. *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), 2: 280.

¹⁸⁰ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu’l-bârî bi şerhi sahihi’l-Buhârî*, nşr. Muhammed Fuad Abdülbâkî (y. y., el-Mektebü’ti’s-Selefiyye, t. y.), 12: 201.

kanı üç şey haricinde helal olmaz: Nefse karşı nefis, zina eden evli ve dinden ayrılıp cemaati terk eden kimse".¹⁸¹

Müslim bu hadisi iki farklı isnad ile rivayet etmiştir Birincisi;

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ، وَأَبُو مُعَاوِيَةَ، وَوَكَيْعٌ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَا يَجِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ، إِلَّا بِإِحْدَى ثَلَاثٍ: النَّيِّبِ الرَّانِي، وَالنَّفْسِ بِالنَّفْسِ، وَالتَّارِكِ لِدِينِهِ الْمَفَارِقِ لِلْجَمَاعَةِ"

“Abdullah b. Mes‘ûd şöyle rivayet etti: Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: La ilahe illallah deyip, benim Allah’ın Râsulü olduğuma şahitlik eden bir Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz: Zina eden evli, nefse karşı nefis, dinini terk edip cemaatten ayrılan kimse".¹⁸²

Müslim’in diğer rivayeti ise şöyledir:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَاللَّفْظُ لِأَحْمَدَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَامَ فِينَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ لَا يَجِلُّ دَمُ رَجُلٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ، إِلَّا ثَلَاثَةً: نَفَرَ التَّارِكِ الْإِسْلَامِ الْمَفَارِقِ لِلْجَمَاعَةِ أَوْ الْجَمَاعَةِ شَلَكَ فِيهِ أَحْمَدُ، وَالتَّيِّبِ الرَّانِي، وَالنَّفْسُ بِالنَّفْسِ"

“Abdullah b. Mes‘ûd şöyle rivayet etti: Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: Kendisinden başka ilah olmayan Allah’a yemin olsun ki La ilahe illallah deyip, benim Allah’ın Râsulü olduğuma şahitlik eden kimsenin kanı üç grup haricinde helal olmaz: Cemaati terk edip İslâm’dan ayrılan kimse, zina eden evli, nefse karşı nefis".¹⁸³

Abdullah b. Mes‘ûd tarihiyle gelen bu hadisi, Kütüb-i Sitte müelliflerinden Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce de rivayet etmiştir.

Ebû Dâvûd’un rivayeti şöyledir:

حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَوْنٍ، أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُرَّةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "لَا يَجِلُّ دَمُ رَجُلٍ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَّا بِإِحْدَى ثَلَاثٍ: النَّيِّبِ الرَّانِي، وَالنَّفْسِ بِالنَّفْسِ، وَالتَّارِكِ لِدِينِهِ الْمَفَارِقِ لِلْجَمَاعَةِ"

¹⁸¹ Buhârî, “Diyât”, 5.

¹⁸² Müslim, “Kasâme”, 25.

¹⁸³ Müslim, “Kasâme”, 26.

“Abdullah b. Mes‘ûd şöyle rivayet etti: Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: La ilahe illallah deyip, benim Allah’ın Râsulü olduğuma şahitlik eden Müslüman kimsenin kanı üç şey haricinde helal olmaz: Zina eden evli, nefse karşı nefis, dinini terk edip cemaatten ayrılan kimse”.¹⁸⁴

Tirmizî’nin rivayeti şöyledir:

حَدَّثَنَا هَنَادٌ، حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرَّةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا يَجِلُّ دَمُ امْرِيٍّ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّي رَسُولُ اللَّهِ، إِلَّا بِإِحْدَى ثَلَاثٍ النَّيْبِ الرَّانِي، وَالنَّفْسِ بِالنَّفْسِ، وَالتَّارِكِ لِدِينِهِ الْمُفَارِقِ لِلْجَمَاعَةِ "

“Abdullah b. Mes‘ûd şöyle rivayet etti: Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: La ilahe illallah deyip, benim Allah’ın Râsulü olduğuma şahitlik eden bir Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz: Zina eden evli, nefse karşı nefis, dinini terk edip cemaatten ayrılan kimse”.¹⁸⁵

Nesâî bu hadisi iki farklı isnad ile rivayet etmiştir. Birincisi;

أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ، قَالَ: أَنْبَأَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ الْأَعْمَشِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرَّةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " وَالَّذِي لَا إِلَهَ غَيْرُهُ، لَا يَجِلُّ دَمُ امْرِيٍّ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَّا ثَلَاثَةً نَفَرٍ: التَّارِكِ لِلْإِسْلَامِ مُفَارِقِ الْجَمَاعَةِ، وَالتَّيْبِ الرَّانِي، وَالنَّفْسِ بِالنَّفْسِ "

“Abdullah b. Mes‘ûd şöyle rivayet etti: Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: Kendisinden başka ilah olmayan Allah’a yemin olsun ki La ilahe illallah deyip, benim Allah’ın Râsulü olduğuma şahitlik eden bir Müslümanın kanı üç grup haricinde helal olmaz: Cemaati terk edip İslâm’dan ayrılan kimse, zina eden evli, nefse karşı nefis”.¹⁸⁶

Nesâî’nin diğer rivayet ise şöyledir:

أَخْبَرَنَا بِشْرُ بْنُ خَالِدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَرَّةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " لَا يَجِلُّ دَمُ امْرِيٍّ مُسْلِمٍ إِلَّا بِإِحْدَى ثَلَاثٍ: النَّفْسِ بِالنَّفْسِ، وَالتَّيْبِ الرَّانِي، وَالتَّارِكِ دِينَهُ الْمُفَارِقِ "

¹⁸⁴ Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 1.

¹⁸⁵ Tirmizî, “Diyât”, 10.

¹⁸⁶ Nesâî, “Muharebe”, 5.

“Abdullah b. Mes’ûd şöyle rivayet etti: Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz: Nefse karşı nefis, zina eden evli ve dinini terk edip ayrılan kimse”.¹⁸⁷

İbn Mâce’nin rivayet şöyledir;

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادِ الْبَاهِلِيُّ، قَالَا: حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَرَّةَ، عَنْ مَسْرُوقٍ، عَنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " لَا يَحِلُّ دَمُ امْرِيٍّ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّي رَسُولُ اللَّهِ، إِلَّا أَحَدُ ثَلَاثَةٍ نَفَرِ النَّفْسِ بِالنَّفْسِ وَالتَّائِبِ الرَّانِي وَالتَّارِكِ لِدِينِهِ الْمُفَارِقِ لِلْجَمَاعَةِ "

“Abdullah b. Mes’ûd şöyle rivayet etti: Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: La ilahe illallah deyip, benim Allah ’ın Rasûlü olduğuma şahitlik eden bir Müslümanın kanı üç gruptan biri haricinde helal olmaz: Nefse karşı nefis, zina eden evli ve dinini terk edip cemaatten ayrılan kimse”.¹⁸⁸

2. Hz. Âişe Rivayeti

“Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz...” hadisinin sahabi râvilerinden bir tanesi de Hz. Âişe ’dir. Rivayetin bu tariki Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından rivayet edilmiştir.

Ebû Dâvûd’un rivayeti şöyledir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانِ الْبَاهِلِيُّ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا يَحِلُّ دَمُ امْرِيٍّ مُسْلِمٍ يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ إِلَّا بِأَحَدٍ ثَلَاثٍ: رَجُلٌ رَأَى بَعْدَ إِحْصَانٍ فَإِنَّهُ يُرْجَمُ، وَرَجُلٌ خَرَجَ مُحَارِبًا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّهُ يُقْتَلُ أَوْ يُصَلَّبُ أَوْ يُنْفَى مِنَ الْأَرْضِ، أَوْ يَقْتُلُ نَفْسًا فَيُقْتَلُ بِهَا "

“Hz. Âişe şöyle rivayet etti: Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in onun Rasûlü olduğuna şahitlik eden bir Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz: Evlendikten sonra zina eden kişi ki o recmedilir, dinden çıkıp Allah’a ve Rasulüne karşı savaş açan kimse öldürülür veya asılır veya sürgün edilir, (kasten) birinin öldüren kimse öldürülür”.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Nesâî, “Kasâme”, 5.

¹⁸⁸ İbn Mâce, “Hudûd”, 2.

¹⁸⁹ Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 1.

Nesâî'nin rivayetleri şöyledir:

أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرُو بْنِ غَالِبٍ، قَالَ: قَالَتْ عَائِشَةُ: أَمَا عَلِمْتُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا يَجِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا رَجُلٌ رَأَى بَعْدَ إِحْصَانِهِ، أَوْ كَفَرَ بَعْدَ إِسْلَامِهِ، أَوْ النَّفْسُ بِالنَّفْسِ "

“Müslüman kimsenin kanı muhsanlıktan sonra zina eden kimse, İslâm'a girip Müslüman olduktan sonra küfrenden kimse veya bir kimseyi öldürmesi haricinde helal olmaz”.¹⁹⁰

أَخْبَرَنَا الْعَبَّاسُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدُّورِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ طَهْمَانَ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَائِشَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا يَجِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا بِأَحَدِي ثَلَاثِ خِصَالٍ: زَانٍ مُحْصَنٌ يُرْجَمُ، أَوْ رَجُلٌ قَتَلَ رَجُلًا مُتَعَمِّدًا فَيُقْتَلُ، أَوْ رَجُلٌ يَخْرُجُ مِنَ الْإِسْلَامِ يُحَارِبُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَرَسُولَهُ فَيُقْتَلُ أَوْ يُصَلَّبُ أَوْ يُنْفَى مِنَ الْأَرْضِ "

“Müslümanın kanı üç haslet haricinde helal olmaz: Zina eden muhsan recmedilir, kasten birinin öldüren kimse öldürülür, İslâm dininden çıkıp Allah'a ve Rasulüne karşı savaş açan kimse öldürülür veya asılır veya sürgün edilir”.¹⁹¹

3. Hz. Osman Rivayeti

Hadisi rivayet eden diğer sahabi de Hz. Osman'dır. Hadisi Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmişlerdir. Nesâî de üç farklı isnad ile gelen bu hadis toplamda altı farklı isnad ile rivayet edilmiştir.

Tirmizî'nin rivayeti şöyledir;

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الصَّبَّيِّ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ، أَنَّ عُمَانَ بْنَ عَفَّانَ أَشْرَفَ يَوْمَ الدَّارِ، فَقَالَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ: " لَا يَجِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا بِأَحَدِي ثَلَاثٍ: زَانًا بَعْدَ إِحْصَانٍ، أَوْ ارْتِدَادٍ بَعْدَ إِسْلَامٍ، أَوْ قَتَلَ نَفْسٍ بغيرِ حَقِّ، فَقَتِلَ بِهِ، فَوَاللَّهِ مَا رَنَيْتُ فِي جَاهِلِيَّةٍ وَلَا فِي إِسْلَامٍ، وَلَا ارْتَدَدْتُ مِنْذُ بَايَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَا قَتَلْتُ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ، فِيمَ تَقْتُلُونَنِي؟ "

“Sehl b. Huneyf şöyle rivayet etmiştir: Osman b. Affan'ın evi kuşatıldığında aşağıya bakarak şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz: Evlendikten sonra zina etmek,

¹⁹⁰ Nesâî, “Muharebe”, 5.

¹⁹¹ Nesâî, “Muharebe”, 11.

*İslâm'dan sonra irtidat etmek veya haksız yere bir kimseyi öldürmek, bunlar öldürülür. Allah'a yemin olsun ki ne Cahiliye döneminde ne de İslâm'da zina etmedim, Rasûlullah'a biat ettikten sonra irtidat etmiş de değilim, Allah'ın haram kıldığı cana da kıymadım. Öyleyse beni hangi sebeple öldüreceksiniz?"*¹⁹²

Ebû Dâvûd'dun rivayeti şöyledir;

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي أَمَامَةَ بْنِ سَهْلِ، قَالَ: "كُنَّا مَعَ عُمَانَ وَهُوَ مَحْصُورٌ فِي الدَّارِ، وَكَانَ فِي الدَّارِ مَدْخَلٌ مَن دَخَلَهُ سَمِعَ كَلَامَ مَنْ عَلَى الْبِلَاطِ، فَدَخَلَهُ عُمَانُ فَخَرَجَ إِلَيْنَا وَهُوَ مُتَغَيِّرٌ لَوْنُهُ، فَقَالَ: إِنَّهُمْ لَيَتَوَاعَدُونَنِي بِالْقَتْلِ أَنْفَاءً، قَالَ: قُلْنَا: يَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، قَالَ: وَلِمَ يَقْتُلُونَنِي؟ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَقُولُ: لَا يَجِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا بِإِخْدَى ثَلَاثٍ: كُفْرٌ بَعْدَ إِسْلَامٍ، أَوْ زِنًا بَعْدَ إِحْصَانٍ، أَوْ قَتْلُ نَفْسٍ بغيرِ نَفْسٍ"، فَوَاللَّهِ مَا زَنَيْتُ فِي جَاهِلِيَّةٍ وَلَا فِي إِسْلَامٍ قَطُّ، وَلَا أَحْبَبْتُ أَنْ لِي بِدِينِي بَدَلًا مُنْذُ هَدَانِي اللَّهُ، وَلَا قَتَلْتُ نَفْسًا، فِيمَ يَقْتُلُونَنِي؟"

*“Sehl b. Huneyf şöyle rivayet etmiştir: Osman (r.a) evde mahsur iken, biz onunla birlikte idik. Evde bir giriş vardı. Oradan giren Belattakilerin sözünü işitirdi. Osman (r.a) oraya girdi ve rengi değişmiş bir vaziyette yanımıza çıkıp şöyle dedi: Onlar az önce beni, öldürmekle tehdit ediyorlardı. Biz; Yâ Emira'l-Mü'minin! Onlara karşı Allah sana yeter, dedik. “Beni niçin öldürmek istiyorlar?! Rasûlullah'ı (s.a.s.): “Bir müslümanın kanı şu üç şeyden birisi dışında helâl değildir: Müslüman olduktan sonra küfre düşmek, evlendikten sonra zina etmek ve bir can mukabili olmadan birisini öldürmek” diye buyururken dinledim. Hz. Osman devamla şöyle dedi: “Vallahi ben Câhiliye devrinde de İslâm döneminde de hiç zina etmedim, Allah beni hidâyete erdirdikten sonra, onun yerine benim için başka bir din olmasını istemedim ve hiçbir kimseyi öldürmedim. Beni ne sebeple öldürecekler?!”*¹⁹³

Nesâî'nin rivayetleri şöyledir;

أَخْبَرَنَا أَبُو الْأَزْهَرِ أَحْمَدُ بْنُ الْأَزْهَرِ النَّيْسَابُورِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ الرَّازِيِّ، قَالَ: أَنْبَأَنَا الْمُغْبِيرَةُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنْ مَطَرِ الْوَرَّاقِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ عُمَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَقُولُ: " لَا يَجِلُّ دَمُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِلَّا بِإِخْدَى ثَلَاثٍ: رَجُلٌ زَنَى بَعْدَ إِحْصَانِهِ فَعَلَيْهِ الرَّجْمُ، أَوْ قَتَلَ عَمْدًا فَعَلَيْهِ الْقَوْدُ، أَوْ ارْتَدَّ بَعْدَ إِسْلَامِهِ فَعَلَيْهِ الْقَتْلُ"

¹⁹² Tirmizî, “Fiten”, 1.

¹⁹³ Ebû Dâvûd, “Diyât”, 3.

“Osman b. Affan şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah'ın (s.a.s.) şöyle dediğini işittim: Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz: Evlendikten sonra zina eden kimse için recm, kasten birini öldüren kimse için kısas, Müslüman olduktan sonra irtidat eden kimsenin de öldürülmesi gerekir”¹⁹⁴

أَخْبَرَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ إِهَابٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَخْبَرَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عُمَانَ بْنِ عَفَّانَ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَقُولُ: " لَا يَحِلُّ دَمُ امْرِيٍّ مُسْلِمٍ إِلَّا بِثَلَاثٍ: أَنْ يَزِيَنِي بَعْدَ مَا أَحْصَيْتَنِي، أَوْ يَقْتُلَ إِنْسَانًا فَيُقْتَلُ، أَوْ يَكْفُرَ بَعْدَ إِسْلَامِهِ فَيُقْتَلُ "

“Osman b. Affan şöyle rivayet etmiştir: Rasûlullah'ın (s.a.s.) şöyle dediğini işittim: Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz: Evlendikten sonra zina eden, birini öldüren veya Müslüman olduktan sonra irtidat eden kimseler öldürülür”¹⁹⁵

İbn Mâce'nin rivayeti şöyledir;

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ، أَنْبَأَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ، أَنَّ عُمَانَ بْنَ عَفَّانَ أَشْرَفَ عَلَيْهِمْ فَسَمِعَهُمْ وَهُمْ يَذْكُرُونَ الْقَتْلَ، فَقَالَ: إِنَّهُمْ لَيَتَوَاعَدُونِي بِالْقَتْلِ فَلِمَ يَقْتُلُونِي وَقَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " لَا يَحِلُّ دَمُ امْرِيٍّ مُسْلِمٍ إِلَّا فِي إِحْدَى ثَلَاثٍ: رَجُلٌ رَنَى وَهُوَ مُحْصَنٌ فَرَجِمَ، أَوْ رَجُلٌ قَتَلَ نَفْسًا بغيرِ نَفْسٍ، أَوْ رَجُلٌ ارْتَدَّ بَعْدَ إِسْلَامِهِ، فَوَاللَّهِ مَا رَنَيْتُ فِي جَاهِلِيَّةٍ وَلَا فِي إِسْلَامٍ وَلَا قَتَلْتُ نَفْسًا مُسْلِمَةً وَلَا ارْتَدَدْتُ مُنْذُ أَسْلَمْتُ "

“Sehl b. Huneyf şöyle rivayet etmiştir: Osman b. Affan (evi kuşatıldığında) aşağıya baktığında insanların öldürmekten bahsettiklerini işitti ve dedi ki: Onlar beni öldürmek üzere sözleşiyorlar, niçin beni öldürüyorlar? Ben Rasûlullah'ın şöyle dediğini işittim: Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz: Evliyken zina eden recmedilir, haksız yere birini öldüren (öldürülür), Müslüman olduktan sonra irtidat eden (öldürülür). Allah'a yemin olsun ki ne Cahiliye döneminde ne de İslâm'da zina etmedim, Müslüman birini öldürmedim, Müslüman olduktan sonra irtidat etmedim”¹⁹⁶

Kütüb-i Sitte'de geçen rivayetlerin sened ve metnine yukarıda yer verilmiştir. Şimdi isnadlarda yer alan râvilerin cerh tadil ilmindeki durumları ele

¹⁹⁴ Nesâî, “Muharebe”, 14.

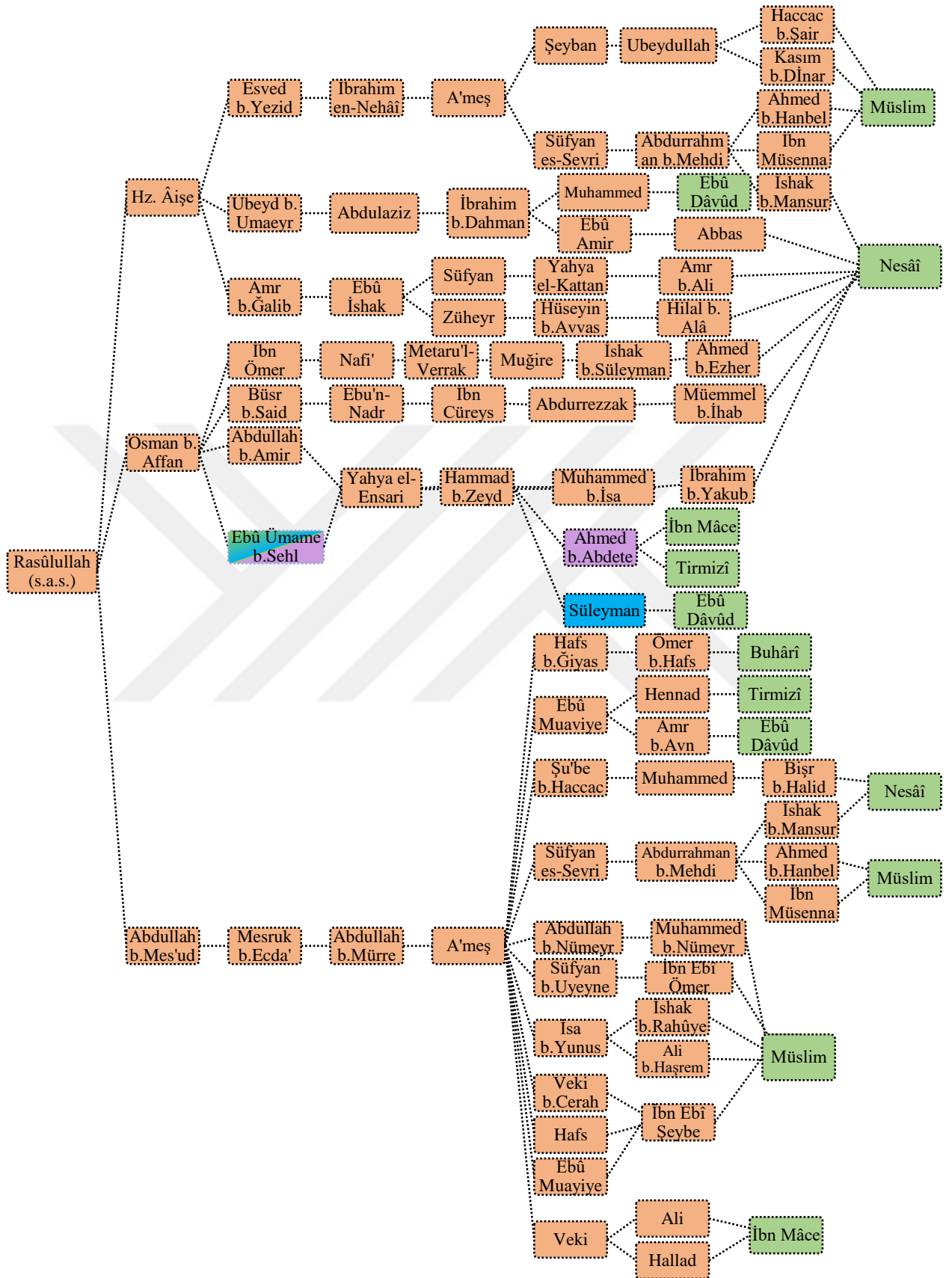
¹⁹⁵ Nesâî, “Muharebe”, 14.

¹⁹⁶ İbn Mâce, “Hudûd”, 1.

alınacaktır. Ancak belirtmek isteriz ki bu çalışmada Buhârî ve Müslim'in rivayetlerinde geçen râviler tafsilatlı bir şekilde incelenirken diğer rivayetlerde yer alan râviler genel olarak değerlendirilecektir. Aşağıda konu ile ilgili rivayetlerin isnadları tablo halinde gösterildikten sonra senedlerin bir kısmı tahlil edilecektir. Konu ile ilgili rivayetlerin isnad şeması şöyledir:

Şekil 1 Müslümanın Kanı Üç Şey Haricinde Helal Olmaz Rivayetinin İsnad Şeması

A. Hadisin Senet Tahlili

Abdullah b. Mes'ud hadisi Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce tarafından rivayet edilmiştir. Abdullah b. Mes'ud rivayetini nakleden râvilerden bazıları ortakdır. Bunlar; Mesruk b. Ecda', Abdullah b. Mürre, Süleyman b. Mehran el-A'meş, Ebû Muaviye, Hafs b. Ğiyas, Veki' b. Cerrah'tır. Bu sebeple aşağıda rical değerlendirmeleri yapılırken, tekrara düşmemek adına ortak râvilerin sadece ilk geçtiği isnadda yer verilecektir. Ayrıca râvi değerlendirmelerinde sahâbi râvilerin incelenmeyeceğini belirtmek isteriz.

1. Abdullah b. Mes'ud'dan Gelen Rivayetin Senedindeki Râviler

Buhârî'nin Râvileri

Rasûlullah (s.a.s.) → *Abdullah b. Mes'ud* → *Mesruk b. Ecda'* → *Abdullah b. Mürre* → *Süleyman b. Mehran el-A'meş* → *Hafs b. Ğiyas (Ebihi)* → *Ömer b. Hafs* → *Buhârî*

Mesrûk b. Ecda'

Hz. Ömer, Hz. Ali, Hz. Âişe, Habbab b. Eret, Übey b. Ka'b gibi sahâbilerden rivayette bulunan Mesrûk b. Ecda', Kufelidir. Ebû Ümeyye ve Ebû Âişe diye künyelendirilen bu râviden Şa'bi, İbrahim en-Nehâî, Ebû İshak es-Sebiî gibi âlimler rivayette bulunmuşlardır.¹⁹⁷ Muhadramdan olan¹⁹⁸ Mesrûk b. Ecda'yı, İclî *Marifetü's-Sikât*'ında ve İbn Hibban da *es-Sikât*'ında zikretmiştir.¹⁹⁹ Mesruk hakkında, Şa'bi "Mesrûk fetvaları en iyi bilendi", Yahya b. Main, ثقة لا يسئل عنه (O sikadır, onun gibisi sorulmaz), Ali b. Medinî; "Abdullah'ın ashâbından hiç kimseyi Mesrûk üzerine yüceltmem" demiştir.²⁰⁰ Mesrûk için sika, fakih, âbid, zâhid gibi

¹⁹⁷ İbn Hibban, *es-Sikât*, (Hindistan: Dâiretü'l-Meârifî'l-Osmaniyye, 1398/1978), 5: 456; İbn Sa'd, *Kitabu't-tabakâtu'l-kebir*, nşr. Ali Muhammed Ömer (Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1421/2001), 8: 198; İbn Hacer, *Tehzîbu't-tehzîb* (Hindistan: Dâiretü'l-Meârifî'n-Nizamiyye, 1325), 10: 110.

¹⁹⁸ İbn Hacer, *Takrîbu't-tehzîb*, nşr. Ahmed Şağîf el-Bakistani (y. y. , Dâru'l-Âsime , t.y.), 935.

¹⁹⁹ Ebu'l-Hasan el-İclî, *Ma'rifetü's-sikât min ricâli ehli'l-'ilm ve'l-hadîs ve mine'd-du'afâi ve zikru mezâhibihim ve ahbârîhim*, nşr. Abdülalîm Abdülazîm el-Bestevî (Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1405/1985), 2: 273; İbn Hibban, *a. e.*, 5: 456.

²⁰⁰ İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dil*, nşr. Abdurrahman b. Yahya (Hindistan: Dâiretü'l-Meârifî'l-Osmaniyye, 1371/1952), 8: 397; Yusuf b. Abdurrahman el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâ'i'r-ricâl*, nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1403/1983), 27: 455; İbn Hacer, *Tehzîb*, 10: 110-111.

tadil ifadeleri de kullanılmıştır. Bu râvi 62 veya 63 yılında vefat etmiştir.²⁰¹

Abdullah b. Mürre el-Hemedani

Tabiûndan olup İbn Mes'ûd ve İbn Ömer gibi sahâbilerden hadis rivayet eden bu râvi Kufelidir.²⁰² Yahya b. Main, Ebû Zür'a, İshak b. Mansur, İbn Sa'd, İclî ve Nesâî gibi âlimler onun için ثقة (güvenilir) demişlerdir.²⁰³ Abdullah b. Mürre, Ömer b. Abdilaziz'in hilafeti döneminde vefat etmiştir.²⁰⁴

Süleyman b. Mihran el-A'meş

Künyesi Ebû Muhammed olan A'meş, Hz. Hüseyin'in öldürüldüğü 61 senesinde doğmuştur.²⁰⁵ Sığâr-ı tabiinden olan A'meş, Enes b. Malik ve Said b. Cübeyr'i görmüştür.²⁰⁶ Kufe ehlinin muhaddisleri arasında yer alan A'meş, İclî'nin *Marifetü's-Sikât*'i ile İbn Hibban'ın *es-Sikât*'ında zikredilmiştir.²⁰⁷ Vera ve kıraati ile tanınmış olan²⁰⁸ bu râvi için Yahya b. Said el-Kattan "Zahitlerden, İslâm allamelerindendir", İbnu'l-Medinî ise "Muhammed (s.a.s.) ümmetinde dini Mekke'de Amr b. Dinar, Medine'de Zührî, Kufe'de Ebû İshak es-Sebî ve A'meş, Basra'da Katade ve Yahya b. Kesir korumuştur" demişlerdir.²⁰⁹ Yine Buhârî ve Ebû Nuaym; "sağlam hadis hafızlarından biridir", İbn Main ثقة (güvenilir), Ebû Zür'a إمام (imamdır), Nesâî ثقة ثبت (güvenilir ve sağlamdır), ve İbn Hacer ثقة حافظ (sağlam bir hadis hafızı) demişlerdir.²¹⁰ Süleyman b. Mihran 147 veya 148 senesinde vefat etmiştir.²¹¹

²⁰¹ Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, nşr. Haşim en-Nedvî ve diğerleri (Dâiretü'l-Meârifî'l-Osmaniyye, y.y.), 8: 35; İbn Sa'd, *a. e.*, 8: 205.

²⁰² el-İclî, *a. e.*, 2: 58; İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 5: 165; İbn Hibban, *a. e.*, 5: 18; İbn Hacer, *Takrîb*, 545.

²⁰³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8: 408; el-İclî, *Ma'rifetü's-sikât*, 2: 58; İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 5: 165-166; el-Mizzî, *a. e.*, 16: 114; İbn Hacer, *Tehzîb*, 6: 24.

²⁰⁴ İbn Sa'd, *a. e.*, 8: 408; İbn Hibban, *a. e.*, 5: 18.

²⁰⁵ İbn Hibban, *es-Sikât*, 4: 302; Ebu'l-Velîd el-Bâcî, *et-Ta'dîl ve't-tecrîh*, nşr. Ebû Lübâbe Hüseyin (Riyad: Dâru'l-Livâ, 1406/1986), 1117.

²⁰⁶ Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 4: 37; Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed Zehebî, *Mizânu'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*, nşr. Ali Muhammed Muavvez ve Adil Ahmed Abdulmevcud (Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1416/1995), 3: 316.

²⁰⁷ el-İclî, *Ma'rifetü's-sikât*, 1: 432; İbn Hibban, *a. e.*, 4: 302.

²⁰⁸ İbn Hacer, *Takrîb*, 414.

²⁰⁹ İbn Hacer, *Tehzîb*, 4: 223-224.

²¹⁰ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4: 146-147; el-Bâcî, *et-Ta'dîl ve't-tecrîh*, 1117; Zehebî, *Mizânu'l-i'tidâl*, 3: 316; İbn Hacer, *Tehzîb*, 4: 224; *Takrîb*, 414.

²¹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8: 463.

Hafs b. Ğiyas

117 senesinde Hişam b. Abdilmelik'in hilafeti döneminde doğmuş, Kufe kadısı ve muhaddisi²¹² olan bu râviden Veki' b. Cerrah, Yahya b. Said, Yahya b. Main, Ali b. Medinî, Muhammed b. Ebî Şeybe, Kuteybe b. Said, ve Ahmed b. Hanbel gibi âlimler rivayette bulunmuştur.²¹³ Hafs b. Ğiyas hakkında, Yahya b. Said el-Kattan; "Hafs, A'meş ashabından en sağlam olandır", Yahya b. Main ثقة (güvenilir), İbn Sa'd كان ثقة مأمون ثبتا إلا أنه كان يذلس (O çok güvenilir idi ancak tedlis yapardı) إعلئ ثقة مأمون (çok güvenilir) ve demişlerdir.²¹⁴ Hafs b. Ğiyas hakkında "zaman zaman vehmederdi", "hafızası kötüleşti" gibi cerh ifadeleri kullanılmış²¹⁵ olsa da bunlar rivayetin terkinin gerektiren cerhler değildir. Mesela vehmetmesi ile ilgili olarak Ali b. Medinî şöyle anlatır: " Yahya b. Said, Hafs sağlamdır (ثبت) deyince ben o vehmetmiyor mu? dedim. Yahya: Hafs'ın kitabı sahihtir dedi."²¹⁶ Bu ifadeler, Hafs b. Ğiyas'ın rivayetinin terk edilmesini gerektirecek şekilde cerhe uğramadığını göstermektedir.

Hafs b. Ğiyas'ın 194, 195 veya 196 tarihinde vefat ettiği söylenmiştir.²¹⁷

Ömer b. Hafs

Ömer b. Hafs, yukarıda tanıttığımız Hafs b. Ğiyas'ın oğludur. Ebû Hafs diye künyelendirilirden²¹⁸ bu râviden, İbn Ebî Şeybe, Ebû Zür'a, Ebû Hatim er-Razi, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî gibi âlimler rivayette bulunmuşlardır.²¹⁹ Ömer b. Hafs'ı İclî *Marifetü's-Sikât*'ında İbn Hibban da *es-Sikât*'ında zikretmiştir.²²⁰ Ebû Zür'a, Ebû Hatim, İclî ve İbn Hacer, Ömer b. Hafs için ثقة (güvenilir) demişlerdir.²²¹

²¹² İbn Sa'd, *a. e.*, 8: 512; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, nşr. Şuayb el-Arnaût vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1402/1982), 9: 22.

²¹³ el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 7: 58-59; Zehebî, *a. e.*, 7: 486.

²¹⁴ İbn Sa'd, *a. e.*, 8: 51; el-Mizzî, *a. e.*, 7: 60; Zehebî, *a. e.*, 7: 486.

²¹⁵ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 3: 186; İbn Hibban, *Meşâhiru ulemâi'l-emsâr*, nşr. Mecdi b. Mansur eş-Şürâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1416/1995), 203.

²¹⁶ Zehebî, *a. e.*, 7: 487.

²¹⁷ Buhârî, *et-Tarihü'l-kebîr*, 2: 370; İbn Sa'd, *a. e.*, 8: 512; İbn Hibban, *a. e.*, 203; el-Mizzî, *a. e.*, 7: 69.

²¹⁸ Zehebî, *a. e.*, 10: 639.

²¹⁹ İbn Hacer, *Tehzîb*, 7: 435.

²²⁰ el-İclî, *Ma'rifetü's-sikât*, 2: 164; İbn Hibban, *es-Sikât*, 8: 445.

²²¹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 6: 103; İbn Hacer, *Tehzîb*, 7: 435, *Takrîb*, 716.

Müslim'in Râvileri

Müslim'de Abdullah b. Mes'ud rivayetinin farklı tarikleri vardır:

Rasûlullah (s.a.s.) → *Abdullah b. Mesud* → *Mesruk b. Ecda'* → *Abdullah b. Mürre* → *Süleyman b. Mihran el-A'meş* → *Veki' b. Cerrah*, *Ebû Muaviye ve Hafs b. Ğiyas* → *İbn Ebî Şeybe* → *Müslim*

Süleyman b. Mihran el-A'meş'e kadar Buhârî ve Müslim râvileri ortak olduğu için aşağıda Veki' b. Cerrah'tan itibaren rical değerlendirmelerine yer verilecektir.

Veki' b. Cerrah

Künyesi Ebû Süfyân olan Veki' b. Cerrah'ın doğum tarihi ihtilafli olup 127, 128 veya 129 olduğu söylenmiştir.²²² 33 yaşında hadis rivayetine başlamıştır.²²³ Süfyân es-Sevrî, Abdurrahman b. Mehdî, Yahya b. Yahya, Ahmed b. Hanbel ve Irak ehli gibi âlimler kendisinden rivayette bulunmuşlardır.²²⁴ Ali b. Medinî'ye, Sevrî ashabının en güvenilir olanı kimdir diye sorulduğunda o, "Yahya el-Kattan, Abdurrahman b. Mehdî ve Veki'dir, onlar güvenilirler" demiştir.²²⁵ Veki' b. Cerrah ثقة مأمون (çok güvenilir), حجة (hadisi delildir)²²⁶, ثقة حافظ (sağlam bir hadis hafızıdır)²²⁷ gibi ifadelerle pek çok âlim tarafından tevsik edilmiştir. Ahmed b. Hanbel, Veki' hakkında "İlme düşkün ve ondan daha hafızını görmedim", "Onun bir benzerini henüz görmedim, hadisi güzel ezberler, kimse hakkında konuşmaz, fikhî müzakere eder ve onu iyi yapardı" demiştir.²²⁸ Doğum tarihi ihtilafli olan Veki' b. Cerrah'ın 196, 197 veya 198 yılında vefat ettiği söylenmiştir.²²⁹

²²² Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 8: 179; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8: 517; İbn Hibban, *a. e.*, 7: 562; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 30: 483.

²²³ el-Mizzî, *a. e.*, 30: 478.

²²⁴ İbn Hibban, *a. e.*, 7: 562; İbn Hacer, *Tehzîb*, 9: 124-125.

²²⁵ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 9: 38.

²²⁶ İbn Sa'd, *a. e.*, 8: 517.

²²⁷ İbn Hacer, *Takrîb*, 1037.

²²⁸ el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 30: 473; İbn Hacer, *Tehzîb*, 11: 125.

²²⁹ Buhârî *et-Târîhu'l-kebîr*, 8: 179; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8: 517; İbn Hibban, *es-Sikât*, 7: 562; el-Mizzî, *a. e.*, 30: 484.

Ebû Muaviye

Künyesi Ebû Muaviye olan bu râvinin ismi Muhammed b. Hazım'dır. Ebû Muaviye hakkında hem cerh hem tadil ifadeleri vardır. Tezkiye edildiği hususlar şöyledir: Yahya b. Main'e, A'meş ahabından en sağlamı kimdir? diye sorulduğunda, "Süfyân ve Şu'be'den sonra Ebû Muaviye'dir"²³⁰ demiştir. İbn Hibban'ın *es-Sikât*'ında zikredilen Ebû Muaviye için ثقة (güvenilir) ve حافظ متقن (güvenilir hadis hafızıdır) gibi tezkiye edici lafızlar kullanılmıştır.²³¹ Ancak bu tadillerin yanında "A'meş hadisleri dışında muzdaribdir, O iyi ezberleyemezdi"²³², "Çoğu hadiste tedlis yapardı", "Mürciendedir" ve "vehmederdi" gibi cerh ifadeleri de kullanılmıştır.²³³ Ancak münekkit âlimler bu râvinin, A'meş'ten yaptığı rivayetlerde sağlam olduğunu da belirtmişlerdir.²³⁴ Ayrıca bu râvinin yer aldığı bir isnadın Müslim tarafından rivayet edilmiş olması da Ebû Muaviye'nin bu isnada zarar vermediğini göstermektedir. Muhammed b. Hazım 195 senesinde vefat etmiştir.²³⁵

İbn Ebî Şeybe

Kufe ehlinden olan İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr diye künyelendirilir.²³⁶ İlim tahsiline çocuk yaşta başlayan bu râvinin en önemli hocalarından biri Şerik b. Abdillâh el-Kâdi'dir. Ahmed b. Hanbel, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Nesâî, İbn Ebî Şeybe'den rivayette bulunmuşlardır.²³⁷ Ebû Zür'a, "Ebû Bekr b. Şeybe'den daha hafızını görmedim" demiştir.²³⁸ İbn Ebî Şeybe için متقن (sağlam)²³⁹, ثقة و كان حافظا للحديث (güvenilir, hadis hafızı)²⁴⁰ gibi tadil ifadelerinin yanısıra şöyle de denilmiştir: "Hadis dört kişide sona erdi; İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel,

²³⁰ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 7: 248.

²³¹ İbn Sa'd, *a. e.*, 8: 515; Bk. İbn Hibban, *a. e.*, 7: 441-442; el-Mizzî, *a. e.*, 35: 132; İbn Hacer, *Takrîb*, 840.

²³² İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 7: 247; İbn Hacer, *Tehzîb*, 9: 138.

²³³ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8: 515; İbn Hibban, *a. e.*, 7: 442; İbn Hacer, *Tehzîb*, 9: 139; *Takrîb*, 840.

²³⁴ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 7: 247; İbn Hacer, *Tehzîb*, 9: 138.

²³⁵ İbn Sa'd, *a. e.*, 8: 515.

²³⁶ İbn Hacer, *Tehzîb*, 6: 2.

²³⁷ İbn Hacer, *a. e.* 6: 2-3; Muhammed Ebû Zehv, *el-Hadîs ve'l-muhaddisûn*, (Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1378), 345.

²³⁸ Ebû Zehv, *el-Hadîs ve'l-muhaddisûn*, 345.

²³⁹ İbn Hibban, *es-Sikât*, 8: 358.

²⁴⁰ el-İclî, *Ma'rifetü's-sikât*, 2: 57.

Yahya b. Main ve Ali b. el-Medinî. Ebû Bekir en çok ezberleyen, Ahmed en fakih, Yahya hadisleri toplayan ve Ali en iyi bilendi".²⁴¹ İbn Ebî Şeybe'nin hadisleri, sahabe ve tabiûn fetvalarını topladığı *el-Musannef* adlı önemli bir eseri de bulunmaktadır.²⁴² İbn Ebî Şeybe 235 senesinin Muharrem ayında vefat etmiştir.²⁴³

Müslim'in ikinci rivayetinde yer alan râviler:

Rasûlullah (s.a.s.) → *Abdullah b. Mesud* → *Mesruk b. Ecda'* → *Abdullah b. Mürre* → *Süleyman b. Mihran el-A'meş* → *Süfyan es-Sevri* → *Abdurrahman b. Mehdî* → *Ahmed b. Hanbel ve Muhammed b. Müsenna* → *Müslim*

Süfyân es-Sevrî

Hadis imamlarının önde gelen isimlerinden olan Süfyân es-Sevrî etbau't-tabiindendir.²⁴⁴ Mamer b. Raşid, Evzai, İbn Cureyc, Şu'be, Malik, İbn Mübarek, İbn Uyeyne, Yahya b. Said el-Kattan ve Abdurrahman b. Mehdî gibi kimseler kendisinden rivayette bulunmuşlardır.²⁴⁵

Sevrî hakkında Eyüb es-Sahtiyânî, Şu'be, İbn Mübarek, Veki' b. Cerrah, Yahya b. Said el-Kattan ve Yahya b. Main gibi münekkit âlimler, tezkiye edici değerlendirmelerde bulunmuştur. Eyüb es-Sahtiyânî "Süfyân üzerine yücelteceğim Kufeli biri ile karşılaşmadım", Şu'be "Süfyân vera ve ilimde insanların önderidir", İbn Mübarek "Yeryüzünde Süfyân es-Sevrî'den daha bilginini bilmiyorum", Veki' b. Cerrah "Gözlerim Süfyân'ın benzerini görmemiştir" demişlerdir.²⁴⁶ Yine Yahya b. Said el-Kattan "Süfyân'dan daha hafızını görmedim", Yahya b. Main de "Süfyân'a muhalefet eden her kim olursa olsun görüş Süfyân'ın görüşüdür" demiştir.²⁴⁷ İbn Hacer de bu râvi için *حجة، حافظ، إمام، ثقة* (güvenilir, rivayetlerin

²⁴¹ el-Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl*, 16: 40; İbn Hacer, *Tehzîb*, 6: 3-4.

²⁴² Ali Yardım, "İbn Ebû Şeybe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 19 (Ankara: TDV Yayınları, 1999), 442.

²⁴³ İbn Hibban, *a. e.*, 7: 358.

²⁴⁴ Ebû Zehv, *el-Hadîs ve'l-muhaddisîn*, 291.

²⁴⁵ Buhârî, *et-Târîhu'l-kebîr*, 4: 244; İbn Hibban, *a. e.*, 6: 401; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Medineti's-selâm (Târîhu Bağdat)*, nşr. Beşşar Avvad Maruf (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1422/2001), 10: 219.

²⁴⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdat*, 10: 223-225; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 7: 237; İbn Hacer, *Tehzîb*, 4: 114.

²⁴⁷ İbn Ebî Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 1: 63; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdat*, 10: 238; Ebû Zehv, *el-Hadîs ve'l-muhaddisîn*, 292.

çoğunu ezberleyen, hadiste imam, hadisi delildir) demiştir.²⁴⁸ Şu‘be, Ebû Asım, İbn Main de Süfyân es-Sevrî için أمير المؤمنين في الحديث (hadiste mü’minlerin emiridir) demişlerdir.²⁴⁹

95²⁵⁰ veya 97²⁵¹ senesinde doğdu söylenen Sevrî 161 senesinde vefat etmiştir.²⁵²

Abdurrahman b. Mehdî

135 veya 136 senesinde doğduğu söylenen bu râvi etbau’t-tâbiînin önemli âlimlerindedir.²⁵³ İbn Mübarek, Ali b. Medinî, Yayha b. Main, İshak b. Râhuye, Ahmed b. Hanbel ve Osman b. Ebî Şeybe gibi âlimler kendisinden rivayette bulunmuştur.²⁵⁴ Hadis ve rical ilmine vakıf olan Abdurrahman b. Mehdî için münekkid âlimler tarafından tezkiye edici değerlendirmeler yapılmıştır. Ali b. Medinî, Abdurrahman b. Mehdî’yi pek çok açıdan övmüştür. Örneğin kendisine Sevrî ashabının en güvenilir kimdir diye sorulduğunda o, Yahya el-Kattan ve Abdurrahman b. Mehdî’nin isimlerini söylemiştir.²⁵⁵ Ahmed b. Hanbel’e de Abdurrahman b. Mehdî mi Yahya b. Said mi daha bilgilidir diye sorulduğunda, o Abdurrahman b. Mehdî cevabını vermiştir.²⁵⁶

İbn Hibban, *es-Sikât*’ında yer verdiği bu râvi için متقن حافظ (titiz, rivayetlerinin çoğunu ezberleyen), İbn Sa’d ثقة كثير الحديث (güvenilirdir, çok hadis rivayet eder) Ahmed b. Hanbel ثقة من معادن الصدق (güvenilir, doğruluk kaynaklarındandır) ve Şafîî لا أعرف له نظيرا في الدنيا (dünyada bir benzerini tanımıyorum) demişlerdir.²⁵⁷

Abdurrahman b. Mehdî 198 senesinde vefat etmiştir.²⁵⁸

²⁴⁸ İbn Hacer, *Takrîb*, 294.

²⁴⁹ İbn Hacer, *Tehzîb*, 4: 113; Ebû Zehv, *a. y.*

²⁵⁰ İbn Hibban, *es-Sikât*, 6: 401.

²⁵¹ Ebû Zehv, *a. y.*

²⁵² İbn Hibban, *a. y.*

²⁵³ Buhârî, *et-Târihu’l-kebir*, 5: 354; İbn Hibban, *es-Sikât*, 8: 373.

²⁵⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *a. e.*, 11: 512; İbn Hacer, *Tehzîb*, 6: 279.

²⁵⁵ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, 1: 253.

²⁵⁶ Hatîb el-Bağdâdî, *a. e.*, 11: 515.

²⁵⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, 1: 254; İbn Hibban, *a. y.*; İbn Hacer, *Tehzîb*, 6: 281.

²⁵⁸ Buhârî, *et-Târihu’l-kebir*, 5: 354; İbn Hacer, *a. e.*, 6: 281.

Ahmed b. Hanbel

Hanbelî mezhebinin imamı olan Ahmed b. Hanbel 164 senesinde Bağdat'ta doğmuştur.²⁵⁹ Hadis ilmi tahsiline 179 yılında Bağdat'ta başlayan Ahmed b. Hanbel'in hocaları arasında Huşeym b. Beşir, Süfyan b. Uyeyne, Abdurrahman b. Mehdî, Yahya b. Said el-Kattan, Abdurrezzak b. Hemmam ve Şafîî gibi önemli âlimler yer almaktadır. Öğrencileri arasında Buhârî, Müslim, Ebû Zür'a, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî gibi isimler yer almaktadır.²⁶⁰

Ahmed b. Hanbel hafızası, ilmi, fikhî, hadis bilgisi, verâ ve takvası gibi pek çok konuda övülmüştür. Yahya b. Main "İnsanlar bizden Ahmed b. Hanbel gibi olmamızı istiyorlar. Vallahi onun gibi olmaya güç yetiremeyiz", İbn Medinî "Ashabımız arasında Ahmed b. Hanbel'den daha hafızı yoktur", Şafîî "Bağdat'tan ayrıldığımda arkamda Ahmed b. Hanbel'den daha fakih, daha zâhit ve takvalı, daha bilgili birini bırakmadım" demişlerdir.²⁶¹ Ahmed b. Hanbel için ve حافظ متقن (güvenilir hadis hafızıdır), ثقة مأمون (çok güvenilir), إمام حجة (hadiste imam, hadisi delildir) gibi tadil ifadeleri kullanılmıştır.²⁶²

Muhammed b. Müsenna

Bu râviden Ebû Zür'a, Ebû Hatim, İbn Ebi'd-Dünya, Ebû Yalâ gibi âlimler rivayette bulunmuşlardır. Muhammed b. Müsenna için ثقة ثبت (güvenilir ve sağlamdır), ثقة حجة (kendisi güvenilir, hadisi delildir), صدوق (doğru sözlüdür), لا بأس به (rivayetinde sakınca yoktur), صالح الحديث (rivayeti itibar için alınır) denilmiş ve âlimler bu râvinin hadisi ile ihticac etmişlerdir.²⁶³

Müslim'deki aynı metinler farklı isnadlarla da rivayet edilmiştir. Bu isnadlarda yer alan râviler için kısaca şunlar söylenebilir:

Kütüb-i Sitte müelliflerinin kendisinden rivayette bulunduğu Muhammed b. Nümeyr için ثقة ثبت (güvenilir ve sağlamdır), ثقة مأمون (çok güvenilir), babası

²⁵⁹ Zehebî, *Tezkiretü'l-Huffâz*, (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t. y.), 431; İbn Hacer, *a. e.*, 1: 73; Ebû Zehv, *el-Hadîs ve'l-muhaddisîn*, 352.

²⁶⁰ el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 1: 438-442; Celâlüddîn es-Suyûtî, *Tabakâtu'l-huffâz*, (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1403/1983), 189.

²⁶¹ İbn Ebi Hâtim, *a. e.*, 1: 295; İbn Hacer, *Tehzîb*, 1: 73; Ebû Zehv, *a. y.*

²⁶² İbn Hacer, *a. e.*, 1: 74-75.

²⁶³ a. mlf., *a. e.*, 9: 426-427; *Takrîb*, 505.

Abdullah b. Nümeyr için de ثقة (güvenilir) denilmiştir.²⁶⁴ İbn Ebî Ömer için صدوق (doğru sözlüdür) denilmiş, Süfyan b. Uyeyne tebeu't-tâbiînin önemli âlimlerinden olup kendisi için ثقة ثبت (güvenilir ve sağlamdır), ثقة مأمون (çok güvenilir) ve ثقة حافظ (sağlam bir hadis hafızı) gibi tadil ifadeleri kullanılmıştır.²⁶⁵ İshak b. Râhûye için ثقة مأمون (çok güvenilir)²⁶⁶, İsa b. Yunus için ثقة ثقة (çok güvenilir), بخ (rivayetleri güzeldir), ثقة مأمون (çok güvenilir)²⁶⁷ ve Ali b. Haşrem için de ثقة (güvenilir) denilmiştir.²⁶⁸ Râvilerden Haccac b. Şair ve Ubeydullah b. Musa²⁶⁹ ile Kasım b. Zekeriya ve Şeyban b. Abdurrahman için de ثقة (güvenilir) denilmiştir.²⁷⁰

Tirmizî'nin Râvileri

Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Mesud → Mesruk b. Ecda' → Abdullah b. Mürre → Süleyman b. Mihran el-A'meş → Ebû Muaviye → Hennad b. es-Serî → Tirmizî

Hennad b. es-Serî

Tirmizî rivayetinde yer alan bu râvi Kufe ehlinde olup, künyesi Ebu's-Serî'dir.²⁷¹ Ahmed b. Hanbel'e Kufe'de kimden hadis yazalım diye sorulduğunda Hennad cevabını vermiştir.²⁷² Bu râviyi İbn Hibban *es-Sikât*'ında zikretmiştir.²⁷³ Hennad için ثقة (güvenilir)²⁷⁴, صدوق (doğru sözlüdür)²⁷⁵ gibi tadil ifadeleri de kullanılmıştır.

Ebû Dâvûd'un Râvileri

Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Mesud → Mesruk b. Ecda' → Abdullah b. Mürre → Süleyman b. Mihran el-A'meş → Ebû Muaviye → Amr b. Avn → Ebû Dâvûd

²⁶⁴ İbn Hacer, *Tehzîb*, 9: 283, 6: 58; *Takrîb*, 553.

²⁶⁵ a. mlf., *Takrîb*, 907; *Tehzîb*, 4: 119-121.

²⁶⁶ a. mlf., *a. e.*, 1: 217.

²⁶⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 4: 292.

²⁶⁸ İbn Hacer, *Tehzîb*, 7: 316.

²⁶⁹ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 3: 168; 5: 334.

²⁷⁰ Bk. İbn Hacer, *Takrîb*, 791, 441.

²⁷¹ İbn Hibban, *es-Sikât*, 9: 246.

²⁷² İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 9: 119-120; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, 507.

²⁷³ İbn Hibban, *a. e.*, 9: 246.

²⁷⁴ İbn Hacer, *a. e.*, 1025; Zehebî, *a. y.*

²⁷⁵ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 9: 120.

Amr b. Avn

Künyesi Ebû Osman olan bu râvi için Ebû Hatim ثقة حجة (kendisi güvenilir, hadisi delildir)²⁷⁶, İclî ve İbn Hibban gibi âlimler ثقة (güvenilir)²⁷⁷ demişlerdir. İbn Hacer de bu râvi için ثقة ثبت (güvenilir ve sağlamdır) demiştir.²⁷⁸

Nesâî'nin Râvileri

Nesâî bu hadisi iki farklı tarikle rivayet etmiştir. Birinci tarikte yer alan râviler:

Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Mesud → Mesruk b. Ecda' → Abdullah b. Mürre → Süleyman b. Mihran el-A'meş → Süfyân es-Sevrî → Abdurrahman b. Mehdî → İshak b. Mansur → Nesâî

İshak b. Mansur

İbn Hibban'ın *es-Sikât*'ında zikredilen bu râvi için Ebû Hatim صدوق (doğru sözlüdür), Müslim de ثقة مأمون (çok güvenilir) ve Nesâî ثقة ثبت (güvenilir ve sağlamdır) demiştir.²⁷⁹ İbn Hacer de bu râvinin güvenilir olduğunu söylemiştir.²⁸⁰

İkinci tarikte yer alan râviler:

Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Mesud → Mesruk b. Ecda' → Abdullah b. Mürre → Süleyman b. Mihran el-A'meş → Şu'be b. Haccac → Muhammed b. Cafer → Bişr b. Halid → Nesâî

Şu'be b. Haccac

Tebeu't-tâbiûnden²⁸¹ olan Şu'be b. Haccac'ın künyesi Ebû Bistam'dır.²⁸² Bu râvi tabiûndan olan 400 hocadan hadis dinlemiştir.²⁸³ Kendisinden Eyyüb es-Sehtiyani, Süfyân es-Sevrî, Abdullah b. Mübarek, Süfyân b. Uyeyne, Ebû Dâvûd et-Tayalisi, gibi âlimler rivayette bulunmuştur.²⁸⁴ Şu'be b. Haccac hadis ve rical

²⁷⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 6: 252.

²⁷⁷ el-İclî, *Ma'rifetü's-sikât*, 2: 181; İbn Hibban, *a. e.*, 8: 485.

²⁷⁸ İbn Hacer, *a. e.*, 742.

²⁷⁹ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 2: 234; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 2: 476; İbn Hibban, *es-Sikât*, 8: 118; İbn Hacer, *Tehzîb*, 1: 250; Suyûtî, *Tabakatu'l-huffâz*, 233.

²⁸⁰ İbn Hacer, *Takrîb*, 132.

²⁸¹ Ebû Zehv, *el-Hadîs ve'l-muhaddisîn*, 293.

²⁸² İbn Hibban, *a. e.*, 6: 448.

²⁸³ İbn Hacer, *Tehzîb*, 4: 346.

²⁸⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ*, 7: 203.

ilminde önemli bir yere sahiptir. Şu‘be’nin bu alanlarda otorite olduğu pek çok alim tarafından söylenmiştir. Süfyân es-Sevrî Şu‘be vefat ettiğinde “hadis öldü” demiştir.²⁸⁵ Yine Süfyân es-Sevrî, Abdurrahman b. Mehdî ve İbn Uleyye, Şu‘be için أمير المؤمنين في الحديث (hadiste mü’minlerin emiridir) demişlerdir.²⁸⁶ Bu râvi için Yahya b. Said “Şu‘be rical ilmini en iyi bilendi” derken Ebû Hatim “Şu‘be sanki bu iş için yaratılmıştı”,²⁸⁷ İbn Sa‘d ثقة مأمون ثبت حجة (çok güvenilir, sağlam ve rivayeti delildir) demiştir.²⁸⁸ Ahmed b. Hanbel de “Şu‘be hadis ve rical ilminde tek başına bir ümmet idi”,²⁸⁹ Şâfîî “Şu‘be olmasaydı Irak’ta hadis bilinmezdi” demiştir.²⁹⁰

Şu‘be b. Haccac hadis rivayetinde oldukça titiz davranmıştır. Öyle ki kendisine bir hadis sorulduğunda “Vallahi onu sana rivayet etmeyeceğim” demiş, bunun sebebi sorulduğunda da “çünkü onu sadece bir kez dinledim” demiştir. Hadis rivayetindeki sorumluluğu ifade etmek için de “Hadisten daha çok beni cehenneme sokmasından korktuğum bir şey yoktur” derken, tedlis yapmanın şiddetine dikkat çekmek için de “Zina etmem, tedlis yapmamdan bana daha sevimlidir” demiştir.²⁹¹

Bu râvi 160 senesinde 77 yaşında vefat etmiştir.²⁹²

Muhammed b. Cafer

Künyesi Ebû Abdillah olan bu râvi ve İclî’nin *Marifetü’s-Sikât*’ında, İbn Hibban’ın da *es-Sikât*’ında zikredilmiştir.²⁹³ Yahya b. Main, Ali b. Medinî, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe ve Ahmed b. Hanbel gibi âlimler kendisinden rivayette bulunmuştur.²⁹⁴ Bu râvi için Ebû Hatim er-Razi ise bu râvi için صدوق (doğru sözlüdür) demiş ancak Şu‘be’den rivayetinde ثقة (güvenilir) olduğunu da zikretmiştir.²⁹⁵ Yine İbn Mübarek “İnsanlar Şu‘be rivayetinde ihtilafa düştükleri

²⁸⁵ İbn Hacer, *Tehzîb*, 4: 345.

²⁸⁶ Buhârî, *et-Târihu’l-kebir*, 4: 245; İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 1: 126; Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdat*, 10: 354.

²⁸⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, 1: 127-129.

²⁸⁸ İbn Hacer, *a. y.*

²⁸⁹ İbn Hacer, *Tehzîb*, 4: 338; Ebû Zehv, *a. e.*, 294.

²⁹⁰ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 1: 127; Zehebî, *Tezkiretü’l-huffâz*, 193.

²⁹¹ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 1: 173; Zehebî, *a. e.*, 7: 213, 221.

²⁹² Buhârî, *a. e.*, 4: 244;

²⁹³ el-İclî, *Marifetü’s-sikât*, 2: 234; İbn Hibban, *es-Sikât*, 9: 50.

²⁹⁴ İbn Hacer, *Tehzîb*, 9: 96.

²⁹⁵ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, 7: 221; Zehebî, *a. e.*, 9: 100.

zaman, Muhammed b. Cafer'in kitabı aralarında hakemdir",²⁹⁶ Yahya b. Main de "İnsanlardan kitabı en doğru olandır", demiş ve Muhammed b. Cafer'in güvenilir olduğunu söylemiştir.²⁹⁷

Muhammed b. Cafer 193 veya 194 senesinde vefat ettiği söylenmiştir.²⁹⁸

Bişr b. Halid

İbn Hibban'ın *es-Sikât*'ında zikredilen bu râviden, Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd gibi Kütüb-i Sitte müellifleri rivayette bulunmuştur.²⁹⁹ Bişr b. Halid için ثقة (güvenilir), مستقيم الحديث (rivayetleri sağlam), شيخ (şeyhtir) gibi tezkiye edici değerlendirilmeler yapılmıştır.³⁰⁰

İbn Mâce'nin Râvileri

Rasûlullah (s.a.s.) → *Abdullah b. Mesud* → *Mesruk b. Ecda'* → *Abdullah b. Mürre* → *Süleyman b. Mihran el-A'meş* → *Veki' b. Cerrah* → *Ali b. Muhammed ve Ebû Bekr b. Hallad* → *İbn Mâce*

Ali b. Muhammed ve Ebû Bekr b. Hallad

Ali b. Muhammed'i, İbn Hibban *Sikât*'ında zikretmiştir. Bu râvi için Ebû Hatim صدوق ثقة، (güvenilir, doğru sözlüdür), İbn Hacer ثقة (güvenilir) demişlerdir. Kütüb-i Sitte müelliflerinden Müslim, Ebû Dâvud, İbn Mâce ve Nesâî, Ebû Bekr b. Hallad'dan rivayette bulunmuşlardır.³⁰¹ Bu râvi için İbn Hibban, İbn Hacer gibi âlimler ثقة (güvenilir) demişlerdir.³⁰²

Yukarıda tariklerin her birinde yer alan râvilerin cerh ve tadil açısından durumları incelenmiştir. İncelemiş olduğumuz râviler içerisinde iyi ezberleyememe, vehmetme, hadis okuyuşunda hata etme, tedlis yapma, mürcieye mensub olma veya teşeyyü yapma gibi cerhe uğramış râviler bulunsa da hiçbiri, rivayetinin terkini icab ettirecek şekilde cerh edilmemiştir. Ayrıca bu şekilde cerhe

²⁹⁶ İbn Hacer, *a. e.*, 9: 97; Suyûtî, *Tabakatu'l-huffâz*, 132.

²⁹⁷ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 7: 221; el-Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl*, 25: 7.

²⁹⁸ Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 1: 57; İbn Hacer, *Takrîb*, 833.

²⁹⁹ el-Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl*, 4: 117; İbn Hibban, *es-Sikât*, 8: 145; İbn Hacer, *Tehzîb*, 1: 448.

³⁰⁰ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 2: 356; İbn Hibban, *a. y.*; İbn Hacer, *a. y.*

³⁰¹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 6: 202; İbn Hibban, *a. e.*, 8: 467; İbn Hacer, *Tehzîb*, 9: 152, *Takrîb*, 704.

³⁰² İbn Hibban, *a. e.*, 9: 86; İbn Hacer, *Tehzîb*, 9: 152.

uğrayan râvilerin âlimler tarafından tezkiye edildikleri de görülmüştür. Tezkiye edici değerlendirmeler ile her bir isnadın birbirini desteklediği göz önünde bulundurulduğunda, bu tür cerhlerin hadisin sıhhatine zarar vermeyeceği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca hadisin Buhârî ve Müslim tarafından rivayet edilmesi, onların sıhhat şartlarına uygun olduğunu da göstermektedir.

“Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz...” hadisinin Abdullah b. Mes‘ûd dışındaki sahabe râvileri ise Hz. Âişe ve Hz. Osman’dır. Bu iki sahabiden gelen rivayetin râvilerini de incelemek yerinde olacaktır. Ancak bu râvilerin değerlendirilmesi Abdullah b. Me‘ud rivayetinde olduğu gibi detaylı bir şekilde yapılmayacaktır.

2. Hz. Âişe’den Gelen Rivayetin Senedindeki Râviler

“Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz...” hadisinin sahabe râvilerinden bir tanesi de Hz. Âişe’dir. Rivayetin bu tariki Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî tarafından rivayet edilmiştir. Rivayeti isnadında yer alan râvilerden bir kısmı aşağıdaki gibidir.

Müslim’in râvileri

Hz. Aişe’den gelen rivayetin Müslim’de yer alan isnadında yer alan râvilere Esved b. Yezid hariç daha önceki bölümlerde yer verilmiştir. Esved b. Yezid’i ise İbn Hibban *es-Sikat*’ında zikretmiştir. Ayrıca bu râvi hakkında âlimler ثقة (güvenilir) demişlerdir.³⁰³

Ebû Dâvûd’un râvileri

Rasûlullah (s.a.s.) → *Hz. Âişe* → *Ubeyd b. Umeyr* → *Abdulaziz b. Rufey* → *İbrahim b. Dahman* → *Muhammed b. Sinan el-Bahilî* → *Ebû Dâvûd*

Bu isnadda yer alan râviler için şunlar söylenmiştir:

Ubeyd b. Umeyr’i İclî *Marifetü’s-Sikât*’ında İbn Hibban da *es-Sikât*’ında, zikretmiştir.³⁰⁴ Bu râvî tabiûnun güvenilir isimlerindedir. İbn Main ve Ebû Zür‘a bu râvî için ثقة (güvenilir) demişlerdir.³⁰⁵ Abdulaziz b. Rufey’ için de pek çok âlim

³⁰³ İbn Hacer, *a. e.*, 1: 343.

³⁰⁴ İbn Hibban, *a. e.*, 5: 134; el- ‘İclî, *Ma‘rifetü’s-sikât*, 2: 118.

³⁰⁵ İbn Hacer, *Tehzib.*, 7: 71.

tarafından ثقة (güvenilir) denilmiştir.³⁰⁶ İbrahim b. Dahman adlı râvi hakkında Yahya b. Main لا بأس به (rivayetinde sakınca yoktur) demiştir.³⁰⁷ Yine Ebû Hatim bu râvi için صدوق (doğru sözlüdür) demiş, Ahmed b. Hanbel ve İbn Hacer ise onun ثقة (güvenilir) olduğunu söylemiştir.³⁰⁸ Muhammed b. Sinan için ثقة ثبت (güvenilir ve sağlamdır)³⁰⁹, حجة (hadisi delildir)³¹⁰ ve صدوق (doğru sözlüdür),³¹¹ gibi tevsik edici değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca râviyi İbn Hibban *es-Sikât*'ında zikretmiştir.³¹²

Nesâî'nin râvileri

Birinci tarikte yer alan râviler:

Rasûlullah (s.a.s.) → Hz. Âişe → Amr b. Ğalib → Ebû İshak → Süfyân *es-Sevrî* → Yahya b. Said el-Kattan → Amr b. Ali → Nesâî

Âişe, Ali b. Ebî Talib, Ammar b. Yasir gibi sahabilerden rivayette bulunan Amr b. Ğalib'i Buhârî *et-Târihu'l-Kebîr*'inde, İbn Hibban da *es-Sikât*'ında zikretmişlerdir.³¹³ Bu râviden sadece Ebû İshak rivayette bulunmuştur.³¹⁴ İbn Hacer bu râvi için مقبول (hadisi kabul edilebilir) demiştir.³¹⁵ Râvilerden Ebû İshak, Hz. Ali, İbn Mes'ud, Üsame b. Zeyd, Zeyd b. Erkam, Bera b. Azib gibi sahabileri görmüş Kûfeli tabiundandır.³¹⁶ A'meş, Şu'be, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne gibi âlimler kendisinden rivayette bulunmuşlardır.³¹⁷ Ebû İshak tedlis yapsa da³¹⁸ bu râvi için İbn Main, Ebû Hatim, Ahmed b. Hanbel Nesâî ve İbn Hacer gibi âlimler

³⁰⁶ Bk. İbn Hacer, *a. e.*, 6: 337; *Takrîb*, 612.

³⁰⁷ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 2: 107; İbn Hacer, *Tehzîb*, 1: 129.

³⁰⁸ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 2: 107; Ebü'l-Velîd Süleymân el-Bâcî, *et-Ta'dil ve't-tecrih* (Riyad: Dâru'l-Liva, 1406/1986), 1: 346; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 18: 135; İbn Hacer, *a. e.*, 1: 131; *Takrîb*, 109.

³⁰⁹ İbn Hacer, *Takrîb*, 851.

³¹⁰ İbn Hacer, *Tehzîb*, 9: 206.

³¹¹ el-Mizzî, *a. e.*, 25: 322; İbn Hacer, *a. e.*, 9: 205.

³¹² İbn Hibban, *a. e.*, 9: 81;

³¹³ Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 6: 362; İbn Hibban, *es-Sikât*, 5: 180; el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 12: 183

³¹⁴ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 6: 253.

³¹⁵ İbn Hacer, *Takrîb*, 742.

³¹⁶ Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 6: 347; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 6: 242; el-İclî, *Ma'rifetü's-sikât*, 2: 179.

³¹⁷ Buhârî, *a. e.*, 4: 347; İbn Hibban, *a. e.*, 5: 177; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, 114.

³¹⁸ İbn Hacer, *Ta'rifü ehli't-takdîs bi merâtibi'l-mevsûfine bi't-tedlîs*, nşr. Âsım b. Abdillâh el-Kureyvitî (Ürdün: Metebetü'l-Menâr, 1980), 42.

ثقة (güvenilir) demişlerdir.³¹⁹ Yahya b. Said el-Kattan etbau't-tabiinin önemli muhaddis ve rical âlimlerindedir. Yahya b. Said el-Ensari, İbn Cureyc, Şu'be, Süfyân es-Sevrî, İbn Uyeyne ve önemli hocalarındandır.³²⁰ Yahya b. Said el-Kattan için en üst seviyedeki tadil ifadeleri kullanılmıştır. Örneğin İbn Main, Abdurrahman b. Mehdî'ye "Gözlerin Yahya el-Kattan gibisini göremez", Ali b. Medinî de "Rical ilmini ondan daha iyi bilen hiç kimseyi görmedim" demiştir.³²¹ Ebû Hatim ثقة حافظ (hadis hafızı, güvenilir),³²² İbn Sa'd ثقة حجة مأمون (kendisi güvenilir, hadisi delildir), Ahmed b. Hanbel ثقة إليه المنتهى في التثبت (sağlamlığın zirvesindedir), Nesâî ثقة ثبت (güvenilir ve sağlam) ve İbn Hacer ثقة، متقن، حافظ، إمام (güvenilir, sağlam, hadis hafızı) demişlerdir.³²³ Yine Amr b. Ali için Ebû Zür'a فرسان الحديث (hadiste mahirdir), Ebû Hatim صدوق (doğru sözlüdür), Nesâî ثقة حافظ (sağlam bir hadis hafızı), Dârekutnî إمام متقن (sağlam, hadiste liderdir) demiştir.³²⁴

İkinci tarikte yer alan râviler:

Rasûlullah (s.a.s.) → Hz. Âişe → Ubeyd b. Umeyr → Abdulaziz b. Rufey' → İbrahim b. Dahman → Ebû Amir el-Akadî → Abbas b. Muhammed ed-Durî → Nesâî

Ebû Amir için Nesâî ثقة مأمون (çok güvenilir), İbn Hacer ثقة (güvenilir) demişlerdir.³²⁵ Abbas b. Muhammed için ise Ebû Hatim صدوق (doğru sözlüdür),³²⁶ Nesâî ثقة (güvenilir), İbn Hacer ثقة حافظ (sağlam bir hadis hafızıdır) demiştir.³²⁷ Ayrıca İbn Hibban, bu râviyi *es-Sikât*'ında zikretmiştir.³²⁸

Üçüncü tarikte yer alan râviler:

Rasûlullah (s.a.s.) → Hz. Âişe → Esved b. Yezid → İbrahim en-Nehâî Süleyman b. Mihran el-A'meş → Süfyân es-Sevrî → Abdurrahman b. Mehdî İshak b. Mansur → Nesâî

³¹⁹ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 6: 242; İbn Hacer, *Tehzîb*, 8: 64-65; *Ta'rifü ehli't-takdîs*, 42.

³²⁰ Ebû Zehv, *el-Hadîs ve'l-muhaddisîn*, 290.

³²¹ Zehebî, *a. e.*, 298.

³²² İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 9: 151.

³²³ İbn Hacer, *Tehzîb*, 11: 218-219, *Takrîb*, 1055-1056.

³²⁴ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 6: 249; İbn Hacer, *Tehzîb*, 8: 80.

³²⁵ İbn Hacer, *Takrîb*, 625.

³²⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 6: 216.

³²⁷ İbn Hacer, *Tehzîb*, 5: 129; İbn Hacer, *Takrîb*, 488.

³²⁸ İbn Hibban, *es-Sikât*, 8: 513.

Bu isnadda yer alan râviler hakkındaki değerlendirmelere daha önce yer verilmiştir. Görüldüğü gibi değerlendirmeleri yapılan bu râvilerden hiçbirinin isnadın ittisalına zarar verecek şekilde cerhe uğramamıştır. Şimdi Hz. Osman tarafından rivayet edilen hadislerin râvileri incelenecektir.

3. Hz. Osman'dan Gelen Rivayetin Senedindeki Râviler

“Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz...” hadisinin sahabi râvilerinden bir diğeri Hz. Osman'dır. Rivayetin bu tariki İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî tarafından nakledilmiştir.

Tirmizî'nin Râvileri

Rasûlullah (s.a.s.) → Hz. Osman → Ebû Ümame b. Sehl → Yahya b. Said el-Ensârî → Hammad b. Zeyd → Ahmed b. Abdete → Tirmizî

Yahya b. Main, Ebû Ümame b. Sehl'in güvenilir olduğunu söylemiştir.³²⁹ Bu râvi için Ebû Hatim, لا يسأل عن مثله (onun gibisi sorulmaz) demiştir.³³⁰ İbn Hibban da Ebû Ümame'yi *es-Sikât*'ında zikretmiştir.³³¹ Bu râvi için İbn Hacer, Hz. Peygamber'i gördüğünü ancak ondan hadis dinlemediğini söylemiş ve bu râvi için له رؤية demiştir.³³² Yahya b. Said el-Ensârî tabiun döneminin önemli muhaddislerindendir. Enes b. Malik'ten hadis dinleyen bu râvi ayrıca Said b. Müseyyib, Nafî, İbn Şihab gibi kimselerden de hadis dinlemiştir.³³³ İbn Hacer ثقة ثبت (güvenilir ve sağlamdır),³³⁴ Nesâî ثقة ثبت مأمون (çok güvenilir, sağlam) Ebû Hatim, Yahya b. Main, Ahmed b. Hanbel, Ebû Zür'a ثقة (güvenilir), İbn Sa'd da ثقة ثبت حجة ثبت (kendisi güvenilir, hadisi delildir) demiştir. Buhârî'nin *et-Târihu'l-Kebîr*'inde zikredilen³³⁵ Hammad b. Zeyd de güvenilir râvilerdendir. İbn Mübarek, Veki', İbn Uyeyne, İbn Mehdî, Ebû Nuaym gibi kimseler kendisinden rivayette bulunmuştur.³³⁶ Bu râvi ثقة ثبت حجة حافظ متقن (güvenilir, sağlam, hadisi delil, hadis

³²⁹ el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 12: 171.

³³⁰ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 2: 344.

³³¹ İbn Hacer, *Tehzîb*, 4: 247.

³³² İbn Hacer, *Takrîb*, 134. Bu kavram Hz. Peygamber'i (s. a. v) temyiz yaşına ulaşmadan gören kimseler için kullanılır. Bk. Aydın, *Hadis İstılahları*, 162.

³³³ İbn Hacer, *Tehzîb*, 9: 221-222.

³³⁴ İbn Hacer, *Takrîb* 1056.

³³⁵ Buhârî, *et-Târihu'l-kebîr*, 3: 25; İbn Hacer, *Tehzîb*, 9: 222-223.

³³⁶ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 3: 137.

hafızı) gibi ifadelerle tevsik edilmiştir.³³⁷ Abdurrahman b. Mehdî şöyle demiştir: “Dönemlerinde insanların önderi olan dört kişidir: Kufe’de Süfyân es-Sevrî, Hicaz’da Malik, Şam’da Evzai, Basra’da Hammad b. Zeyddir”.³³⁸ Ahmed b. Abdete için Ebû Hatim, Nesâî, İbn Hacer ثقة (güvenilir) demişlerdir.³³⁹ Ayrıca Nesâî bu râvi için لا بأس به صدوق، (doğru sözlüdür, zararı yok) ifadelerini de kullanmıştır.³⁴⁰ İbn Hibban da *es-Sikât* adlı eserinde bu râviyi zikretmiştir.³⁴¹

Ebû Dâvûd’un Râvileri

Rasûlullah (s.a.s.) → Hz. Osman → Ebû Ümame b. Sehl → Yahya b. Said el-Ensârî → Hammad b. Zeyd → Süleyman b. Harb → Ebû Dâvûd

Süleyman b. Harb, İbn Hibban’ın *es-Sikât*’ında zikredilmiştir.³⁴² Yahya b. Said el-Kattan, İshak b. Rahûye, Ahmed b. Hanbel, Ebû Zür’a, Yakub b. Şeybe kendisinden rivayette bulunmuş,³⁴³ Buhârî Süleyman b. Harb’den 127 hadis rivayet etmiştir.³⁴⁴ Bu râviyi Ebû Hatim إمام (imamdır),³⁴⁵ İbn Sa’d ثقة (güvenilir), Nesâî ثقة مأمون (çok güvenilir, sağlam)³⁴⁶ ve İbn Hacer ثقة حافظ (sağlam bir hadis hafızı) diyerek tevsik etmişlerdir.³⁴⁷

Nesâî’nin râvileri

Nesâî, Hz. Osman rivayetini üç farklı tarikle nakletmiştir. Aşağıda her bir isnad verilecek daha sonra râvi değerlendirmelerine geçilecektir.

a. *Rasûlullah (s.a.s.) → Hz. Osman → Ebû Ümame b. Sehl ve Abdullah b. Amir → Yahya b. Said el-Ensârî → Hammad b. Zeyd → Muhammed b. İsa İbrahim b. Yakub → Nesâî*

³³⁷ İbn Hibban, *Meşâhir*, 188; Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, 7: 457-458; İbn Hacer, *Tehzîb*, 3: 10.

³³⁸ el-Mizzî, *a. e.*, 7: 239; Suyûtî, *Tabakatu’l-huffâz*, 103.

³³⁹ İbn Hacer, *a. e.*, 1: 59; *Takrîb*, 94.

³⁴⁰ el-Mizzî, *Tehzîbu’l-kemâl*, 1: 397.

³⁴¹ İbn Hibban, *es-Sikât*, 8: 23.

³⁴² İbn Hibban, *a. e.*, 8: 276.

³⁴³ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarîhu Bağdat*, 10: 44.

³⁴⁴ İbn Hacer, *Tehzîb*, 4: 178.

³⁴⁵ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 4: 108.

³⁴⁶ Zehebî, *a. e.*, 10: 334.

³⁴⁷ İbn Hacer, *Tehzîb*, 4: 178-180.

Abdullah b. Amir, Hz. Peygamber zamanında doğmuş, küçük yaşta Hz. Peygamber'i görmüştür.³⁴⁸ Ancak bu râvinin Hz. Peygamber'den hadis dinlemediği, Hz. Peygamber vefat ettiğinde 4, 5 veya 9 yaşında olduğu söylenmiştir.³⁴⁹ Bu râvinin de ثقة (güvenilir) olduğu âlimler tarafından belirtilmiştir.³⁵⁰ Muhammed b. İsa için de bazen tedlis yapsa da ثقة حافظ (sağlam bir hadis hafızı) gibi tevsik edici değerlendirmeler yapılmıştır.³⁵¹ Buhârî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, Tirmizî gibi Kütüb-i Sitte müellifleri kendisinden rivayette bulunmuşlardır.³⁵² Ayrıca bu râvi Buhârî'nin *et-Târihu'l-Kebîr*'inde ve İbn Hibban'ın *es-Sikât*'ında zikredilmiştir.³⁵³ İbrahim b. Yakub, İbn Hibban'ın *es-Sikât*'ında zikredilmiştir.³⁵⁴ Ebû Dâvûd, Tirmizî, Ebû Zür'a, Ebû Hatim, İbn Huzeyme, Taberî kendisinden rivayette bulunmuştur. Bu râvi hakkında Nesâî, Dârekutnî, Zehebî, İbn Hacer ve Suyûtî ثقة حافظ (sağlam bir hadis hafızı) gibi tevsik edici değerlendirmelerde bulunmuşlardır.³⁵⁵

b. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Hz. Osman* → *İbn Ömer* → *Nafi'* → *Metaru'l-Verrak* → *Muğire b. Müslim* → *İshak b. Süleyman* → *Ebu'l-Ezher Ahmed b. el-Ezher* → *Nesâî*

İbn Ömer'in azatlı kölesi olan Nafi'nin künyesi Ebû Abdillâh'tır.³⁵⁶ Tabiûnun önemli isimlerinde olan Nafi', متقن، ثبت، ثقة (güvenilir, sağlam, titiz) gibi ifadelerle tevsik edilmiştir.³⁵⁷ Buhârî en sahih isnadın "*Malik* → *Nafi'* → *İbn Ömer*" senedi olduğunu söylemiştir.³⁵⁸ İmam Malik "Nafi'nin İbn Ömer'den rivayetini işittiğim zaman, artık onu Nafi' dışındakilerden duyup duymadığıma aldırış etmem" demiştir.³⁵⁹ Mataru'l-Verrak "kendisinde zayıflık vardır", "bazen hata

³⁴⁸ Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 5: 11; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 5: 122; İbn Hibban, *a. e.*, 3: 219.

³⁴⁹ İbn Hacer, *a. e.*, 5: 271.

³⁵⁰ el-İclî, *Ma'rifetü's-sikât*, 2: 39; İbn Hacer, *a. e.*, 5: 271.

³⁵¹ İbn Hacer, *Ta'rifü ehli't-takdîs*, 44, *Takrîb*, 886.

³⁵² İbn Hacer, *Tehzîb*, 9: 392

³⁵³ Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 1: 203; İbn Hibban, *es-Sikât*, 9: 64.

³⁵⁴ İbn Hibban, *a. e.*, 8: 82.

³⁵⁵ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 2: 148; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, 549; İbn Hacer, *Takrîb*, 118; *Tehzîb*, 1: 181-182; Suyûtî, *Tabakatu'l-huffâz*, 248.

³⁵⁶ İbn Hibban, *es-Sikât*, 5: 367.

³⁵⁷ İbn Hacer, *Tehzîb*, 10: 412-414.

³⁵⁸ İbn Hacer, *a. e.*, 10: 413.

³⁵⁹ Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 8: 84; el-Bâcî, *et-Ta'dil ve't-tecrih*, 2: 770.

eder”, “çok hata yapar”, ليس بالقوي (kuvvetli değildir), gibi cerh edilmişse³⁶⁰ de hakkında Yahya b. Main, Ebû Zür‘a, Ebû Hatim صالح الحديث (rivayeti itibar için alınır) demişlerdir.³⁶¹ İbn Hacer de bu râvî için صدوق (doğru sözlüdür) demiştir.³⁶² Muğire b. Müslim için İbn Main ثقة (güvenilir), Ebû Hatim صدوق (doğru sözlüdür), صالح الحديث (rivayeti itibar için alınır) Darekutnî لا بأس به (rivayetinde sakınca yoktur) demişlerdir.³⁶³ İshak b. Süleyman için alimlerimiz ثقة (güvenilir), لا بأس به (rivayetinde sakınca yoktur), صدوق (doğru sözlüdür), ثابت (sağlamdır), “fazilet sahibidir” gibi tevsik edici değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Ayrıca Ahmed b. Hanbel bu râvîyi övmüştür.³⁶⁴ Bu isnadda yer alan Ebu'l-Ezher Ahmed b. el-Ezher'i de İbn Hibban, hata eder dese de *es-Sikât*'ında zikretmiştir.³⁶⁵ Bu râvî için ثقة (güvenilir) ve صدوق (doğru sözlüdür) denilmiştir.³⁶⁶

c. Hz. Osman → Büsr b. Said → Ebi'n- Nadr → İbn Cüreyc → Abdurrezzak b. Hemmam → Müemmel b. İhab → Nesâî

Bu isnadda yer alan râvîler için şunlar söylenmiştir:

Hadisi Hz. Osman'dan nakleden râvî Büsr b. Said hakkında İbn Main ثقة (güvenilir) ve Ebû Hatim لا يسأل عن مثله (onun gibisi sorulmaz) demiştir.³⁶⁷ İclî *Marifetü's-Sikât*'ındabu râviyi zikretmiştir.³⁶⁸ Ebu'n-Nadr'ı, İbn Hibban *es-Sikât*'ında zikretmiştir.³⁶⁹ Bu râvî için İbn Uyeyne, İbn Main, İbn Sa'd, İclî ve Nesâî ثقة (güvenilir) demişlerdir.³⁷⁰ Abdulaziz b. Cüreyc ثابت (sağlamdır), صالح الحديث (rivayeti itibar için alınır), بخ (rivayetleri güzeldir) denilmiştir.³⁷¹ İclî'nin *Marifetü's-Sikât*'ında zikredilen Abdurrezzak b. Hemmam için ثابت حافظ

³⁶⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 9: 253; İbn Hibban, *es-Sikât*, 5: 435; el-Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl*, 28: 54; İbn Hacer, *Takrîb*, 947.

³⁶¹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 8: 288; İbn Hacer, *Tehzîb*, 10: 168.

³⁶² İbn Hacer, *Takrîb*, 947.

³⁶³ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 8: 229; el-Mizzî, *a. e.*, 28: 396; İbn Hacer, *Tehzîb*, 10: 269.

³⁶⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 9: 385; İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 2: 223; el-Mizzî, *a. e.*, 2: 430; İbn Hacer, *Tehzîb*, 1: 234-235, *Takrîb*, 129.

³⁶⁵ İbn Hibban, *a. e.*, 8: 45.

³⁶⁶ İbn Hacer, *a. e.*, 1: 12-13; *Takrîb*, 85.

³⁶⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât* 7: 277; İbn Hibban, *a. e.*, 4: 78; İbn Hacer, *Tehzîb*, 1: 437.

³⁶⁸ el-İclî, *Ma'rifetü's-Sikât*, 1: 245.

³⁶⁹ İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 4: 407.

³⁷⁰ İbn Ebû Hâtim, *a. e.*, 4: 179; İbn Sa'd, *a. e.*, 7: 506; İbn Hacer, *Tehzîb*, 3: 431.

³⁷¹ el-Bâcî, *et-Ta'dil ve't-tecrih*, 2: 904; İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 5: 537-538.

(güvenilir, sağlam, hadis hafızı) gibi tevsik edici değerlendirmeler de yapılmıştır.³⁷² Müemmel b. İhab için Ebû Hatim صدوق (doğru sözlüdür), Nesâî به بأس (rivayetinde sakınca yoktur) ve İbn Hacer ثقة (güvenilir) demiştir.³⁷³

İbn Mâce'nin Râvileri

Rasûlullah (s.a.s.) → Hz. Osman → Ebû Ümame b. Sehl → Yahya b. Said el-Ensârî → Hammad b. Zeyd → Ahmed b. Abdete'z-Zabî → İbn Mâce

Bu isnadda yer alan râviler hakkındaki değerlendirmeler Tirmizî'nin râvileri başlığı altında ele alınmıştır.

Hz. Osman rivayetlerinde yer alan râviler değerlendirilmiştir. Râvilerin bazıları hakkında hata yapar, tedlis yapar, kendisinde zayıflık vardır, kuvvetli değildir gibi değerlendirmeler yapılmış olsa da bunların yanında tevsik edici ifadelerin kullanılmış olması isnadın ittisaline zarar verecek bir durumun olmadığı görülmüştür.

Kütüb-i Sitte'de yer alan "Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz" hadisinin sahabi râvilerinin Abdullah b. Mes'ud, Hz. Âişe ve Hz. Osman olduğu görülmüştür.³⁷⁴ Yukarıda rivayetin sened tahlili yapılmıştır. Bununla beraber metin tahlilinin de yapılması hadisin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

B. Hadisin Metin Tahlili

"Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz..." hadisinin farklı lafızlarla rivayet edildiği görülmüştür. Hz. Osman rivayeti, muhasara altında olduğu olay bağlamında nakledilmiş ve bu rivayette Hz. Osman "Allah'a yemin olsun ki ne Cahiliye döneminde ne de İslâm'da zina etmedim, Rasûlullah'a biat ettikten sonra irtidat etmiş de değilim, Allah'ın haram kıldığı cana da kıymadım. Öyleyse beni hangi sebeple öldüreceksiniz?" diyerek bir Müslümanın sadece üç durumda öldürülebileceğini belirtmiştir. Konuyla ilgili rivayetlerin tamamı aynı manayı ifade etmektedir. Bununla birlikte çalışmanın bu kısmında ilgili rivayetin farklı

³⁷² el-İclî, *a. e.*, 2: 93; İbn Hacer, *a. e.*, 6: 311-312; *Takrîb*, 607.

³⁷³ İbn Ebî Hâtim, *a. e.*, 8: 378; İbn Hacer, *Tehzîb*, 10: 382.

³⁷⁴ İlgili hadis Kütüb-i Sitte sınırlaması yapılmaksızın toplamda beş sahabi tarafından rivayet edilmiştir. Konunun genel değerlendirmesi için bk. Yusuf Ziya Keskin, *Recm Cezası -Ayet ve Hadis Tahlilleri-* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2001), 137-148.

varyantları üzerinde de durulacak ve lafız farklılıklarına işaret edilecektir. Bunu yaparken de aşağıdaki Buhârî metni esas alınacak, diğer metinlerdeki lafız farklılıklarına ise değerlendirme içerisinde yer verilecektir.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَا يَجِلُّ دَمُ امْرِيٍّ مُسْلِمٍ، يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّي رَسُولُ اللَّهِ، إِلَّا بِإِحْدَى ثَلَاثٍ: النَّفْسُ بِالنَّفْسِ، وَالنَّيْبُ الرَّانِي، وَالْمَارِقُ مِنَ الدِّينِ التَّارِكُ لِلْجَمَاعَةِ"

“Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: Allah’tan başka ilah olmadığına ve benim Allah’ın rasûlü olduğuma şahitlik eden Müslüman kişinin kanı üç şey haricinde helal olmaz: Nefse karşı nefis, zina eden evli ve dinden ayrılıp cemaati terk eden kimse”³⁷⁵.

Müslüman Kişinin Kanı Helal Olmaz: Hadisin bu kısmı Müslim rivayetlerinin birinde “قام فينا رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال: والذي لا إله غيره” aramızdayken ayağa kalktı ve dedi ki: Kendisinden başka ilah olmayan Allah’a yemin olsun ki...” ziyadesiyle, Nesâî rivayetlerinin bir tanesinde ise Rasûlullah’ın (s.a.s.) ayağa kalktığı kısmı zikredilmeksizin yukarıdaki yemin lafzı ile geçmektedir. Ayrıca Müslim ve Ebû Dâvûd rivayetlerinde “دم امرئ مسلم” ifadesi yerine “دم رجل” lafzı geçmektedir.

İsrâ suresindeki “*Haklı bir sebep olmadıkça, Allah’ın öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın.*”³⁷⁶ ayetinden, haksız yere bir kimseyi öldürmenin haram olduğu anlaşılmaktadır. Hadisin bu kısmı ayet ile mutabakat halindedir.³⁷⁷ Çünkü hadisteki bu ibare ile de Müslüman bir kişiyi öldürmenin, -istisnalar dışında- helal olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca hadiste yer alan Müslüman ibaresinden, bu hükmün erkek ve kadın için genel bir hüküm olduğu anlaşılmaktadır.³⁷⁸

Allah’tan Başka İlah Olmadığına ve Benim Allah’ın Rasûlü Olduğuma Şahitlik Eden: Hadiste yer alan bu ifade Hz. Osman rivayetlerinde, Nesâî’de geçen Hz. Âişe rivayetinin her ikisi ile Abdullah b. Mes‘ud rivayetinin bir tanesinde zikredilmemiştir. Ayrıca Ebû Dâvûd’da geçen Hz. Âişe rivayetinde de “يشهد أن لا إله

³⁷⁵ Buhârî, “Diyât”, 5.

³⁷⁶ el-İsrâ 17/33.

³⁷⁷ İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 12: 201.

³⁷⁸ Ebü’l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân el-Mübârekfûrî, *Tuhfetu’l-ahvezi bi şerhi Câmi’i’t-Tirmizî*, nşr. Abdurrahman Muhammed Osman (y. y., Dâru’l-Fikr, t. y.), 4: 657.

الله وأن محمدا رسول الله: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna” ifadesi ile geçmektedir.

Hadisteki bu ifade “امرى” kelimesinin ikinci sıfatıdır. Bu lafız Müslüman ile kastedilenin, bu iki şehadeti getiren kimse olduğuna delalet etmektedir. Yani bir Müslümanı öldürmenin haram olması için, o kişinin Allah'tan başka ilah olmadığına ve Hz. Peygamber'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şahitlik etmesi yeterlidir. Ebû Muhammed et-Tîbî, kanın bağışlanmasında şehadet getirmenin esas olduğuna delil olarak Üsâme b. Zeyd'in savaşıırken, kelime-i şehadet getiren düşmanını -bunu korkusundan söylediğini düşünerek- öldürmesi üzerine Hz. Peygamber'in (s.a.s.) “O, Lâ ilâhe illallah dediği halde bunu nasıl yaparsın?”³⁷⁹ sözünü delil getirmiştir.³⁸⁰

Üç Şey Hariç: Hadisin bu kısmı, Müslim'in bir rivayeti ile Nesâî ve İbn Mâce'de geçen Abdullah b. Mes'ud rivayetlerinde “ثلاثة نفر: Üç kişi” ifadesi ile geçmektedir. Bu lafız ile üç kişi haricinde Müslüman birini öldürmenin helal olmadığı anlaşılmaktadır. Bu üç haslet İslâm'ın hakkıdır ve bunları terk etmekle kişinin kanı mübah sayılır.³⁸¹ Nitekim yukarıda da değinilen “*Haklı bir sebep olmadıkça, Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın*” ayetinde geçen haklı sebepten kasıt, ilgili hadiste zikredilen üç özelliştir. Bu konuda ilgili ayetin tefsiri incelendiğinde haklı sebebin, incelemekte olduğumuz hadis ile açıklandığı görülmektedir.³⁸² Hadiste zikredilen bu üç haslet ise şunlardır:

Nefse Karşılık Nefis/Cana Karşılık Can: Öncelikle belirtmek isteriz ki kişinin kanını mübah sayan üç özellik hadislerde farklı sıralamalar ile nakledilmiştir. Abdullah b. Mes'ud rivayetinde; Buhârî, Nesâî'deki bir rivayette ve İbn Mâce'de ilk olarak “النفس بالنفس: Cana karşılık can” kısmı yer almaktadır. Bu haslet Müslim rivayetlerinin birinde, Tirmizî ve Ebû Dâvûd'da ikinci, Nesâî'nin bir rivayetinde ise üçüncü özellik olarak zikredilmiştir. Hz. Âişe rivayetinde; bir rivayeti hariç Nesâî'nin diğer rivayetlerinde ikinci sırada yer almaktadır. Hz.

³⁷⁹ Müslim, “İman”, 160; Nesâî, “Siyer”, 12.

³⁸⁰ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 12: 201.

³⁸¹ İbn Receb el-Hanbelî, *Câmi'u'l-'ulûm ve'l-hikem fî şerhi hamsîne hadîsen min cevâmi'i'l-kelim*, nşr. Mahir Yasin el-Fahl (Dimeşk: Dâru İbn Kesir, 1429/2008), 292.

³⁸² Bk. Zemahşeri, *el-Keşşaf*, 2: 638; Fahreddin er-Razi, *Meîâtîhu'l-ğayb*; et-Taberî, *Camîu'l-beyan*, 8: 74-75; İbn Kesir, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-azîm*, 4: 73; el-Âlûsî, *Ruhu'l-me'âni*, 8: 68.

Osman rivayetinde; Tirmizî, bir rivayetinde Nesâî ve İbn Mâce'de ikinci sırada zikredilirken, Ebû Dâvûd ve Nesâî'deki diğer iki rivayette üçüncü sırada zikredilmiştir.

Kur'an'da yer alan “*Tevrat'ta onlara şöyle yazdık; Cana can, göze göz, burna burun, kulağa kulak, dişe diş kısas edilir (...)*”³⁸³ ve “*Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas farz kılındı. Hüre karşı hür, köleye karşı köle, kadına karşı kadın kısas edilir*”³⁸⁴ gibi ayetler ile öldürme suçu karşısında kısas cezasının tatbik edilmesi emredilmiştir. Hadisin bu kısmı ilgili ayetlerle mutabakat halindedir. Çünkü hadiste yer alan bu ifade, mükellef bir insan haksız yere bir canı kasten öldürürse kendisi de buna mukabil öldürülür manasındadır. Yani burada kısas kastedilmiştir.³⁸⁵

Ayet ve hadislerde emredilen kısas cezası ile toplumsal huzur ve güvenin temini sağlanacaktır. Nitekim Bakara suresindeki “*Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. Umulur ki (bu hükme uyarak) korunursunuz*”³⁸⁶ ayetinde insan hayatını korumak için kısasın meşru kılındığı anlaşılmaktadır. Zira öldürme karşılığında öldürüleceğini bilmek, kişiyi bu suçtan alıkoyacağı için kısas ile insanların can güvenlikleri sağlanmış olur.

Zina Eden Evli (Seyyib): Hadisin bu kısmı İbn Mes‘ud rivayetlerinin hepsinde aynı lafız ile geçerken, Hz. Âişe rivayetlerinde, “رجل زنى بعد إحصان فإنه يرجم”, “Evlendikten sonra zina eden kişi ki o recmedilir”, “رجل زنى بعد إحصانه”, “Evlendikten sonra zina eden kimse” ve “زان محصن يرجم”, “Zina eden evli recmedilir” gibi lafız farklılıkları ile geçmektedir.

Hiz. Osman rivayetlerinde de “زنى بعد إحصانه veya زنا بعد إحصان”: Evlendikten sonra zina etmek”, “أن يزني بعد ما أحصن”, “Evlendikten sonra zina eden” ve “رجل زنى”, “وهو محصن فرجم”: Evliyken zina eden recmedilir” gibi lafız farklılıklarıyla geçmektedir. Ayrıca Abdullah b. Mes‘ud rivayetinde üç hasletten biri olan “الثيب الزاني: Zina eden evli” kısmı Buhârî, bir rivayetinde Müslim, Nesâî ve İbn Mâce'de

³⁸³ el-Mâide, 5/45.

³⁸⁴ el-Bakara, 2/178.

³⁸⁵ Bedreddin el-Aynî, ‘*Umdetu'l-kârî fi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, nşr. Abdullah Mahmud Muhammed Ömer (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1421/2001), 14: 61; Mübârekfûrî, *Tuhfe*, 4: 657.

³⁸⁶ el-Bakara, 2/179.

ikinci sırada zikredilirken, Müslim'in diğer rivayeti ile Tirmizî ve Ebû Dâvûd rivayetlerinde ilk sırada zikredilmektedir. Yine Hz. Âişe rivayetlerinin hepsinde ve Hz. Osman'ın rivayetinde Tirmizî, Nesâî'deki iki rivayette ve İbn Mâce'de ilk sırada zikredilmiş olmakla beraber, Ebû Dâvûd ve Nesâî'de geçen Hz. Osman rivayetinde de ikinci özellik olarak yer almıştır.

Seyyib, hayatında sahih nikah içerisinde bir kez cinsel ilişkide bulunan akıllı, ergen ve hür kimseye denir.³⁸⁷ Hadisin bu kısmında muhsan olan zâninin öldürülmesine delil vardır.³⁸⁸ Müslümanların icması ile zina eden evli kimse ölünceye kadar recm edilir.³⁸⁹ Burada recm cezası ile ilgili mezkûr hadis dışında başka hadislerin de var olduğu bilinmelidir.³⁹⁰

Dinden Ayrılıp Cemaati Terk Eden Kimse: İbn Mes'ud rivayetindeki bu özellik Buhârî, bir rivayetinde Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, bir rivayetinde Nesâî ve İbn Mâce'de üçüncü özellik olarak zikredilirken, Müslim ve Nesâî'deki diğer rivayette ilk özellik olarak zikredilmiştir. Hz. Âişe rivayetinde; Ebû Dâvûd ve bir rivayetinde Nesâî'de ikinci haslet olarak zikredilirken, Nesâî'nin diğer rivayetinde üçüncü özellik olarak zikredilmiştir. Hz. Osman rivayetinde; Ebû Dâvûd ve bir rivayetinde Nesâî'de birinci, Tirmizî'de ikinci ve Nesâî'deki iki rivayet ile İbn Mâce'deki rivayette üçüncü özellik olarak zikredilmiştir.

Buhârî'de üçüncü sırada zikredilen “المارق من الدين التارك للجماعة”: Dinden ayrılıp cemaati terk eden kimse” lafzı, diğer rivayetlerde farklı lafızlarla gelmiştir. Abdullah b. Mes'ud rivayetinde; bir rivayetinde Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'deki ifade “والتارك لدينه المفارق للجماعة”: Dinini terk edip cemaatten ayrılan kimse”, Müslim'deki diğer rivayet ve Nesâî'nin bir rivayetinde “التارك للإسلام مفارق الجماعة: Cemaatten ayrılıp İslâm'ı terk eden kimse”, Nesâî'nin diğer rivayetinde ise “والتارك دينه المفارق: Dinini terk edip ayrılan kimse” gibi lafız farklılıkları vardır. Hz.

³⁸⁷ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013, s. 506.

³⁸⁸ Muhsan: Müslüman, âkil, bâliğ, hür, meşru bir evlilik içinde fiilen cinsel ilişkide bulunmuş kimse, bk. Mehmet Erdoğan, *a. e.*, 393.

³⁸⁹ el-Aynî, *Umde*, 24: 61.

³⁹⁰ Bk. *Buhârî*, “Hudûd”, 31; *Müslim*, “Hudûd”, 15; *Tirmizî*, “Hudûd”, 7; *Ebû Dâvud*, “Hudûd”, 23. Recm ile ilgili ayetin detaylı incelemesi için bk. Selçuk Coşkun, *Hadise Bütüncül Bakış* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2014); Yusuf Ziya Keskin, *Recm Cezası -Ayet ve Hadis Tahlilleri-*, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2001).

Âişe rivayetinde ise zikredilen bu husus her bir metinde farklıdır. Şöyle ki: Ebû Dâvûd rivayetinde “ورجل خرج محاربا لله ورسوله فإنه يقتل أو يصلب أو ينفى من الأرض”: Dinden çıkıp Allah’a ve Rasûlüne karşı savaş açan kimse öldürülür veya asılır veya sürgün edilir”, Nesâî rivayetlerinde ise “كفر بعد إسلامه”: Müslüman olduktan sonra küfreden kimse” ve “رجل يخرج من الإسلام يحارب الله عز و جل ورسوله فيقتل أو يصلب أو ينفى من الأرض”: İslâm dininden çıkıp Allah’a ve Rasûlüne karşı savaş açan kimse öldürülür veya asılır veya sürgün edilir” gibi lafız farklılıklarıyla geçmektedir. Şu da belirtilmelidir ki Hz. Âişe rivayetinde yer alan bu lafız farklılıkları irtidat eden herkesin öldürülüp öldürülmeyeceği meselesi için önem arz etmektedir. Ancak konu ile ilgili detaylı açıklamaya çalışmanın ileriki bölümlerinde yer verilecektir. Hz. Osman rivayetinde ise; Tirmizî ve bir rivayetinde Nesâî’de “ارتداد بعد إسلام”: İslâm’dan sonra irtidat etmek”, Ebû Dâvûd’da “كفر بعد إسلام”: Müslümanlıktan sonra inkâr eden”, Nesâî’deki bir rivayette “يكفر بعد إسلامه فيقتل”: Müslüman olduktan sonra inkâr eden öldürülür” diğer bir rivayette “رجل كفر بعد إسلامه”: Müslüman olduktan sonra inkâr eden”, İbn Mâce’de ise “رجل ارتد بعد إسلامه”: Müslüman olduktan sonra irtidat eden” gibi lafız farklılıklarıyla geçmektedir. Hadisin bu kısmıyla ilgili şunlar söylenebilir:

Buhârî rivayetinde geçen المارق kelimesinin fiil hali مرق’dır. Farklı anlamlara gelen bu fiil din ile birlikte kullanıldığında dinden çıkmak manasına gelmektedir.³⁹¹ Hadiste geçen cemaatten kasıt Müslüman topluluğudur. Cemaat lafzı hadislerdeki التارك ve المفارق kelimelerinin açıklayıcı sıfatıdır. Hadisteki bu lafız ile İslâm dinini terk eden, irtidat edip Müslüman toplumundan ayrılan, İslâmiyet’e söz, fiil ve itikadıyla engel olan kimse kastedilmiştir.³⁹²

C. Değerlendirme

Yukarıda Buhârî rivayeti esas alınarak hadis metnindeki ibarelerin tahlili yapılmıştır. Bu inceleme ile metinlerde yer alan sıralama veya lafız farklılıklarına yer verilmiş böylece Kütüb-i Sitte’de geçen ilgili hadis için bütüncül bir bakış sağlanmıştır. Metinlerde yer alan lafızlar incelendikten sonra âlimler tarafından

³⁹¹ İbn Manzûr, *Lisanu’l-Arab*, 10: 341.

³⁹² İbn Receb el- Hanbelî, *Câmi’u’l-’ulûm*, 298; İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 12: 201; Kastallânî, *İrşâdu’s-sârî li şerhi Sahihi’l-Buhârî* (Mısır: el-Matbaatü’l-Emiriyye, 1323), 10: 49; Mübârekfûrî, *Tuhfe*, 4: 657.

mezkûr hadis hakkında yapılan değerlendirmeleri görmek konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

İncelenen hadis için âlimlerden bir kısmı hadiste zikredilen üç sayısının artabileceğini söylerken bir kısmı da sayılan bu üç özelliğin esas olduğu, “öldürme” cezası verilen diğer birtakım suçların ise bu üç hasletten biri dahilinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Yine mezkur hadislerdeki üç özelliğin Kur’an ayeti ile neshedildiğini söyleyenler olduğu gibi İbn Mes‘ud hadisinin öldürme emri verilen diğer tüm hadisleri nesh ettiğini söyleyenler de olmuştur. Konu ile ilgili yapılan değerlendirmeler şu şekildedir:

Davûdî “*Kim bir nefsi, bir başka nefse ya da yeryüzündeki bir fesada karşılık olmaksızın (haksız yere) öldürürse, sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur*”³⁹³ ayetinin, üç hasletin zikredildiği hadisi nesh ettiğini söylemiştir. Davûdî Lût kavminin amelini yapan kimsenin ceza olarak öldürülmesinin emredildiği hadisi delil getirerek, yeryüzünde fesatlık çıkararak kimselerin öldürülmesi mubahtır der.³⁹⁴ Bu konuda yukarıdaki hadis ile “Hayvan ile cinsel ilişkide bulunanı öldürün” hadisini ve “Kaderiye ehli tövbe etmezlerse öldürülür”, “bid’atçı kimse fiilinden dönünceye veya ölünceye kadar dövülür”, “namazı terk eden kimse öldürülür” gibi bazı imamların görüşlerini de zikretmiştir.³⁹⁵ Böylece Davûdî’nin, zikredilen hususların hadiste geçen üç sayısına ziyade edildiği ve bu ziyadelerin hadisin neshine delil olduğu görüşüne sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Ebu’l-Abbas el-Kurtubî, hadiste geçen “cemaatten ayrılan” lafzını “dinini terk eden” lafzının sıfatı saymış ve Müslümanlardan ayrılan herkesi bu lafız kapsamında değerlendirmiştir. Kurtubî’ye göre bir kimse irtidat etmemiş dâhi olsa Müslüman toplumundan ayrılmışsa “dinini terk eden lafzı” dahilinde değerlendirilir. Örneğin Kurtubî, Haricileri, hadd cezası uygulamaktan kaçınan veya yol kesen kimseleri bu lafız kapsamında değerlendirmiştir.³⁹⁶ Kurtubî’nin yapmış olduğu değerlendirmeler neticesinde onun, üç sayısına dahil edilebilecek

³⁹³ el-Mâide, 5/32.

³⁹⁴ el-Aynî, *Umde*, 24: 62.

³⁹⁵ İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 12: 204.

³⁹⁶ Kurtubî, *el-Müfhim limâ eşkele min telhisi kitabi Müslim*, nşr. Muhyiddin Dib Mistu vd. (Beyrut; Daru İbnu Kesir ve Daru’l-Kelime’t-Tayyib, 1417/1996), 5: 40.

suç veya suçluların olabileceği görüşüne sahip olduğunu söylenebilir. Dolayısıyla üç sayısının artması mümkündür.

Âlimlerden bir kısmı da bid'at, isyan veya icmaya muhalefet eden kimselerin, hadisteki Müslüman toplumundan ayrılan lafzı dahilinde değerlendirileceğini söylemişlerdir.³⁹⁷

Yapılan bu değerlendirmeler neticesinde âlimlerden bir kısmının, kişinin kanını mübah sayan durumların üç haslet ile sınırlı olmadığı ve bu sayının “cemaatten ayrılıp dinini terk eden” lafzının sıfatı olarak artabileceği görüşünde oldukları anlaşılmaktadır. Onları bu görüşe sevk eden şey ise “öldürme” emri verilen diğer hadisler ile bazı âlimlerin, birtakım kimseleri işlemiş oldukları suçlardan dolayı ölümle cezalandırmaları olmuştur. Yukarıda da değinildiği gibi hadiste zikredilen üç sayısının artabileceğini savunanlar olduğu gibi, sayılan bu üç hasletin esas olduğu -gerekli şartları taşıdığı takdirde- “öldürme” cezası verilen diğer suçların bu üç özellikten biri dahilinde değerlendirilmesi gerektiğini savunanlar da olmuştur. Örneğin;

İbn Receb el-Hanbelî, ölüm cezalarının sadece bu üç haslet ile sınırlı olmadığını söyleyip Lût kavminin ameleni yapan, mahremiyle veya hayvan ile ilişkide bulunan, sihirbazlık yapan, dördüncü defa içki içen, beşinci defa hırsızlık yapan, babasını döven kimselerin öldürülmelerini emreden hadisleri delil getirenler için şöyle demektedir: “Zikredilen bu hadisler içerisinde sahih olmayanlar vardır. Sahih olan nassların hepsini de İbn Mes‘ud rivayetine hamletmek mümkündür. İbn Mes‘ud rivayeti Müslüman birini öldürmenin caiz olması için sadece üç durumu kapsamaktadır.”³⁹⁸ Görüldüğü gibi İbn Receb, bir kimsenin öldürülmesinde İbn Mes‘ud rivayetinde zikredilen üç hasleti esas kabul etmiş ve öldürülmesi emredilen diğer suçları da bu üç haslete dahil etmiştir. Bu konuda bazıları da İbn Mes‘ud rivayetinin, öldürme emri verilen diğer tüm hadisleri neshettiğini iddia etmişlerdir. İbn Receb, Abdullah b. Mes‘ud rivayetinin esas olduğu kanaatine sahip olmasına rağmen nesh iddiasını iki açıdan eleştirerek şöyle demiştir: “Birincisi; İbn Mes‘ud

³⁹⁷ en-Nevevî, *Sahihu Müslim bi şerhi'n-Nevevî*, (Matbaatu'l-Mısriyye bi'l-Ezher, 1349/1930), 11: 165; el-Aynî, *Umde*, 24: 62.

³⁹⁸ İbn Receb, *Câmi'u'l-'ulûm*, 307.

rivayetinin, öldürme emri verilen diğer naslardan daha sonra rivayet edildiği bilinmemektedir. Bilakis bu nassların çoğunu İslâm'a geç girenler rivayet etmiştir. Halbuki İbn Mes'ud İslâm'a ilk girenlerdendir. İkincisi; Özel genel ile neshedilmez.”³⁹⁹ Görüldüğü gibi İbn Receb, bir kimseyi öldürmenin helal olması için Abdullah b. Mes'ud rivayetinde zikredilen üç hasleti esas almıştır. Bununla beraber onun, “öldürme” emri verilen diğer suçların da olabileceği ancak bunların üç haslet dahilinde değerlendirilmesi gerektiği görüşünü benimsediği söylenebilir.

İbnü'l-Arabî hocalarının bazılarında öldürme sebeplerinin on tane olduğunu rivayet etmesine rağmen o, sadece hadiste zikredilen üç durumdan biri sebebiyle kişinin öldürülebileceği görüşündedir. İbnü'l-Arabî hadislerdeki sihir yapanın veya Allah'a ve Rasûlüne söven kimsenin öldürülmesini ise “dinini terk eden” lafzı dahilinde değerlendirmiştir.⁴⁰⁰ Dolayısıyla İbnü'l-Arabî'ye göre de öldürme emri verilen diğer bazı suçlar İbn Mes'ud rivayetindeki üç haslet dahilinde değerlendirilmelidir.

Konuyla ilgili İbn Hacer ise Abdullah b. Mes'ud rivayeti haricindeki “öldürülme” emri verilen kişilerin her birinin sadece muharebe halinde öldürülebileceğini söylemiştir. İbn Hacer, bu gibi kimselerin birini öldürdükleri takdirde öldürülecekleri görüşündedir. Ayrıca Abdullah b. Mes'ud rivayetinin ayet ile nesh edildiği iddiasına İbn Hacer ayette savaşmanın kastedildiğini söyleyerek karşı çıkmıştır.⁴⁰¹ Yine o, Kurtubî'nin “irtidat etmese dahi cemaatten ayrılan herkes dinini terk etmiş olur” görüşünü eleştirmiş, irtidat etmeksizin Müslüman cemaatinden ayrılan kimseye mürted denilemeyeceğini ve bu kapsamda değerlendirilemeyeceğini söylemiştir.⁴⁰² Böylece İbn Hacer'in Kurtubî'nin zikretmiş olduğu kimselerin hadisteki üç haslete ziyade edilemeyeceği görüşünde olduğu anlaşılmaktadır. İbn Hacer'e göre de üç haslet haricindeki diğer ölüm emirleri, İbn Mes'ud rivayetinde zikredilen üç haslet kapsamında değerlendirilmelidir. Örneğin İbn Hacer'e göre Lût kavminin amelini yapan

---

³⁹⁹ İbn Receb, *Câmi'u'l-'ulûm*, 311.

⁴⁰⁰ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 12: 204.

⁴⁰¹ İbn Hacer, *a.y.*

⁴⁰² İbn Hacer, *a. e.*, 12: 202.

kimsenin öldürülmesi ile ilgili hadis şayet sahihse, bu İbn Mes‘ud rivayetinde zikredilen zina kapsamında değerlendirilir.⁴⁰³

Şevkânî de “Dinini terk edip cemaatten ayrılan” kısmı ile kastedilen şeyin küfür/inkâr olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla kişi isyan vb. durumlarla değil sadece kâfir olmakla cemaatten ayrılmış olur. Şevkânî bu konuda “Müslümanlıktan sonra kâfir olan”, “İslâm’dan çıkan kişi” gibi lafızların da buna delalet ettiğini söylemektedir.⁴⁰⁴

Yukarıda âlimler tarafından yapılmış olan farklı değerlendirmelere yer verilmiştir. Yapılan bu değerlendirmeler neticesinde âlimlerden bir kısmının doğrudan üç sayısının artabileceği, nitekim bu konuda delillerin olduğu, bir kısmının da üç sayısının esas olup ziyade olarak sayılan “öldürme” durumlarının bu üç özellik dahilinde ele alınması gerektiği görüşüne sahip oldukları görülmüştür. Aslında her iki görüş neticesinde ortaya çıkan sonuç aynıdır: Hadisler “öldürme” emri verilen durumlar bu üç hasletin haricinde de dâhilinde de sayılsa, netice itibariyle sadece bu üç durumda öldürme emri verildiği söylenemez. Çünkü hadislerde diğer birtakım suçlara mukabil de “öldürme” emri verilmiştir. Bu konuda Ahmed b. Hanbel, öldürmede fayda gördüğü zaman Hz. Peygamber’in bu üç durum haricinde de öldürebileceğini söylemiştir.⁴⁰⁵ Peki hadiste neden sadece üç haslet zikredilmiştir? Bu konuda şunlar söylenebilir:

Kütüb-i Sitte esas alınarak incelenmiş olan mezkûr hadislerde üç haslet zikredilmiş olabilir. Ancak Kütüb-i Sitte dışındaki eserler incelendiğinde ilgili hadisin dört özellik sayılarak da rivayet edildiği tespit edilmiştir. İlgili rivayet şöyledir: “Ebû Husayn şöyle demiştir: Hz. Osman muhasara altında olduğu gün yukarıdan aşağı bakarak (insanlara) “Bilmiyor musunuz ki Müslümanın kanı dört şey haricinde helal olmaz?: Lût kavminin amelini yapan, imandan sonra irtidat eden, evlendikten sonra zina eden veya haksız yere Müslüman birini öldüren kimse” dedi.⁴⁰⁶ Hz. Osman’dan gelen bu rivayette kişinin kanını mübah sayan dört

⁴⁰³ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 12: 204.

⁴⁰⁴ Ebû Abdillâh eş-Şevkânî, *Neylû'l-evtâr şerhu Münteka'l-ahbâr*, nşr. Muhammed Subhi b. Hasan Hallak (Dâru İbni'l-Cevzî, 1427), 13: 10-11.

⁴⁰⁵ İbn Receb, *Câmi'u'l-'ulûm*, 313.

⁴⁰⁶ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 5: 453, 497.

hususun bahsedilmiştir. Böylece zikredilen sayı ile ilgili metinler arası farklılıklar olduğu görülmektedir. Sayısal farklılıkların olduğu hadisler ise sadece bu rivayetler ile sınırlı da değildir. İncelemekte olduğumuz hadis gibi aynı konu hakkında, farklı sayıların zikredildiği başka hadisler de vardır. Örneğin;“Münafığın alâmeti üçtür: Konuştuğunda yalan söyler, söz verdiğinde sözünden döner, kendisine bir şey emanet edildiğinde ihanet eder” rivayetinde münafıklık alameti olarak üç özellik zikredilirken “Dört şey kimde bulunursa o kişi halis münafık olur. Kimde bu özelliklerden biri bulunursa bunu terk edinceye kadar kendisinde nifak özelliklerinden biri bulunmuş olur: Kendisine bir şey emanet edilince ihanet eder, konuştuğunda yalan söyler, anlaşma yaptığında anlaşmaya vefa göstermez, düşmanlık yaptığında haddi aşar”⁴⁰⁷ rivayetinde dört hususun münafıklık alametinden olduğu zikredilmiştir. Görüldüğü gibi münafıklık alametinin kaç olduğu hususunda hadislerdeki sayılar farklılık arz etmektedir. Burada konu ile ilgili hadisler için yapılan şerhler durumun nasıl anlaşılması hususunda yol gösterici niteliktedir. Dolayısıyla âlimler tarafından yapılan bu değerlendirmeleri görmek faydalı olacaktır.

Müslim’in *Sahih*’i üzerine yapılmış erken dönem şerhlerinden olan *el-Müfhim* yazarı Kurtubî, Hz. Peygamber’in münafıklık alametlerini sonradan vahiy veya müşahade yoluyla yeniden öğrenmiş olabileceğini söylemektedir. Ayrıca Kurtubî iki rivayet birleştirildiğinde münafıklık alametlerinin “yalan söyleme, sözünde durmama, emanete ihanet etme, anlaşmaya vefa göstermeme ve düşmanlık yaptığında haddi aşma” şeklinde beş olduğunu söylemiş ve Allah’ın ayetlerde, onları “namaza kalktıklarında üşenerek kalkma” ve “insanlara gösteriş yapma” gibi niteliklerle vasıflandırması gibi münafıkların başka özelliklerinin olduğuna da değinmiştir.⁴⁰⁸ Bu değerlendirmeleri neticesinde Kurtubî’nin hadiste yer alan sayının artabileceği kanaatinde olduğu söylenebilir. İbn Hacer ve Aynî ise iki hadis arasında herhangi bir tearuzun olmadığını belirterek şöyle demişlerdir:

İbn Hacer, münafıklık alameti olarak sayılan üç hususun nifakın aslına delalet edip geri kalan hususlara da işaret ettiğini söylemiş, her bir alametin ayrıca

---

⁴⁰⁷ *Buhârî*, “İman”, 23; *Müslim*, “İman”, 106-107; *Tirmizî*, “İman”, 14; *Nesâî*, “İman”, 20.

⁴⁰⁸ Kurtubî, *el-Müfhim*, 1: 251.

sayılmasına gerek olmadığını ifade etmiştir. İbn Hacer, münafıklık alametlerinin Hz. Peygamber tarafından farklı zamanlarda haber verilmiş olma ihtimalinden de bahsetmektedir.⁴⁰⁹

Aynî de hadisler arasında bir çelişki olmadığını söyleyerek bu konuda Nevevî ve Ebû Muhammed et-Tîbî'nin görüşlerine yer vermiştir. Konuya ilgili Nevevî “İki rivayet arasında herhangi bir çelişki yoktur. Çünkü bir şeyin bir alameti olabileceği gibi, onun sıfatından olan pek çok alameti de olabilir” derken Tîbî de “Hadisler arasında çelişki yoktur. Çünkü bir şeyin çok alameti olup bazen bir kısmı bazen de çoğu veya hepsi zikredilmiş olabilir” demiştir. Bu konu Ebu'l-Abbas el-Kurtubî de Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vahiy ile yeni birtakım bilgiler almış olabilme ihtimalinden bahsetmektedir.⁴¹⁰

Münafıklık alameti ile ilgili yapılmış olan bu değerlendirmeleri, tezimizle ilgili olan hadis için de düşünebiliriz. Öldürme emri ile ilgili hadislerin bir kısmında üç bir kısmında dört özelliğın zikredildiğine daha önce yer verilmişti. Görülüyor ki her iki konu ile ilgili hadislerde, muhteva aynı olup belirtilen sayıların miktarı farklıdır. Sayısal ifadelerin bulunduğu hadislerde dikkat edilmesi gereken husus, sayının hakiki ve mutlak olduğu mu yoksa artması ya da azalması mümkün olan ifadeler mi olduğudur. Çünkü aynı konu ile ilgili hadislerde yer alan birtakım hususların, muhataba veya ortamın gerektirdiği özelliklere göre farklılık arz ettiği bir vakıadır.⁴¹¹ Bu sebeple hadislerde yer alan sayıların hangi manada kullanıldığını doğru bir şekilde tespit etmek hadislerin anlaşılması için önemlidir.⁴¹²

Netice itibarıyla lafız farklılıkları ve âlimlerin yukarıda yapmış oldukları değerlendirmeler doğrultusunda hadislerdeki “öldürme” emirlerinin bu üç veya dört haslet dışında da artabileceğini söylemek mümkündür. Sayısal farklılıklar için ilgili hadisin farklı zamanlarda zikredilmiş olabileceği ya da üç sayısı üzerine olan ziyadelerin, hadiste zikredilen hususlardan herhangi birinin sıfatı niteliğinde olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çalışmada mezkûr hadisin tahlil

⁴⁰⁹ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 1: 89-90.

⁴¹⁰ el-Aynî, *Umde*, 1: 349.

⁴¹¹ Salih Karacabey, “Hadislerde Geçen Bazı Sayılar Üzerine Kısa Bir Değerlendirme”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (1994), 115.

⁴¹² Karacabey, *a. e.*, 105-107.

edilmesi ile hadisin doğru bir şekilde anlaşılması, hadislerde sadece bu üç suça mukabil “öldürme” cezasının verilmediği, dolayısıyla zikredilen üç sayısının artabileceği ifade edilmek istenmiştir. Çünkü “Babasının karısıyla evleneni öldürün”, “Sihirbazın haddi boynunun kılıçla vurulmasıdır”, “Hayvan ile cinsel ilişkiye giren kişiyi öldürün”, “Dördüncü defa içki içeni öldürün”, gibi hadisler ile beş defa hırsızlık yapanın öldürüldüğü, Rasûlullah’a söven kimsenin kanının heder sayıldığı durumlar göz önünde bulundurulduğunda üç sayısının mutlak olmadığını söylemek isabetli olacaktır.

Öldürme emriyle ilgili rivayetler yukarıda sayılanlarla da sınırlı değildir. Ancak sıhhat açısından bu rivayetlerin hepsinin eşit seviyede olduğu elbette söylenemez. Bu sebeple aşağıda “öldürme emri” içeren rivayetler sıhhat açısından incelenecektir. Belirtmek isteriz ki “Müslüman kişinin kanı üç şey haricinde helal olmaz...” hadisi incelenirken yapılan Kütüb-i Sitte sınırlaması konuyla ilgili hadislerin görülmesi adına ikinci bölümde yapılmayacak ve işlenen suç mukabilinde “öldürme” emri verilmiş olan rivayetler ele alınacaktır.

II. İTİKADÎ KONULARLA İLGİLİ RİVAYETLER

A. Peygamberler Hakkında Kötü Söz Söyleyen Kimsenin Öldürülmesi

Bu başlık altında genel olarak peygamberlere küfreden kimseler hakkındaki rivayetler ile özelde Hz. Peygamber (s.a.s.) hakkında kötü sözler sarf eden, şiir ve davranışlarıyla O’na eziyet veren kişiler hakkındaki örnek rivayetler ele alınacaktır.⁴¹³ Bilindiği gibi Arap toplumunda şiir ve hitabet büyük bir öneme sahipti. Öyle ki, kabileler şairler vasıtasıyla insanları savaşa dâhi teşvik edebiliyordu. Bu sebeple şiir, kabileler arası rekabette oldukça önemliydi.⁴¹⁴ İslâm dini geldikten sonra ise müşrik şairler, dilleriyle İslâm’a zarar vermeye başlamış ve vermiş oldukları bu zarar sebebiyle de cezalandırılmışlardır. Aşağıda konu ile ilgili rivayetlere yer verilecektir.

⁴¹³ Hz. Peygamber (s. a. s.) döneminde öldürülen diğer isimler için bk. Veysel Aktürk, “Hz. Peygamber Döneminde Öldürülmeleri Emredilenler ve Öldürülme Nedenleri” (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2009).

⁴¹⁴ Ahmet Önkal, “Şiddet Bağlamında Hz. Peygamber’in İslâm Karşıtı Şairlere Bakışı”, Din ve Şiddet (Ankara: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2016), 605.

Peygamberlere küfreden kimsenin öldürülmesi ile ilgili rivayet Taberânî de şöyle geçmektedir:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ شَتَمَ الْأَنْبِيَاءَ قُتِلَ، وَمَنْ شَتَمَ أَصْحَابِي جُلِدَ"

*"Kim bir peygambere küfrederse öldürülür. Kim de benim ashabıma küfrederse dövülür".*⁴¹⁵

Hız. Peygamber'e (s.a.s.) sözleri ile ezâ verenlerin öldürülmesi ile ilgili rivayetler arasında ümmü veled bir kadın ile meşhur Yahudi şairleri de yer almaktadır. Bazı şairlerin ceza olarak öldürülmesi ile ilgili rivayetlerden bir kısmı aşağıda incelenecektir. Belirtmek isteriz ki aşağıda sadece Ka'b b. Eşref'in öldürülmesi ile metnin bir kısmı verilecek, diğer kişiler ile ilgili rivayetler ise konu içerisinde değerlendirilecektir.

جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ لَكَعِبَ بَيْنَ الْأَشْرَفِ، فَإِنَّهُ قَدْ آذَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ"، فَقَامَ مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ فَقَالَ: "يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَتَجِبُ أَنْ أَقْتُلَهُ؟" قَالَ: "نَعَمْ"

*Cabir (r.a) dedi ki: Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurdu: "Ka'b b. Eşref'in hakkından kim gelecek? Çünkü o, Allah'a ve onun peygamberine eziyet etmiştir." Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme kalkıp dedi ki: Ya Rasûlallah! Onu öldürmemi ister misiniz? Hız. Peygamber (s.a.s.) "evet" buyurdu.*⁴¹⁶

Hız. Peygamber'e (s.a.s.) eziyet veren ve onun düşmanlarını destekleyen diğer isim de Ebû Râfi'dir. Hız. Peygamber, bu kişinin öldürülmesi için kendisinden izin isteyen sahâbîlere onay vermiş bunun üzerine Abdullah b. Atik başkanlığında bir grup, Ebû Râfi'yi öldürmek için görevlendirilmiştir.⁴¹⁷ Hız. Peygamber'in (s.a.s) öldürülmesini emrettiği bir diğer şair ise Abdullah b. Hatal'dır. Bu şair Müslümanken irtidat etmiş ve şiirleri ile Hız. Peygamber'e eziyet vermiş biridir. Ayrıca İbn Hatal'ın, Hız. Peygamber'i hicvedici şiirler okuyan iki cariyesi de

⁴¹⁵ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-ıvsât*, nşr. Târık b. İvazullah-Abdümühsin İbrahim (Dâru'l-Harameyn, 1415/1995), 5: 35. Ayrıca bk. Deylemî, *el-Firdevs bi me'suri'l-hitâb*, nşr. Saîd b. Besyûnî Zağlûl (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1406/1986), 3: 557.

⁴¹⁶ *Buhârî*, "Meğâzi", 15; *Müslim*, "Cihad", 119; *Ebû Dâvûd*, "Cihad", 167; *Nesâî*, "Siyer", 45; Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003), 7: 64.

⁴¹⁷ *Buhârî*, "Meğazi", 16; Beyhakî, *a. e.*, 9: 137.

vardır.⁴¹⁸ Mekke'nin fethedildiği gün canını kurtarmak için Kâbe'nin örtüsüne sığınan İbn Hatal, Hz. Peygamber'in emri ile öldürülmüştür.⁴¹⁹

Hz. Peygamber (s.a.s.) hakkında kötü söz söyleyenlerden biri de yukarıda da değinildiği gibi bir kadındır. İbn Abbas'tan gelen rivayete göre âmâ bir adam, uyarmasına rağmen Hz. Peygamber'e küfretmeye ve hoş olmayan sözler söylemeye devam eden ümmü veled olan cariyesini hançerle öldürmüştür. Bunu öğrenen Hz. Peygamber (s.a.s.), o kadının kanını heder saymıştır.⁴²⁰

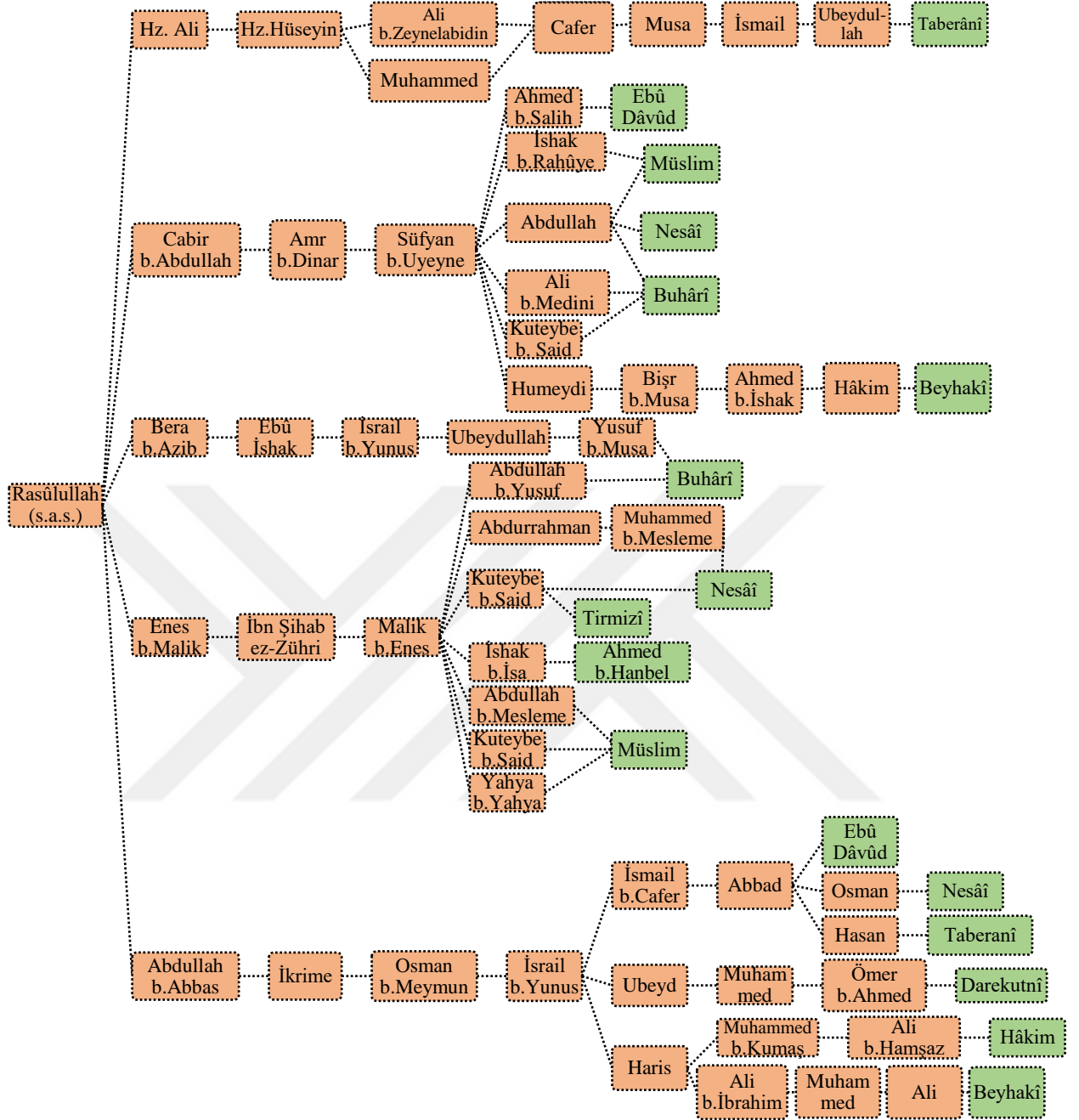
Konu ile ilgili rivayetler yukarıdaki gibidir. Aşağıda rivayetlerin isnadları tablo halinde gösterilecektir. Belirtilmelidir ki Hz. Ali'den gelen isnad, konunun başında verilen ilk rivayetin tarikidir. Cabir b. Abdillâh'tan gelen isnad, Ka'b b. Eşref'in, Bera b. Azib'den gelen isnad, Ebû Râfi'nin, Enes b. Malik'ten gelen isnad, İbn Hatal'ın, Abdullâh b. Abbas'tan gelen isnad ise ümmü veledin öldürülmesi ile ilgili rivayetlerin tarikidir. İsnadlar şöyledir:

---

⁴¹⁸ Ebu'l-Hasen Ahmed Belâzürî, *Ensabü'l-eşraf*, nşr. Muhammed Hamidullah (Mısır: Dâru'l-Meârif, 1959), 1: 360.

⁴¹⁹ *Buhârî*, "Cihad", 167; *Müslim*, "Hacc", 450; *Tirmizî*, "Cihad", 18; *Ebû Dâvûd*, "Cihad", 125; *Nesâî*, "Menâsik", 109; Ahmed b. Hanbel, nşr. Şuayb el-Arnaûd vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001), 19: 124.

⁴²⁰ *Ebû Dâvûd*, "Hudûd", 2; *Nesâî*, "Nikâh", 35; Beyhakî, *es-Sünen*, 7: 96; Ebu'l-Hasen Alî ed-Dârekutnî, *Sünen*, 4: 116; Hâkim en-Neysaburî, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, nşr. Mustafa Abdulkadir Ata (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1422/2002), 4: 394; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Selefi (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, b. t.) 9: 351.

Şekil 2 Peygamberler Hakkında Kötü Söz Söyleyen Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetlerin İsnad Şeması

Hiz. Ali'den Gelen Rivayetin İsnadı

Rasûlullah (s.a.s.) → Hiz. Ali → Hüseyin b. Ali → Ali b. Zeyne'l Abidin ve Muhammed Bakır → Cafer es-Sadık → Musa b. Cafer → İsmail b. Üveys → Ubeydullah b. Muhammed → Taberânî

Rivayetin bu tarikinde yer alan Ubeydullah b. Muhammed'i, Nesâî yalancılık ile itham etmiştir. Yine İbn Hacer bu râvinin naklettiği "Kim bir peygambere söverse öldürülür. Kim de benim ashabıma söverse dövülür" rivayetinin münker olduğunu söylemiştir.⁴²¹ es-Suyûtî de Hiz. Ali'den rivayet edilen hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.⁴²² Belirtilmelidir ki bu konuda İkrime'den merfuen rivayet edilen hadisler de vardır. Ancak rivayetin isnadında عن رجل (bir adamdan) şeklinde inkıta vardır. Dolayısıyla bu rivayetler de delil olmaya elverişli değildir.⁴²³

Cabir b. Abdillâh'tan Gelen Rivayetin İsnadı

Rasûlullah (s.a.s.) → Cabir b. Abdillâh → Amr b. Dinar → Süfyan b. Uyeyne → Ahmed b. Salih → Ebû Dâvûd

Şuayb el-Arnaût, rivayetin Ebû Dâvûd da geçen isnadı için sahih demiştir.⁴²⁴ Dolayısıyla râvilerin ortak olması sebebiyle diğer isnadlar da sahih olmaktadır.

Bera b. Azib'den Gelen Rivayetin İsnadı

Rasûlullah (s.a.s.) → Bera b. Azib → Ebû İshak → İsrail b. Yunus → Ubeydullah b. Musa → Yusuf b. Musa → Buhârî

Rivayetin bu tarikinde yer alan Ebû İshak, İsrail b. Yunus ve Ubeydullah b. Musa ثقة (güvenilir), Yusuf b. Musa ise صدوق (doğru sözlüdür) bir râvidir.⁴²⁵ Dolayısıyla rivayetin bu tariki de sahihtir.

⁴²¹ İbn Hacer, *Lisânü'l-mîzân*, nşr. Abdulfettah Ebû Gudde (Beyrut: Mektebetü'l-Matbuâtü'l-İslâmiyye, 1423/2002) 5: 341.

⁴²² Celâlüddîn es-Suyûtî, *el-Câmi'u's-sağîr fî ehâdîsi'l-beşîr ve'n-nezîr*, (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1410/1990), 1-2: 529.

⁴²³ İlgili rivayetler için Bk. Abdurrezzak b. Hemmam es-San'ânî, *el-Musannef*, nşr. Habîburrahman el-A'zamî (Hindistan: el-Meclisü'l-İlmî, 1390/1970), 5: 307.

⁴²⁴ Bk. *Ebû Dâvûd*, "Cihad", 167 [c. 4, s. 399, hadis no. 2768].

⁴²⁵ Bk. İbn Hacer, *Takrîb*, 739, 134, 645, 1096.

Enes b. Malik'ten Gelen Rivayetlerin İsnadı

a. *Rasûlullah (s.a.s.) → Enes b. Malik → İbn Şihab ez-Zühri → Malik b. Enes → Abdullah b. Yusuf → Buhârî*

Rivayetin bu tarikinde yer alan râvilerin her biri güvenilir râvilerdir.⁴²⁶

b. *Rasûlullah (s.a.s.) → Enes b. Malik → İbn Şihab ez-Zühri → Malik b. Enes → Kuteybe b. Said → Tirmizî*

Tirmizî bu rivayet için hasen sahih demiştir.⁴²⁷

c. *Rasûlullah (s.a.s.) → Enes b. Malik → İbn Şihab ez-Zühri → Malik b. Enes → İshak b. İsa → Ahmed b. Hanbel*

Şuayb el-Arnaût, rivayetin bu tarikinin Müslim'in şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.⁴²⁸

Abdullah b. Abbas'tan Gelen Rivayetlerin İsnadı

a. *Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Abbas → İkrime → Osman b. Meymun → İsrail b. Yunus → İsmail b. Cafer → Abbad b. Musa → Ebû Dâvûd*

b. *Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Abbas → İkrime → Osman b. Meymun → İsrail b. Yunus → İsmail b. Cafer → Abbad b. Musa → Osman b. Harzaz → Nesâî*

İbn Hacer bu rivayetin tarikinde yer alan râvilerin güvenilir olduğunu söylemiştir.⁴²⁹ Şuayb el-Arnaût da bu isnadların kuvvetli olduğunu belirtmiştir.⁴³⁰

Yukarıdaki isnadların bir kısmı incelenmiştir. Sonuç olarak Hz. Ali'den nakledilen rivayetin delil olmaya elverişli olmadığı görülmüştür. Çünkü isnadda yalan ile itham edilen bir râvi vardır. Dolayısıyla "Kim bir peygambere küfrederse öldürülür. Kim de benim ashabıma küfrederse dövülür" rivayeti sahih değildir. Hz. Peygamber'e söz veya şiirleriyle eziyet veren kimselerin öldürülmesi ile ilgili

⁴²⁶ Bk. İbn Hacer, *Takrîb*, 896, 913, 559.

⁴²⁷ *Tirmizî*, "Cihad", 18.

⁴²⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 21: 101.

⁴²⁹ İbn Hacer, *Bulûğu'l-merâm min edilleti'l-ahkâm*, nşr. Mahir Yasin el-Fahl (Riyad: Darü'l-Kabes, 1435/2014), 454.

⁴³⁰ *Ebû Dâvûd*, "Hudûd", 2 [c. 6, s. 416, hadis no. 4361].

rivayetlerin isnadları ise delil olmaya elverişlidir. Çünkü râviler içerisinde, rivayetin terkinin gerektirecek şekilde cerh edilen bulunmamaktadır.

İman etmiş olan bir Müslümanın, peygamberi tasdik edip, getirmiş olduğu emir ve yasakları kabul etmesi gerekir. Nitekim “*Ey iman edenler! Allah’a karşı gelmekten sakının ve doğru söz söyleyin ki, Allah sizin işlerinizi düzeltsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah’a ve Rasûlüne itaat ederse, muhakkak büyük bir başarıya ulaşmıştır*”⁴³¹ ayeti mutlak kurtuluşun Allah ve Rasûlüne itaat ile gerçekleşeceğini göstermektedir. Ancak kendisine peygamber gönderilen her kavim içerisinde, peygamberi ile alay edenler olmuştur. “*And olsun, senden önce de nice peygamberler alaya alındı...*”,⁴³² “*Onlar kendilerine gelen her peygamberle alay ediyorlardı*”,⁴³³ “*İşte onların cezası; inkârlarına, peygamberlerimi ve ayetlerimi alaya almalarına karşılık olarak, cehennemdir*”⁴³⁴ gibi ayetler, inanç esasları ile alay eden kimselerin tarih boyunca hep var olduklarını göstermektedir. Dolayısıyla peygamberler her dönemde insanların eziyetlerine maruz kalmışlardır.⁴³⁵ Bu sebeple peygamberlerin gönderildikleri kavimler tarafından dövme, yaralama gibi maddi veya alay edip küçümseme gibi manevi saldırılara maruz kalmalarının tarihi bir vakıa olduğu söylenebilir.⁴³⁶ Hz. Peygamber döneminde de var olan alaycı kimseler arasında yukarıda yer verilen kişiler de yer almaktadır.

Hz. Peygamber Medine’ye hicret ettiğinde, Yahudiler ve müşrikler Müslümanlara çok fazla eziyet etmişlerdir. Söz ve davranışlarıyla Müslümanlara eziyet edenlerin biri Ka’b b. Eşreftir. O, Tayy kolundan Nebhan oğullarına mensub Yahudi Araplarından. Şair olan Ka’b, Bedir savaşından sonra Rasûlullah’ı (s.a.s.) ve Müslümanları hicretmeye başlamış, Kureyş kâfirlerini onlara karşı kışkırtmış, söylediği mersiyelerle Mekkeli müşrikleri inkam alma hususunda etkilemiştir. Ka’b sözleriyle halkı kışkırtmakla kalmayıp müstehcen şiirleriyle

---

⁴³¹ el-Ahzâb 33/70-71.

⁴³² er-Ra’d 13/32.

⁴³³ el-Hicr 15/11.

⁴³⁴ el-Kehf 18/106.

⁴³⁵ Bekir Topaloğlu, “Peygamber’e Saygısızlığın Dinî Hükümü”, *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet Dergisi]* 4 (1989): 72.

⁴³⁶ Selim Özarslan, “Hz. Peygamber’e Yönelik Saygısızlıklar”, *Kelam Araştırmaları* 5: 2 (2007): 67.

Müslüman hanımlara da dil uzatmıştır.⁴³⁷ Yapmış olduğu bu davranışların sonu gelmeyince Rasûlullah (s.a.s.) onu öldürmek üzere birilerini görevlendirmiştir. Hz. Peygamber, “Ka’b bize karşı düşmanlığını ilan etmiştir. Ka’b’ın hakkından kim gelecek?” diye sormuş Muhammed b. Mesleme de bu görevi üstlenmiştir. Ka’b b. Eşref’in öldürüldüğü haberi Hz. Peygamber’e ulaştınca da Hz. Peygamber, Allah’a hamdetmiş ve bunu yapanlara dua etmiştir. Görüldüğü gibi Ka’b b. Eşref inkarı sebebiyle değil Hz. Peygamber’e (s.a.s.) ve Müslümanlara vermiş olduğu ezâ sebebiyle öldürülmüştür.⁴³⁸

Sellam b. Ebî Hukayk da denilen, Hz. Peygamber’e eziyet veren, insanları ona karşı kıskırtan Ebû Râfi, Hz. Peygamber’e karşı yapılanlarda Ka’b b. Eşref’i destekleyen şairler arasında yer almaktadır.⁴³⁹ O şairliği ile Hayberlileri etrafında toplamış, Kureyşin ileri gelenleri ile görüşüp onları, Hz. Peygamber’e karşı hep birlikte hareket etmeye davet etmiştir.⁴⁴⁰ İslâm aleyhine yapmış olduğu davranışları sebebiyle de cezalandırılmıştır.

İbn Hatal da Rasûlullah’ı hicveden şarkılar söyleyen kimseler arasında yer almaktadır. Ancak onun öldürülmesine sebep olan şey bu hicivlerinin yanı sıra bir Müslümanı öldürmesidir. İbn Hatal, Müslümanken Hz. Peygamber onu zekât toplamak için görevlendirmiş yanına da Ensardan birini hizmetine vermiştir. Bir yerde konakladıkları zaman İbn Hatal, hizmetçisine bir koyun kesmesini söylemiş ardından yatıp uyumuştur. Uyandığı zaman hizmetçinin isteğini yerine getirmediğini gören İbn Hatal, hizmetinde bulunan bu kişiyi öldürmüş, sonra da irtidat etmiştir.⁴⁴¹ Dolayısıyla bazı âlimler İbn Hatal’ın kısasen öldürüldüğünü söylemiştir.⁴⁴² Bu başlık altında öldürülmeleri emredilen kişiler hakkında kısaca bilgi verildikten sonra konuyla ilgili âlimlerin görüşlerini görmek yerinde olacaktır. Kadı İyaz, “Hz. Peygamber’e (s.a.s.) dil uzatan, onu ayıplayan kendisine,

---

⁴³⁷ Ahmet Önkâl, “Şiddet Bağlamında Hz. Peygamber’in İslâm Karşısı Şairlere Bakışı”, 613-614.

⁴³⁸ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî (Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-Arabi, 1410/1990), 3: 218; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-tarih*, nşr. Abdullah el-Kâdî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1407/1987), 2: 38-39; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 7: 337; el-Aynî, *Umde*, 13: 101.

⁴³⁹ İbn Hişam, *a. y.*; İbnü'l-Esîr, *a. e.* 2: 41.

⁴⁴⁰ Önkâl, *a. e.*, 620.

⁴⁴¹ *Müslim*, “Hacc”, 450; Aynî, *Umde*, 10: 296.

⁴⁴² Ali el-Kârî-Muhammed el-Hatîb et-Tebrizî, *Mirkâtü'l-mefâtih şerhi Mişkâti'l-mesâbîh*, nşr. Cemal İtânî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1422/2001), 5: 609.

soyuna, dinine veya ona bir eksiklik ve kusur nisbet eden, ona dolaylı bir şekilde dil uzatan ya da şahsiyetini yaralamak, hakaret etmek, şanını küçümsemek, küçük düşürmek ve ayıplamak maksadıyla birine veya bir şeye benzeten kimse, Hz. Peygamber'e küfretmiş olur" demiştir.⁴⁴³ Âlimlerin bir kısmına göre, peygambere söven kimsenin öldürülmesi gerekmektedir. Takıyyüddin es-Sübki'ye göre "Şüphesiz Allah ve Rasûlünü incitenlere, Allah dünya ve ahirette lanet etmiş ve onlara aşağılayıcı bir azab hazırlamıştır"⁴⁴⁴, "Allah'ın Rasûlünü incitenlere ise elem dolu bir azap vardır"⁴⁴⁵, "...Orada lanete uğramış kimseler olarak seninle pek az süre komşu kalacaklardır. Nerede bulunurlarsa yakalanırlar ve yaman bir şekilde öldürülürler"⁴⁴⁶ gibi ayetler, bu kimsenin kâfir olduğuna ve öldürülmesi gerektiğine delildir.⁴⁴⁷

İbn Teymiyye, Müslümanken peygambere söven kimsenin yapmış olduğu bu fiil ile küfre düştüğünü ve öldürülmesi gerektiğini, mezhep imamlarının da bu görüşte olduğunu ifade etmiştir.⁴⁴⁸ Nitekim İbn Münzir de Leys b. Sa'd, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Rahûye ve İmam Şafiî'nin bu görüşte olduğunu söylemiş, Hattabî de bu konuda âlimler arasında herhangi bir ihtilafın olmadığını belirtmiştir.⁴⁴⁹

Hz. Peygamber hakkında kötü sözler söyleyen kadının öldürülmesi ile ilgili rivayetin de, peygambere söven kimsenin öldürülmesine delil olduğu görüşünde olan âlimler de vardır.⁴⁵⁰ Çünkü bu suçu işleyen kimse Müslüman ise bu davranışı sebebiyle mürted olmuştur. İbn Abbas "Hangi Müslüman, Allah'a veya peygamberlerden birine söverse o, Allah Rasûlünü (s.a.s.) yalanlamıştır. Bu ise dinden dönmedir. Bu kişinin tövbe etmesi istenir, eğer sözünden dönmezse

⁴⁴³ Kadî İyâz, *eş-Şifâ bi ta'rîfi hukuki'l-Mustafâ*, nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî (Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, 1404/1983), 932.

⁴⁴⁴ el-Ahzâb 33/57.

⁴⁴⁵ et-Tevbe 9/61.

⁴⁴⁶ el-Ahzâb 33/61.

⁴⁴⁷ Takıyyüddin es-Sübki, *es-Seyfü'l-meslûl*, 105.

⁴⁴⁸ İbn Teymiyye, *es-Sârimü'l-meslûl alâ şâtimi'r-Rasûl*, nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd (y. y. , 1403/1983), 4.

⁴⁴⁹ Hattabî, *Me'âlimü's-Sünen*, nşr. Muhammed Ragıb et-Tabbağ (Halep: el-Matbaatu'l-İlmiyye, 1351/1932), 3: 296; İbn Teymiyye, *a. e.* , 3; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, 5: 135; Emîr es-San'ânî, *Sübülü's-selâm şerhu bulûğu'l-merâm min edilleti'l-ahkâm*, nşr. Muhammed Nâsirüddin el-Elbânî (Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1427/2006), 4: 97; Takıyyüddin es-Sübki, *a. e.* , 96.

⁴⁵⁰ es-San'ânî, *Sübülü's-selâm*, 4: 97.

öldürülür” demiştir.⁴⁵¹ Evzâî ve İmam Malik de böyle bir davranışın irtidat olduğunu söylemiş ve bunu yapan kimsenin tövbe etmediği takdirde öldürüleceğini belirtmiştir.⁴⁵² Ebû Hanîfe, Sevrî, Kadî İyaz ve Kufe ehli de bunun irtidat olduğu görüşündedir.⁴⁵³ İrtidat ile ilgili konu çalışmanın dinini değiştiren kimsenin öldürülmesi başlığı altında detaylı bir şekilde ele alınacağı için burada irtidat konusuna girilmeyecektir.

Netice itibariyle peygambere söven kimsenin, Müslüman ise bu davranışı sebebiyle irtidat etmiş olduğu söylenmiştir. Fakat bunu yapan Müslüman değil de bir zimmîyse, âlimlere göre o kişi de artık sözleşmesini bozmuştur.⁴⁵⁴ Nitekim bu konuda İbn Abbas’tan rivayet vardır.⁴⁵⁵ Yukarıda değinilen Ka’b b. Eşref’in de hicivleriyle sözleşmesini bozup, iptal ettiği söylenmiştir.⁴⁵⁶ Çünkü Ka’b kafirlere yardım etmeyeceği ve Müslümanlarla savaşmayacağı üzerine Müslümanlarla anlaşma yapmıştır.⁴⁵⁷ Bu sebeple âlimlerden bir kısmı bu hadislerin, ahdi olsa bile peygambere söven kimsenin öldürülmesine delil olduğu söylemiştir.⁴⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, İmam Malik ve İmam Şafiî bunlardandır.⁴⁵⁹ Hanefiler ise peygambere söven zimmîye tazir cezası verileceği görüşündedir.⁴⁶⁰

Sonuç olarak peygamberlere saygı göstermenin, onların temsil ettikleri ilahi vazife gereği olduğu söylenebilir. Allah’ın (c.c.), kulları içerisinde özel olarak seçtiği peygamberlere yapılacak olan saygısızlık, aslında onların Allah katındaki mertebelerini hafife almak demektir.⁴⁶¹ Ancak tarihin her döneminde peygamberine eziyet eden kimseler olmuştur. Verilen bu eziyet neticesinde ise birtakım tedbirlerin alınması elbette gereklidir. Şüphesiz Hz. Peygamber’in (s.a.s.) kendi nefsi için

⁴⁵¹ Takıyyüddin es-Sübkî, *es-Seyfü'l-meslûl*, 99.

⁴⁵² Ebû Ca'fer et-Tahâvî, *Muhtasarü ihtilâfî'l-'ulemâ*, nşr. Abdullah Nezîr Ahmed (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1316/1995), 3: 504-505; Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'an*, 4: 275.

⁴⁵³ İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râik*, 5: 135

⁴⁵⁴ İbn Teymiyye, *es-Sârimü'l-meslûl*, 5.

⁴⁵⁵ Takıyyüddin es-Sübkî, *a. e.*, 99.

⁴⁵⁶ Muhammed el-Ferrâ' el-Begavî, *Şerhü's-sünne*, nşr. Şuayb el-Arnaût ve Muhammed Züheyr eş-Şâviş (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1403/1983), 11: 45.

⁴⁵⁷ Ebu'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *Keşfü'l-müşkil min hadîsi's-Sahihayn* (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1418/1997), 3: 39.

⁴⁵⁸ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 5, 143.

⁴⁵⁹ İbn Teymiyye, *a. e.*, 4; Hattâbî, *Me'âlimü's-Sünen*, 3: 296.

⁴⁶⁰ Tahâvî, *Muhtasarü ihtilâfî'l-'ulemâ*, 3: 504; Cessâs, *a. y.*

⁴⁶¹ Topaloğlu, “Peygamber’e Saygısızlığın Dinî Hükümü”, 68.

intikam alması düşünülemez. Nitekim Hz. Aişe “Peygamber nefsi için kimseden intikam almamıştır. Ancak Allah’ın hürmeti çiğnenmek istenir ya da çiğnenirse, bundan ötürü intikam alırdı” demiştir.⁴⁶² Bu bölümde öldürülmeleri emredilen kişiler de söz ve davranışlarıyla İslâm dinine zarar veren kişilerdir. Bilindiği gibi Araplar arasında şiirin insanlar üzerinde büyük tesiri vardır. Duyguları coşturan şiir sanatı, İslâm aleyhinde bir propaganda aracına dönüştüğünde, Hz. Peygamber (s.a.s.) tedbir almayı uygun görmüş, bunun sonucunda sosyal düzenin sağlanması ve toplumun selametini sağlamak için bazı propagandistlerin öldürülmesine izin vermiştir.⁴⁶³ Örneğin Ka’b b. Eşref’in öldürülmesi Müslümanlara verilen zararın engellenmesine hamledilebilir. Çünkü Ka’b, Vakidî’nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygambere ve Müslümanlara eziyet veren, onlar aleyhinde kâfirlere yardımcı olan, Bedir günü ölen kâfirler için ağlayıp onlar için şiirler inşa eden ve şiirleri ile insanları kışkırtan bir şairdi.⁴⁶⁴ İbn Hacer de Ka’b b. Eşref’in öldürülmesi ile ilgili rivayetlerin Buhârî tarafından “Harb ehline suikast yapmak” ve “Harbte yalan söylemek” başlıkları altında yer vermesinden yola çıkarak, Ka’b b. Eşref’in muharib olduğunu söylemiştir.⁴⁶⁵ Dolayısıyla Ka’b b. Eşref artık müslümanların varlığı ve birliği için tehlike haline gelmiş ve fitne kaynağı olmuştur.⁴⁶⁶

Netice itibariyle yukarıda isimleri verilen kişiler tarafından İslâm’a verilen zararın def edilmesi için öldürülmeleri emredilmiş olabilir. Yani bu kimseler maslahat gereği öldürülmüşlerdir. Devlet başkanı bir kimsenin öldürülmesinde fayda görürse bu siyaseten öldürme olarak isimlendirilir.⁴⁶⁷ Çalışmanın bu kısmında öldürülmeleri emredilen kimselerin de Hz. Peygamber tarafından siyaseten öldürüldüklerini söyleyebiliriz. Zira Hz. Peygamber’e (s.a.s.) hakaret eden herkesin öldürülmediği bilinmektedir. Yahudiler, Hz. Peygamber’e “es-Sâmu aleyk” yani “Ölüm sana olsun” demiş bunun üzerine Hz. Aişe ölüm ve lanet sizin üzerinize olsun diyince Rasûlullah (s.a.s.) “Yavaş ol Ey Aişe! Muhakkak ki Allah

---

⁴⁶² Bk. *Buhârî*, “Menakıb”, 23; *Müslim*, “Fezâil”, 77.

⁴⁶³ Önkâl, “*Şiddet Bağlamında Hz. Peygamber’in İslâm Karşısı Şairlere Bakışı*”, 624.

⁴⁶⁴ Aynî, *Umde*, 17: 176.

⁴⁶⁵ İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 7: 340.

⁴⁶⁶ Topaloğlu, “Peygamber’e Saygısızlığın Dinî Hükümü”, 73.

⁴⁶⁷ İbn Âbidîn, *Reddü’l-muhtâr*, 6: 345.

her şeyde yumuşaklıkla muamele etmeyi sever” buyurmuştur.⁴⁶⁸ Bu rivayet, Hz. Peygamber’in (s.a.s.) kendisi adına hakaret eden herkes için öldürme emri vermediğini göstermektedir. Dolayısıyla ne zaman ki İslâm’ın esaslarına veya Müslümanlara büyük zararlar verilecek olsa, o durumda devlet başkanının maslahat gereği birtakım tedbir alması gayet tabii bir durumdur.

B. Ayeti İnkâr Eden Kimsenin Öldürülmesi

Bir kişinin Müslüman olabilmesi için Allah’a (c.c), meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe ve kadere iman etmesi gerektiği bilinmektedir. Bu hasletlerden birinin inkâr edilmesi ile kişi küfre düşmüş olur. Bu başlık altında Kur’an ayetlerini inkâr eden kimseleri öldürmenin helal olduğuna dair rivayet ele alınacaktır. Rivayetin metni şöyledir:

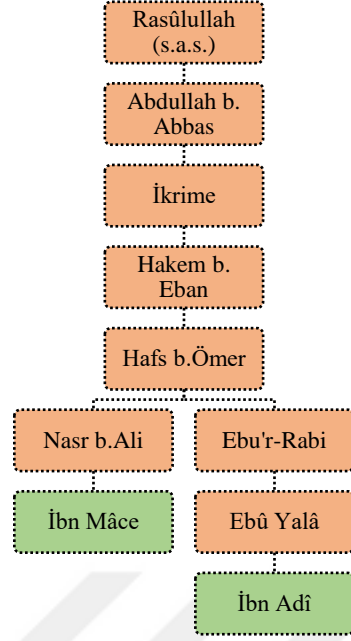
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ جَحَدَ آيَةً مِنَ الْقُرْآنِ، فَقَدْ حَلَّ ضَرْبُ عُنُقِهِ، وَمَنْ قَالَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، فَلَا سَبِيلَ لِأَحَدٍ عَلَيْهِ، إِلَّا أَنْ يُصِيبَ حَدًّا، فَيَقَامَ عَلَيْهِ"

“Kur’an’dan tek bir ayeti inkâr edenin boynunu vurmak helal olur. Kim “Allah’tan başka ilah yoktur, O birdir, ortağı yoktur. Muhammed onun kulu ve elçisidir” derse hiç kimsenin ona dokunma yetkisi yoktur. Ancak, bir hadd suçu işlerse, ona cezası verilir.”

Yukarıdaki rivayeti İbn Mâce ve İbn Adî rivayet etmişlerdir.⁴⁶⁹ Hadisin sahabi râvisi Abdullah b. Abbas’tır. Aşağıda rivayetin tarikleri tablo halinde gösterilecektir:

⁴⁶⁸ Buhârî, “İsti’zan”, 22; Müslim, “Selam”, 11.

⁴⁶⁹ İbn Mâce, “Hudûd”, 3; Ebû Ahmed Abdullah b. Adî, *el-Kâmil fî du‘afâ’i’r-ricâl*, nşr. Ali Muhammed Muavvez ve Adil Ahmed Abdulmevud (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, t. y.), 3: 280.

Şekil 3 Ayeti İnkâr Eden Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetin İsnad Şeması

Abdullah b. Abbas'tan Gelen Rivayetlerin İsnadı

- a. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Abdullah b. Abbas* → *İkrime* → *Hakem b. Eban* → *Hafs b. Ömer* → *Nasr b. Ali* → *İbn Mâce*
- b. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Abdullah b. Abbas* → *İkrime* → *Hakem b. Eban* → *Hafs b. Ömer* → *Ebu'r-Rabi* → *Ebû Yalâ* → *İbn Adî*

Yukarıdaki tariklerin her ikisinde de yer alan Hafs b. Ömer için Ebû Hatim *لين الحديث* (hadisinde gevşeklik vardır), *ليس بثقة* (güvenilir değildir) demiştir. İbn Hibban da bu râviyi *el-Mecrûhîn* isimli eserinde zikretmiş ve bu râvinin isnadları değiştirdiği için rivayetinde tek kaldığında durumlarda ihticac edilemeyeceğini söylemiştir. Bu râvi için İbn Hacer ise *ضعيف* (zayıftır) demiştir.⁴⁷⁰ Yukarıdaki şemada da görüldüğü üzere rivayet Hafs b. Ömer'e kadar tek tarikle gelmiştir. İbn Hibban'ın bu râvi için yapmış olduğu değerlendirme göz önünde bulundurulduğunda rivayet delil olmaya elverişli olmadığı söylenebilir. Zira bu rivayet için Elbânî zayıf derken Suyûtî de bu rivayeti münker rivayetlerden saymıştır.⁴⁷¹

⁴⁷⁰ İbn Hibbân, *Kitabu'l-mecrûhîn mine'l-muhaddisîn ve'd-du'afâ ve'l-metrûkîn*, nşr. Mahmûd İbrâhîm Zâyed (Beyrut: Dâru'l-Marife, 1412/1992), 1: 257; el-Mizzî, *Tezîbü'l-Kemâl*, 7: 44; İbn Hacer, *Takrîb*, 259.

⁴⁷¹ Nâsirüddin el-Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdisi'z-za'ife ve'l-mevzû'a ve eseruhe's-seyyi'ü fi'l-ümme*, (Riyad: Dâru'l-Meârif, 1412/1992), 3: 611.

Bakara suresinde Yüce Allah (c.c): “*Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü’minler de iman ettiler. Her biri; Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler*”⁴⁷² buyurmaktadır. İman esaslarından birinin inkâr edilmesi ile kişi küfre düşmüş olur. Kadı İyaz da ayetleri hafife alan, onları küçümseyen, bir harf ya da bir ayeti yalanlayan kimsenin âlimlerin icması ile kâfir olduğunu söylemektedir.⁴⁷³ Netice itibariyle bu kimsenin cezası, mürtede verilecek olan ceza gibi değerlendirilebileceği söylenebilir. Mürtede verilecek ceza ise aşağıda ele alınacaktır.

C. Dinini Değiştiren Kimsenin Öldürülmesi

Mürted, Müslümanlıktan sonra dinden dönüp küfre giren kimseye denir.⁴⁷⁴ Gerek Kur’an gerekse hadislerde dinden dönen kimseler için birtakım cezalardan bahsedilmiştir. Kur’an’daki “*Sizden kim dininden döner de kâfir olarak ölürse, bütün yaptıkları dünyada da ahirette de boşa gitmiştir. Bunlar cehennemliklerdir, orada sürekli kalacaklardır*”⁴⁷⁵, “*İman edip sonra inkâr eden, sonra inanıp tekrar inkâr eden, sonra da inkârlarında ileri gidenler var ya; Allah, onları bağışlayacak da değildir, doğru yola ileticek de değildir*”⁴⁷⁶ gibi ayetlerde irtidat eden kimselerin amellerinin boşa gittiği ve ebedi cehennemde kalacakları bildirilmektedir. Ancak Kur’an’da mürtedin öldürülmesini emreden açık bir ayet yoktur.⁴⁷⁷ Ayetlerde sadece irtidatla ilgili uhrevi cezalardan bahsedilmektedir.

Dinden dönen kimsenin dünyevi cezası ise hadisler tarafından tespit edilmiştir. Mürtede verilen cezalardan biri, onun öldürülmesidir. Bu ceza, tezin ikinci bölümünün ilk başlığı altında incelenen ve Müslümanın kanını helal sayan üç özellikten biri kapsamındadır. Dinini değiştiren kimsenin öldürülmesi ile ilgili rivayetler muteber kaynaklarda geçmektedir. Nesâî rivayetini esas aldığımız hadisin metni aşağıdaki gibidir:

---

⁴⁷² el-Bakara 2/285.

⁴⁷³ Kadı İyâz, *eş-Şifâ*, 1101.

⁴⁷⁴ İbn Manzûr, *Lisanu’l-Arab*, 3: 173.

⁴⁷⁵ el-Bakara 2/217.

⁴⁷⁶ en-Nisâ 4/137.

⁴⁷⁷ Kur’an’da, mürtedin ceza olarak öldürülmesini emreden ayetlerin olduğunu iddia edenler de vardır. İddialar ve bunlara verilen cevaplar için bk. Nihat Dalgın, “Temel Kaynaklar Çerçevesinde Dinden Dönme (İrtidat)”, *Din ve Hayat* 21 (2014): 103-104.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فَأَقْتُلُوهُ "

“Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Kim dinini değiştirirse onu öldürünüz”

Bu hadis Tayâlisî, Abdurrezzak b. Hemmam, İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Buhârî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Hibban, Taberânî Dârekutnî ve Beyhâkî gibi âlimler tarafından rivayet edilmiştir.⁴⁷⁸ Konu ile ilgili hadis Abdullah b. Abbas, Ebû Hureyre, Muaz b. Cebel ve Muaviye gibi sahabeler tarafından rivayet edilmiştir. Hadisin metni Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Nesâî’deki bir rivayette ve Taberânî’de yukarıdaki gibidir. Ancak diğer rivayetlerde hadisin rivayet edildiği bağlamdan da bahsedilmektedir. Ortak bir mana ile verilecek olursa hadisin şu bağlamda zikredildiği söylenebilir: “Hz. Ali’ye birkaç zındık getirildi de onları yaktı. Bu olay İbn Abbas’a ulaştınca o şöyle dedi: Ben olsaydım onları yakmazdım. Çünkü Rasûlullah (s.a.s.) “Allah’ın azabı ile cezalandırmayın” buyurdu. Ama, ben onları muhakkak öldürürdüm. Çünkü Rasûlullah (s.a.s.) “Kim dinini değiştirirse onu öldürünüz” buyurmuştur, dedi.”⁴⁷⁹ Burada dinini değiştiren kimsenin öldürülmesi ile ilgili hadislerin yukarıdaki metinlerle sınırlı olmadığı da belirtilmelidir. Bu konuda farklı lafızlarla rivayet edilen hadisler de vardır. Örneğin “Kim dinini değiştirirse boynunu vurunuz”,⁴⁸⁰ “Kim dini ile, Müslümanların dinine muhalefet ederse boynunu vurun”⁴⁸¹ gibi rivayetler hadisin farklı varyantlarını oluşturmaktadır.

Çalışmanın bu kısmında incelenecek olan “Dinini değiştireni öldürünüz” rivayetinin dört sahâbi râvi tarafından rivayet edildiğine yukarıda değinilmişti. Aşağıda bu sahâbiler ve onlardan nakleden râviler tablo halinde gösterilecektir.

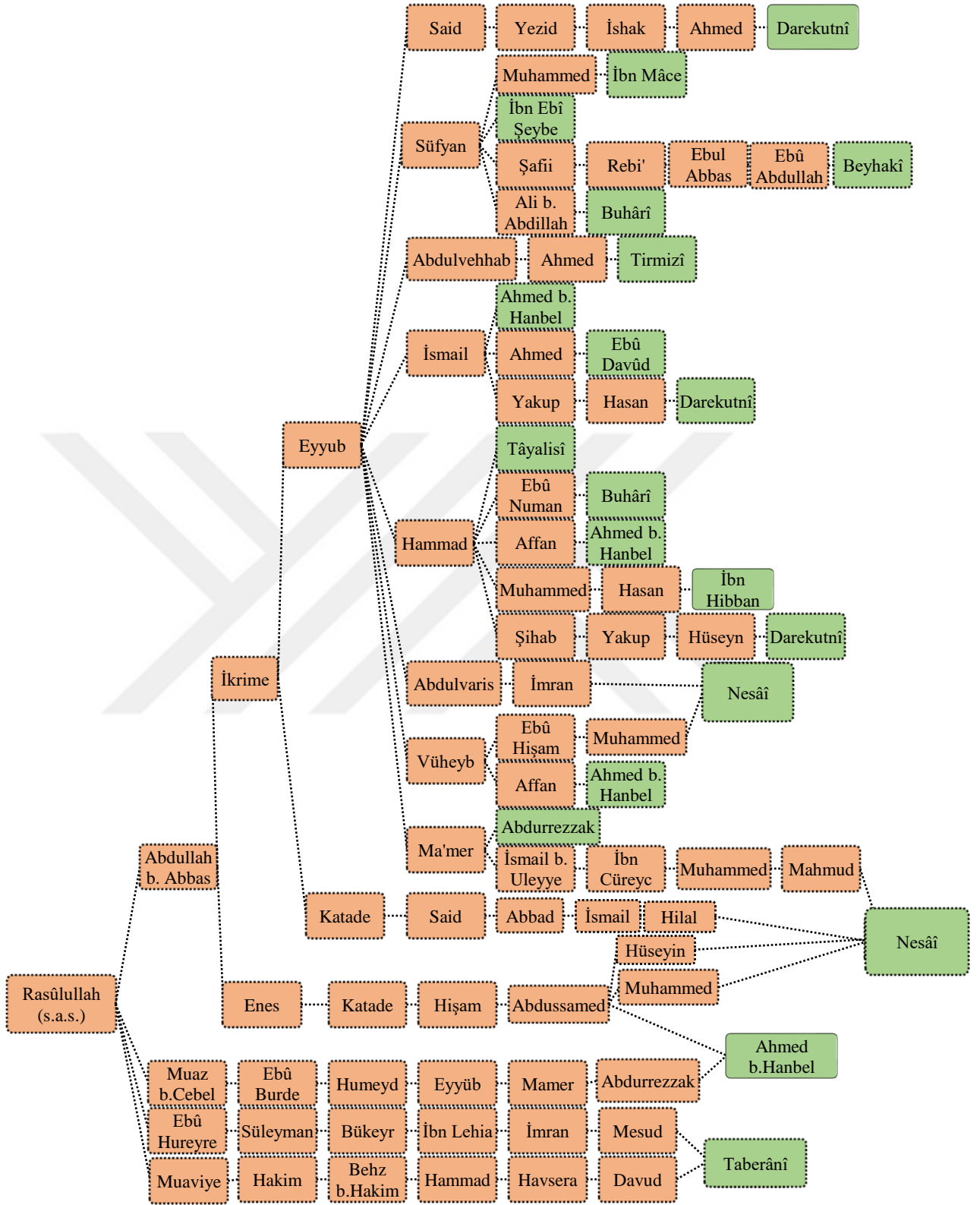
⁴⁷⁸ Rivayetler için bkz Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, nşr. Muhammed Abdülmuhsin et-Türkî (Mısır: Dâru Hicr, 1419/1999), 4: 408; Ebû Bekr Abdurrezzak b. Hemmâm, *el-Musannef*, 10: 168; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 5: 563; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, nşr. Şuayb el-Arnaût vd. (Beyrut: Müessesetü’r-Risale), 3: 365; İbn Hibban, *Sahih*, nşr. Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 1414/1993), 12: 421; *Buhârî*, “Cihad”, 149; *Ebû Dâvûd*, “Hudûd”, 1; *Tirmizî*, “Hudûd”, 25; *Nesâî*, “Tahrimü’l-Dem”, 13; *İbn Mâce*, “Hudûd”, 2; Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, 19: 419; Ebü’l-Hasen ed-Dârekutnî, *es-Sünen*, nşr. Şuayb el-Arnaût vd. (Beyrut: Müessesetü’r-Risale, 1424/2004), 4: 119; Beyhâkî, *es-Sünen*, 8: 338.

⁴⁷⁹ *Buhârî*, “İstîtabetü’l-Mürteddin”, 2.

⁴⁸⁰ İmam Malik, *el-Muvatta’*, nşr. Muhammed Fuad Abdulbâki (Beyrut: Dâru İhyai’t-Türâsî’l-Arabî, 1406/1985), 2: 736; Beyhâkî, *es-Sünen*, 8: 338.

⁴⁸¹ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, 9: 242; Ebu’l-Fazl Celâlüddîn es-Suyûtî, *Câmiu’l-ehâdîs*, nşr. Abbas Ahmed Sakr ve Ahmed Abdülcevâd (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1414/1994), 4: 202.

Şekil 4 Din Değiştiren Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetin İsnad Şeması

1. Ebû Hureyre'den Gelen Rivayetin İsnadı

Rasûlullah (s.a.s.) → Ebû Hureyre → Süleyman b. Yesar → Bükeyr b. Abdullah → İbn Lehia → İmran b. Harun → Mesud b. Muhammed → Taberânî

Râvilerden Süleyman b. Yesar ve Bükeyr b. Abdullah için ثقة (güvenilir) denilmiştir.⁴⁸² İbn Lehia için, Abdullah b. Mübarek ve Yahya b. Main ضعيف الحديث (hadisi zayıftır) demişlerdir. Yine bu râvi için Ahmed b. Hanbel, Ebû Zür'a ve Ebû Hatim de ضعيف (zayıf) demişlerdir.⁴⁸³ İmran b. Harun'un hata ettiği söylenmekle beraber kendisi için Ebû Zür'a صدوق (doğru sözlüdür) demiştir.⁴⁸⁴

İsnad yer alan İbn Lehia sebebiyle bu isnadın zayıf olduğu söylenebilir.

2. Muaz b. Cebel'den Gelen Rivayetin İsnadı

Rasûlullah (s.a.s.) → Muaz b. Cebel → Ebû Bürde → Humeyd b. Hilal → Eyüp es-Sahtiyânî → Mamer b. Ebî Amr → Abdurrezzak b. Hemam → Ahmed b. Hanbel

Rivayetin sahâbî râvisi olan Muaz b. Cebel 18 senesinde Şam'da vefat etmiştir.⁴⁸⁵ Muaz'dan rivayet eden Ebû Bürde ise 104 senesinde seksenli yaşlarda vefat etmiştir.⁴⁸⁶ Bu sebeple Ebû Bürde'nin Muaz b. Cebel'den rivayet etmesi tarihsel açıdan mümkün görünmemektedir. Kaynaklara bakıldığında da Ebû Bürde'nin, kendisinden rivayette bulunduğu isimler arasında da Muaz b. Cebel'in yer almadığı görülmüştür.⁴⁸⁷ İsnadda yer alan diğer râviler güvenilir⁴⁸⁸ olsalar da Muaz b. Cebel ve Ebû Bürde arasındaki inkıta sebebiyle bu isnadın zayıf olduğu söylenebilir.

3. Abdullah b. Abbas'tan Gelen Rivayetlerin İsnadı

a. *Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Abbas → İkrime → Eyüp es-Sahtiyânî → Hammad b. Zeyd → Muhammed b. Ubeyd → Hasan b. Süfyan → İbn Hibban*

⁴⁸² İbn Ebî Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 1: 255; 128.

⁴⁸³ İbn Ebî Hatim, *a. e.*, 5: 147.

⁴⁸⁴ İbn Hibban, *es-Sikât*, 8: 498; İbn Ebî Hatim, *a. e.*, 6: 307.

⁴⁸⁵ İbn Hacer, *Takrîb*, 950.

⁴⁸⁶ İbn Hibban, *a. e.*, 5: 187.

⁴⁸⁷ Ebû Bürde'nin kendisinde rivayette bulunduğu kişiler için bk. el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 33: 66-67.

⁴⁸⁸ İbn Hacer, *a. e.*, 276, 158, 961, 607.

Hadisin bu isnadında yer alan râvilerin her biri güvenilir kimselerdir.⁴⁸⁹ Şuayb el-Arnaût da rivayetin sahih olduğunu belirtmiştir.⁴⁹⁰ Dolayısıyla rivayetin bu tariki sahihtir.

b. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Abdullah b. Abbas* → *İkrime* → *Eyüp es-Sahtiyânî* → *Abdulvehhab es-Sekafi* → *Ahmed b. Abdete* → *Tirmizî*

Bu isnadda yer alan râvilerin her biri güvenilir kimselerdir.⁴⁹¹ Tirmizî de naklettiği rivayet için hasen sahih demiştir.⁴⁹² Dolayısıyla rivayetin bu tariki delil olmaya elverişlidir.

c. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Abdullah b. Abbas* → *İkrime* → *Eyüp es-Sahtiyânî* → *Abdulvaris b. Said* → *İmran b. Musa* → *Nesâî*

Hadisin bu isnadında yer alan râvilerin her biri rivayete ehil kimselerdir.⁴⁹³

d. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Abdullah b. Abbas* → *İkrime* → *Eyüp es-Sahtiyânî* → *Vüheyb b. Halid* → *Ebû Hişam* → *Muhammed b. Abdullah* → *Nesâî*

Hadisin bu isnadında yer alan râvilerin her biri güvenilir kimselerdir.⁴⁹⁴

d. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Abdullah b. Abbas* → *Enes b. Malik* → *Katade* → *Hişam b. Ebî Abdillah* → *Abdussamed b. Abdulvaris* → *Muhammed b. Müsenna* → *Nesâî*

Hadisin bu isnadında yer alan râvilerin her biri güvenilir kimselerdir.⁴⁹⁵ Nesâî'deki bu üç isnad ile gelen her bir hadis için Elbânî sahih demiştir.⁴⁹⁶

4. Muaviye b. Hayde'den Gelen Rivayetin İsnadı

Rasûlullah (s.a.v) → *Muaviye* → *Hakîm b. Muaviye* → *Behz b. Hakîm* → *Hammad b. Seleme* → *Havsera b. Eşref* → *Davûd b. Muhammed* → *Taberânî*

⁴⁸⁹ İbn Hacer, *Takrîb*, 687, 158, 268, 875, *Lisânu'l-mîzân*, nşr. Abdulfettah Ebû Gudde (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1423/2002), 3: 52.

⁴⁹⁰ İbn Hibban, *Sahih*, 10: 327 [hadis no. 4475].

⁴⁹¹ Bk. İbn Ebî Hatim, *a. e.*, 7: 8, 2: 256, 6: 71, 2: 62.

⁴⁹² *Tirmizî*, "Hudûd", 25.

⁴⁹³ İbn Hacer, *a. e.*, 632, 752.

⁴⁹⁴ İbn Hacer, *a. e.*, 1045, 965, 865.

⁴⁹⁵ İbn Hacer, *Takrîb*, 1022, 610, 892.

⁴⁹⁶ Nesâî, *el-Müctebâ*, nşr. Muhammed b. Salih (y. y., *Beytü'l-Efkâri'd-Düveliyye*, t. y.), 427.

Heysemî, rivayetin bu tarikinde yer alan râviler için güvenilir demiştir.⁴⁹⁷

Görüldüğü gibi hadisin tarikleri arasında zayıf olanlar vardır. Ancak konu ile ilgili rivayetin tarikleri içerisinde, sahih isnadların var olduğu göz önünde bulundurulduğunda hadisin sıhhati konusunda bir problem olmadığı söylenebilir. Burada konu ile ilgili rivayetlerin yukarıda değinilen rivayetlerle sınırlı olmadığı da belirtilmelidir. Zira dinden çıkan kimsenin öldürülmesi ile ilgili farklı rivayetler de vardır. Konu ile ilgili diğer rivayetlere Hz. Ali'den nakledilen şu rivayet örnek gösterilebilir: “Ahir zamanda yaşları küçük, akılları zayıf bir topluluk meydana çıkacaktır. Onlar yaratıkların en hayırlısı olan Peygamber'in (s.a.s.) sözünden (Kur'an) bir şeyler söyleyeceklerdir. Fakat imanları boğazlarından öteye geçmeyecektir. Onlar okun avı delip çıkışı gibi dinden çıkacaklar. Onlara nerede rastlarsanız öldürünüz. Çünkü bunları öldüren kişiye kıyamet gününde ecir ve sevap vardır.”⁴⁹⁸

Mürtedin öldürülmesi İslamiyet'ten önceki dönemlerde de var olan bir cezalandırma şeklidir. Nitekim tarihte Yunanlılar ve Romalılarda da irtidat suçu için “öldürme” cezası verilmiştir. Yine Tevrat'ta dinden dönen erkek ve kadının taşlanarak öldürülmesi emredilmiştir.⁴⁹⁹ Toplumsal birlik ve bütünlüğü bozacak suçlar karşısında önlem alınması oldukça tabiidir. İslâm dinindeki birlik ve bütünlüğün sağlanması için de mürtedin cezalandırılması gerekli görülmüştür. Nitekim Yusuf el-Karadavî, irtidatı İslâm için büyük bir tehdit saymış ve bunun, ateşin kuru otları sarması gibi yayılmadan önce engellenmesi gerektiğini söylemiştir.⁵⁰⁰ İrtidat fiilinin yaygın bir hal almasını engellemek için birtakım tedbirlerin alınması elbette ki gereklidir. Ancak konu ile ilgili rivayetlerden yola çıkarak bu engellenmenin sadece “öldürme” cezası ile mümkün olduğunu söylemek isabetli olmayacaktır. Mürtedin öldürülmesi ile ilgili rivayetlerin söylendiği dönem açısından değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira bilindiği gibi Hz. Peygamber

⁴⁹⁷ Ebü'l-Hasen el-Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid*, (Beirut: Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, t. y.), 6: 261.

⁴⁹⁸ *Buhârî*, “Menâkıb”, 25. Benzer rivayetler için bk. *Müslim*, “Zekât”, 148; *Ebü Dâvûd*, “Sünnet”, 31; *Nesâî*, “Muharebe”, 26; *İbn Mâce*, “Sünnet”, 12.

⁴⁹⁹ Tesniye, 17: 2-7; İrfan İnce, “Ridde”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 35 (Ankara: TDV Yayınları, 2008), 88.

⁵⁰⁰ Yusuf el-Karadavî, “İrtidat sorunu: Yaşanan Sosyal Değişimler ve Tehdit Boyutu”, çev. Osman Güner, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi V*, (2005), sy. 2: 260.

döneminde Arap kabileciliği oldukça önem arz etmektedir. Dolayısıyla kabileden biri irtidat ederse bu, bireysel bir faaliyet olmaktan ziyade siyasi bir amaç ile ya da Müslümanlara karşı savaş niyeti ile yapılmış olabilir. Bu sebeple, mürtedin cezalandırılmasıyla birtakım önlemler alınmıştır.⁵⁰¹

Mürtedin öldürülmesi ona verilecek cezalardan bir tanesidir, fakat bu cezalandırma için birtakım şartların gerçekleşmiş olması gerekmektedir. Çünkü sahabe uygulamalarına bakıldığında bu konuda birtakım hususların gözetildiği görülmektedir. Mürtedin “öldürme” ile cezalandırılabilmesi için öncelikle kişiye tövbe etmesi teklif edilmelidir. İbn Kassar bu konuda ashab arasında ihtilaf olmadığını söyler.⁵⁰² Konuyla ilgili sahabenin tavrı şu şekildedir:

Hz. Ömer’e, Yemen’de irtidat etmesi sebebiyle öldürülen kimselerin haberi ulaşınca o şöyle demiştir: “Onu üç gün hapsedip ona her gün ekmek verseydiniz ve tövbe etmesini isteseydiniz ya! Belki tövbe edip Allah’ın emrine dönerdi.”⁵⁰³ Hz. Ali de irtidat eden bir kimseyi bir ay boyunca tövbe etmeye davet etmiştir.⁵⁰⁴ Yine sahabilerden Ebû Musa’nın, irtidat eden bir kimseyi hapsedip iki ay kadar bir süre boyunca İslâm’a dönmesini teklif ettiği kaynaklarda geçmektedir.⁵⁰⁵ Görüldüğü gibi bir kimse irtidat ettiğinde öncelikle o kimseden tövbe etmesi istenir. Bu dört mezhep imamının da görüşüdür. Burada irtidat ile ilgili mezhep görüşlerine kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Hanefilere göre mürted olan erkek öldürülür. Ancak öldürülmeden önce kendisi üç gün hapsedilir ve kendisine İslamiyet anlatılıp tövbe etmesi istenir. Müslümanlığı kabul ettiği takdirde o kimse öldürülmez.⁵⁰⁶ Şafiiilere göre ise irtidat eden kadın ve erkeğin durumu eşittir. Her ikisi de dinden döndüğü takdirde öldürülür. Ancak Şafii mezhebine göre de mürtedin öldürülmesi üç gün

---

⁵⁰¹ Ali Toksarı, “Din ve Vicdan Özgürlüğü Bağlamında Kitap ve Sünnete Göre Mürtede Yapılması Gereken Muamele”, *Bilimname* 19 (2010): 60.

⁵⁰² İbn Battâl el-Kurtubî, *Şerhu Sahihi Buhârî*, nşr. Ebû Temim Yasir b. İbrahim (Riyad: Mektebetü’r-Rüşd, y.y.), 8: 572.

⁵⁰³ İbn Battâl, *a. y.*

⁵⁰⁴ Abdurrezzak b. Hemmam, *el-Musannef*, 10: 164; Ebu’t-Tayyib Muhammed el-Azîmabâdî, *Avnu’l-Ma’bud*, nşr. Ebû Abdullah en-Numanî el-Eseri (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1426/2005), 2011.

⁵⁰⁵ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 5: 562.

⁵⁰⁶ İbn Rüşd, *Bidayetü’l-müctehid*, 4: 426; İbn Hümam, *Fethu’l-kadir*, 6: 68.

geciktirilmeli ve kendisinin tövbe etmesi istenmelidir.⁵⁰⁷ İmam Malik ve Ahmed b. Hanbel'in görüşleri de mürtedin tövbe etmesini talep etme yönündedir.⁵⁰⁸ Ebu'l Hasan el-Kerhî gibi bazı âlimler de pek çok kez dinden dönmüş olan kimsenin İslâmiyet'e dönmeyi kabul ettiği takdirde hiçbir zaman öldürülmeyeceği görüşündedir.⁵⁰⁹

Yukarıda yer verilen rivayetler ve bazı âlimlerin görüşlerine göre mürted için "öldürme" cezasının verildiği görülmektedir. Ancak bu ceza dinden dönen herkes için uygulanacak bir ceza mıdır? Bu konuda Hz. Âişe'den gelen rivayet göz önünde bulundurulmalıdır. Çalışmanın önceki bölümlerinde de yer verilen rivayet şöyledir: "Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in onun Rasûlü olduğuna şahitlik eden bir Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz: Evlendikten sonra zina eden kişi ki o recmedilir, dinden çıkıp Allah'a ve Rasûlüne karşı savaş açan kimse öldürülür veya asılır veya sürgün edilir, (kasten) birinin öldüren kimse öldürülür."⁵¹⁰

İlgili rivayette irtidat suçu için uygulanacak ceza çeşitlerine işaret edildiği görülmektedir. Bunlar; öldürme, idam veya sürgün cezalarıdır. Hadiste bu üç cezanın zikredilmesi mürtede farklı cezaların verilebileceğini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu rivayet "*Allah'a ve Rasûlüne savaş açanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışanların cezası; ancak öldürülmeleri yahut asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut o yerden sürülmeleridir...*"⁵¹¹ ayeti ile de mutabıktır. Dolayısıyla dinden dönme fiilinin "Allah'a ve Rasûlüne savaş açmak" vasfını taşıması gerektiği anlaşılmaktadır. Şayet irtidat eden kimse söz, fiil veya inancı ile İslamiyet'ten alıkoyup, İslâm dinine karşı savaş ilan ederse tövbe etmediği takdirde öldürülmesi, ona verilecek cezalardan bir tanesi olabilir.⁵¹² Bu öldürme cezası ise dinini değiştirdiği için değil Müslümanlara karşı savaş içerisinde olup İslâmiyet'e zarar verdiği içindir.⁵¹³ Yusuf el-Karadâvi bu konuda nasıl ki

⁵⁰⁷ Nevevî, *Sahihu Müslim bi şerhi'n-Nevevî*, 12: 208; Kâsânî, *Bedaiu's-sanâ'i*, 9: 530.

⁵⁰⁸ Nevevî, *a. y.*; Kâsânî, *a. y.*

⁵⁰⁹ Beyhakî, *Sünen*, 8: 342; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtar*, 6: 360.

⁵¹⁰ *Nesâî*, "Kasâme", 14; *Ebü Dâvud*, "Hudûd", 1.

⁵¹¹ el-Mâide 5/33.

⁵¹² el-Mübârefkürî, *Tuhfetü'l-Ahvezî*, 4: 657.

⁵¹³ Mehmet Emin Özaşar vd. *Hadislerle İslam*, Baskı 2: (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014), 5: 359.

bidatçı hakkında propaganda yapan ve yapmayan diye bir ayırım yapıyorsa, mürted için de, irtidadının propagandasını yapan ve yapmayan ayırımı ile, irtidatı için de ağır veya hafif irtidat şeklinde bir ayırım yapılması gerektiğini söyler.⁵¹⁴

Çalışmanın önceki bölümlerinde yer verilen, Hz. Ali'nin irtidat eden bir grup insanı yakarak öldürmesine dair rivayet de bu açıdan değerlendirilmelidir. Çünkü öldürülen bu grup, Hz. Ali'yi ilah ilan edip kendilerini rızıklandığını iddia etmiştir. Onların bu küfürleri karşısında Hz. Ali üç ayrı zamanda onları ikaz etmiş ve İslâm'a davet etmiştir. Ancak Hz. Ali, bu insanların masiyetlerinde ısrar ettiklerini görünce onları öldürmek durumunda kalmıştır.⁵¹⁵ Burada Hz. Ali'nin ilk seferde onları ölümle cezalandırmadığı görülmektedir. Ancak bu kimseler inanç ve düşünceleri ile yeryüzünde fesatlık çıkarıp, İslâm inanç ve esaslarına zarar vererek bu tutumlarından vazgeçmeyince, netice itibariyle tedbiren öldürülmüşlerdir.

Konu ile ilgili örnek olarak verilen “ (...) Okun avı delip çıkışı gibi dinden çıkacaklar (...)” rivayeti için de kısaca şunlar söylenebilir:

Rivayette kastedilenlerin Hariciler olduğu söylenmiştir. Bu değerlendirme muhtemelen Hz. Ali'nin, Hariciler ile savaşırken bu rivayeti söylemesi⁵¹⁶ veya Buhârî'nin “Haricilerin ve İnkarcıların Kendilerine Delil Getirilmesinden Sonra Öldürülmeleri” isimli bab başlığı altında bu rivayeti zikretmiş olması sebebiyledir.⁵¹⁷ Belirtilmelidir ki bu konuda rivayetlerin farklılık arz etmesi konunun doğru anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Çünkü bütüncül bir bakış ile rivayetlere bakıldığında rivayetlerin bir kısmında bu kişilerin öldürülmesi emredilirken bir kısmında böyle bir emrin olmadığı görülmektedir. Konu ile ilgili rivayetlerdeki farklılıklara örnek olarak şunlar söylenebilir: Müslim'de geçen bir rivayette “(...) Müslümanları öldürüp puta tapanları bırakacaklar, İslâm'dan okun avı delip geçtiği gibi çıkacaklar. Ben, bunlara yetişmiş olsam kendilerini mutlaka Ad kavminin öldürülüşü gibi öldürürdüm” lafzı geçmektedir.⁵¹⁸ Bazı rivayetlerde ise öldürme kısmı hiç zikredilmemiştir.⁵¹⁹ Dolayısıyla öldürme emrinin rivayetlerin sadece bir

---

⁵¹⁴ Yusuf el-Karadavî, *İrtidat Sorunu*, 264.

⁵¹⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 7: 270.

⁵¹⁶ *Nesâî*, “Hasâis”, 60.

⁵¹⁷ Bab başlığı için bk. *Buhârî*, “İstitabetü'l-Mürteddin”, 6.

⁵¹⁸ *Müslim*, “Zekât”, 143.

⁵¹⁹ Örneğin bk. *Müslim*, “Zekât”, 156; *Tirmizî*, “Fiten”, 24.

kısmında geçtiği anlaşılmaktadır. Rivayetler arası bu farklılıklar ise râvilerin rivayeti iyi bir şekilde zabt edemedikleri ihtimalini akla getirmektedir. Burada tercih edilmesi gereken ise öldürme emrini içermeyen rivayetlerdir. Şayet öldürme emrini ihtiva eden rivayetler tercih edilecekse bile bu emrin, mutlak olarak dinden çıktıkları için değil, rivayette de belirtildiği gibi Müslümanları öldürüp yeryüzünde fesatlık çıkardıkları için olduğu düşünülmelidir.⁵²⁰ Nitekim hadiste belirtilen kimselerin öldürülmesi hükmünün, yol kesicilik yapan veya bâğinin öldürülmesindeki hüküm ile aynı olduğu da söylenmiştir.⁵²¹

Yukarıda değinilenin aksine yeryüzünde fesada sebebiyet vermeksizin bireysel bir dinden dönme söz konusu ise bu durumda kişinin dünyevî bir cezayı hak ettiği söylenemez.⁵²² Zira İslâm'da propaganda yapmaksızın irtidat eden hiç kimse ölümle cezalandırılmamıştır.⁵²³ Bu konuda, Hz. Peygamber döneminde mürtedin öldürülmediği durumların olduğu da bilinmektedir. Nesâî rivayetine göre İbn Abbas şöyle demiştir: “Ensar’dan bir adam Müslüman olduktan sonra dinini terk edip mürted oldu ve müşriklerin arasına katıldı. Sonra pişman oldu. Toplumuna haber göndererek: “Benim için Rasûlullah (s.a.s.)’e sorun tekrar İslâm’a gireceğim, benim tövbem kabul olunur mu?” dedi. Akrabaları Rasûlullah’a (s.a.s.) gelerek: “Falan kimse İslâm’ı terk ettiğine pişman oldu ve tövbesinin kabul edilip edilmeyeceğini sana sormamızı istedi dediler. Bu sırada Âlî İmran sûresi 86-89. ayetleri nazil oldu ve bu haber kendisine ulaştırıldı ve o kimse tekrar Müslüman oldu.”⁵²⁴ Bu rivayette de görüldüğü gibi mürted, dinden dönme fiili neticesinde derhal öldürülmemiştir. Şayet bir kimsenin irtidat etmesi sebebiyle doğrudan öldürülmesi gerekseydi bu Hz. Peygamber tarafından tatbik edilirdi.

Sonuç olarak irtidat eden kimsenin öldürülmesi ile ilgili rivayetin sahih olduğu ve “Kim dinini değiştirirse onu öldürünüz” hadisinde hükmün genel olduğu görülmektedir. Yani mezkûr rivayete göre dinden dönen bir kimsenin cezası mutlak olarak öldürülmesidir. Ancak bu rivayet din özgürlüğünü ifade eden ayetler ve konu

---

⁵²⁰ Yavuz Köktaş, “Yüce Kur'an'ın Tefsiri” Adlı Eserde Geçen Bazı Hadis Tenkidlerinin Değerlendirilmesi, *Diyanet İlmî Dergi* 4 (2004): 81.

⁵²¹ İbn Teymiyye, *es-Sârimü 'l-meslûl*, 183.

⁵²² Ali Toksarı, “Mürtede Yapılması Gereken Muamele”, 61.

⁵²³ Yusuf el-Karadavî, *İrtidat Sorunu*, 265.

⁵²⁴ Nesâî, “Muharebe”, 15.

ile ilgili diğerk rivayetlerle birlikte, bütüncül bir bakış ile değerkendirildiğinde durumun böyle olmadığı anlaşılmaktadır. Bilindiğı gibi İslâm dininde hiçkimse Müslüman olsun diye zorlanamaz. Nitekim Kur'an'daki *“Eğer Rabbin dileyseydi yeryüzünde bulunanların hepsi elbette topyekûn iman ederdi. Böyle iken sen mi mü'min olsunlar diye insanları zorlayacaksın?”*,⁵²⁵ *“Dinde zorlama yoktur”*,⁵²⁶ *“Hak Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkar etsin”*,⁵²⁷ *“De ki: Ey insanlar, size Rabbinizden gerçek gelmiştir. Artık kim doğru yola girerse, ancak kendisi için girer. Kim de saparsa ancak kendi aleyhine sapar. Ben sizden sorumlu değilim”*,⁵²⁸ gibi çoğaltılabilecek pek çok ayet, insanların sahip oldukları din ve vicdan hürriyetini ortaya koymaktadır. Özellikle Yunus suresindeki ayet, insanların seçme özgürlüğüne ve iman hürriyetine müdahale edilemeyeceğini göstermektedir.⁵²⁹ *“Dinde zorlama yoktur”* ayeti ile de din ve vicdan özgürlüğü teminat altına alınmıştır.⁵³⁰

Konu ile ilgili rivayetler içerisinde yer alan Hz. Âişe rivayeti incelendiğinde ise hadiste dinden dönen kimse için farklı ceza türlerinden ve mürtedin bazı sıfatlarından bahsedildiğı görülmüştür. Burada Ali Toksarı'nın yapmış olduğu tespiti vermek de yerinde olacaktır. O, Buhârî'nin mürted konusu ile ilgili bölüm başlıklarından şöyle bir sonuç çıkarmıştır: Buhârî, *“Küfür ehli ve dinden dönenlerden İslâm'a harp açanlar”* bölümü altında *“Allah'a ve Rasûlüne savaş açanların ve yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya çalışanların cezası; ancak öldürülmeleri yahut asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi, yahut o yerden sürülmeleridir”*⁵³¹ ayetini vermiştir. Dolayısıyla Buhârî, mürtedin Müslümanlara savaş açmasından bahsetmektedir. Bu sebeple Buhârî'nin, irtidadı basit bir din değıştirme olayının ötesinde mürtedin, siyasi ve/veya ideolojik amaçla saf değıştirip düşman tarafına geçmesi olarak gördüğü söylenebilir.⁵³²

---

⁵²⁵ Yûnus 10/99.

⁵²⁶ el-Bakara 2/256.

⁵²⁷ el-Kehf 18/29.

⁵²⁸ Yûnus 10/108.

⁵²⁹ Ali Toksarı, *“Mürtedde Yapılması Gereken Muamele”*, 52.

⁵³⁰ Yavuz Köktaş, *“Esbâbu Vurûdi'l-Hadîs İlmî: Kapsamı ve İçeriğine Yeni Bir Bakış”*, *Usûl: İslâm Araştırmaları* 4 (2005): 153.

⁵³¹ el-Mâide 5/33.

⁵³² Ali Toksarı, *“Mürtedde Yapılması Gereken Muamele”*, 64.

Eğer irtidat eden biri, söz, fiil veya davranışları ile İslâm dininin esaslarına zarar verip, yapmış olduğu fiilin propagandasını yaparak yeryüzünde fesatlık çıkartıyorsa ceza olarak öldürülebilir. Ancak farklı rivayetler ve sahabe uygulamaları göz önünde bulundurulduğunda, mürted için verilen “öldürme” cezasının değişmesinin mümkün olduğu görülmektedir. Bu sebeple mürted için verilen “öldürme” cezasının, hadd değil ta’zir cezası olduğunu söylemek isabetli olacaktır.⁵³³ Çünkü bilindiği üzere hadd cezalarının değişmesi veya tövbe etmekle bağışlanması mümkün değildir. Ancak mürtede verilen cezaların değiştiği ve bu kimsenin tövbe ettiği takdirde bağışlandığına yukarıda yer verilmiştir. Sonuç olarak mürted için verilen cezanın ta’zir cezası olduğu ve bu cezanın devlet başkanı tarafından farklı şekillerde tatbik edilebileceğini söyleyebiliriz.⁵³⁴

III. AMELÎ KONULARLA İLGİLİ RİVAYETLER

A. Dördüncü Kez İçki İçen Kimsenin Öldürülmesi

İslâm dininde içki haram kılınmıştır. Bu konuda hem Kur’an ayetleri hem de pek çok hadis vardır. Ancak içkinin haram kılınması tedrici bir şekilde gerçekleşmiştir. İçki ile ilgili önce “*Sana içkiyi ve kumarı sorarlar, de ki. “Onlarda hem büyük günah hem de insanlar için bazı faydalar vardır. Ancak günahları faydalarından daha büyüktür”*⁵³⁵ ayeti daha sonra “*Ey iman edenler, siz sarhoşken ne söyleyeceğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın*”⁵³⁶ ayeti inmiştir. Bu ayetlerden sonra “*Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar, fal okları şeytan işi iğrenç şeylerdir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan içki ve kumar yoluyla aranızda düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah’ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçtiniz değil mi?*”⁵³⁷ ayeti ile içki kesin olarak haram kılınmıştır.⁵³⁸ Mâide suresinin 90-91. ayeti ile Müslümanlar için içki kesin olarak

⁵³³ Nihat Dalgın, “Temel Kaynaklar Çerçevesinde Dinden Dönme (İrtidat)”, 106; Saip Beroje, “İslâm Hukukunda İrtidat Cezasına Yeni Bir Yaklaşım”, *İslâmî Araştırmalar* 4 (2004): 313.

⁵³⁴ Saip Beroje, “İrtidat Cezasına Yeni Bir Yaklaşım”, 322. İrtidat konusu ile ilgili detaylı bilgi için bk. Fatih Orhan, “İslam Ceza Hukukunda İrtidat ve Temel İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi”, (Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014).

⁵³⁵ el-Bakara 2/219.

⁵³⁶ en-Nisâ 4/43.

⁵³⁷ el-Mâide 5/90-91.

⁵³⁸ *Ebû Dâvûd*, “Eşribe”, 1; *Tirmizî*, “Tefsirü’l Kur’an”, 6; *Nesâî*, “Eşribe”, 1.

haram kılınmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s.) de “Her sarhoşluk veren şey haramdır”,⁵³⁹ “Her sarhoşluk veren içkidir, Her içki de haramdır. Her kim şarabı devamlı içerek ölürse ahirette sarhoşluk vermeyen şaraptan içemez”,⁵⁴⁰ ve “İçki tutkunu kimse cennete giremez”⁵⁴¹ gibi hadislerinde içkinin haram olduğunu bildirmiştir.

Hz. Peygamber döneminde içki içen kimse için hadd cezalarının uygulandığı bilinmektedir. Rivayetler incelendiğinde bu kimseye, kırk veya seksen değnek celde cezası verildiği görülmektedir.⁵⁴² Ancak bu gibi cezalandırmalar yanında içki içme suçunu tekrar eden kimselerin, ceza olarak öldürülmesini emreden rivayetler de vardır. Çalışmanın bu kısmında incelenecek olan rivayet, dördüncü kez içki içen bir kimsenin ceza olarak öldürülmesini emreden rivayettir. Tirmizî rivayetini esas aldığımız hadisin metni aşağıdaki gibidir:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فَأَجْلِدُوهُ، فَإِنْ عَادَ فِي الرَّابِعَةِ فَأَقْتُلُوهُ "

“Her kim içki içerse ona dayak atınız, yine içmeye devam ederse dördüncüde onu öldürünüz.”

Bu hadis, Tayalisî, Abdurrezzak b. Hemmam, Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Hibban, Taberânî, Hâkim en-Neysaburi ve Beyhakî gibi âlimler tarafından rivayet edilmiştir.⁵⁴³ Hadisin sahabe râvileri arasında Ebû Hureyre, İbn Ömer, Cerir b. Abdullah, Muaviye, Amr b. el-Âs, Şurahbil b. Evs gibi isimler yer almaktadır.

Yukarıdaki hadiste içki içme suçunu dört kez tekrarlayan birinin öldürülmesi emredilmiştir. Ancak bu sayının beş olarak zikredildiği rivayetlerin olduğu da belirtilmelidir.⁵⁴⁴ Ayrıca rivayet “Her kim içki içerse ona dayak atınız” ifadesi yerine “Bir kimse sarhoş olduğu zaman ona dayak atınız”, “Onu öldürünüz” ifadesi yerine de “Boynunu vurunuz” gibi lafız farklılıklarıyla da gelmiştir.⁵⁴⁵

⁵³⁹ Ebû Dâvûd, “Eşribe”, 5; İbn Mâce, “Eşribe”, 9.

⁵⁴⁰ Tirmizî, “Eşribe”, 1.

⁵⁴¹ İbn Mâce, “Eşribe”, 3.

⁵⁴² Buhârî, “Hudûd”, 5; Müslim, “Hudûd”, 8; Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 36.

⁵⁴³ Abdurrezzak b. Hemmam, *el-Musannef*, 11: 247; Tayâlisî, *Müsned*, 6: 98; İbn Hibban, *es-Sahih*, 10: 295; Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 37; Tirmizî, “Hudûd”, 15; Nesâî, “Eşribe”, 45; İbn Mâce, “Hudûd”, 17; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 13: 183; Taberânî, *el-Mu‘cemu’l-Kebîr*, 1: 227; Hâkim en-Neysabûrî, *el-Müstedrek*, 4: 413; Beyhâkî, *Sünen*, 8: 544.

⁵⁴⁴ Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 37.

⁵⁴⁵ Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 37; Nesâî, “el-Haddu fi’l-Hamr”, 6; İbn Mâce, “Hudûd”, 17.

Çalışmanın bu kısmında incelenecek olan dördüncü defa içki içen bir kimsenin öldürülmesini emreden rivayetinin altı sahabî tarafından rivayet edildiğine yukarıda değinilmişti. Aşağıda bu sahabiler ve onlardan nakleden râviler tablo halinde gösterilecektir. Bu tabloda yukarıdaki metinle beraber farklı lafızlarla dördüncü defa içki içen bir kimsenin öldürülmesini emreden rivayetlerin tarikleri de gösterilecektir.

Bu isnadda yer alan Şehr b. Havşeb çok fazla irsal yapan ve vehmi çok olan bir râvidir.⁵⁴⁶ Şuayb Arnaût, bu isnadın Şehr b. Havşeb sebebiyle zayıf olduğunu söylemektedir.⁵⁴⁷

2. Cerir b. Abdullah'tan Gelen Rivayetin İsnadı

Rasûlullah (s.a.s.) → Cerir b. Abiullah → Halid b. Cerir → Simak b. Harb → Davud b. Yezid → Mekki b. İbrahim → Muhammed b. Müsenna → Muhammed b. Salih → Taberânî

Rivayetin bu isnadında cerhe uğramış râviler vardır. Simak b. Harb için güvenilir denmiş olsa da bu râvi için Ahmed b. Hanbel ve Ali b. Medinî muzdarib demişlerdir. Yine bu râvi için Şu'be, Abdullah b. Mübarek ve Ali b. Medinî bu râvinin zayıf olduğunu belirtmişlerdir.⁵⁴⁸ Râvilerden Davud b. Yezid için ise Yahya b. Main, Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Heysemî gibi âlimler zayıf demiştir.⁵⁴⁹ Heysemî ve İbn Hacer de bu râvinin zayıf olduğunu söylemiştir.⁵⁵⁰ Bu râviler sebebiyle rivayetin bu tariki zayıftır.

3. Şurahbil b. Evs'ten Gelen Rivayetin İsnadı

Rasûlullah (s.a.s.) → Şurahbil b. Evs → Nimran b. Mihmer → Hariz b. Osman → İsam b. Halid ve Ali b. Ayyaş → Ahmed b. Hanbel

İsnadda yer alan Nimran b. Mihmer'i, Buhârî *et-Târihu'l-Kebîr*'inde zikretmiş olsa da râvi hakkında herhangi bir değerlendirmede bulunmamıştır.⁵⁵¹

Şuayb Arnaût ise hadisin sahih li ğayrihi olduğunu ve bu isnadın Nimran sebebiyle hasen olduğunu söylemiştir.⁵⁵²

4. Abdullah b. Ömer'den Gelen Rivayetlerin İsnadı

a. Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Ömer → Nafi' → Humeyd b. Yezid Hammad b. Seleme → Ubeydullah b. Musa → Ahmed b. Hanbel

⁵⁴⁶ İbn Hacer, *Takrîb*, 441.

⁵⁴⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 11: 582 [hadis no. 7004].

⁵⁴⁸ el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl*, 12: 119-120.

⁵⁴⁹ el-Mizzî, *a. e.*, 8: 468-469; Heysemî, *Mecmau'z-zevâid*, 6: 277.

⁵⁵⁰ Heysemî, *a. e.*, 6: 277; İbn Hacer, *a. e.*, 309.

⁵⁵¹ Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 8: 120

⁵⁵² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 29: 591 [hadis no. 18053].

Abdullah b. Ömer'den rivayet edilen bu tarikte Humejd b. Yezid yer almaktadır. Şuayb el-Arnaût isnadda yer alan Humejd b.Yezid'in tanınmaması sebebiyle bu isnadın zayıf olduğunu söylemiştir.⁵⁵³

b. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Abdullah b. Ömer* → *Abdurrahman b. Ebî Nuaym* → *Muğire b. Müslim* → *Cerir b. Abdillan* → *Yahya b. Yahya* → *İsmet b. İbrahim* → *İbrahim b. İsmet* → *Hakim en-Neysaburî*

Hâkim, rivayetin bu isnadının Buhârî ve Müslim'in sıhhat şartlarına göre sahih olduğunu söylemiştir.⁵⁵⁴

c. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Abdullah b.Ömer* → *Abdurrahman* → *Muğire* → *Cerir b.Abdullah* → *İshak b. İbrahim* → *Nesât*

Rivayetin bu tariki için Elbânî sahih demiştir.⁵⁵⁵

5. Ebû Hureyre'den Gelen Rivayetlerin İsnadı

a. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Ebû Hureyre* → *Ebû Salih* → *Süheyl b.Ebî Salih* → *Mamer b. Raşid* → *Abdurrezzak b. Hemam* → *Ahmed b. Hanbel*

Ebû Hureyre'den rivayet edilen hadisin bu isnadı Müslim'in sıhhat şartlarına göre sahihtir.⁵⁵⁶

b. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Ebû Hureyre* → *Ebû Seleme* → *Haris b. Abdurrahman* → *İbn Ebî Zi'b* → *Şebabe b. Sevvar* → *İshak b. İbrahim* → *Nesât*

Rivayetin bu tariki için Elbânî sahih demiştir.⁵⁵⁷

6. Kabisa b. Züeyb'den Gelen Rivayetin İsnadı

Rasûlullah (s.a.s.) → *Kabisa* → *Zührî* → *Süfyan es-Sevrî* → *Ahmed b. Abdete* → *Ebû Dâvûd*

İsnadda yer alan râvilerin hepsi güvenilir kimselerdir. Ancak isnadda yer alan Kabisa b. Züeyb, Hz. Peygamber zamanında doğmuş olsa da Hz.

⁵⁵³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 10: 334 [hadis no. 6197].

⁵⁵⁴ Hâkim en-Neysabûrî, *el-Müstedrek*, 6: 413.

⁵⁵⁵ *Nesât*, "Eşribe", 43 [c. 8, s. 313, hadis no. 5661].

⁵⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *a. e.*, 13: 183 [hadis no. 7762].

⁵⁵⁷ *Nesât*, "Eşribe", 43 [c. 8, s. 313, hadis no. 5661].

Peygamber'den hadis dinlememiştir. Ancak bu, rivayete bir zarar vermez. Çünkü rivayeti destekleyecek sahih isnadlar vardır.⁵⁵⁸

Görüldüğü gibi hadisin tarikleri arasında zayıf olanlar vardır. Ancak konu ile ilgili rivayetin tarikleri içerisindeki sahih ve hasen isnadların olması göz önünde bulundurulduğunda hadisin sıhhati konusunda bir problem olmadığı söylenebilir. Rivayetin metni ve isnadları görüldükten sonra konuyla ilgili şunlar söylenebilir:

İçkinin haram kılınması yukarıda da değinildiği gibi tedricen gerçekleşmiştir. Bu hadisin de İslâmiyet'in ilk yıllarında söylendiği, daha sonraki yıllarda ise nesh edildiği söylenmiştir. Nitekim, Tirmizî mezkûr hadisin ilk zamanlarda geçerli olduğunu daha sonra bu hadisin nesh edildiğini ifade etmiştir.⁵⁵⁹ Tirmizî bu konuda Cabir b. Abdillâh'ın "Rasûlullah'a (s.a.s.) dördüncü sefer içki içen bir adam getirildi onu dayakla cezalandırdı, onu öldürmedi" rivayeti ile tezin önceki bölümlerinde yer ele alan "Müslüman kişinin kanı üç şey haricinde helal olmaz: Nefse karşı nefis, zina eden evli ve dinden ayrılıp cemaati terk eden kimse"⁵⁶⁰ hadisini delil getirir.⁵⁶¹ İbn Münzir ve İmam Şafiî gibi âlimler de nesh konusunda icma olduğunu söylemişlerdir.⁵⁶² Yine Ahmed b. Hanbel'e dördüncü kez içki içen birini öldürme hükmünü neden terk ettiği sorulduğunda o, Hz. Osman'ın "Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz..." rivayeti sebebiyle olduğu cevabını vermiştir.⁵⁶³

Hadisin mensuh oluşuyla ilgili Hz. Ömer'in uygulamalarından bazıları da delil olarak getirilmiştir. Çünkü Hz. Ömer, içki içen bir kimse sekiz kez huzuruna getirildiğinde, ona her defasında dayak cezası vermiş böylece dördüncü kez içki içen birine "öldürme" cezası vermemiştir.⁵⁶⁴ Dolayısıyla eğer dördüncü kez içki içenin öldürülmesi gerekseydi bu ceza Hz. Ömer tarafından da uygulanırdı.

---

⁵⁵⁸ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 12: 80.

⁵⁵⁹ *Tirmizî*, "Hudûd", 15.

⁵⁶⁰ *Buhârî*, "Diyât", 5.

⁵⁶¹ *Tirmizî*, "Hudûd", 15.

⁵⁶² Mübârekfûrî, *Tuhfetu'l-ahvezî*, 4: 723.

⁵⁶³ İbn Kayyim el-Cevzîyye, *Tehzîbü's-sünen*, nşr. İsmail b. Gazi Merhaba (Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1428/2007), 1987.

⁵⁶⁴ İbn Hacer, *a. e.*, 12: 80-81.

İbn Kayyim el-Cevzîyye ise konuyla ilgili hadisin “Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz...” hadisi ile nesh edilmesini kabul etmez. Bu konu hakkında İbn Kayyim şöyle der: “Nesh konusunda icma yoktur. Hadis, “Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz...” hadisi ile neshedilemez. Çünkü bu hadis âmm, dördüncü kez içki içenin öldürülme hadisi ise hâsıtır. Ancak hadisteki öldürme emri kesinlik ifade etmemektedir. Bu emir maslahatın gerektirdiği bir tazir cezasıdır.⁵⁶⁵ Eğer bir yerde içki içmek yaygınlık kazanır ve hadd cezaları bunu engellemeye yetmezse, devlet başkanı gerekli gördüğü takdirde içki içen bir kimseyi hadd cezası olarak değil, tazir cezası olarak öldürebilir.”⁵⁶⁶ Bu konu hakkında Hattabi de hadisteki ölüm emrinin tehdit şeklinde olduğunu ve bununla kişiyi sakındırmanın kastedildiğini söyleyerek, içki içme fiilini tekrar eden birinin öldürülemeyeceği belirtmiştir.⁵⁶⁷ Hadisteki öldürme emri ile, şiddetli bir şekilde dövmenin kastedilmiş olabileceğini söyleyenlerin olduğu da bilinmektedir.⁵⁶⁸

Burada Zahirîlerden bazı âlimler ile İbn Hazm’ın dördüncü defa içki içen kimsenin öldürülmesi gerektiğini görüşünde oldukları da belirtilmelidir. Onlar bu konuda Abdullah b. Amr’ın “Üç kez kendisine hadd uygulandıktan sonra sarhoş olan bir kimseyi bana getirin, eğer onu öldürmezsem ben bir yalancıyım” sözünü delil getirirler.⁵⁶⁹

Netice itibariyle dördüncü defa içki içen bir kimsenin öldürülmesini emreden hadisin, âlimlerin çoğuna göre mensuh olduğu görülmüştür. Çünkü rivayetler incelendiğinde Hz. Peygamber’in pek çok kez içki içen biri için, “öldürme” değil celde cezası verdiği anlaşılmıştır. Hadisin mensuh olmadığını iddia eden Zahirîlerin delil olarak kullandığı rivayet ise munkatıdır.⁵⁷⁰ Dolayısıyla ilgili rivayet, böyle bir cezanın uygulanabilmesi için delil olabilecek nitelikte değildir. Hadisin mensuh olduğunu reddedenlerin görüşü kabul edilse bile buradaki öldürme

---

⁵⁶⁵ İbn Kayyim, *Tehzîbü's-sünen*, 1988-1989.

⁵⁶⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-me'âd fî hedyi hayri'l-'ibâd*, nşr. Şuayb el-Atnaût ve Abdulkadir el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1418/1998), 5: 45.

⁵⁶⁷ Begavî, *Şerhu's-sünne*, 10: 334.

⁵⁶⁸ Mübârekfûrî, *Tuhfetu'l-ahvezî*, 4: 722.

⁵⁶⁹ İbn Hacer, *a. e.*, 12: 80.

⁵⁷⁰ İbn Hacer, *a. y.*

emri ile şiddetli dövmenin veya insanları bu fiilden sakındırmanın kastedilmiş olabileceği anlaşılmalıdır.

Sonuç olarak gerek Hz. Peygamber (s.a.s.) gerekse sahabiler tarafından içki içmesi sebebiyle öldürülen kimselerin olmaması, bu emrin başlangıçta şiddetli tehdit kapsamında insanları içkiden sakındırmak için verildiği ve insanların kalplerinde iman yerleştikten sonra da nesh edildiği görüşünü makul hale getirmektedir.

B. Beşinci Kez Hırsızlık Yapan Kimsenin Öldürülmesi

İslâm dininde hırsızlık yasaklanmıştır. İslâm hukukuna göre bu suçu işleyen bir kimsenin ceza olarak eli kesilir. Nitekim “*Hırsızlık yapan erkek ve kadının yaptıklarına karşılık bir ceza ve Allah’tan bir ibret olmak üzere ellerini kesin*”⁵⁷¹ ayetinde hırsızın elinin kesilmesi açık bir şekilde emredilmiştir. Hz. Peygamber tarafından da hırsız için el kesme cezası uygulandığı bilinmektedir.⁵⁷² Ancak Hz. Peygamber’in, huzuruna getirilen hırsıza “öldürme” cezasını verdiğine dair rivayetler de vardır. Çalışmanın bu kısmında konuyla ilgili rivayet incelenecektir. Ebû Dâvûd rivayetini esas aldığımız hadisin metni aşağıdaki gibidir:

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: جِيءَ بِسَارِقٍ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: " اِقْتُلُوهُ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّمَا سَرَقَ، فَقَطَّعَ نَظْمًا جِيءَ بِهِ الثَّانِيَةَ، فَقَالَ: اِقْتُلُوهُ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّمَا سَرَقَ فَقَالَ: اِقْطَعُوهُ، فَقَالَ: اِقْطَعُوهُ، قَالَ: فَجِيءَ بِهِ الثَّلَاثَةَ، فَقَالَ: اِقْتُلُوهُ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّمَا سَرَقَ فَقَالَ: اِقْطَعُوهُ، فَقَالَ: اِقْطَعُوهُ، قَالَ: اِقْطَعُوهُ، فَقَالَ: اِقْتُلُوهُ، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّمَا سَرَقَ، قَالَ: اِقْطَعُوهُ فَآتَى بِهِ الْخَامِسَةَ، فَقَالَ: اِقْتُلُوهُ، قَالَ جَابِرٌ: فَأَنْطَلَقْنَا بِهِ فَفَتَلْنَا بِهِ ثُمَّ اجْتَرَرْنَا فَالْقَبِيَاهُ فِي بئرٍ وَرَمَيْنَا عَلَيْهِ الْحِجَارَةَ "

“*Cabir b. Abdillâh (r.a) şöyle dedi: Rasûlullah’a (s.a.s.) bir hırsız getirildi. Efendimiz: “Onu öldürün” buyurdu. Sahabîler: Ya Rasûlullah, o sadece hırsızlık yaptı, dediler. Rasûlullah: “Onu (n elini) kesiniz” buyurdu ve kesildi. Sonra adam ikinci kez getirildi, Rasûlullah (s.a.s.) yine: “Onu öldürünüz” buyurdu. Sahabîler: Ya Rasûlullah o sadece hırsızlık yaptı, dediler. Bunun üzerine Efendimiz: “Onu (n ayağını) kesiniz” buyurdu ve kesildi. Sonra üçüncü defa getirildi, Rasûlullah (s.a.s.) yine “Onu öldürünüz” buyurdu. Sahabîler:; “Ya Rasûlullah, o sadece çaldı”*

⁵⁷¹ el-Mâide 5/38.

⁵⁷² Örneğin bk. *Buhârî*, “Hudûd”, 14; *Müslim*, “Hudûd”, 1.

dediler. Bu sefer efendimiz yine; “Onu (n sol elini) kesiniz” buyurdu. Aynı adam dördüncü kez getirildi, Rasûlullah (s.a.s.); “Onu öldürünüz” buyurdu. Sahabiler: Ya Rasûlullah o sadece çaldı, dediler Rasûlullah (s.a.s.) “Onu (n sol ayağını) kesiniz” buyurdu. Adam beşinci kez getirildi bu sefer de Rasûlullah (s.a.s.) Onu öldürünüz, buyurdu Cabir der ki: Biz adamı götürdük ve öldürdük, sonra sürüyüp bir kuyuya attık ve üzerine taş attık.”

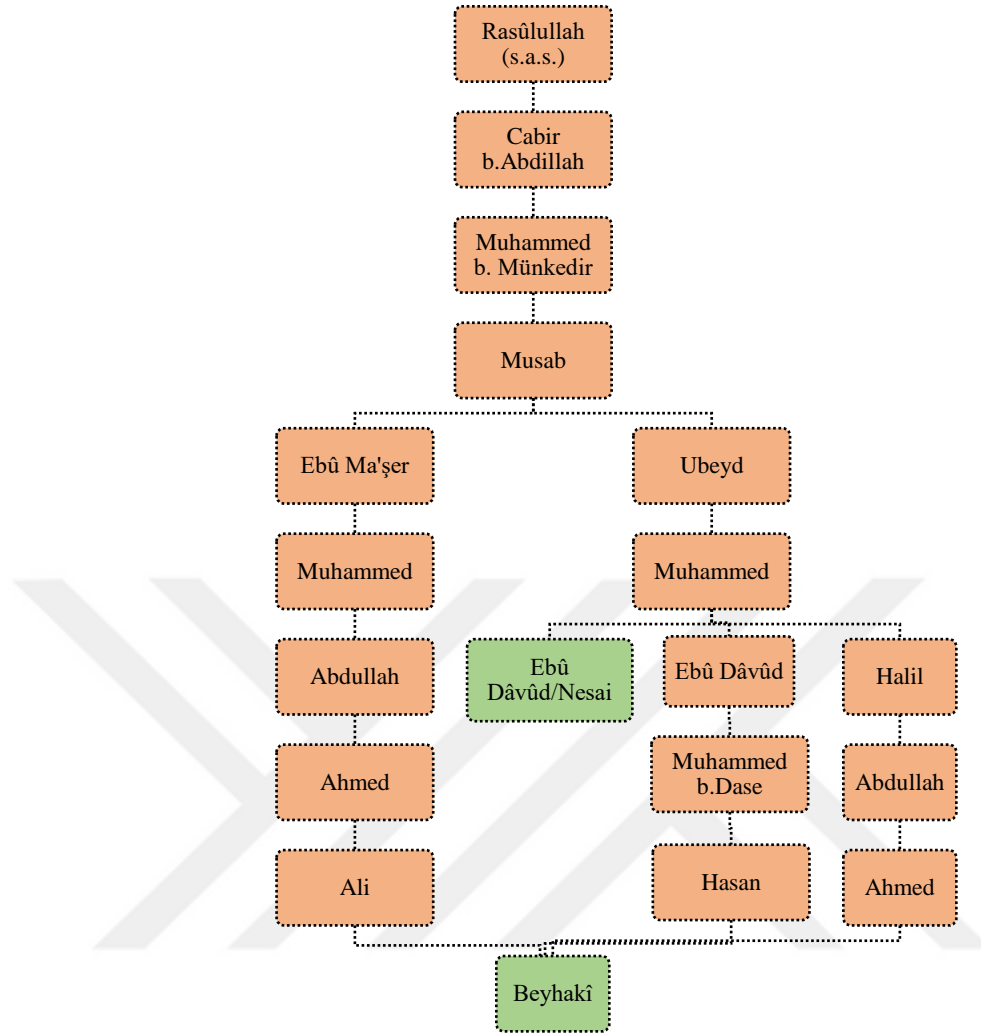
Ebû Dâvûd, Nesâî ve Beyhakî bu hadisi rivayet etmişlerdir.⁵⁷³ Ebû Dâvûd ve Beyhakî rivayetlerinde metin yukarıdaki gibidir. Nesâî'nin rivayetinde Cabir b. Abdullah şöyle demiştir: “Adamı deve ağılına götürdük, üzerine yüklendik, sırtüstü yattı sonra el ve ayaklarıyla çırpınca develer ürktü ve dağıldı. Sonra ikinci ve üçüncü defa üzerinde yüklendik yine aynı şekilde çırpındı, üçüncü sefer üzerine yüklenip taş atarak öldürdük sonra bir kuyuya atıp üzerine de taş attık”. Taberânî ve Dârekutnî tarafından rivayet edilen bir hadiste ise öldürme kısmı zikredilmeksizin yukarıdaki metinde parantez içinde belirtilen el ve ayakların kesilmesi ile hırsızın sekiz defa Hz. Peygamber'in huzuruna getirildiğinden bahsedilmiştir.⁵⁷⁴

Bu rivayetlerin sahabi râvisi Cabir b. Abdullah'tır. Hadis toplamda beş farklı tarikle rivayet edilmiştir. Aşağıda bu sahabiler ve onlardan nakleden râviler tablo halinde gösterilecektir.

---

⁵⁷³ Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 20; Nesâî, “Katu's-Sârik”, 25; 17: 182; Beyhâkî *es-Sünen*, 8: 432.

⁵⁷⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, 3: 278; Dârekutnî, *es-Sünen*, 4: 161.

Şekil 6 Beşinci Kez Hırsızlık Yapan Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetin İsnad Şeması

Cabir b. Abdillâh'tan Gelen Rivayetlerin İsnadı

a. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Cabir b. Abdillâh* → *Muhammed b. Mûnkedir* → *Musab b. Sabit* → *Ubeyd b. Akil* → *Muhammed b. Abdullah* → *Ebû Dâvûd/Nesâî*

Mus'ab b. Sabit için Yahya b. Main, Ahmed b. Hanbel ve Ebû Hatim ve zayıf demiştir.⁵⁷⁵ Râvilerden Ubeyd b. Akil ve Muhammed b. Abdillâh için de صدوق (doğru sözlüdür) denilmiştir.⁵⁷⁶ Nesâî de rivayet ettiği hadis için münker demiş ve isnadda yer alan Mus'ab b. Sabit'in ليس بالقوي في الحديث (hadis rivayetinde kuvvetli

⁵⁷⁵ el-Mizzî, *Tehzibü'l-kemâl*, 28: 19-20.

⁵⁷⁶ İbn Hacer, *Takrîb*, 651, 863.

değildir) olduğunu belirtmiştir.⁵⁷⁷ Ayrıca Nesâî Muhammed b. Abdillah için de لا بأس به (zararı yok) demiştir.⁵⁷⁸

b. *Rasûlullah (s.a.s.) → Cabir b. Abdillah → Muhammed b. Münkedir → Musab b. Sabit → Ebû Ma‘şer → Muhammed b. Bekkar → Abdullah b. Naciye → Ahmed b. Ubeyd → Ali b. Ahmed → Beyhâkî*

Bu isnadda yer alan Ebû Ma‘şer, âlimler tarafından cerh edilmiştir. Bu râviyi Yahya b. Said zayıf saymış, Yahya b. Main ve Ebû Zür‘a da ليس بقوي في الحديث (hadis rivayetinde kuvvetli değildir) demiştir. Yine bu râvi hakkında Ahmed b. Hanbel ليس بذاك (o aradığın gibi kuvvetli değildir) demiştir.⁵⁷⁹

c. *Rasûlullah (s.a.s.) → Cabir b. Abdillah → Muhammed b. Münkedir → Musab b. Sabit → Ubeyd b. Akil → Muhammed b. Abdillah → Ebû Dâvûd → Muhammed b. Dase → Hasan b. Muhammed → Beyhâkî*

d. *Rasûlullah (s.a.s.) → Cabir b. Abdillah → Muhammed b. Münkedir → Musab b. Sabit → Ubeyd b. Akil → Muhammed b. Abdillah → Ebû Dâvûd → Halil b. Muhammed → Abdullah b. Muhammed → Ahmed b. Muhammed → Beyhâkî*

c ve d maddesinde verilen isnadların râvileri arasında da Musab b. Sabit, Ubeyd b. Akil ve Muhammed b. Abdillah yer almaktadır. Bu râviler hakkındaki cerh edici değerlendirmeler nedeniyle rivayetin bu tariki de zayıftır. Görüldüğü gibi rivayetin isnadları arasında sahih bir isnad bulunmamaktadır. Her bir tarikte cerhe uğrayan râviler yer almaktadır.

Konunun başında da belirtildiği gibi İslâm hukukuna göre hırsızın ceza olarak eli kesilir. Ancak bu cezanın verilebilmesi için fakihler tarafından aranan birtakım şartlar vardır. Öncelikle yapılan bir fiilin hırsızlık sayılabilmesi için malın gizlice alınmış olması ve çalınan malın tam bir koruma halindeyken çalınmış olması gerekir.⁵⁸⁰ Ayrıca el kesme cezası için belli bir miktar ve özellikte malın çalınmış olması gerekmektedir ki bu ceza uygulanabilsin.⁵⁸¹ Sonuç olarak fıkıh âlimlerinin,

⁵⁷⁷ Nesâî, “Katu’s-Sârik”, 25.

⁵⁷⁸ el-Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl*, 25: 507.

⁵⁷⁹ İbn Ebî Hatim, *el-Cerh ve’t-ta’dil*, 8: 494-495.

⁵⁸⁰ Ebû Zehra, *el-Ukûbe*, 115.

⁵⁸¹ Ebû Zehra, *a. e.*, 131.

hırsızlık suçunda el kesme cezasının uygulanması konusunda kapsamı oldukça daralttıkları söylenebilir. Nadir durumlar haricinde hırsıza el kesme cezası verilmemiştir. Bu ceza verildiği takdirde de hırsızların korkutulması ve caydırılması amaçlanmıştır.⁵⁸²

Hırsızlık fiilini tekrar eden bir kimse için verilecek olan ceza hakkında ise âlimler ihtilaf etmişlerdir. Hanefilere göre yapılan birinci hırsızlıkta kişinin sağ eli kesilir, ikinci kez hırsızlık yaparsa sol ayağı kesilir. Ancak bundan sonra yine hırsızlık yaparsa artık organlarını kesme cezası verilmez, o kimseye tazir cezası verilip tövbe edinceye kadar hapsedilir.⁵⁸³ Şafîî, İmam Malik ve Ahmed b. Hanbel gibi âlimler ise hırsızın ikinci seferde sol ayağı, üçüncü seferde sol eli, dördüncü seferde sağ ayağı kesileceği görüşündedir. Bundan sonra kişi yine hırsızlık yaparsa her defasında tazir cezası uygulanır.⁵⁸⁴ Cumhur hırsızın organlarını kesmede muharebe ayeti ile sahabenin bazı uygulamalarını delil almıştır.⁵⁸⁵

Hırsızın beşinci seferde öldürülmesi konusunda ise Nehâî, Şa'bi, Evzaî, Sevrî, Ebû Hanife gibi âlimler bu kişinin öldürülmeyeceği görüşündedir.⁵⁸⁶ İbn Abdilberr bu konuda ilim ehli arasında bir ihtilafın olmadığını ve hırsızın beşinci seferde öldürüldüğü hadisinin münker olup aslının bulunmadığını söylemiştir. Ayrıca İbn Abdilberr'e göre "Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz..." hadisi, hırsızın beşinci defada öldürüleceği görüşünün aslı olmadığına delalet eder. Nesâî de hırsızın öldürülmesi ile ilgili sahih hadis bilmediğini söylemiştir.⁵⁸⁷ İbn Münkedir ve İmam Şafîî gibi bazı âlimler de hırsızın beşinci seferde öldürüldüğü hadisin mensuh olduğunu söylemişlerdir.⁵⁸⁸

Amr b. As, Zührî, Ömer b. Abdulaziz, Malikîlerden Ebû Musab ve Zahiriler ise hırsızın beşinci seferde öldürüleceği görüşündedirler.⁵⁸⁹ Çalışmanın bu

---

⁵⁸² Ebû Zehra, *a. e.* , 124.

⁵⁸³ es-Serahsî, *el-Mebsût*, 9: 166.

⁵⁸⁴ eş-Şafîî, *el-Üm*, 7: 381-382; Nevevî, *Sahihu Müslim bi şerhi'n-Nevevî*, 11: 185.

⁵⁸⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 12: 99.

⁵⁸⁶ İbn Hacer, *a. e.* , 12: 100.

⁵⁸⁷ İbn Hacer, *a. y.*; es-San'ânî, *Sübülü's-selâm*, 4: 160.

⁵⁸⁸ İbn Hacer, *a. e.* , 12: 99.

⁵⁸⁹ İbn Hümmam, *Fethu'l-kadîr*, 5: 383; es-Serahsî, *Mebsût* , 9; İbnü'l-Kayyim, *Zâdu'l-meâd*, 5: 52.

kısmında hırsızın öldürülmesi ile ilgili mevzu hadis kaynaklarında zikredilen bir hadisin de olduğunu belirtmek isteriz.⁵⁹⁰

Âlimlerden bir kısmına göre de hadiste geçen öldürme cezası sadece bu kişiye has bir cezadır. Onlar, sanki Hz. Peygamber bu kişinin öldürülmesi gerektiğine vahiy yoluyla muttâlî oldu da bu sebeple maslahat gereği hırsızın ilk seferde öldürülmesini emretti, demişlerdir.⁵⁹¹

Sonuç olarak, yapılan değerlendirmeler neticesinde pek çok âlimin, hırsızlık suçunu beş kez tekrar eden birinin öldürülmeyeceği görüşünde olduğu görülmektedir. Ancak hırsızlığı tekrar eden biri için tazir cezası öngörülmüştür. Nitekim Hz. Ömer ve Hz. Ali'nin, hırsızlık suçunu tekrarlayan bir kişi için sadece birer el ve ayağının kesilmesi ve yine tekrar ederse hapis cezası verdikleri bilinmektedir.⁵⁹² Dolayısıyla bu sahabiler, suçunu tekrarlayan hırsız için ölüm cezası değil, tazir cezası olarak hapsedilmeyi uygun görmüşlerdir. Bilindiği gibi tazir cezasında miktar, devlet başkanı tarafından tayin edilir. Hırsızın hadd cezası olarak öldürülmesi gerekseydi bu cezanın ilk seferde verilmesi gerekirdi. Tahâvî'nin de belirttiği gibi suçların tekrar edilmesiyle cezalara ziyade yapılamaz. İlk seferde uygulanan hadd cezası sonradan değişmez.⁵⁹³ Çalışmanın bu kısmında incelenen hırsızın beşinci seferde öldürüldüğü rivayetinin zayıf olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kendisiyle amel edilmeye elverişli değildir. Netice itibarıyla hırsızlık suçunun tekrar edilmesi halinde verilecek olan cezanın tazir cezası kapsamında olup, devlet başkanının tarafından tespit edilebileceği söylenebilir.

C. Mahremi ile Evlenen Kimsenin Öldürülmesi

Çalışmanın bu kısmında iki rivayet birlikte incelenecektir. Bunlardan biri başlıkta yer alan konu ile ilgili rivayettir. Diğeri de babasının eşiyle (üvey annesi ile) evlenen kimsenin öldürülmesi ile ilgili rivayettir. İkinci rivayet birinci rivayetin

---

⁵⁹⁰ İlgili rivayetin metni şöyledir: “Allah’a ve Rasûlüne savaş açan hırsız öldürünüz”. Bk. Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzû'ât*, nşr. Abdurrahman Muhammed Osman (Medine: el-mektebetü's-Selefiyye, 1388/1968), 3: 126; Celaledin es-Suyûtî, *el-Le'âli'l-masnû'a fi'l-ehâdîsi'l-mevzû'a*, nşr. Muhammed Abdununim Rabih (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1428/2007,) 2: 170.

⁵⁹¹ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 12: 99; İbnü'l-Kayyim, *a. y.*

⁵⁹² İbn Hümmam, *a. e.*, 5: 384.

⁵⁹³ Ebû Ca'fer Tahâvî, *Şerhu me'ani'l-âsâr*, nşr. Muhammed Zühri en-Neccar ve Muhammed Yasin Cad el-Hak (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1414/1994), 3: 161.

kapsamında değerlendirilebileceği için iki konunun beraber ele alınması uygun görülmüştür. Aşağıda öncelikle mahremi ile evlenenin öldürülmesi ile ilgili rivayetlerin tarikleri tablo halinde verilecek daha sonra isnadlardan bir kısmı incelenecektir. İkinci konu ile ilgili rivayetler de aynı şekilde ele alındıktan sonra konu ile ilgili değerlendirmelere yer verilecektir.

Mahremi ile evlenen kimsenin öldürülmesi ile ilgili rivayetler mu‘teber kaynaklarda geçmektedir. Tirmizî rivayetini esas aldığımız hadisin metni aşağıdaki gibidir:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ: يَا يَهُودِيَّ، فَاضْرِبُوهُ عَشْرِينَ، وَإِذَا قَالَ: يَا مُحَنَّتُ، فَاضْرِبُوهُ عَشْرِينَ، وَمَنْ وَقَعَ عَلَى ذَاتِ مَحْرَمٍ فَأَقْتُلُوهُ"

“Bir adam bir adama ey Yahudî derse ona yirmi değnek vurun yine bir erkeğe ey kadınlaşmış erkek derse ona da yirmi değnek vurun, her kim evlenmesi haram olan biri ile evlenirse onu öldürün.”

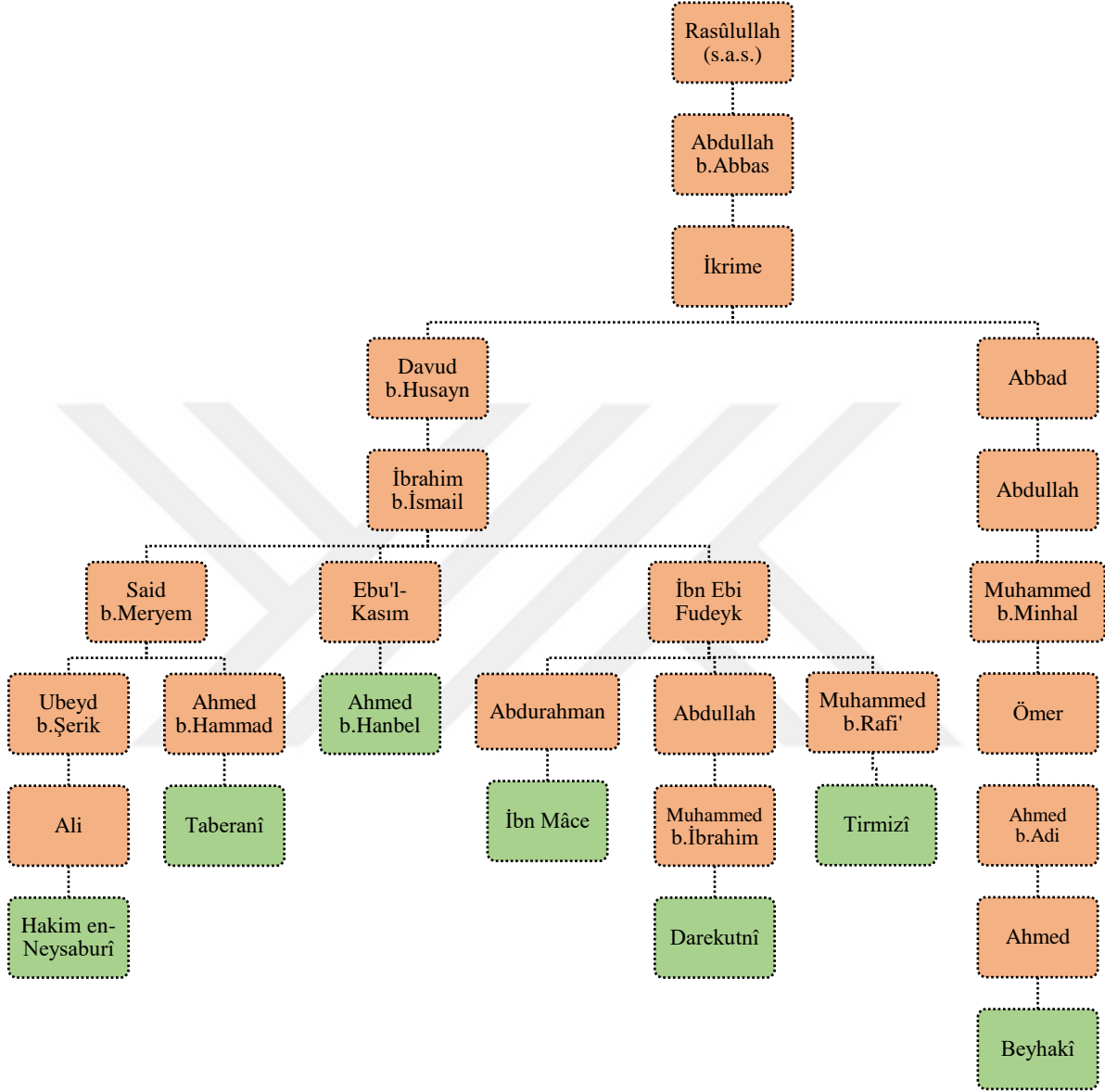
Konu ile ilgili hadis Ahmed b. Hanbel, Tirmizî, İbn Mâce, Taberânî, Darekutnî, Hâkim en-Neysaburî ve Beyhakî gibi âlimler tarafından rivayet edilmiştir.⁵⁹⁴ Hadisin sahabi râvisi Abdullah b. Abbas’tır.

Mahremi ile evlenen kimsenin öldürülmesi ile ilgili hadis metni müstakil olarak rivayet edildiği gibi Lût kavminin amelini yapan kimsenin öldürülmesi, hayvan ile cinsî münasebette bulunanın öldürülmesi veya yukarıdaki metindeki gibi farklı hadd cezaları ile de rivayet edilmiştir. Yine bazı rivayetlerde o kişinin malına el konulması da emredilmiştir. Konu ile ilgili metinleri ihtiva ettiği için de bu rivayetlerin tarikleri aşağıda tablo halinde verilecektir. Ancak senedler incelenirken Lût kavminin amelini yapan kimsenin öldürülmesi ile hayvanla cinsî münasebette

⁵⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4: 458; Tirmizî, “Hudûd”, 39; İbn Mâce, “Hudûd”, 13; Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-Kebîr*, 11: 225; Dârekutnî, *es-Sünen*, 4: 141; Hâkim en-Neysaburî, *el-Müstedrek*, 4: 397; Beyhakî, *es-Sünen*, 8: 403.

bulunanın kimsenin öldürülmesi ile ilgili rivayetler ayrı bir başlık altında ele alınacağı için isnadlar her iki tarafta da verilecektir. Rivayetin tarikleri şöyledir:

Şekil 7 Mahremi İle Evlenen Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetın İsnad Şeması

1. Abdullah b. Abbas'tan Gelen Rivayetlerin İsnadı

a. Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Abbas → İkrime → Davud b. Husayn → İbrahim b. İsmail → İbn Ebi Fudeyk → Muhammed b. Rafi' → Tirmizî

Tirmizî bu rivayeti sadece bu şekliyle bildiğini söylemiş ve isnadda yer alan İbrahim b. İsmail'in hadis rivayetinde zayıf olduğunu belirtmiştir.⁵⁹⁵ Yine bu râvi için Yahya b. Main لا يحتج به (hadisi delil olmaz), Ebu Hatim ليس بقوي (hadis rivayetinde kuvvetli değildir), Buhârî منكر الحديث (makbul olmayan hadis rivayet eder), Nesâî ضعيف (zayıftır) ve Darekutnî de متروك (hadisi terk edilmiştir) demiştir.⁵⁹⁶

Ayrıca yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi İbn Mâce, Beyhakî, Hâkim en-Neysaburî, Darekutnî ve Taberânî rivayetlerinde de İbrahim b. İsmail yer almaktadır. Dolayısıyla isnadda yer alan bu râvi sebebiyle rivayetin bu tariklerinin zayıf olduğu söylenebilir.

b. Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Abbas → İkrime → Abbad b. Mansur → Abdullah b. Bekr → Muhammed b. Minhal → Ömer b. Abdurrahman → Abdullah b. Adî → Ahmed b. Muhammed → Beyhakî

Rivayetin bu tarikinde yukarıda cerh edilmiş olan İbrahim b. İsmail isimli râvi yer almamaktadır. Ancak bu tarikte yer alan Abbad b. Mansur'un güvenilir olduğunu söyleyenler olsa da bu râvi için Yahya b. Main ليس بشيء (o, hiçbir şey değildir), Ebu Zür'a لين (gevşektir), Ebu Hatim ضعيف الحديث (hadisi zayıftır), Nesâî ليس بالقوي (hadis rivayetinde kuvvetli değildir) demişlerdir.⁵⁹⁷ İsnadda yer alan Ömer b. Abdurrahman hakkında ise cerh-tadil eserlerinde bir bilgiye rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu râvi mechuldür. Bu iki râvi sebebiyle bu tarikin de zayıf olduğu söylenebilir. Burada Elbânî'nin de konuyla ilgili gelen rivayet için zayıf dediğini belirtmek gerekir.⁵⁹⁸

Babasının eşiyle (üvey annesi ile) evlenen kimsenin öldürülmesi ile ilgili Tirmizî rivayetini esas aldığımız hadisin metni ise aşağıdaki gibidir:

عَنْ الْبَرَاءِ، قَالَ: مَرَّ بِي خَالِي أَبُو بُرْدَةَ بْنُ نَبَارٍ وَمَعَهُ لِيَوَاءُ، فَقُلْتُ: أَيَّنَ تُرِيدُ؟ قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً أَبِيهِ أَنْ آتِيَهُ بِرَأْسِهِ

⁵⁹⁵ Tirmizî, "Hudûd", 29.

⁵⁹⁶ el-Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, 2: 43.

⁵⁹⁷ el-Mizzî, *a. e.*, 14: 158-160.

⁵⁹⁸ Elbânî, *Za'ifü'l-câmi'i's-sağir*, 1: 87.

“Berâ (r.a.) şöyle demiştir: Dayım Ebû Bürde b. Niyâr beraberinde bir sancak olduğu halde bana uğradı. Ben nereye gidiyorsun dedim. O da: “Rasûlullah (s.a.s.), babasının karısı ile evlenen bir adamın başını getirmem için beni görevlendirdi, dedi.”

İlgili rivayet Abdurrezzak b. Hemmam, İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Darimî, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, İbn Hibban, Taberânî, Darekutnî, Hâkim en-Neysaburî ve Beyhakî gibi âlimler tarafından rivayet edilmiştir.⁵⁹⁹ Hadisin sahabi râvileri Berâ b. Azîb ve Kurra b. İyâs'tır. Ancak rivayetler arası farklılıklar vardır. Örneğin bazı rivayetlerde “تزوج” fiili yerine “نكح” veya “عرس” fiilleri kullanılmıştır.⁶⁰⁰ Yine bir rivayette Bera b. Azib amcasından bahsederken bir rivayette dayısından bahsetmiştir.⁶⁰¹ Rivayetlerin bir kısmında yukarıdaki metinde de yer alan sancak ve bayraktan bahsedilmiş,⁶⁰² bir rivayette de bir grup bedevinin, çadırda bulunan bir adamı üvey annesi ile evlendiği için öldürdükleri geçmektedir.⁶⁰³ Rivayetlerin tarikleri ise şöyledir:

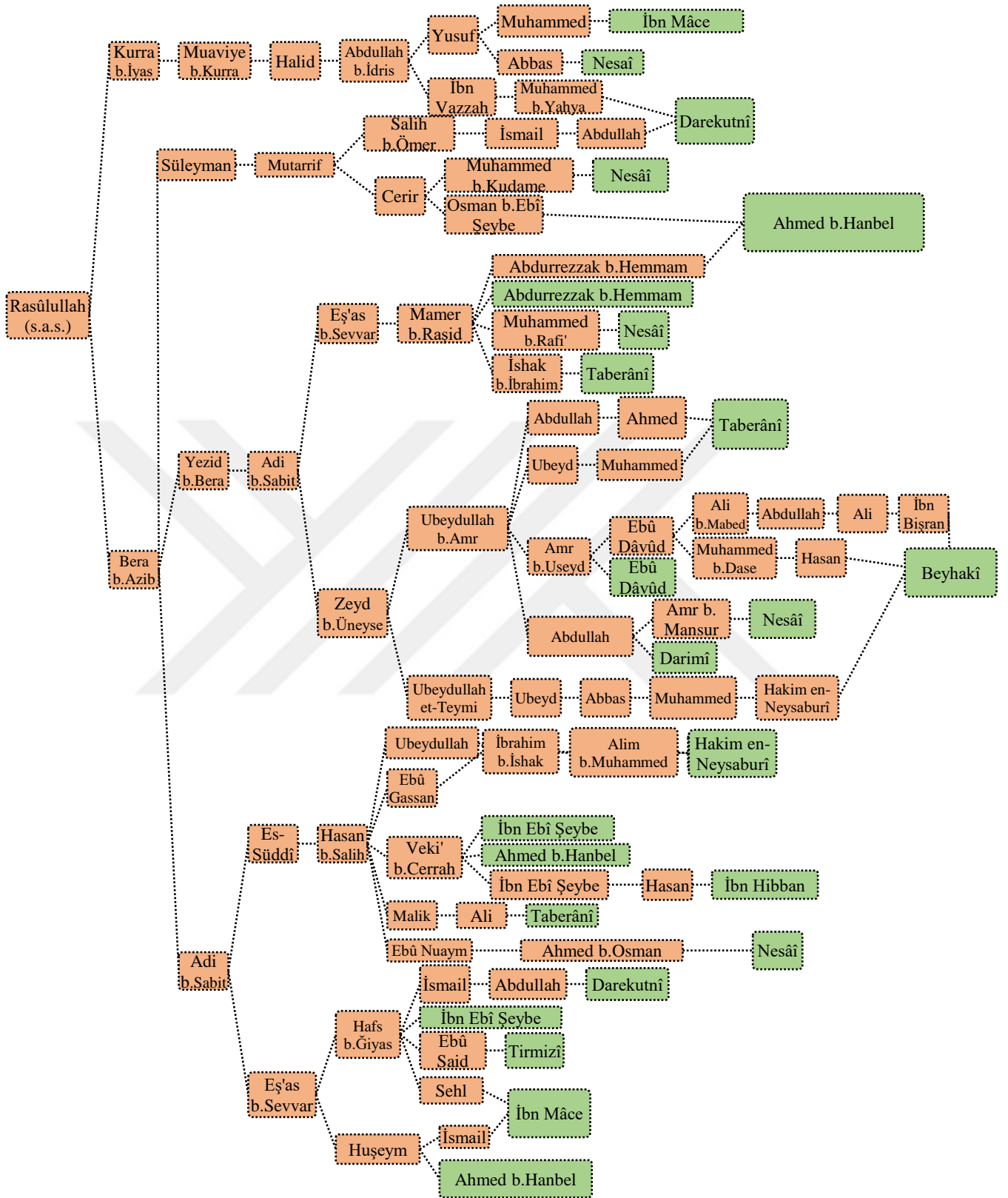
⁵⁹⁹ Abdurrezzak b. Hemmam, *el-Musannef*, 6: 271; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 5: 549; Darimî, *es-Sünen*, 3: 1438; İbn Mâce, “Hudûd”, 35; Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 28; Tirmizî, “Ahkâm”, 27; Nesâî, “Nikâh”, 55; İbn Hibban, *Sahih*, 9: 423; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 3: 777; Dârekutnî, *es-Sünen*, 4: 266; Hâkim en-Neysaburî, *el-Müstedrek*, 2: 208; Beyhakî, *es-Sünen*, 7: 262.

⁶⁰⁰ Örneğin bk. Nesâî, “Recm”, 24; Darimî, *Sünen*, 3: 1438.

⁶⁰¹ Örneğin bk. Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 28; İbn Mâce, “Hudûd”, 35.

⁶⁰² Tirmizî, “Ahkâm”, 27.

⁶⁰³ Nesâî, “Nikâh”, 55.

Şekil 8 Üvey Annesi ile Evlenen Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetin İsnad Şeması

3. Bera b. Azib'den Gelen Rivayetlerin İsnadı

a. Rasûlullah (s.a.s.) → Bera b. Azib → Adî b. Sabit → es-Süddî → Hasan b. Salih → Veki' b. Cerrah → İbn Ebî Şeybe → Hasan b. Süfyan → İbn Hibban Şuayb el-Arnaût rivayetinin bu tarikinin Müslim'in şartlarına göre hasen olduğunu söylemiştir.⁶⁰⁴

b. Rasûlullah (s.a.s.) → Bera b. Azib → Adî b. Sabit → Eş'as b. Sevvar → Hafs b. Ğiyas → Ebû Said → Tirmizî

Tirmizî naklettiği bu rivayet için hasen garib demiştir.⁶⁰⁵

c. Rasûlullah (s.a.s.) → Bera b. Azib → Adî b. Sabit → Zeyd b. Üneyse → Ubeydullah b. Amr → Amr b. Useyd → Ebû Dâvûd

Rivayetinin bu tariki için Şuayb el-Arnaût, muzdarib hadis olması sebebiyle zayıf demiştir.⁶⁰⁶

d. Rasûlullah (s.a.s.) → Bera b. Azib → Adî b. Sabit → es-Süddî → Hasan b. Salih → Ebû Nuaym → Ahmed b. Osman → Nesâî

Rivayetinin bu tariki için Elbânî sahih demiştir.⁶⁰⁷

4. Kurra b. İyas'tan Gelen Rivayetlerin İsnadı

a. Rasûlullah (s.a.s.) → Kurra b. İyas → Muaviye b. Kurra → Halid b. Ebî Kerime → Abdullah b. İdris → Yusuf b. Menzil → Abbas b. Muhammed → Nesâî

İsnadda yer alan râviler için ثقة (güvenilir) denilmiştir.⁶⁰⁸ Ancak Halid b. Ebî Kerime için Ebû Hatim ليس بالقوي (kuvvetli değildir), Nesâî ليس به بأس (bir sakıncası yok) demişlerdir. Yine bu râviyi İbn Hibban *es-Sikât* adlı eserinde zikredip hata ettiğini belirtmiştir. Bu râvi için Ahmed b. Hanbel ve Ebû Davud ise ثقة (güvenilir) demişlerdir.⁶⁰⁹

Görüldüğü gibi hadisin tarikleri arasında zayıf olanlar vardır. Ancak konu ile ilgili rivayetlerin isnadları arasında delil olmaya elverişli olan tariklerin de

⁶⁰⁴ İbn Hibban, *Sahih*, 9: 423 [hadis no. 4112].

⁶⁰⁵ Tirmizî, "Ahkâm", 25

⁶⁰⁶ Ebû Dâvûd, "Hudûd", 28 [c. 6, s. 505, hadis no. 4457].

⁶⁰⁷ Nesâî, *el-Müctebâ*, 351 [hadis no. 3331].

⁶⁰⁸ Bk. İbn Hacer, *Takrîb*, 956, 491, 1096, 488.

⁶⁰⁹ el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 8: 156-157.

olduğu görülmüştür. Rivayetin metni ve tariklerinden bir kısmı görülmüştür.⁶¹⁰ Aşağıda mahremi ile evlenme konusuyla ilgili âlimlerin görüşlerine yer verilecektir.

Öncelikle Cahiliye döneminde pek çok evlilik çeşidi olduğu bilinmelidir. Muta‘, istibda‘, bedel, şığar ve makt/dayzen nikahları bunlardan birkaçıdır.⁶¹¹ Bu nikah çeşitleri arasında yer alan makt/dayzen türü nikah çeşidi konumuzla ilgili olan kısımdır. Cahiliye döneminde bir baba ölür ya da karısını boşarsa, o adamın en büyük erkek çocuğu üvey annesi ile evlenmek istediği takdirde kadının üzerine bir elbise atar ve onu sahiplenirdi. Bunu yaparak üvey annesinin mirastaki payına da sahip olurdu.⁶¹²

İslâmiyet geldiğinde ise Cahiliye dönemindeki nikah çeşitlerinden günümüzde uygulanan nikah şekli hariç diğerleri kaldırılmıştır. “*Geçmişte olanlar hariç, artık babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin. Çünkü bu bir hayâsızlık, öfke ve nefret gerektiren bir iştir. Bu, ne kötü bir yoldur*”⁶¹³ ayeti ile yukarıda bahsedilen üvey anne ile evlenme uygulaması yasaklanmıştır.

Âlimler, mahremi ile evlenen bir kimseye verilecek olan cezanın mürted için mi zâni için mi verilen ceza olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdir. İmam Şafii, yukarıdaki rivayetlerin bu fiili yapan kimsenin mürted olduğuna delil olduğunu söylemiştir.⁶¹⁴ Tahâvî’ye göre de hadislerde mahremi ile evlenen kimsenin öldürülmesi ve mallarına el konulmasının emredilmesi, bu kimsenin mürted olması sebebiyledir. Ona göre mahremi ile evlenen kimsenin öldürülmesi irtidat etmesi sebebiyledir. Bu kimsenin malı da muharib kimselerin malı hükmünde sayıldığı için mallarına el konulması emredilmiştir. Ebû Hanife ve bazı ilim ehline göre bu kimsenin malı Müslümanlara miras kalır.⁶¹⁵ Bu konuda İbn Cerir de şöyle demiştir: “Bu kimse Allah’ın haram kıldığı bir nikahı gerçekleştirmiştir. Mahremi ile cinsî

---

⁶¹⁰ Konu ile ilgili detaylı bilgi için bk. Yusuf Ziya Keskin, *Recm Cezası*, 289-296.

⁶¹¹ Cahiliye dönemindeki evlilik çeşitleri için bk. Cevad Ali, *el-Mufassal*, (y. y., Câmîatu Bağdat, 1413/1993), 5: 533-546.

⁶¹² Ebû Cafer Muhammed İbn Habib, *el-Muhabber*, nşr. Ilse Lichtenstadter (Beyrut: Dâru’l-Âfâki’l-Cedîde, t.y.), 325-326; Cevad Ali, *a. e.* , 534.

⁶¹³ en-Nisâ 4/22.

⁶¹⁴ Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Ma’rifetü’s-süneni ve’l-âsâr*, nşr. Abdülmü’ti Emin Kal’aci (Pakistan: Câmîatü’d-Dirâsâti’l-İslâmiyye vd. , 1411/1991) 2: 263.

⁶¹⁵ Tahâvî, *Şerhu Meâni’l-âsâr*, 3: 150.

münasebette bulunmak haramdır. Bu nasslar tevil veya şüphe kabul etmez. Kişi bu davranışıyla Hz. Peygamber’i yalanlamış, ayet ve sünneti inkâr etmiştir.”⁶¹⁶

Hasan Basrî, İbrahim en-Nehâî, İmam Şafii, İmam Malik, Ebû Sevr, Ebû Yusuf ve İmam Muhammed gibi âlimlere göre, bu kimseye verilen ceza zina haddidir.⁶¹⁷ Evliyse recmedilir, bekarsa celde cezası verilir. Cabir b. Zeyd, Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhuye gibi âlimler ise haram olduğunu bildiği halde bu fiili yapan kimsenin evli olup olmadığına bakılmaksızın recm edilmesi görüşündedirler.⁶¹⁸ Bu konuda İbn Hazm ise üvey annesiyle evlenen kimsenin mutlak olarak öldürülmesi görüşündedir. Ancak diğer mahremleri ile evlilik yapmışsa bu kişiye zina cezası verilir.⁶¹⁹

Âlimlerin bu konuda farklı görüşlere sahip olmalarının sebebi, kişinin bu suçu kasıtlı olarak yapıp yapmadığı meselesinden kaynaklanmaktadır. İbn Hümmam haram olduğunu bildiği halde mahremi ile evlenen kimsenin mürted olduğunu söylemiştir. Çünkü Allah’ın haram kıldığı bir fiili helal saymış ve bu suçu işlemiştir. Bu kimsenin öldürülmesi ise hadd cezası değildir. Yapmış olduğu fiili helal sayması sebebiyle küfre düşüp irtidat ettiği için bu kişinin öldürülmesi emredilmiştir.⁶²⁰ Âlimlerden bir kısmı da yapılan bu davranışı helal saymadığı müddetçe sadece nikah ile kişinin öldürülmesinin gerekmediği görüşündedir.⁶²¹ Mahremi ile evlenen kimsenin öldürülmesi hakkındaki görüşler, böyle bir fiilin ayette de bildirildiği gibi hayâsızlık, öfke ve nefret gerektiren bir iş olması sebebiyledir. Çünkü bu fiili yapan kimse fitrattan ayrılmış ve hayvanîliğin en aşağı seviyesine düşmüştür. Bu kimse artık saygınlığını, şeref ve bilincini kaybetmiştir.

⁶¹⁶ Muhammed Abdür-raûf el-Münavî, *Feyzu’l-kadîr şerhu’l-Câmi’i’s-sağîr*, (Beyrut: Dâru’l-Marife), 6: 100.

⁶¹⁷ Malik b. Enes, *el-Müdevvenetü’l-kübrâ*, nşr. Sahnûn b. Said et-Tennuhî (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1415/1994), IV, 483; Tahâvî, *a. e.*, 3: 319; İbn Battal, *Şerhu Sahihi’l-Buhârî*, 8: 432; İbn Hazm el-Endelüsî, *el-Muhallâ bi’l-âsâr*, nşr. Abdülğaffar Süleyman el-Bendârî (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1425/2003), 12: 201.

⁶¹⁸ İbn Hazm, *a. y.*

⁶¹⁹ İbn Hazm, *a. e.*, 12: 201-202. Konu ile ilgili detaylı açıklamalar için bk. M. Rahmi Telkenaroğlu, “Ensest ve İslam Hukukundaki İzdüşümü”, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2011), 115-144.

⁶²⁰ İbn Hümmam, *Fethu’l-kadîr*, 5: 248.

⁶²¹ Beyhakî, *Ma’rifetü’s-sünen*, nşr. Abdülmü’tî Emîn Kal’acî (Beyrut: Dâru Kuteybe-Kahire: Dâru’l-Va’y vd., 1411/1991), 12: 263.

Dolayısıyla akli selim bir kimsenin nefret ettiği bu iğrenç fiili neticesinde öldürülebileceği söylenmiştir.⁶²²

Sonuç olarak İslâmiyet'ten önceki Cahiliye döneminde çeşitli evlilik türleri olduğu görülmüştür. Üvey anne ile yani mahremiyle evlenme de bunlardan biridir. Bu evlilik mirasın bölünmesini engellemek ve benzeri sebeplerle gerçekleştirilmekteydi. Ancak İslâm dini bu ve fitrata aykırı diğer nikah türlerini kaldırmış, bunlardan sadece günümüzde uygulanan nikah türünü geçerli saymıştır. Çünkü İslâm dini can, akıl, din, nesil ve malın korunmasını gerekli görmüş ve bu beş esasa zarara verecek fiilleri yasaklamıştır. Mahremi olan bir kimse ile evliliğin yasaklanması ile nesillerin birbirine karışması engellenmiştir. Hz. Peygamber de bu sebeple neslin bozulmasına sebebiyet vereceği için mahremi ile evlenenin öldürülmesini emretmiştir. Ancak buradaki “öldürme” emri diğer başlıklarda da değinildiği gibi mutlak anlaşılmalıdır. Eğer bir kimse, konu ile ilgili yasağı bilmediği halde böyle bir evliliği gerçekleştirmişse cezası elbette öldürülmesi olmayacaktır. Ancak Şâri' tarafından haram kılınan bir fiili inkâr edip onu helal görerek böyle bir fiili yaparsa devlet başkanı tarafından cezalandırılabilir. Zira bu hadisin, devlet başkanı için İslâm dininin kesin hükümlerine karşı çıkan birini öldürmeyi emretmesinin caiz oluşuna delil olduğu da söylenmiştir.⁶²³ Netice itibariyle hadislerdeki “öldürme” emrinin, bu fiilin haram olduğunu bildikten sonra bunu helal sayan kimseye hamledilebileceği söylenebilir.⁶²⁴

D. Lût Kavminin Amelini Yapan Kimsenin Öldürülmesi

Yüce Allah (c.c) insanı en güzel şekilde yaratmıştır.⁶²⁵ Bu sebeple İslâm'da fitrat üzere yaratılan insanın şeref ve haysiyetinin korunmasına büyük önem verilmiş ve bunu sağlamak adına birtakım önlemler alınmıştır. Bu önlemlerin bir kısmı da cinsel ihtiyaçların helal yollarla temin edilmesi sağlamaktır. Bu başlık altında, söz konusu ihtiyacın fitrata aykırı yollardan biri olan livâta ile giderilmesi ele alınacaktır.

⁶²² Abdurrahman el-Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezâbihi'l-erba'a*, 5: 90-91.

⁶²³ Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, 13: 297-298; el-Âzîmâbâdî, *Avnu'l-ma'bud*, 2061.

⁶²⁴ İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 12: 118.

⁶²⁵ et-Tîn 95/4.

Livâta, erkekler arasındaki eşcinsel ilişkiyi ifade etmek için kullanılan kelimedir. İslâm dini cinsel ihtiyaçların tabii ve meşru yollarla giderilmesine müsaade etmiş ancak şerefli olarak yaratılan insanın haysiyetine zarar verip, fitratı bozacak şekilde cinsel ihtiyaçların tatmin edilmesini yasaklamıştır.⁶²⁶ Livâta da bu yasaklardan biridir. Ayetlere baktığımızda bu fiilin çirkin bir davranış olarak nitelendiği görülmektedir.⁶²⁷ Hz. Lût (a.s), kavmini bu davranışlarından vazgeçmesi için uyarılmış ve onların haddi aştıklarını bildirmiştir.⁶²⁸ Fakat kavmi peygamberlerini yalanlayıp bu çirkin fiili yapmaya devam etmiştir.⁶²⁹ Bu küfürleri ve livâta yapmaya devam etmeleri neticesinde de korkunç bir azap ve taş yağmuru ile helak edilmişlerdir.⁶³⁰ Konu ile ilgili ayetlerin yanı sıra Hz. Peygamber (s.a.s.) de ümmeti için bu fiilden korktuğunu belirtmiş ve bu fiili yapan kimseye Allah'ın lanet ettiğini bildirmiştir.⁶³¹

Ayet ve hadisler neticesinde bu fiilin ne derece büyük bir suç olduğu anlaşılmaktadır. Peki bu suç karşısında verilecek olan ceza nedir? Çalışmanın bu kısmında livâta yapan kimsenin öldürülmesini emreden hadis incelenecektir. Tirmizî rivayetini esas aldığımız hadisin metni şöyledir:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ وَجَدْتُمُوهُ يَعْمَلُ عَمَلُ قَوْمِ لُوطٍ فَأَقْتُلُوا الْفَاعِلَ وَالْمَفْعُولَ بِهِ"

"Her kimi Lut kavminin işlediği fiili yapar görürseniz her ikisini de öldürün."

Konu ile ilgili hadis Abdurrezzak b. Hemmam, İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Taberânî, Darekutnî, Hâkim en-Neysaburî Beyhakî ve İbn Abdilberr gibi âlimler tarafından da rivayet edilmiştir.⁶³²

⁶²⁶ M. Kamil Yaşaroğlu, "Livâta", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 27 (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 198.

⁶²⁷ el-Hûd 11/ 78; eş-Şu'arâ 26/168.

⁶²⁸ eş-Şu'arâ 26/165-166.

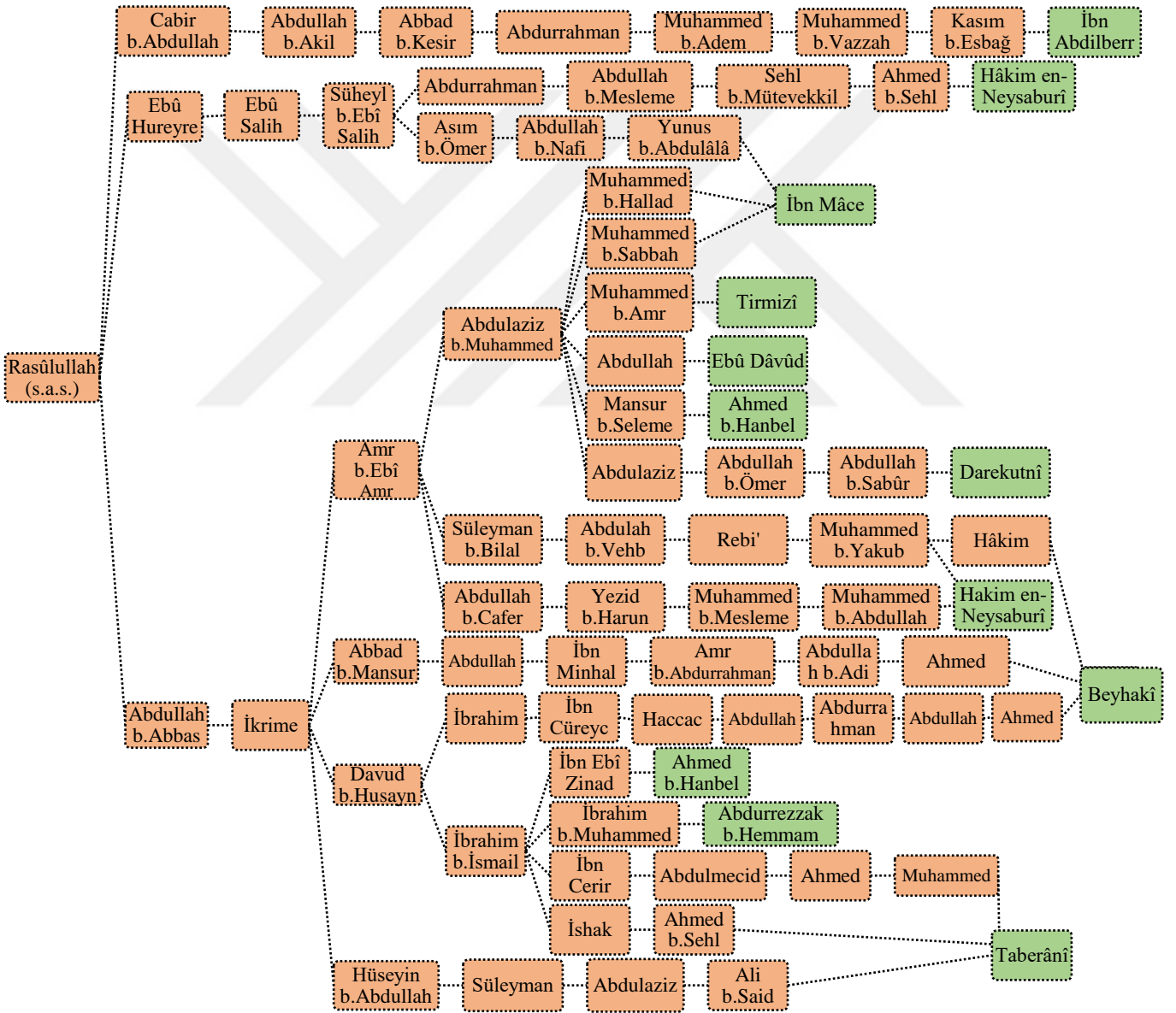
⁶²⁹ eş-Şu'arâ 26/160.

⁶³⁰ el-Hûd 11/ 82; el-Hicr 15/73.

⁶³¹ Tirmizî, "Hudûd", 27; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5: 83.

⁶³² Abdurrezzak b. Hemmâm, *el-Musannef*, 7: 364; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 5: 453; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4: 464; İbn Mâce, "Hudûd", 12; Ebû Dâvûd, "Hudûd", 29; Tirmizî, "Hudûd", 24; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, 11: 212; Dârekutnî, *es-Sünen*, 4: 139; Hâkim en-Neysaburî, *el-Müstedrek*, 4: 395; Beyhakî, *es-Sünen*, 8: 402; İbn Abdilberr en-Nemerî, *el-İstizkâr*, nşr. Abdülmü'tî Emîn Kal'acî (Beyrut: Dâru Kuteybe ve Kahire: Dâru'l-Va'y, 1414/1993), 24: 81.

Lût kavminin amelini yapan kimsenin öldürülmesi ile ilgili hadis metni yukarıdaki şekliyle müstakil olarak rivayet edildiği gibi çalışmanın önceki bölümünde ele alınan mahremi ile evlenen kimsenin öldürülmesi veya bir sonraki başlıkta ele alınacak olan hayvan ile cinsî münasebette bulunan kimsenin öldürülmesi ile beraber de zikredilmiştir. Yine “öldürünüz” kaydı yerine “recmediniz” ifadesi ile gelen rivayetler de vardır. Konu ile ilgili rivayetlerin tarikleri şöyledir:

Şekil 9 Lût Kavminin Amelini Yapan Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetin İsnad Şeması

1. Cabir b. Abdullah'tan Gelen Rivayetin İsnadı

Rasûlullah (s.a.s.) → Cabir b. Abdullah → Abdullah b. Akil → Abbad b. Kesir → Abdurrahman b. Muhammed → Muhammed b. Adem → Muhammed b. Vazzah → Kasım b. Esbağ → İbn Abdilberr

Rivayetin bu tarikinde yer alan Abbad b. Kesir için Yahya b. Main لا يكتب حديثه (hadisi hiçbir şekilde yazılmaz) demiş, Ahmed b. Hanbel de uydurma rivayetler naklettiğini söylemiştir. Bu râvi için Ebû Hatim ضعيف الحديث (hadisi zayıftır), Nesâî متروك الحديث (hadisi terk edilmiştir), Darekutnî ضعيف (zayıftır), İbn Hacer de متروك (hadisi terkedilmiştir) demiştir.⁶³³ Dolayısıyla isnadda yer alan bu râvi sebebiyle rivayetin bu tariki delil olmaya elverişli değildir.

2. Ebû Hureyre'den Gelen Rivayetlerin İsnadı

a. Rasûlullah (s.a.s.) → Ebû Hureyre → Ebû Salih → Süheyl b. Ebî Salih → Asım b. Ömer → Abdullah b. Nâfi → Yunus b. Abdulâlâ → İbn Mâce

Rivayetin bu tarikinde yer alan Asım b. Ömer için, Yahya b. Main ضعيف (zayıftır), Buhârî منكر الحديث (makbul olmayan hadis rivayet eder), Nesâî ليس بثقة ve متروك الحديث (hadisi terk edilmiştir ve güvenilir değildir) demişlerdir. Yine bu râvi için İbn Hacer ضعيف (zayıftır) demiştir.⁶³⁴ İsnadda yer alan bu râvi sebebiyle rivayetin bu tariki zayıftır. Nitekim Tirmizî bu konuda şöyle demiştir: “Bu hadisin senedine yönelik eleştiri vardır. Bu hadisi Süheyl b. Ebî Salih'ten ve Âsım b. Ömer'den başkasının rivayet ettiğini bilmiyoruz. Asım b. Ömer'in hafızası sebebiyle hadis rivayetinde zayıf olduğu söylenmiştir.”⁶³⁵

b. Rasûlullah (s.a.s.) → Ebû Hureyre → Ebû Salih → Süheyl b. Ebî Salih → Abdurrahman b. Abdullah → Abdullah b. Mesleme → Sehl b. Mütevekkil → Ahmed b. Sehl → Hâkim en-Neysaburî

Rivayetin bu tarikinde yer alan Abdurrahman b. Abdullah için, Yahya b. Main ضعيف (zayıftır), Buhârî ليس بالقوي (kuvvetli değildir), Ebû Zür'a, Ebû Hatim ve Nesâî متروك الحديث (hadisi terk edilmiştir) demişlerdir. Yine bu râvi için İbn

⁶³³ el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 14: 147-148; İbn Hacer, *Takrîb*, 482.

⁶³⁴ el-Mizzî, *a. e.*, 13: 518-519; İbn Hacer, *a. e.*, 473.

⁶³⁵ *Tirmizî*, “Hudûd”, 24.

Hacer متروك (hadisi terkedilmiştir) demiştir.⁶³⁶ İsnadda yer alan ve cerh edilen Abdurrahman b. Abdillallah sebebiyle rivayetin bu tariki de zayıftır.

3. Abdullallah b. Abbas'tan Gelen Rivayetlerin İsnadı

a. Rasûlullallah (s.a.s.) → Abdullallah b. Abbas → İkrime → Amr b. Ebî Amr → Abdulaziz b. Muhammed → Muhammed b. Amr → Tirmizî

b. Rasûlullallah (s.a.s.) → Abdullallah b. Abbas → İkrime → Amr b. Ebî Amr → Abdulaziz b. Muhammed → Abdullallah b. Muhammed → Ebû Dâvûd

c. Rasûlullallah (s.a.s.) → Abdullallah b. Abbas → İkrime → Amr b. Ebî Amr → Abdulaziz b. Muhammed → Muhammed b. Sabbah ve Muhammed b. Hallad → İbn Mâce

Yukarıdaki üç tarikte de Amr b. Ebî Amr isimli râvi yer almaktadır. Bu râvi için Yahya b. Main ضعيف وليس بحجة (zayıftır, hadisi delil değildir), Ebû Hatim لا بأس به (bir sakıncası yok), Nesâî ليس بالقوي (kuvvetli değildir) demiştir.⁶³⁷

Tirmizî hadisin bu şekliyle sadece İbn Abbâs'ın yukarıdaki rivayetiyle bilindiğini söylemiştir.⁶³⁸ Şuayb Arnaût ise bu rivayetin zayıf olduğunu söylemiş ve Amr b. Ebî Amr'ın doğru sözlü olduğu söylense de münker rivayetlerinin olduğunu belirtmiştir. Yine bu râvinin İkrime'den rivayetlerinin münker olduğu da söylenmiştir.⁶³⁹ Örneğin Ahmed b. Hanbel, bu râvinin İkrime'den yaptığı tüm rivayetlerde muzdarib olduğunu ifade etmiştir.⁶⁴⁰

d. Rasûlullallah (s.a.s.) → Abdullallah b. Abbas → İkrime → Davud b. Husayn → İbrahim b. İsmail → Ebul Kasım b. Ebî Zinad → Ahmed b. Hanbel

e. Rasûlullallah (s.a.s.) → Abdullallah b. Abbas → İkrime → Davud b. Husayn → İbrahim b. İsmail → İshak b. Muhammed → Ahmed b. Sehl → Taberânî

f. Rasûlullallah (s.a.s.) → Abdullallah b. Abbas → İkrime → Davud b. Husayn → İbrahim b. Ebî Yahya → İbn Cüreyc → Haccac b. Muhammed → Abdullallah b. Muhammed → Abdurrahman b. Said → Abdullallah b. Adî → Ahmed b. Muhammed → Beyhakî

⁶³⁶ el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 17: 235-237; İbn Hacer, *Takrîb*, 586.

⁶³⁷ el-Mizzî, *a. e.*, 22: 169-171; İbn Hacer, *a. e.*, 742.

⁶³⁸ *Tirmizî*, "Hudûd", 24.

⁶³⁹ *Ebû Dâvûd*, "Hudûd", 29 [c. 6, s. 510, hadis no. 4462].

⁶⁴⁰ İbn Receb el-Hanbelî, *Şerhu İleli't-Tirmizî*, nşr. Hemmam Abdurrahim Said (Ürdün: Mektebetü'l-Menâr, 1407/1986), 2: 561-562.

d, e ve f maddelerindeki tarikler incelendiğinde Davud b. Husayn isimli râvinin üç tarikte de yer aldığı görülmektedir. Bu râvinin İkrime'den yapmış olduğu rivayetlerde problem vardır. Yahya b. Main bu râvinin İkrime'den yaptığı rivayetleri İmam Malik'in kerih gördüğünü belirtmiştir. Ali b. Medinî ve Ebû Davud ise bu râvinin İkrime'den rivayetlerinde münker olduğunu söylemiştir. İbn Hibban da Davud b. Husayn'ı *es-Sikât* adlı eserinde zikretmesine rağmen bu râvinin İkrime'den rivayetlerinin terk edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.⁶⁴¹ Son olarak İbn Hacer de bu râvinin İkrime'den yapmış olduğu rivayetler haricinde güvenilir olduğunu söylemiştir.⁶⁴²

g. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Abdullah b. Abbas* → *İkrime* → *Abbad b. Mansur* → *Abdullah* → *Muhammed b. Minhal* → *Amr b. Abdurrahman* → *Abdullah b. Adî* → *Ahmed b. Muhammed* → *Beyhakî*

Rivayetin bu tarikinde yer alan Abbad b. Mansur için ليس بشئ ضعيف (bir şey değildir, zayıftır) denilmiştir. Ebû Hatim bu râvinin aslında İbn Ebî Yahya → Davud b. Husayn → İkrime → İbn Abbas'tan hadis aldığını söylemiştir.⁶⁴³ Dolayısıyla Abbad b. Mansur bu iki râviyi düşürerek tedlis yapmıştır.⁶⁴⁴ Zaten bu râvinin tedlis yaptığı âlimler tarafından belirtilmiştir.⁶⁴⁵

h. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Abdullah b. Abbas* → *İkrime* → *Hüseyn b. Abdullah* → *Süleyman b. Bilal* → *Abdulaziz b. Yahya* → *Ali b. Said* → *Taberânî*

Rivayetin bu tarikinde yer alan Abdulaziz b. Yahya için Buhârî يضع الحديث (hadis uydurur) demiştir.⁶⁴⁶ Bu râvi için İbn Hacer de متروك (terk edilmiştir) demiş ve İbn Münzir'in bu râviyi yalanladığını söylemiştir.⁶⁴⁷

Görüldüğü gibi rivayetin tarikleri içerisinde delil olabilecek bir isnad yer almamaktadır. İnceleme neticesinde isnadların herbirinde, rivayetin terkinin gerektirecek en az bir râvinin yer aldığı görülmüştür. Dolayısıyla livâta yapan kimsenin öldürülmesi ile ilgili rivayetlerin sahih olmadığı söylenebilir. Ahkâm

⁶⁴¹ el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 8: 320-321.

⁶⁴² İbn Hacer, *Takrîb*, 305.

⁶⁴³ İbn Ebî Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 6: 86.

⁶⁴⁴ *Ebû Dâvûd*, "Hudûd", 29.

⁶⁴⁵ İbn Hacer, *a. e.*, 482.

⁶⁴⁶ el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 18: 219.

⁶⁴⁷ İbn Hacer, *a. e.*, 617.

konularında ise zayıf hadisle amel edilmediği bilinmektedir. Ancak bazı âlimler bu fiili işleyen kimseye ölüm cezası verilmesi gerektiği görüşündedirler. Bu sebeple rivayetin metin ve senedleri zikredildikten sonra konuyla ilgili şunlar söylenebilir:

Bilindiği gibi Allah (c.c.) her şeyi çift olarak yaratmış ve bunun üzerine tefekkür edip ibret almamızı istemiştir.⁶⁴⁸ İnsanoğlu da erkek ve dişi olmak üzere çift olarak yaratılmıştır. Her iki cinsin de yaratılıştaki bu gayeyi koruması gerekir. Bu gayenin korunması sebebiyle Hz. Peygamber (s.a.s.) erkeklere benzemeye çalışan kadınlar ile kadınlara benzemeye çalışan erkeklere lanet etmiştir.⁶⁴⁹

Kişi fitratından uzaklaşınca haram yollara yönelir. Bu başlık altında da livâta konusu ele alınmıştır. Bu iğrenç fiil ile fitrattan uzaklaşmış ve cinsel ihtiyaçlar haram yollarla giderilmiştir. Bu suçun cezası hakkında Beğavî'nin dediği gibi âlimler ihtilaf etmişlerdir.⁶⁵⁰ Âlimlerden bir kısmı evli olsa da olmasa da bu kimsenin öldürülmesi görüşünde, bir kısmı cezasının zina haddi gibi olduğu görüşünde, bir kısmı da bu kimseye tazir cezası verilmesi görüşündedir.

Said b. Cübeyr, Mücahid, Şa'bi, Zührî, İmam Malik, Ahmed b. Hanbel ve İmam Şafî'nin bir görüşüne göre livâta yapan bir kimse evli de olsa bekar da olsa öldürülür.⁶⁵¹ Bu konuda İbn Şihab, mezhebin meşhur görüşünün bu olduğunu söylemiş ve buna delil olarak da Hz. Ebû Bekir'in (r.a.) Lûtîleri yaktırdığını zikretmiştir.⁶⁵² Yine İshak b. Rahûye de Ahmed b. Hanbel'e evli olan veya olmayan Lûtînin cezası nedir diye sormuş, Ahmed b. Hanbel de her iki durumda kişinin recm edileceğini söylemiştir.⁶⁵³

Hasan Basrî, İbrahim en-Nehâî, Âta b. Ebî Rebah gibi tabiûn âlimleri ve meşhur olan görüşüne göre İmam Şafî ile Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre ise livâta yapan kimse zina suçu işlemiştir. Dolayısıyla cezası da buna göre

---

⁶⁴⁸ ez-Zâriyât 51/49.

⁶⁴⁹ *Buhârî*, "Libâs", 61; *İbn Mâce*, "Nikâh", 23.

⁶⁵⁰ Mübârekfûrî, *Tuhfetu'l-ahvezî*, 5: 21.

⁶⁵¹ el-Beğavî, *Şerhü's-sünne*, 10: 309; Ebü'l-Velîd el-Bâcî, *Kitabu'l-müntekâ*, (Kahire: Dâru'l-Kitabi'l-İslâmi, 1332), 7: 141.

⁶⁵² el-Bâcî, *a. y.*

⁶⁵³ İshak b. Mansûr el-Kevsec, *Mesailü'l-imam Ahmed ve İshak b. Rahûye*, (Medine: el-Camiatü'l-İslâmiyye, 1425/2004), 7: 3471.

belirlenecektir. Şayet bu suçu işleyen evli ise recmedilir, bekar ise yüz celde ile cezalandırılır.⁶⁵⁴

Ebû Hanife'ye göre ise bu kimseye tazir cezası verilir, onun için hadd cezası yoktur. Bu konuda delil olarak tezin ikinci bölümünün ilk başlığı altında incelenen "La ilahe illallah deyip, benim Allah'ın Rasûlü olduğuma şahitlik eden Müslüman kişinin kanı üç şey haricinde helal olmaz: Nefse karşı nefis, zina eden evli ve dinden ayrılıp cemaati terk eden kimse"⁶⁵⁵ hadisi getirilmiştir. Bu sebeple Ebû Hanife'ye göre livâta yapan kimseye ancak te'dib için tazir cezası verilebilir. Ona verilecek olan ceza da şiddetli bir şekilde dövülmesidir.⁶⁵⁶ İbnu't-Tallâ da livâta yapan kimsenin recmedildiği haberinin sahih olmadığını söylemiştir.⁶⁵⁷ Dolayısıyla İbnu't-Tallâ'nın da Ebû Hanife gibi, livâta yapan kimseye hadd cezası verilmeyeceği görüşünde olduğu anlaşılmaktadır.

Netice itibariyle Lûtîye verilecek ceza hakkında farklı görüşlerin olduğu anlaşılmıştır. Ancak bu kimsenin öldürüleceği görüşünde olanların, Hz. Ebû Bekir'in livâta yapanları yakmasını delil getirmeleri isabetli değildir. Çünkü İbn Hacer bu rivayetin şiddetli zayıf olduğunu söylemiştir.⁶⁵⁸ Yine İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel gibi âlimlerin hadisin zahirine bakarak Lûtînin öldürülmesi gerektiği görüşlerine de ihtiyatlı yaklaşmak gerekir. Zira yukarıda da görüldüğü gibi rivayetin tarikleri sıhhat itibariyle problemlidir.

Livâta yapana verilecek olan ceza hakkında, sahâbîler arasında farklı uygulamaların olduğu da bilinmektedir. Ashab arasında bu kişiye verilecek olan cezalar arasında kılıçla öldürüldükten sonra yakılması, üzerine duvar yıkılması veya yüksek bir yerden atılıp ardından taşlanması gibi farklı cezalar yer almaktadır.⁶⁵⁹ Cezalandırmadaki bu farklılıklar sebebiyle livâtanın zina suçu gibi telakkî edilemeyeceği söylenmiştir. Zira hadd cezaları miktarı belli cezalardır. Ancak burada farklı cezaların verilebileceği görülmektedir. Ayrıca livâta ile çocuğu

⁶⁵⁴ Tahâvî, *Muhtasaru ihtilâfî'l-ulemâ*, 3: 303; Azîmâbâdî, *Avnu'l-mabûd*, 2063-2064.

⁶⁵⁵ *Buhârî*, "Diyât", 5.

⁶⁵⁶ İbn Abdilberr, *el-İstizkâr*, 24: 84; el-Begavî, *Şerhü's-sünne*, 10: 310.

⁶⁵⁷ Şevkânî, *Neylül-evtâr*, 13: 300.

⁶⁵⁸ İbn Hacer, *ed-Dirâye fi tahrîci ehâdîsi'l-hidâye*, Abdullah Haşim el-Yemânî el-Medenî (Beirut: Dâru'l-Marife, t. y), 2: 103.

⁶⁵⁹ el-Begavî, *a. y.*; Şevkânî, *a. e.*, 13: 301.

telefon etmek veya nesillerin karışması gibi bir durum söz konusu olmadığı için de bu fiilin zina kapsamında değerlendirilemeyeceği de söylenmiştir.⁶⁶⁰

Hadislerde geçen “failin de mefulün de” öldürülmesi ise Merğinanî’ye göre siyaseten öldürülmeye ya da bu işi helal sayarak yaptığı takdirde öldürülmeye hamledilir.⁶⁶¹ Zeylaî de bu konuda eğer devlet başkanı, livâtayı alışkanlık haline getiren bir kimsenin öldürülmesini maslahat gereği uygun görürse o kişiye “öldürme” cezası verebileceğini söylemektedir.⁶⁶² İbn Hümam da bu kişinin ölünceye veya tövbe edinceye kadar hapsedilebileceğini söylemiş, eğer kişi bu davranışını alışkanlık haline getirmişse devlet başkanı tarafından öldürülebileceğini de belirtmiştir.⁶⁶³

Netice itibariyle konu ile ilgili rivayetin delil olmaya elverişli olmadığı görülmüştür. Fakat sahabîler arasında livâta yapan kimsenin öldürülmesi gerektiği görüşü vardır. Ancak bu ceza hadd değil tazir cezası olarak düşünülmelidir. Çünkü yukarıda da değinildiği gibi ashab, livâta yapan kimse için farklı cezalar öngörmüştür. Dolayısıyla Lûtîye verilecek olan ceza devlet başkanı tarafından tayin edilir. Tazir cezası olduğu için de bu cezanın farklı şekillerde verilmesi mümkündür.

E. Hayvan ile Cinsî Münasebette Bulunan Kimsenin Öldürülmesi

Bu başlık altında da cinsel ihtiyaçların fitrata aykırı olarak giderilmesi ile ilgili diğer rivayete yer verilecektir. Tirmizî rivayetini esas aldığımız hadisin metni şöyledir:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ وَجَدْتُمُوهُ وَقَعَ عَلَى بَهِيمَةٍ فَأَقْتُلُوهُ، وَأَقْتُلُوا الْبَهِيمَةَ، فِقِيلَ لِابْنِ عَبَّاسٍ: مَا شَأْنُ الْبَهِيمَةِ؟ قَالَ: مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي ذَلِكَ شَيْئًا، وَلَكِنْ أَرَى رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَرِهَ أَنْ يُؤْكَلَ مِنْ لَحْمِهَا، أَوْ يُنْتَفَعَ بِهَا، وَقَدْ عَمِلَ بِهَا ذَلِكَ الْعَمَلُ"

“Her kimi bir hayvanla ilişki kurduğunu görürseniz onu da hayvanı da öldürünüz. İbn Abbâs’a: Hayvanın suçu nedir? Diye soruldu O’da cevaben şöyle

⁶⁶⁰ Burhâneddin el-Merğinânî, *el-Hidâye şerhü Bidayeti'l Mübtedi*, nşr. Nuaym Eşref Nur Ahmed (Pakistan: İdâretü'l-Kur'ânî ve Ulûmi'l-İslâmîyye, 1417), 4: 105.

⁶⁶¹ Bk. el-Merğinânî, *a. y.* ; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râ'ik*, 5: 18.

⁶⁶² İbn Nüceym, *a. y.*

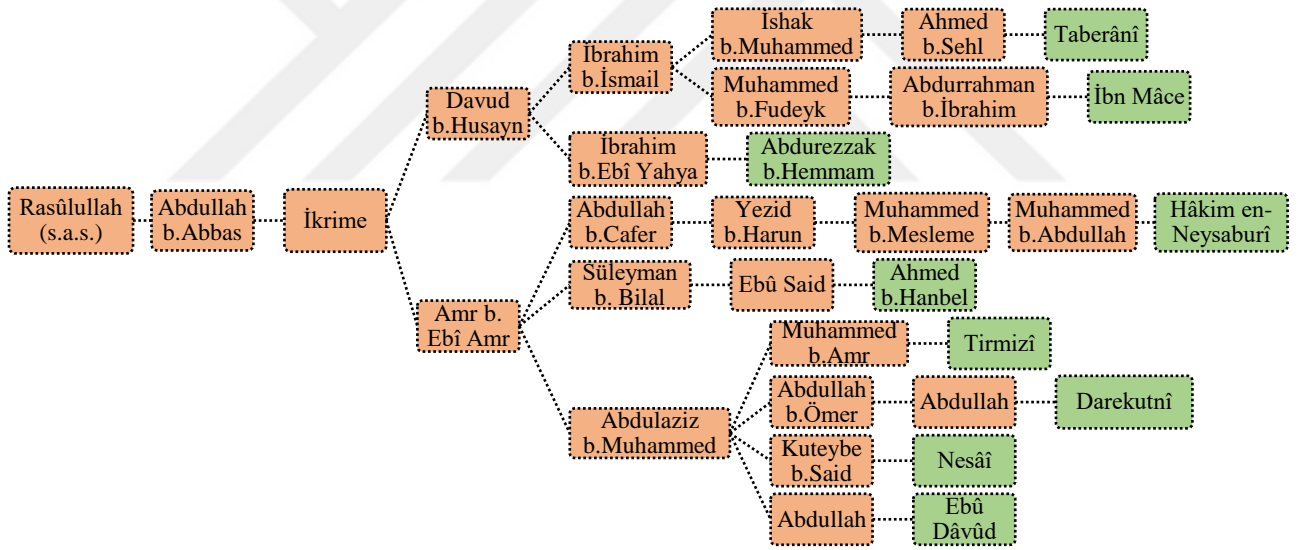
⁶⁶³ İbn Hümam, *Fethu'l-kadîr*, 5: 249.

dedi: Bu konuda Rasûlullah (s.a.s.)’den bir şey işitmedim fakat Rasûlullah (s.a.s.)’ın bu tür bir hayvanın etinden yenmesini ve ondan istifade edilmesini hoş karşılamadığı kanaatindeyim. Bugüne kadar uygulamalar da böyle olmuştur.”

Konu ile ilgili hadis Abdurrezzak b. Hemmam, Ahmed b. Hanbel, İbn Mâce, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî, Taberânî, Darekutnî, Hâkim en-Neysaburî ve Beyhakî gibi âlimler tarafından da rivayet edilmiştir.⁶⁶⁴

Hayvan ile cinsî münasebette bulunan kimsenin öldürülmesi ile ilgili hadis müstakil olarak rivayet edildiği gibi çalışmanın önceki konularında incelenen Lût kavminin amelini yapan ve mahremi ile cinsî münasebette bulunan kimselerin öldürülmesi ile beraber de zikredilmiştir. Bu sebeple aşağıda tarikler tablo halinde gösterilirken daha önceki konularda yer alan isnadlar da zikredilecektir.

Şekil 10 Hayvan ile Cinsî Münasebette Bulunan Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetin İsnad Şeması

⁶⁶⁴ Abdurrezzak b. Hemmâm, *el-Musannef*, 7: 364; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4: 465; İbn Mâce, “Hudûd”, 13; Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 30; Tirmizî, “Hudûd”, 23; Nesâî, “Recm”, 48; Taberânî, *el-Mu‘cemü’l-Kebîr*, 11: 226; Dârekutnî, *es-Sünen*, 4: 141; Hâkim en-Neysaburî, *el-Müstedrek*, 4: 395; Beyhakî, *es-Sünen*, 8: 403.

Görüldüğü gibi konu ile ilgili rivayeti İkrime'den nakleden iki râvi vardır: Davud b. Husayn ve Amr b. Ebî Amr. Çalışmanın bu kısmında sened tahlili yapılmayacaktır. Çünkü “Lût Kavminin Amelini Yapan Kimsenin Öldürülmesi” başlığı altında bu iki râvi ile ilgili değerlendirmeler yapılmış ve bu râvilerin rivayetlerinin delil olamayacağı görülmüştür.

Konu ile ilgili rivayetin İbn Abbas tarafından rivayet edildiği görülmüştür. Ancak bu konuda İbn Abbas'tan gelen başka rivayetler de vardır ki onlardan biri şöyledir: “Hayvan ile ilişkide bulunan kimseye hadd yoktur”.⁶⁶⁵ Tirmizî bu hadisin daha sahih olduğunu ve ilim ehlinin bununla amel ettiğini söylemiş, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Rahûye'nin de bu görüşte olduğunu belirtmiştir.⁶⁶⁶ Ebû Dâvûd da eserinde naklettiği rivayet için “Bu hadis kuvvetli değildir”⁶⁶⁷ demiş ve “Hayvan ile ilişkide bulunana hadd yoktur” rivayetinin Amr b. Ebî Amr rivayetini zayıf kıldığını söylemiştir.⁶⁶⁸ Tahâvî ve Hattabî bu konuda şöyle demiştir: “İbn Abbas, Hz. Peygamber'in böyle bir hadisinin olduğunu bilseydi ona muhalefet etmezdi”.⁶⁶⁹ Şayet hadisle amel edilip hayvan ile ilişkide bulunan kimsenin öldürülmesi gerekseydi, İbn Abbas bu kimseye hadd cezası verilmeyeceğine dair bir hadisi rivayet etmezdi. Dolayısıyla “öldürme” emri içeren rivayetin İbn Abbas'tan nakledilmiş olma ihtimali zayıftır. Nitekim Tahâvî de konu ile ilgili rivayetlerin zayıflığına dikkat çekerek bu rivayetleri bertaraf edecek sahih rivayetlerin bulunduğunu söylemiş ve tezin ikinci bölümünün ilk başlığı altında incelenen “Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz...” hadisi sebebiyle bu rivayetlerin terk edilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁶⁷⁰

Fıkıh bilginleri ise hayvan ile cinsî münasebette bulunan kimseye verilecek ceza hakkında ihtilaf etmişlerdir. Hasan Basrî'ye göre bu suç zina suçu gibidir.⁶⁷¹ Dolayısıyla bu kişi evli ise recmedilir bekar ise celde cezası verilir. Şa'bi, Âtâ, Nehâî, Süfyan es-Sevrî, İshak b. Rahûye gibi âlimler göre ise böyle bir kişiye

⁶⁶⁵ Bk. *Ebû Dâvûd*, “Hudûd”, 31; *Tirmizî*, “Hudûd”, 23.

⁶⁶⁶ *Tirmizî*, “Hudûd”, 23.

⁶⁶⁷ *Ebû Dâvûd*, “Hudûd”, 30.

⁶⁶⁸ *Ebû Dâvûd*, “Hudûd”, 31.

⁶⁶⁹ Ebû Ca'fer Tahâvî, *Şerhu müşkili'l-âsâr*, nşr. Şuayb el-Arnaût (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1415/1994), 9: 442; Hattâbî, *Me'âlimü's-sünen*, 3: 333.

⁶⁷⁰ Tahâvî, *a. e.*, 9: 439-440.

⁶⁷¹ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-meâd*, 5: 38.

verilecek ceza hadd değil, tazir cezasıdır.⁶⁷² Bu konuda dört mezhebin görüşü ise kısasa şöyledir:

Hanefilere göre bu kişiye hadd cezası değil tazir cezası gerekir. Malikîlere göre bu kişiye verilecek olan ceza zina haddi gibidir. Fail evliyse recmedilir, bekar ise celde cezası verilir. Bu konuda Şafii mezhebinde üç görüş vardır. Birincisi, Malikîler'in dediği gibi cezası zina cezası gibidir. İkincisi, bekar veya evli olsun öldürülür. Üçüncüsü, hadd cezası değil tazir cezası gerekir. Hanbeli mezhebinde de râcih olan görüş bu kişiye tazir cezası verilmesi yönündedir.⁶⁷³

Sonuç olarak konu ile ilgili rivayetin tariklerinde yer alan râvilerin mecruh olması sebebiyle hadisin amel edilmeye elverişli olmadığı söylenebilir. Âlimler, yapılan bu fiilin haram olmasında ittifak etmiş ve çoğunluğu bu kimseye hadd cezası değil, tazir cezası verileceğini söylemiştir. Yine konu ile ilgili rivayet sahih olsa bile, daha önceki konularda değinildiği gibi hadisin, yaptığı davranışı helal saymaya hamledileceği de söylenmiştir.⁶⁷⁴

F. Babasını Döven Kimsenin Öldürülmesi

İslâm dini anne ve baba hakkına büyük önem vermektedir. Ayet ve hadisler incelendiğinde verilen bu önem açıkça görülmektedir.⁶⁷⁵ Tarihi süreç içerisinde de bu konunun önemini belirtmek üzere söylenen bazı rivayetler vardır. Çalışmanın bu kısmında babasını döven kimsenin öldürülmesi konusunda gelen rivayet incelenecektir. Konu ile ilgili rivayet şöyledir:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " مَنْ ضَرَبَ أَبَاهُ فَأَقْتُلُوهُ "

“Kim babasını döverse onu öldürünüz”⁶⁷⁶

⁶⁷² İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-meâd*, 5: 38; Azîmâbâdî, *Avnu'l-mabûd*, 2066.

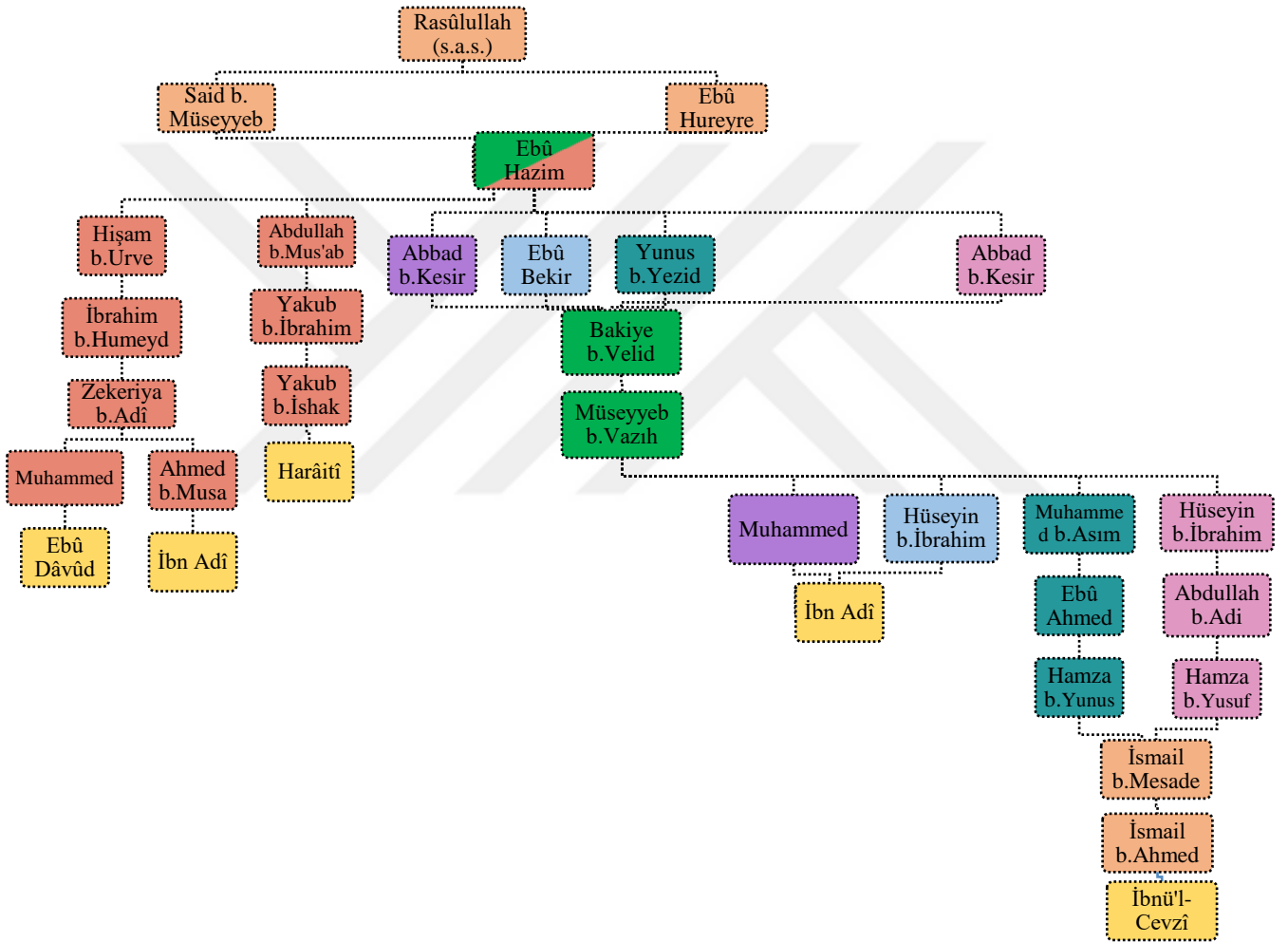
⁶⁷³ Abdurrahman el-Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezâbihi'l-erba'a*, 5: 134.

⁶⁷⁴ es-Serahsî, *el-Mebsût*, 9: 102.

⁶⁷⁵ Konuyla ilgili ayetler için bk. el-İsrâ 17/23-24; en-Nisâ 4/36; el-Ankebût 29/8; Hadisler için bk. *Müslim*, “İtk”, 25; *Tirmizî*, “Birr”, 3, 8.

⁶⁷⁶ Ebû Dâvûd es-Sicistânî, *el-Merâsîl*, nşr. Abdulaziz İzzeddin es-Seyrevân (Beirut: Dâru'l-Kalem, 1406/1986), 234; Ebû Bekr el-Harâitî, *Mesâvi'l-ahlâk ve mezmûmuhâ*, nşr. Mustafa b. Ebü'n-Nasr eş-Şelebî (Cidde: Mektebetü's-Sevâdî, 1412/1992), 50; İbn Adî, *el-Kâmil*, 2: 209-210; İbnü'l-Cevzî, *el-İlelü'l-mütenâhiye fi'l-ehâdîsi'l-vâhiye*, nşr. Şeyh Halil El Meys (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1403/1983), 523; Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 542.

Merfu olarak gelen hadisin sahâbi râvisi Ebû Hureyre'dir. Ebû Hureyre rivayeti, dört farklı isnad ile gelmiştir. Ayrıca bu rivayetin, tabiûndan Said b. Müseyyeb tarafından merfu olarak rivayet edildiği de belirtilmelidir. Dolayısıyla Said'den yapılan rivayetler mürseldir. Aşağıda hadisin rivayet edildiği her bir tarik tablo halinde gösterilecektir:

Şekil 11 Babasını Döven Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetin İsnad Şeması

Yukarıda Ebû Hureyre'den merfu olarak rivayet edilmiş her bir isnadda cerhe uğramış en az bir râvi yer almaktadır. Cerhe uğrayan râviler şunlardır:

Müseyyeb b. Vazıh için Ebû Hatim كان يخطئ كثيرا (doğru sözlüdür, çok hata yapardı),⁶⁷⁷ Nesâî ve Dârekunî de متروك (hadisi terk edilmiştir) demiştir.⁶⁷⁸ Beyhakî de bu râvi için ضعيف ليس بالقوي (kuvvetli değildir, zayıftır) demiştir.⁶⁷⁹ Bakıyye b. Velid için ضعيف الحديث (hadisi zayıftır) denilmiş ve güvenilir kimselerden rivayet etmediği takdirde zayıf olduğu söylenmiştir. Bakıyye b. Velid'in bu rivayette zayıf bir râvi olan Ebû Bekir b. Ebî Meryem'den rivayet ettiği görülmektedir. Yine bu râvinin tedlis yaptığı da söylenmiştir.⁶⁸⁰ Ebû Bekir b. Ebî Meryem için Yahya b. Main, Ahmed b. Hanbel, Ebû Zür'a ضعيف (zayıftır) demişlerdir.⁶⁸¹ Abbad b. Kesir için Yahya b. Main لا يكتب حديثه ve ليس بشيء (hiçbir şey değildir, hadisi yazılmaz), Ebû Hatim ضعيف الحديث (hadisi zayıftır), Nesâî متروك الحديث (hadisi terk edilmiştir), Dârekutnî de ضعيف (zayıftır), demiştir.⁶⁸²

Yapılan bu cerhler sebebiyle merfu olarak rivayet edilen hadislerin sahih olmadığı söylenebilir. Çünkü râviler, rivayetlerinin terkini gerektirecek şekilde cerh edilmişlerdir. Bu sebeple sahih hadisler arasında, babasını döven bir kimsenin ceza olarak öldürülmesini emreden bir rivayet bulunmadığı söylenebilir. Yukarıda da değinildiği gibi bu rivayet Said b. Müseyyeb tarafından mürsel olarak da rivayet edilmiştir. Ancak rivayetler arası lafız farklılıkları vardır. Rivayetlerin birinde lafız yukarıdaki gibiyken Dârekutnî'de yer alan rivayet “إذا ضرب الرجل أباه فاقتلوه” şeklindedir.⁶⁸³ Bu rivayetlerin içerisinde râvileri güvenilir olan isnadlar vardır.⁶⁸⁴ Ancak belirtildiği gibi hadis mürseldir. Yani hadisin sahabi râvisi düşürülmüştür.

Said b. Müseyyeb, tabiûnun fıkıh, ilim ve fazilet konusunda önde gelen güvenilir isimlerindendir.⁶⁸⁵ Onun yaptığı mürsel rivayetler için İmam Şafîî hasen, Ahmed b. Hanbel sahih demiştir.⁶⁸⁶ Ancak İbn Receb el-Hanbelî, bu konuda İmam Şafîî'nin, “Kim babasını döverse onu öldürünüz” hadisinde yapılan irsali kabul

⁶⁷⁷ İbn Ebî Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 8: 294.

⁶⁷⁸ Dârekutnî, *es-Sünen*, 5: 506; İbn Hacer, *Lisânü'l-mizân*, 8: 69.

⁶⁷⁹ Beyhâkî, *es-Sünen*, 1: 130; 9: 439.

⁶⁸⁰ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 8: 522.

⁶⁸¹ İbn Ebî Hatim, *a. e.*, 2: 405.

⁶⁸² el-Mizzî, *Tehzibu'l-kemâl*, 14: 147-148.

⁶⁸³ Dârekutnî, *a. e.*, 4: 298.

⁶⁸⁴ Örneğin Ebû Dâvûd'un *el-Merâsil* adlı eserinde geçen isnadın râvileri için bk. İbn Ebî Hatim, *a. e.*, 6: 61,159; 11: 64, 2: 94, 3: 600, 7: 305.

⁶⁸⁵ İbn Hibban, *es-Sikât*, 4: 273.

⁶⁸⁶ İbn Hacer, *Tehzib*, 4: 85-86.

etmeyeceğini çünkü Şafî'nin, İbn Müseyyeb'in mürsel rivayetlerini karinelerle desteklediği takdirde kabul ettiğini belirtmiştir.⁶⁸⁷ Bu konuda ise destekleyici bir karine yoktur. Dolayısıyla bu rivayetin kabul edilemeyeceği söylenebilir. Ayrıca âlimler arasında da babasını döven kimsenin öldürüleceği görüşünü benimseyen yoktur.

G. Zekât Vermeyen Kimsenin Öldürülmesi

Bu başlık altında incelenecek olan rivayet, zekâtını vermeyen kimsenin öldürülmesi ile ilgilidir. Bu rivayet İbn Sa'd, Ebû Nuaym ve İbn Hazm'ın eserlerinde geçmektedir. İbn Sa'd'ın, Muhammed b. Ömer'den naklettiği rivayeti esas aldığımız hadisin metni şöyledir:

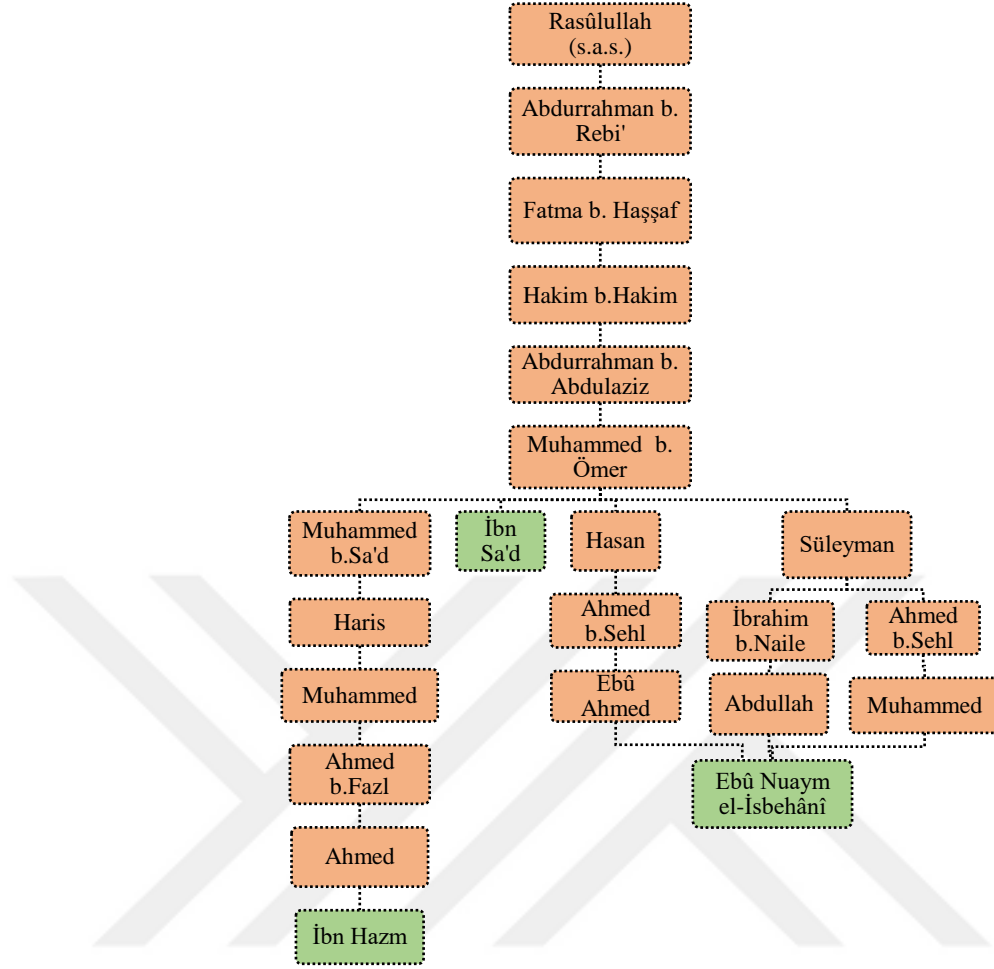
عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الرَّبِيعِ الظَّفَرِيِّ، وَكَانَتْ لَهُ صُحْبَةٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَشْجَعٍ يَأْخُذُ صَدَقَتَهُ، فَجَاءَهُ الرَّسُولُ فَرَدَّهُ، فَرَجَعَ إِلَى النَّبِيِّ فَأَخْبَرَهُ أَنَّكَ رَسُولُ رَسُولِ اللَّهِ، فَجَاءَ إِلَى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَخْبَرَهُ الْخَبَرَ، فَقَالَ لَهُ: " اَرْجِعْ إِلَيْهِ الْأَشْجَعِيُّ فَرَدَّهُ، فَجَاءَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَهُ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " اذْهَبْ إِلَيْهِ، فَإِنْ لَمْ يُعْطِ صَدَقَتَهُ فَاضْرِبْ عُنُقَهُ "

"Hz. Peygamber (s.a.s.) Eşca kabilesinden bir adamın zekâtını alması için birini gönderdi. Bu memur/elçi adama geldiğinde, adam zekât vermeyi reddetti. Bunun üzerine memur Hz. Peygamber'e döndü ve durumu haber verdi. Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: "O adama dön ve ona Allah'ın elçisinin elçisi olduğunu söyle!" Memur, adama gitti ve adam yine reddetti. Bunun üzerine memur Hz. Peygamber'e döndü ve durumu haber verdi. Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: "O adama git ve zekâtını vermezse onun boynunu vur!"⁶⁸⁸

Aşağıda rivayetin tarikleri tablo halinde gösterildikten sonra râvi değerlendirmelerine yer verilecektir:

⁶⁸⁷ İbn Receb, *Şerhu ilelî'l-Tirmizî*, 1: 190.

⁶⁸⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 6: 188-189; Ebû Nuaym el-İsfehânî, *Marifetü's-sahabe*, nşr. Adil b. Yûsuf el-Azârî (Riyad: Dâru'l-Vatan, 1419/1998), 1863; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 12: 290.

Şekil 12 Zekât Vermeyen Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetin İsnad Şeması

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi Muhammed b. Ömer'e kadar râviler ortaktır. Ancak bu ortak râviler arasında meçhul olan veya âlimler tarafından cerh edilenler vardır. Örneğin Fatma b. Haşşaf hakkında cerh-tadil eserlerinde bilgi bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu râvi tanınmamaktadır. Râvilerden Hakim b. Hakim için İbn Hacer صدوق (doğru sözlüdür) demiştir.⁶⁸⁹ İbn Hibban *es-Sikât* adlı eserinde zikredilen Abdurrahman b. Abdulaziz için Ebû Hatim شيخ مضطرب الحديث (rivayeti terk edilmez, fakat tek başına da delil olmaz, hadislerinde dengesizlik vardır)⁶⁹⁰, İbn Hacer صدوق يخطئ (doğru sözlüdür, hata yapar) demiştir.⁶⁹¹

⁶⁸⁹ İbn Hacer, *Takrîb*, 265.

⁶⁹⁰ el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 17: 254.

⁶⁹¹ İbn Hacer, *a. e.*, 588.

Muhammed b. Ömer el-Vâkidî için ise Yahya b. Main لا يكتب حديث الواقدي (Vakidî'nin hadisleri yazılmaz), Ebû Hatim متروك (terk edilmiştir),⁶⁹² Ahmed b. Hanbel كذاب (yalancıdır), Buhârî de متروك الحديث (hadisi terk edilmiştir) demiştir.⁶⁹³

İsnadlardaki ortak râvilerin cerh tadil ilmindeki durumları hakkında yukarıda verilen bilgiler neticesinde bu rivayetin sahih olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Çünkü isnadda meçhul, rivayeti terk edilen veya yalancı olduğu söylenen râviler vardır. Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.s.) zekât vermeyenlerin ceza olarak öldürülmesini emretmediği anlaşılmaktadır. Ancak Hz. Ebû Bekir'in (r.a) zekât vermeyenlerle savaştığı bilinmektedir. Bu sebeple konunun burada kısaca ele alınması yerinde olacaktır.

Ebû Hureyre'den şöyle rivayet edilmiştir: “Rasûlullah (s.a.s.) vefat edip de ondan sonra Ebû Bekir halife seçildiği ve Araplardan bazıları dinden döndüğü zaman Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'e şöyle dedi: Allah Rasûlü “İnsanlar, Allah'tan başka ilâh yoktur, deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Kim, Allah'tan başka ilâh yoktur, derse, malını ve canını benden korumuş olur. Ancak İslâm'ın hakkı müstesnadır. Onun asıl hesabı ise Allah'a kalmıştır” buyurduğu halde, nasıl olur da sen insanlarla savaşırısın? Ebû Bekir (r.a) şöyle cevap verdi: Allah'a yemin ederim ki namazla zekâtın arasını ayıranlarla mutlaka savaşacağım. Çünkü zekât malî bir haktır. Allah'a yemin ederim ki, Rasûlullah'a vermiş oldukları bir deve yularını bile bana vermezlerse, onlarla savaşırım” dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi: “Allah'a yemin olsun ki, Azîz ve Celîl olan Allah, Ebû Bekir'in gönlünü savaş için genişletmiş ve anladım ki, onun görüşü doğrudur.”⁶⁹⁴

Bilindiği gibi İslâm beş temel esas üzerine kuruludur.⁶⁹⁵ Bunlardan biri de zekâttır. Şartlar sağlandığı takdirde zekât vermek her Müslüman üzerine farzdır. Bu sebeple devlet başkanı tarafından tazmin edilmesi gerekir. Ancak tarihi süreç içerisinde zekât vermekten geri duranlar olmuş, bu sebeple de bu kimseler ile savaşılmıştır. Bunun ilk dönem örneklerinden biri de Hz. Ebû Bekir'in hilafeti döneminde gerçekleşmiş, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vefatından sonra irtidat olayları

⁶⁹² İbn Ebî Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 8: 21.

⁶⁹³ el-Mizzî, *Tehzibü'l-kemâl*, 26: 185-186.

⁶⁹⁴ *Buhârî*, “Zekât”, 1; *Müslim*, “İman”, 32; *Ebû Dâvûd*, “Zekât”, 1; *Nesâî*, “Zekât” 3.

⁶⁹⁵ *Buhârî*, “İman”, 1.

baş göstermiştir. Kadı İyaz gibi bazı âlimler irtidatın üç sınıf olduğunu söylemişlerdir. Bunlar:

1. Müslüman olduktan sonra inkâr edip putlara tapmaya geri dönenler.

2. Müseylime ve Esvdü'l-Ansî gibi yalancı peygamberlere inanıp, onlara tabî olanlar.

3. İslâm üzere kalmaya devam etmelerine rağmen zekâtı inkâr edenler. Bu kimseler “*Onların mallarından sadaka al; bununla onları (günahlardan) temizlersin, onları arıtıp yüceltirsin*”⁶⁹⁶ ayetini delil alarak zekâtın Hz. Peygamber (s.a.s.) zamanına has bir hüküm olduğu yönünde tevilde bulunmuşlardır.⁶⁹⁷

Ebû Cafer ed-Davûdî “Zekât ile namaz bağlantılıdır. Zekât malın bir hakkıdır. Kim ki farzietini inkâr ederse kâfir olur ve artık malını ve canını korumamış olur” demiştir.⁶⁹⁸

Görüldüğü gibi bazı âlimler zekât vermeyen kimseleri mürted hükmü kapsamında değerlendirmiştir. Hattabî gibi bazı âlimler ise bu kimselerin bâğî/isyancı hükmünde olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla Hz. Ebû Bekir’in (r.a.) zekât vermeyenlerle savaşması onların isyan etmeleri sebebiyledir.⁶⁹⁹

Sonuç olarak Hz. Ebû Bekir’in (r.a.), Hz. Peygamber’in (s.a.s.) vefatının hemen akabinde ortaya çıkan dinden dönme faaliyetlerini veya birtakım tahrifatları engelleyebilmek için devlet başkanı vasfıyla, zekât vermeyerek Müslüman cemaatinden ayrılıp kamu düzenini bozan kimselerle savaştığı söylenebilir.⁷⁰⁰ Netice itibarıyla Hz. Ebû Bekir’in (r.a.) onlarla savaşması sonucunda İslâm’ın bütünlüğü korunmuştur.

---

⁶⁹⁶ et-Tevbe 9/103.

⁶⁹⁷ Kurtubî, *el-Müfhim*, 1: 185; İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, 12: 276.

⁶⁹⁸ İbn Battal, *Şerhu Sahihi'l-Buhârî*, 3: 393.

⁶⁹⁹ Nevevî, *Sahihu Müslim bi şerhi'n-Nevevî*, 1: 202-203.

⁷⁰⁰ Reşid Rıza, *Fetâvâ*, nşr. Selâhaddin el-Müneccid ve Yûsuf K. Hûrî (Dâru'l-Kitabi'l-Cedid, 1426/2005), 1540.

H. Müslümanların Birliğini Parçalamak İsteyen Kimsenin Öldürülmesi

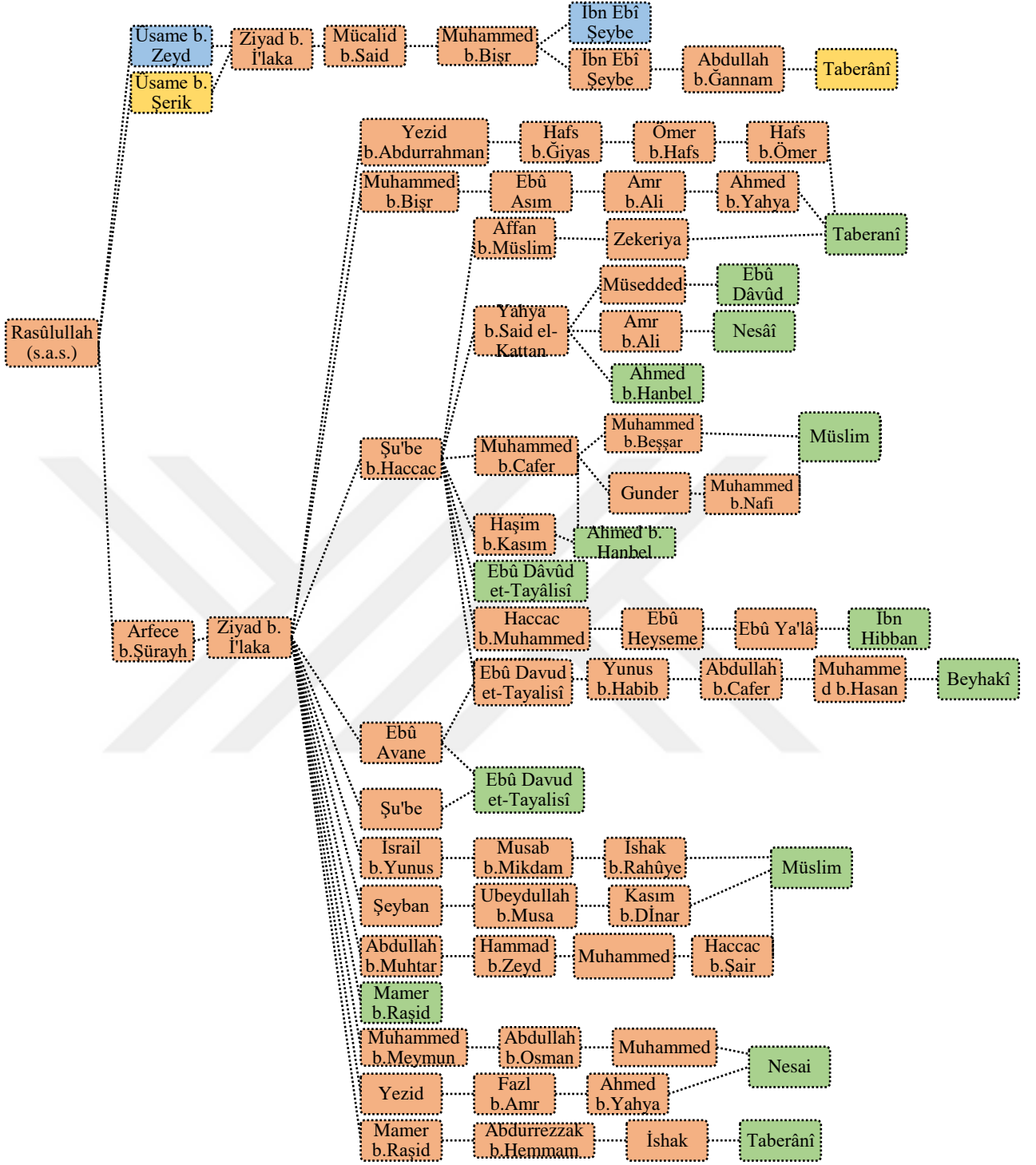
Bu başlık altında Müslümanların birlik ve bütünlüğünü bozmak isteyen kimselerin öldürülmesi ile ilgili rivayetler incelenecektir. Nesâî rivayetini esas aldığımız hadisin metni şöyledir:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّهُ سَيَكُونُ بَعْدِي هَنَاتٌ وَهَنَاتٌ، فَمَنْ رَأَيْتُمُوهُ فَارِقَ الْجَمَاعَةِ، أَوْ يُرِيدُ يُفَرِّقُ أَمْرَ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَتْ مَن كَانَ فَاقْتُلُوهُ، فَإِنَّ يَدَ اللَّهِ عَلَى الْجَمَاعَةِ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ مَعَ مَنْ فَارِقَ الْجَمَاعَةَ يَرْكُضُ"

“Benden sonra kötülükler olacaktır. Kimin cemaatten ayrıldığını veya Muhammed ümmetinin düzenini bozmak istediğini görürseniz, kim olursa olsun öldürün. Zira Allah'ın yardımı cemaat üzerindedir. Şeytan, İslâm cemaatinden ayrılanla beraberdir.”

Bu hadis Mamer b. Raşid, Tayalisî, İbn Ebî Şeybe, Ahmed b. Hanbel, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Hibban, Taberânî, Hâkim en-Neysaburî ve Beyhakî gibi âlimler tarafından rivayet edilmiştir.⁷⁰¹ Konuyla ilgili rivayetler arasında lafız farklılıkları vardır. Örneğin Müslim, Ebû Dâvûd, rivayetlerinin birinde Nesâî, İbn Hibban, Taberânî ve Beyhakî’de “boynunu kılıçla vurunuz” ifadesi geçmektedir. Bazı rivayetlerde ise “Siz cemaat halindeyken biri çıkar da sizi ayırmak isterse” ifadesi geçmektedir. Hadislerin sahabi râvileri Üsame b. Zeyd, Arfece b. Şüreyh ve Üsame b. Şerik’tir. Aşağıda hadislerin tarikleri tablo halinde gösterilecektir.

⁷⁰¹ Mamer b. Raşid, *el-Câmi‘*, nşr. Habibürrahman el-Azâmî (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1403/1983) 11: 344; Tayâlisî, *Müsned*, 2: 551; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 7: 478; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 30: 227, 31: 328, 33: 401; Müslim, “İmare”, 59; *Ebû Dâvûd*, “Sünnet”, 31; *Nesâî*, “Muharebe”, 6; İbn Hibban, *Sahih*, 10: 255, 438; Taberânî, *el-Mu‘cemü'l-Kebîr*, 17: 141-144; Hâkim en-Neysaburî, *el-Müstedrek*, 2: 169. Beyhakî, *es-Sünen*, 8: 29.

Şekil 13 Müslüman Birliğini Parçalamak İsteyen Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili rivayetin İsnad Şeması

1. Üsâme b. Zeyd'den Gelen Rivayetin İsnadı

Rasûlullah (s.a.s.) → Üsame b. Zeyd → Ziyad b. İ'laka → Mücalid b. Said → Muhammed b. Bişr → İbn Ebî Şeybe

İsnadda yer alan râvilerden Mücalid b. Said hariç hepsi ثقة (güvenilir) kimselerdir.⁷⁰² Ancak Mücalid b. Said'i ise Yahya b. Said zayıf saymış, Abdurrahman b. Mehdî de kendisinden rivayette bulunmamıştır.⁷⁰³ Yine bu râvi için Yahya b. Main لا يحتج بحديثه، واهي الحديث (hadisiyle ihticac edilmez, hadisi zayıftır), Ahmed b. Hanbel ليس بشيء (o, hiçbir şey değildir) demiştir.⁷⁰⁴ Dolayısıyla isnadda yer alan bu râvi sebebiyle tarikin zayıf olduğu söylenebilir.

2. Üsâme b. Şerik'ten Gelen Rivayetin İsnadı

Rasûlullah (s.a.s.) → Üsame b. Şerik → Ziyad b. İ'laka → Mücalid b. Said → Muhammed b. Bişr → İbn Ebî Şeybe → Abdurrahman b. Ğannam → Taberânî

Taberânî tarafından nakledilen rivayetin bu tarikinde de yukarıda âlimler tarafından cerh edilmiş olan Mücalid b. Said yer almaktadır. Dolayısıyla rivayetin bu tarikin de zayıf olduğu söylenebilir.

3. Arfece b. Şurayh'tan Gelen Rivayetlerin İsnadı

a. *Rasûlullah (s.a.s.) → Arfece b. Şürayh → Ziyad b. İ'laka → Mamer b. Raşid*

Mamer b. Raşid tarafından rivayet edilen bu isnad âli isnaddır. Yani râvi sayısı en az olan isnaddır.⁷⁰⁵ İsnadda yer alan her bir râvinin güvenilir kimseler olması sebebiyle rivayetin bu tariki sahihtir.

b. *Rasûlullah (s.a.s.) → Arfece b. Şürayh → Ziyad b. İ'laka → Ebû Avane → Ebû Dâvûd et-Tayâlisî*

Rivayetin bu tarikinde de yer alan râvilerin her biri ثقة (güvenilir) kimselerdir.⁷⁰⁶ Dolayısıyla rivayetin bu tariki de sahihtir.

⁷⁰² Bk. İbn Hacer, *Takrîb*, 347, 828.

⁷⁰³ Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, 8: 9.

⁷⁰⁴ el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 17: 221-223.

⁷⁰⁵ Abdullah Aydınlı, *Hadis İstılahları*, 24.

⁷⁰⁶ İbn Hacer *a. e.*, 1036.

c. Rasûlullah (s.a.s.)→ Arfece b. Şûrayh→ Ziyad b. İ'laka→ Şu'be b. Haccac→ Muhammed b. Cafer → Gunder → Muhammed b. Nafi' → Müslim

Rivayetin bu tarikinde yer alan râvilerden için de ثقة (güvenilir) denilmiştir.⁷⁰⁷ Ancak Muhammed b. Nafi için صدوق (doğru sözlüdür) denildiği belirtilmelidir.⁷⁰⁸

d. Rasûlullah (s.a.s.)→ Arfece b. Şûrayh → Ziyad b. İ'laka→ Şu'be b. Haccac → Yahya b. Said el-Kattan → Müsedded → Ebû Dâvûd

Rivayetin bu tariki için Şuayb el-Arnaût sahih demiştir.⁷⁰⁹

e. Rasûlullah (s.a.s.)→ Arfece b. Şûrayh → Ziyad b. İ'laka→ Şu'be b. Haccac → Yahya b. Said el-Kattan → Amr b. Ali → Nesâî

Rivayetin bu tariki için Elbânî sahih demiştir.⁷¹⁰ Sonuç olarak konu ile ilgili zayıf hadisler olsa da delil olmaya elverişli olanların da bulunduğu görülmüştür.

“*Hep birlikte Allah'ın ipine (İslâm'a) sımsıkı sarılın; parçalanmayın...*”⁷¹¹ ayeti insanların birlik ve bütünlük içerisinde olmasını emretmektedir. Abdullah b. Mes'ud ayette geçen “Hablullah” kelimesi ile kastedilenin Müslüman cemaati olduğunu söylemiştir. Dolayısıyla bu ayet ile Müslümanların birlik ve bütünlük içerisinde olmaları istenmiştir. Bu konuyla ilgili ayetlerden bir tanesi de “*Kendisi için doğru yol belli olduktan sonra, kim Peygamber'e karşı çıkar ve müminlerin yolundan başka yola giderse, onu o yönde bırakırız ve cehenneme sokarız*”⁷¹² ayetidir. Çoğaltılabilecek bu ayetlerden, bir Müslümanın yöneticisine itaat etmesi ve Müslüman cemaatinden ayrılmayıp birlik ve bütünlüğü sağlaması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu konuda Kur'an ayetleri ile beraber hadisler de vardır. Bu hadislerin bir kısmı da bu çalışmada görülmüştür.

Netice itibariyle konu ile ilgili zayıf hadislerin yanısıra sahih rivayetlerin de olduğu görülmüştür. Ancak buradaki “öldürme” emri de bir önceki konularda yer alan hadislerdeki gibi mutlak bir emir olarak anlaşılmamalıdır. Şayet bir kimse

⁷⁰⁷ Bk. İbn Hacer, *Takrîb*, 436, 833, 828.

⁷⁰⁸ İbn Hacer, *a. e.*, 823.

⁷⁰⁹ *Ebû Dâvûd*, “Sünnet”, 31 [c. 7, s. 139, hadis no. 4762].

⁷¹⁰ *Nesâî*, “Tahrimü'd-Dem”, 5 [c. 7, s. 92, hadis no. 4020].

⁷¹¹ Âl-i İmrân 3/103.

⁷¹² en-Nisâ 4/115.

devlet başkanına karşı ayaklanır veya Müslümanların birliğini dağıtmak isterse bu durumda engellenmesi için birtakım önlemlerin alınması elbette gerekir. Nevevî hadislerde yer alan “öldürme” emri için, öldürmekten başka bir yol kalmadığı zaman, bu cezanın verilebileceğini söylemektedir.⁷¹³ Dolayısıyla devlet başkanına isyan edip, Müslüman cemaatini dağıtmayı isteyen kişiden öncelikle vazgeçmesini istemek veya farklı cezalandırmalarla onu engellemek mümkündür. Yapılan tüm ikaz veya nasihatlere rağmen kişi bu davranışından vazgeçmiyorsa, o bâğî/isyancı konumuna düşecektir. Bu durumda da devlet başkanı tarafından çeşitli şekillerde cezalandırılarak engellenebilir.

I. İki Halifeden İkincisinin Öldürülmesi

İslâm dini, Müslümanların birlik ve beraberlik içerisinde olmasına büyük önem vermiştir. “*Hep birlikte Allah’ın ipine (İslâm’a) sınıksız sarılın; parçalanmayın...*”⁷¹⁴ ayeti ile Hz. Peygamber’e fitne döneminde nasıl davranılması gerektiği sorulduğunda Hz. Peygamber’in, İslâm cemaatine tabi olmayı ve onların devlet başkanlarına itaat edilmesini tavsiye etmesi⁷¹⁵ Müslümanların birlik ve beraberlik içerisinde olmasının önemini göstermektedir. Aşağıda incelenecek olan hadis de bu minvalde söylenmiştir. Müslim rivayetini esas aldığımız hadisin metni şöyledir:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِذَا بُويعَ لِخَلِيفَتَيْنِ، فَاقْتُلُوا الْآخَرَ مِنْهُمَا "

“İki halîfeye birden biat edilirse, onlardan ikincisini öldürünüz”

Bu hadis Müslim, Taberânî ve Beyhakî tarafından rivayet edilmiştir.⁷¹⁶ Hadisin Sahabi râvileri Muaviye, Ebû Hureyre, Ebû Said el-Hudrî ve Abdullah b. Amr’dır. Konuyla ilgili aynı bağlamda başka rivayetler de vardır. Bu rivayetler şöyledir:

“Yeryüzünde iki halife birden olduğunda birini öldürünüz.”⁷¹⁷

⁷¹³ Nevevî, *Sahihu Müslim bi şerhi'n-Nevevî*, 12: 241.

⁷¹⁴ Âl-i İmrân 3/103.

⁷¹⁵ *Buharî*, “Fiten”, 11.

⁷¹⁶ *Müslim*, “İmare”, 61; *Beyhâkî, es-Sünen*, 8: 248; *Taberânî, Mu'cemu'l-Evsât*, 3: 144.

⁷¹⁷ *Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr*, 19: 314.

1. Ebû Said el-Hudrî'den Gelen Rivayetlerin İsnadı

a. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Ebû Said el-Hudri* → *Münzir b. Malik* → *Said b. İyas* → *Halid b. Abdillâh* → *Amr b. Avn* → *Muhammed b. Ebû Kumaş* → *Ahmed b. Ubeyd* → *Ali b. Ahmed* → *Beyhakî*

Rivayetin bu tarikinde yer alan râviler ثقة (güvenilir) kimselerdir.⁷¹⁹

b. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Ebû Said el-Hudri* → *Münzir b. Malik* → *Said b. İyas* → *Halid b. Abdillâh* → *Vehb b. Bakiyye* → *Müslim*

Halid b. Abdillâh'a kadar isnadda yer alan râvilerin güvenilir olduğuna yukarıda değinilmişti. Vehb b. Bakiyye için de ثقة (güvenilir) denilmiştir.⁷²⁰

2. Ebû Hureyre'den Gelen Rivayetin İsnadı

Rasûlullah (s.a.s.) → *Said b. Müseyyeb* → *Katade* → *Ebû Hilal* → *Ammar b. Harun* → *İbrahim b. Hişam* → *Taberânî*

Taberânî bu hadisi Katade'den sadece Ebû Hilal'in rivayet ettiğini söylemiştir.⁷²¹ İsnadda yer alan Said b. Müseyyeb, Katade ve İbrahim b. Hişam hakkında ثقة (güvenilir) denilmiştir.⁷²² Ancak Ebû Hilal ve Ammar b. Harun âlimler tarafından cerh edilmişlerdir. Ebû Hilal'in güvenilir olduğunu söyleyen bazı âlimler olsa da⁷²³ bu râvi için Yahya b. Main ليس به بأس (bir sakıncası yok) ve Nesâî ليس صدوق فيه لين (kuvvetli değildir) demişlerdir.⁷²⁴ İbn Hacer de bu râvi için صدوق فيه لين (doğru sözlüdür, hadisinde gevşeklik vardır) demiştir.⁷²⁵ Ammar b. Harun için ise Ebû Hatim متروك الحديث (hadisi terk edilmiştir), İbn Adî يسرق الحديث (bir hocadan almadığı hadisi ondan almış gibi rivayet eder), İbn Hacer de ضعيف (zayıftır) demiştir.⁷²⁶ İsnadda yer alan bu râvi sebebiyle bu tarikin zayıf olduğu söylenebilir.

⁷¹⁹ Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihü Bağdat*, 3: 699; 5: 433; İbn Hacer, *Takrîb*, 971, 374, 287, 732.

⁷²⁰ İbn Hacer, *a. e.*, 1043.

⁷²¹ Taberânî, *Mu'cemu'l-ıvîsât*, 3: 144.

⁷²² İbn Ebî Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 4: 61, 7: 135; Hatîb el-Bağdâdî, *a. e.*, 7: 159.

⁷²³ Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, 5: 198; el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 25: 295.

⁷²⁴ el-Mizzî, *a. e.*, 25: 294-295.

⁷²⁵ İbn Hacer, *a. e.*, 849.

⁷²⁶ İbnü'l-Cevzî, *ed-Duâfa ve'l-metrukûn*, nşr. Ebu'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1406/1986), 2: 202; İbn Hacer, *a. e.*, 710.

3. Muaviye b. Ebî Süfyan'dan Gelen Rivayetin İsnadı

Rasûlullah (s.a.s.) → Muaviye → Abdullah b. Zübeyr → Said b. Cübeyr → Cafer b. İyas → Said b. Beşir → Zeyd b. Yahya → Heyseme b. Mervan → Ahmed → Taberânî

Rivayetin bu tarikinde yer alan Abdullah b. Zübeyr, Said b. Cübeyr ve Cafer b. İyas ثقة (güvenilir) kimselerdir.⁷²⁷ Ancak Said b. Beşir bazı alimler tarafından tevsik edilmiş⁷²⁸ olsa da bu râvi için Yahya b. Main ليس بشيء (beş para etmez), Ebû Zür'a ve Ebû Hatim محله الصدق (böylesine doğru sözlü denilebilir), İbn Adî ve Nesâî ضعیف (zayıftır) demişlerdir. Yine bu râvi için منكر الحديث ليس بقوي الحديث (makbul olmayan hadis rivayet eder, hadis rivayetinde kuvvetli değildir) denilmiştir.⁷²⁹ İsnadda yer alan bu râvi sebebiyle ilgili tarihin zayıf olduğu söylenebilir.

4. Abdullah b. Amr'dan Gelen Rivayetlerin İsnadı

a. *Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Amr el-Âs → Abdurrahman b. Abd → Zeyd b. Vehb → A'meş → Ebû Muaviye → Muhammed b. Alâ' → Müslim*

Rivayetin bu tarikinde yer alan râviler ثقة (güvenilir) kimselerdir.⁷³⁰ Dolayısıyla rivayetin bu tariki sahihtir.

b. *Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Amr el-Âs → Abdurrahman b. Abd → Zeyd b. Vehb → A'meş → Ebû Muaviye → Hennad → Nesâî*

Rivayetin bu tariki için Elbânî sahih demiştir.⁷³¹

c. *Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Amr el-Âs → Abdurrahman b. Abd → Zeyd b. Vehb → A'meş → Abdurrahman → Muhammed b. Alâ' → İbn Mâce*

d. *Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Amr el-Âs → Abdurrahman b. Abd → Zeyd b. Vehb → A'meş → Ebû Muaviye → Ahmed b. Hanbel*

e. *Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Amr el-Âs → Abdurrahman b. Abd → Zeyd b. Vehb → A'meş → Ebû Muaviye → İsa b. Yunus → Müsedded → Ebû Dâvûd*

⁷²⁷ İbn Hacer, *Takrîb*, 374, 198.

⁷²⁸ Bk. el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 10: 353.

⁷²⁹ el-Mizzî, *a. e.*, 10: 354.

⁷³⁰ İbn Hacer, *a. e.*, 588, 356, 414, 840, 1025.

⁷³¹ Nesâî, "Bîat", 25 c. 7, [s. 152, hadis no. 4191].

c, d ve e maddelerindeki tarikler için Şuayb el-Arnaût sahih demiştir.⁷³²

e. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Abdullah b. Amr el-Âs* → *Abdurrahman b. Abd* →
Zeyd b. Vehb → *A'meş* → *Veki' b. Cerrah* → *İbn Ebî Şeybe* → *Müslim*

A'meş'e kadar isnadda yer alan râvilerin güvenilir olduğuna yukarıda yer verilmiştir. Bu isnadda yer alan Veki' b. Cerrah ve İbn Ebî Şeybe de güvenilir kimselerdendir.⁷³³ Dolayısıyla rivayetin bu tariki de sahihtir.

Görüldüğü gibi hadisin isnadları arasında zayıf olanlar vardır. Ancak konu ile ilgili rivayetlerin tarikleri içerisinde sahih isnadların da olması göz önünde bulundurulduğunda hadisin delil olmaya elverişli olduğu söylenebilir.

Hilafet, İslâm devletlerinde Hz. Peygamber'den sonra oluşan devlet başkanlığının adıdır. Hadislerde kullanılan halife, imam gibi kelimeler ile devlet başkanı ve yönetici kastedilmektedir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra toplumsal düzeni sağlamak için bir kimsenin yönetimi ele alması hususunda âlimler ittifak etmişlerdir.⁷³⁴ Bu konuda İbn Haldun da devlet başkanı seçmenin şer'an vacip olduğunu, nitekim sahabilerin de Hz. Peygamber'in (s.a.s.) vefatının ardından hemen Hz. Ebû Bekir'e biat ettiklerini söylemiştir.⁷³⁵

Yukarıdaki hadisler Müslümanların birlik ve beraberliğini bozup, bölünmelere yol açacağı için bir devlet başkanının yönetimi altında toplanmanın önemini göstermektedir. Şüphesiz ikili yönetim toplumda düzensizliğe sebep olacaktır. Bu sebeple bazı âlimler aynı dönemde iki devlet başkanı seçilmesinin caiz olmadığı görüşündedirler. Hatta bu konuda icma olduğunu söyleyenler de olmuştur.⁷³⁶ Örneğin Maverdî, İbn Hazm ve Mazerî gibi âlimlere göre Müslümanların aynı anda iki halifeye biat etmesi caiz değildir. Bu devlet başkanları

⁷³² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 11: 45 [hadis no. 6501]; *Ebû Dâvûd*, "Fiten", 1 [c. 6, s. 302, hadis no. 4248]; *İbn Mâce*, "Fiten", 9 [c. 5, s. 103, hadis no. 3956].

⁷³³ İbn Hacer, *Takrîb*, 320, 1037.

⁷³⁴ Casim Avcı, "Hilafet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 17 (Ankara: TDV Yayınları, 1998), 539.

⁷³⁵ İbn Haldun, *Mukaddime*, haz. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2007), 1: 424.

⁷³⁶ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, 8: 422; Vehbe ez-Zuhayli, *el-Fıkhu'l-İslâmîyye ve edilletühu*, (Dımeşk: Dâru'l-Fıkr, 1405/1985), 8: 6338.

aynı yerde de olsa farklı yerde de olsa durum aynıdır.⁷³⁷ Fıkıh âlimleri de bu konuda ittifak etmiştir.⁷³⁸

Tefsir âlimi Kurtubî hadislerin iki devlet başkanına biat etmenin yasak oluşuna delil olduğunu söyler. Çünkü iki halifeye biat etmek nifak, muhalefet, ayrılık ve fitneye sebebiyet verir.⁷³⁹ Bu konuda İbnü'l-Cevzî de, halifelğe ısrar eden ikinci kimsenin bâğî/isyancı olarak yorumlanmasında icma olduğunu söylemiştir.⁷⁴⁰ Dolayısıyla bu kimselerle savaşılır.

Bu konuda Nevevî ise hadislerdeki öldürme emrinin, nasihat dinlemediği için öldürmekten başka çare kalmadığı zaman, öldürülmeye hamledileceğini söyler. Yani ona göre, devlet başkanına muhalefet edip ortaya çıkan ikinci kimse öldürme dışında engellenemediği takdirde öldürülür.⁷⁴¹

el-Müfhim yazarı Kurtubî, insanları tek bir çatı altında toplamanın mümkün olmadığı durumlarda yönetici sayısının artabileceği görüşündedir. Ona göre insanların devlet başkanına ulaşması mümkün olmayınca, onlar baştaki yöneticiyi dinleyip onun emirlerine itaat edecek vasıfta olan birini, kendilerini yönetmek için seçebilirler. Ne zaman ki insanlar devlet başkanına ulaşma imkânı bulursa, o zaman bu durumun devam etmesi veya ikinci yöneticinin azledilmesi ilk devlet başkanının yetkisine bağlıdır.⁷⁴²

Bu konuda Ebû İshak İsfârânî de devlet başkanları farklı bölgelerde oldukları zaman, onlara biat etmenin caiz olacağı görüşündedir. Çünkü ona göre, böyle bir ihtiyaç ortaya çıkmış olabilir. Bu durum ilk devlet başkanının inisiyatifine bağlıdır.⁷⁴³ İbn Haldun ise iki devlet başkanının olmasının caiz olmadığına dair bir icmanın bulunmadığını çünkü böyle bir icma olsaydı Ebû İshak ile bunu caiz gören diğer bazı âlimlerin bundan haberi olacağını söylemiştir.⁷⁴⁴

---

⁷³⁷ Reşîd Rıza, *el-Hilafet*, (Kahire: Müessesetü Hindâvî, 2012), 50; Vehbe ez-Zuhaylî, *a. g. e.*, 8: 6338; İbn Haldun, *Mukaddime*, 1: 427.

⁷³⁸ Nevevî, *Sahihu Müslim bi şerhi'n-Nevevî*, 12: 242; Reşîd Rıza, *el-Hilafet*, 50.

⁷³⁹ Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*, nşr. Hişam Semir el-Buhârî (Riyad: Dâru Alemlî'l-Kütüb, 1423/2003), 1: 273.

⁷⁴⁰ İbnü'l-Cevzî, *Keşfü'l-müşkil*, 3: 178.

⁷⁴¹ Nevevî, *a. y.*

⁷⁴² Kurtubî, *el-Müfhim*, 4: 49.

⁷⁴³ İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ* (Kahire: Mektebetü'l-Kuds, 1351), 1: 85.

⁷⁴⁴ İbn Haldun, *Mukaddime*, 1: 427.

Görüldüğü gibi âlimlerden bir kısmı hiçbir durumda iki yöneticinin olmasını kabul etmezken, bir kısmı da ihtiyaca binaen bunun mümkün olabileceği görüşündedirler. Bu konuda Reşid Rıza'nın eserinde yer verdiği Seyyid Sıddık Hasan Han'ın görüşlerine katılmak mümkündür. O şöyle der: “Devlet başkanının emir ve yasakları uzak bölgelerde bulunan kimselere ulaşamayabilir. Bu sebeple devlet başkanlarının çoğalmasında bir sakınca yoktur. Bu insanların her birinin, devlet başkanı tarafından tayin edilen kişinin emir ve yasaklarına itaat etmeleri gerekir.”⁷⁴⁵

Böylece İslâmiyet'in yayılmasıyla beraber devlet başkanlarının sayısının artması mümkün görülmektedir. Çünkü yönetimin, İslâm'ın ilk yılları ile geniş coğrafyalara yayılarak günümüze ulaştığı zaman arasında farklılık göstermesi tabiidir.⁷⁴⁶ Yukarıda yer verilen görüş, günümüzdeki sistem ile de örtüşmektedir. Bir devletin bir yöneticisi olur, ancak devlet başkanının tayin ettiği kimseler -devlet başkanına bağlı olmak şartıyla- bölge halkını yönetebilirler. Günümüzdeki şehirlerde var olan yönetim şekli de buna örnektir. Bazı âlimler de yöneticilerin sayı olarak artmasını bir şehirde Cuma namazının nerede kılınacağı meselesine benzetmektedirler. Çünkü şeriatte esas olan Cuma namazı için bölge halkının hepsini bir mescitte toplamaktır. Ancak insanlar çoğalınca zaruret sebebiyle, Cuma namazının kılınacağı yerlerin çoğalmasına cevaz verilmiştir.⁷⁴⁷ Dolayısıyla bu âlimler de insanların çoğalması ve zaruret sebebiyle yöneticilerin artmasını mümkün görmektedirler.

Netice itibariyle konu ile ilgili zayıf hadislerle beraber sahih rivayetlerin de olduğuna yukarıda yer verilmiştir. Rivayetlerde geçen “öldürme” emrinin mutlak olmadığı söylenebilir. Şayet bir kimse devlet başkanına karşı ayaklanırsa toplumsal huzur ve güvenin temin edilmesi için elbette engellenmesi gerekir. Ancak bu engellenmenin sadece “öldürme” cezası ile olabileceği söylenemez. Hadisleri söylendiği dönem açısından düşünmek gerekir. Zamanın değişmesi ile bazı hükümlerin de değiştiği bir vakıadır. Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.s.) dönemi ile günümüz arasında her açıdan farklılıklar vardır. İslâmiyetin ilk dönemlerinde tek

---

⁷⁴⁵ Reşid Rıza, *el-Hilafet*, 50.

⁷⁴⁶ Reşid Rıza, *a. e.* , 50-51.

⁷⁴⁷ Reşid Rıza, *a. e.* , 51.

bir yönetici tarafından yönetilmek şüphesiz daha mümkündür. Ancak İslâmiyet'in geniş coğrafyalara yayılması ile beraber, artık tek halife yani devlet başkanı tarafından yönetilmek zor olmuştur. Bu sebeple yukarıda da yer verildiği gibi zaruret halinde yönetimde görev dağılımlarının yapılması mümkündür. Şayet böyle bir durum söz konusu olmasaydı, bizzat Hz. Peygamber tarafından sahabîlerden bir kısmı bazı bölgeleri yönetmek için görevlendirilmezdi. Bilindiği gibi Hz. Peygamber (s.a.s.) sahabîlerden bir kısmını çeşitli bölgeleri yönetmeleri için vali olarak görevlendirmiştir.

İ. Sihirbazın Öldürülmesi

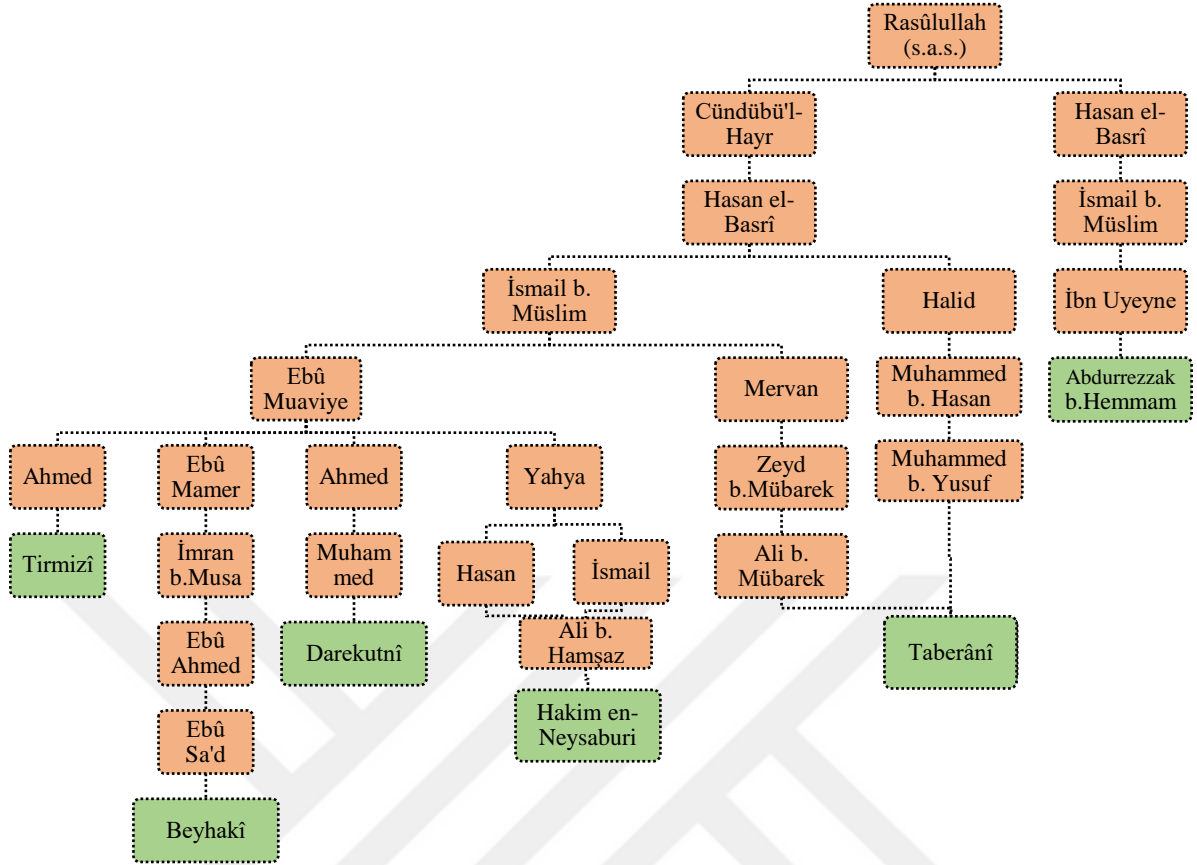
Sihirbazın öldürülmesi ile ilgili hadisin metni aşağıdaki gibidir:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ: "حَدُّ السَّاحِرِ ضَرْبَةٌ بِالسَّيْفِ"

"Sihirbazın cezası kılıçla öldürülmektir"

Bu hadisi, Abdurrezzak b. Hemmam, Tirmizî, Taberânî, Dârekutnî, Hâkim en-Neysaburî ve Beyhakî merfu olarak tahrir etmiştir.⁷⁴⁸ İki Taberânî tarafından rivayet edilmiş olan hadis toplamda 7 farklı tarikle gelmiştir. Aşağıda hadisin rivayet edildiği her bir tarik tablo halinde gösterilecektir:

⁷⁴⁸ Abdurrezzak, *el-Musannef*, 10: 184; Tirmizî, "Hudûd", 27; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-kebir*, 2: 161; Dârekutnî, *es-Sünen*, 4: 120; Hâkim en-Neysabûri, *el-Müstedrek*, 4: 401; Beyhakî, *es-Sünen*, 8: 234.

Şekil 15 Sihirbazın Öldürülmesi ile İlgili Rivayetin İsnad Şeması

Tabloda da görüldüğü gibi Taberânî'deki bir isnad hariç diğer tüm isnadlarda İsmail b. Müslim adlı râvi yer almaktadır. Bu râvi için Yahya b. Main (hiçbir şey değil), İbn Medinî لا يكتب حديثه (hadisi hiçbir şekilde yazılmaz), Ahmed b. Hanbel منكر الحديث (makbul olmayan hadis rivayet eder), Cüzcânî واه جدا (oldukça zayıf), Ebû Zür'a ve Ebû Hatim ضعيف الحديث (hadisi zayıftır), Nesâî متروك الحديث (hadisi terk edilmiştir) demişlerdir. Yine bu râvi için İbn Hibban, zayıf olduğunu ve isnadların yerlerini değiştirdiğini söylemiştir.⁷⁴⁹ Dolayısıyla, bu râvi hakkında yapılan cerhler göz önünde bulundurulduğunda, isnadın zayıf olduğunu söylemek isabetli olacaktır. Zira bu hadis için Elbânî de zayıf hükmü vermiştir.⁷⁵⁰

Hadisin merfu oluşu ile ilgili Tirmizî “Bu hadisi merfu olarak sadece bu tarikle biliyoruz. Doğru olan ise bu sözün Cündüb'e ait olmasıdır” demiştir.⁷⁵¹

⁷⁴⁹ İbn Ebî Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 2: 198-199; İbn Hacer, *Tehzîb*, 1: 331.

⁷⁵⁰ Nâsiruddîn Elbânî, *Za'ifü'l-câmi'i's-sağir ve ziyadâtüh*, nşr. Züheyr eş-Şâvîş (y.y., el-Mektebü'l-İslâmî, t. y.), 399.

⁷⁵¹ *Tirmizî*, “Hudûd”, 27.

Böylece hadisin aslında merfu değil mevkuf olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Abdurrezzak'ın *el-Musannef*'inde geçen rivayetin mürsel olduğu da burada belirtilmelidir.

Taberânî'deki isnadlardan birinde ise İsmail b. Müslim'in yer almadığı görülmektedir. Ancak bu isnadda yer alan Halid b. Abdurrahman ve Muhammed b. Hasan isimli râviler de mecruhtur. Halid b. Abdurrahman'ın *متروك الحديث* (hadisi terkedilmiştir) olduğu hususunda âlimler icma etmiştir.⁷⁵² Muhammed b. Hasan'ın ise tedlis yaptığı Elbânî tarafından söylenmiştir.⁷⁵³ Yapılan bu değerlendirmeler neticesinde sihirbazın öldürülmesi ile ilgili rivayetin zayıf olduğu ve bu konuda kaynağı açısından merfu ve sahih bir rivayetin olmadığı söylenebilir.

Sihrin gerçekte var olup olmadığı âlimler arasında tartışmalıdır. Şafîilerden Ebû Cafer, Hanefilerden Ebû Bekir er-Razi, Zahirîlerden İbn Hazm, sihrin aslı olmadığı, bunun bir hayal ürünü olduğu görüşündedirler.⁷⁵⁴ Kur'an ve sahih sünnet ise sihrin varlığını ortaya koymaktadır. Örneğin Kur'an'daki Hz. Nuh'un (a.s) kıssasının anlatıldığı ayetler⁷⁵⁵ ile Hz. Peygamber'e büyü yapıldığını bildiren sahih rivayetler sihrin varlığını ortaya koymaktadır.⁷⁵⁶ Bu konuda Nevevî ve el-Mazerî gibi âlimler de sihrin bir hakikat olduğunu ve cumhurun bu görüşe sahip olduğunu söylemiştir.⁷⁵⁷

Sihir yapmak veya yaptırmak İslâm'da büyük günahlardan sayılmaktadır. Kur'an'daki "...Şeytanların uydurdukları yalanların ardına düştüler. Oysa Süleyman küfre girmedir. Fakat şeytanlar insanlara sihri öğretmek suretiyle küfre girdiler"⁷⁵⁸ ayeti insanları sihirbaz veya büyücülerin sözlerine itibar etmeme konusunda uyarmaktadır.⁷⁵⁹ Hadislerde de Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "İnsanı helake sürükleyen yedi şeyden sakınınız". Sahâbiler : Ya Rasûlullah! Bu yedi şey nedir? diye sordular. Hz. Peygamber şöyle buyurdu:

⁷⁵² İbn Ebî Hatim, *el-Cerh ve 't-ta 'dil*, 3: 364.

⁷⁵³ Elbânî, *Silsiletü 'l-ehâdisi 'z-za 'ife ve 'l-mevzû 'a*, 3: 641.

⁷⁵⁴ İbn Hacer, *Fethu 'l-bârî*, 10: 222.

⁷⁵⁵ Örneğin bk. el-A'râf, 7/ 113, 116, 120; Tâhâ 20/ 58, 63, 66, 73.

⁷⁵⁶ *Buhârî*, "Tıb", 46; *Müslim*, "Selâm", 43.

⁷⁵⁷ İbn Hacer, *a. y.*

⁷⁵⁸ el-Bakara 2/102.

⁷⁵⁹ Mehmet Emin Özafşar vd. *Hadislerle İslam*, 1: 683.

“Allah’a şirk koşmak, sihir ve büyü yapmak, Allah’ın öldürülmesini haram kıldığı insanı öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, düşmana hücum sırasında harpten kaçmak, namusuna düşkün Müslüman kadınlara zina isnad etmek”⁷⁶⁰, başka bir hadiste Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “...Kim sihir yaparsa şirk koşmuş olur”.⁷⁶¹ Görüldüğü gibi hadislerde sihir yapma konusunda ikazlar vardır. Kişiyi helake sürükleyen şeyler arasında Allah’a şirk koşmanın hemen ardından sihir yapmak zikredilmiştir. Yani sihir ile kişinin şirke düşebileceğine dikkat çekilmiştir.

Sihir yapan kimsenin “öldürme” ile cezalandırılması konusunda ise fıkıh bilginleri arasında farklı görüşler vardır. Ebû Hanife, İmam Malik ve bir görüşüne göre Ahmed b. Hanbel’e göre sihirbaz öldürülür. Bu konuda Ebû Hanife, sihirbaz yaptığı işi kabul ettiğinde ya da yapmış olduğu fiil, delil ile sabit olup aleyhinde iki şahit olduğunda öldürülür demiş ve bu konuda Müslüman, zimmî, hür ya da köle ayırımı yapmamıştır.⁷⁶² İmam Malik de sihirbazın kâfir olduğunu ve zındık kimseler gibi öldürülmesi gerektiğini söylemiştir.⁷⁶³ İmam Şafî ise sihirbazın işlemiş olduğu suç üzerine derhal öldürülmeyeceği görüşündedir. Ona göre sihirbaz eğer yapmış olduğu sihir ile birini öldürmüştü o zaman kısas olarak kendisi de öldürülür. Bunun dışında ise öldürülmez, sihrin helal olduğunu iddia etmedikçe de bu kişi tekfir edilmez.⁷⁶⁴

Yukarıda da görüldüğü gibi fıkıh âlimleri arasında sihirbazın cezası hakkında görüş birliği sağlanamamıştır. Âlimler arasında sihir yapan kimsenin öldürüleceğini kabul edenler olduğu gibi bu kimsenin “öldürme” ile cezalandırılmayacağı kanaatinde olanlar da vardır. Sonuç olarak yukarıda yer verilen değerlendirmeler neticesinde sihirbazın doğrudan öldürülmeyeceği söylenebilir. Çünkü Hz. Peygamber’in kendisine büyü yapan Yahudi Lebid b. Asam’ı öldürtmediği bilinmektedir. Şayet büyü yapan kimse bu suçundan dolayı derhal öldürülmeyi hak etseydi Hz. Peygamber tarafından bu ceza tatbik edilirdi. Öyleyse burada dikkat edilmesi gereken husus, sihirbazın öldürülmesi için birtakım

⁷⁶⁰ *Buhârî*, “Vesâyâ” 24, “Tıb” 47; *Müslim*, “İmân”, 145; *Ebû Dâvûd*, “Vesâyâ”, 10; *Nesâî*, “Vesâyâ” 12.

⁷⁶¹ *Nesâî*, “Muharebe”, 19.

⁷⁶² Cessas, *Ahkamu’l-kur’an*, 1: 61; İbn Âbidîn, *Reddu’l-muhtar*, 6: 382.

⁷⁶³ İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, 10: 224.

⁷⁶⁴ eş-Şafîi, *el-Üm*, 2: 567; İbn Âbidîn, *a. y.*

şartların bulunmasıdır. Sihrin çeşitli anlamları vardır. Bazı âlimler sihrin bir manasının “Şeytanlara yakınlaşmak suretiyle, şeytanların yardımıyla yapılan şeyler” olduğunu söylemektedir.⁷⁶⁵ Bu tür sihrin, kişiyi şirke düşürdüğü söylenebilir. Yukarıda yer verilen ayet de buna işaret etmektedir. Bu konuda kanaatimize göre Nevevî'nin yapmış olduğu açıklama esas kabul edilmelidir. O şöyle der: “Sihir haram ve büyük günahlardandır. Sihrin bir kısmı küfür olabileceği bir kısmı da küfür olmayabilir. Şayet yapılan sihir, küfrü gerektiren söz veya fiili içeriyorsa bu durumda sihir bir küfürdür.⁷⁶⁶ Bunu yapan kimse kâfir olur. Şayet tövbe ederse tövbesi kabul edilir. Ancak sihrinde küfrü gerektiren bir şey yoksa, o kişiye tazir cezası uygulanır ve tövbe etmesi istenir.”⁷⁶⁷

Sonuç olarak sihirbazın öldürülmesi ile ilgili rivayetin isnadlarında yer alan İsmail b. Müslim, Halid b. Abdurrahman ve Muhammed b. Hasan isimli râvilerin âlimler tarafından cerh edildiği görülmüştür. Bu sebeple ilgili rivayet zayıftır. Yapılan araştırmalar neticesinde bu hadisi destekleyecek sahih rivayetlere de rastlanmamıştır. Ahkam meselelerinde ise zayıf hadis ile amel edilmediği bilinmektedir. Dolayısıyla sihirbazın hadd cezası olarak öldürüldüğü söylenemez.

Konu ile ilgili rivayetler sahih olmasa da tarihi süreç içerisinde sihirbazın ceza olarak öldürüldüğü durumların olduğu görülmüştür. Bu konuda mezhep görüşlerine yukarıda yer verilmiştir. Mezhepler arasında sihirbazın öldürülmesi görüşü muhtemelen sahabe uygulamalarına dayanmaktadır. Çünkü sahabilerden bir kısmı, bu cezayı uygulamışlardır. Hz. Ömer bu kimseler arasında yer almaktadır. Hz. Ömer valilere yazdığı risalesinde “Erkek ve kadın tüm sihirbazları öldürün” emrini vermiştir.⁷⁶⁸ Bu konuda ise kısaca şunlar söylenebilir; sihirbaz söz veya fiili ile küfre düşmüşse ya da yapmış olduğu büyü sebebiyle birinin öldürülmesine sebebiyet vermişse, kendisi de devlet başkanı tarafından maslahatı temin için cezalandırılabilir. İmam Şâfiî'ye göre Hz. Ömer de sihirbazları şirke düşükleri için öldürmüştür.⁷⁶⁹ Dolayısıyla sahabe uygulamalarında ki sihirbazın öldürülmesini de

---

⁷⁶⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, 10: 222.

⁷⁶⁶ İbn Hacer, *a. e.* , 10: 224.

⁷⁶⁷ İbn Hacer, *a. e.* , 10: 236.

⁷⁶⁸ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 6: 430; Beyhakî, *es-Sünen*, 8: 234.

⁷⁶⁹ eş-Şâfiî, *el-Üm*, 2: 567.

devlet başkanı tarafından uygulanan ta'zir cezası olarak düşünmek isabetli olacaktır.

IV. ÇEŞİTLİ KONULARLA İLGİLİ RİVAYETLER

A. Haksız Vergi Toplayan Kimsenin Öldürülmesi

Uşûr/Meks Cahiliye döneminde çarşılarda ticarî mal satan kimselerden alınan verginin ismidir.⁷⁷⁰ Meks, mükus, uşûr gibi isimlerle anılan bu vergi, uygulanış şekli itibariyle günümüzde gümrük vergisi yerine geçmektedir.⁷⁷¹ Bu vergiyi toplayan kimselere de âşir veya mâkis denir.⁷⁷² Bu vergi genellikle onda bir oranında alınır.⁷⁷³ Cahiliye döneminde var olan bu uygulama, insanlara zulmedip haksız bir kazanç olarak temin edilmekteydi. Rivayetler içerisinde böyle bir vergiyi toplayan kişinin cennete giremeyeceği vardır.⁷⁷⁴ Bu başlık altında ise bu işi yapan kimselerin “öldürülmesini” emreden rivayet incelenecektir. Ahmed b. Hanbel'in rivayetini esas aldığımız hadisin metni şöyledir:

عَنْ مَالِكِ بْنِ عَتَاهِيَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: " إِذَا لَقِيتُمْ عَاشِرًا فَأَقْتُلُوهُ "

“Âşir (onda bir alan kimse) ile karşılaştığınızda onu öldürünüz”

Konu ile ilgili rivayet Ahmed b. Hanbel, Taberânî ve İbnü'l Esîr gibi âlimler tarafından rivayet edilmiştir.⁷⁷⁵ Aşağıda rivayetin tarikleri tablo şeklinde gösterildikten sonra sened tahlili yapılacaktır. Rivayetin tarikleri şöyledir:

⁷⁷⁰ Cevâd Ali, *el-Mufasssal*, 7: 473.

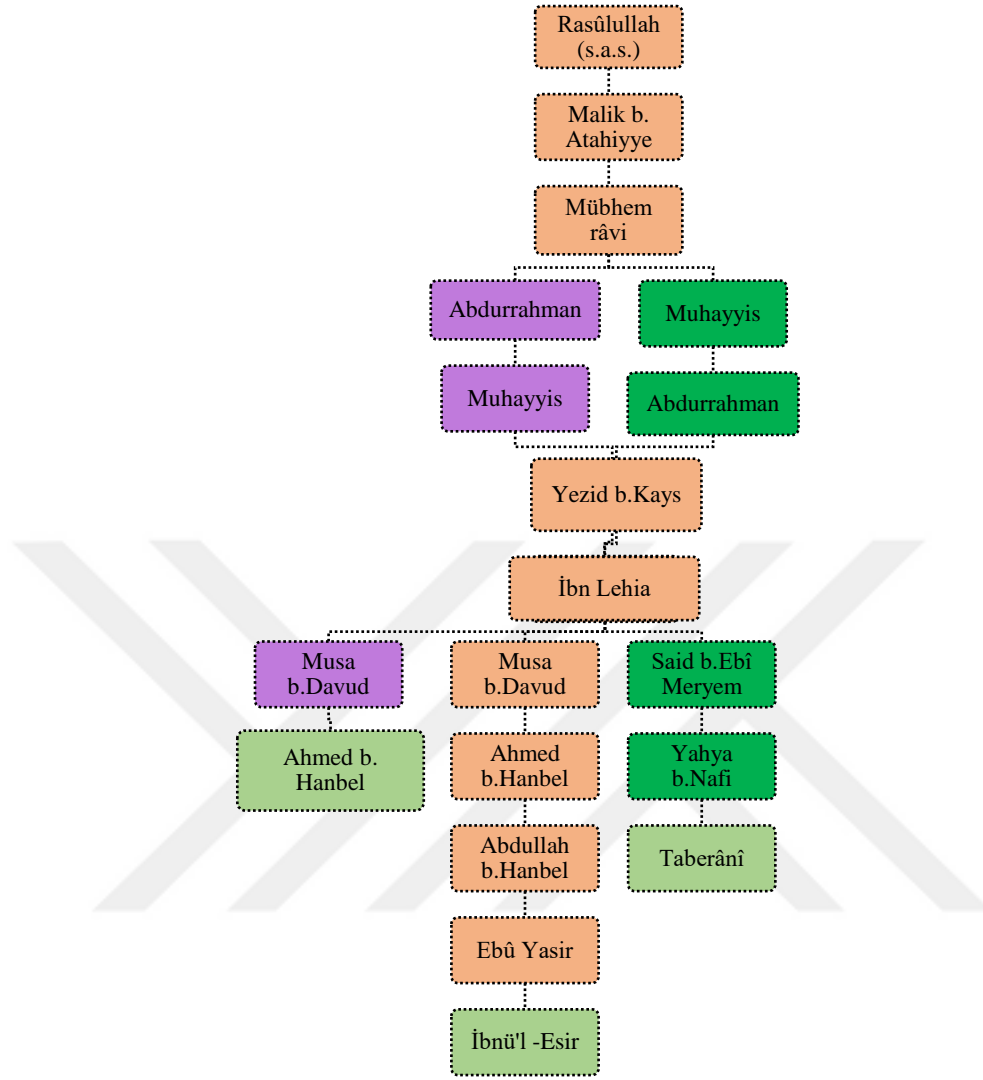
⁷⁷¹ “Gümrük”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* c. 14, (Ankara: TDV Yayınları, 1996), 260-261.

⁷⁷² Mecdüddin İbnü'l Esîr, *en-Nihâye fî ğaribî'l-hadis ve'l-eser*, nşr. Mahmud Muhammed et-Tanâhî (Beirut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, t. y.), 4: 349; Cevâd Ali, *a. y.*

⁷⁷³ “Gümrük”, 261.

⁷⁷⁴ *Ebû Dâvûd*, “Ferâiz”, 8.

⁷⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 29: 147; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebîr*, 19: 301; İzzeddin İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe fî ma'rifeti's-Sahâbe*, nşr. Adil Ahmed Abdulmevcud ve Ali Muhammed Muavvez (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t. y.), 5: 32.

Şekil 16 Haksız Vergi Toplayan Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetin İsnad Şeması

Malik b. Atahiyye'den Gelen Rivayetlerin İsnadı

a. Rasûlullah (s.a.s.) → Malik b. Atahiyye → Cüzam'dan bir adam (Mübhem râvi) → Muhayyis b. Zayban → Abdurrahman b. Hassan → Yezid b. Kays → İbn Lehia → Musa b. Davûd → Ahmed b. Hanbel

b. Rasûlullah (s.a.s.) → Malik b. Atahiyye → Cüzam'dan bir adam (Mübhem râvi) → Abdurrahman b. Hassan → Muhayyis b. Zayban → Yezid b. Kays → İbn Lehia → Said b. Ebî Meryem → Yahya b. Nafi' → Taberâni

c. *Rasûlullah (s.a.s.)* → *Malik b. Atahiyye* → *Cüzam'dan bir adam (Mübhem râvi)* → *Muhayyis b. Zayban* → *Abdurrahman b. Hassan* → *Yezid b. Kays* → *İbn Lehia* → *Musa b. Davûd* → *Ahmed b. Hanbel* → *Abdullah b. Ahmed* → *Ebû Yasir* → *İbn Esir*

Görüldüğü gibi rivayetin ortak râvileri arasında Cüzam'dan bir adam (mübhem râvi), Muhayyis b. Zayban, Abdurrahman b. Hassan, Yezid b. Kays ve İbn Lehia' yer almaktadır. Bu râviler içerisinde mecruh olanlar vardır. Öncelikle rivayeti Malik b. Atahiyye'den nakleden râvi mübhem olması sebebiyle isnadın munkatı' olduğu bilinmelidir. Yine Muhayyis b. Zayban ve Abdurrahman b. Hassan hakkında cerh tadil eserlerinde bir bilgiye rastlanmamıştır. Yani bu râviler mechuldür. Mechul olması sebebiyle Muhayyis b. Zayban ismi İbn Esir'in rivayetinde ise Mihyes olarak geçmektedir. Yukarıdaki şemada Ahmed b. Hanbel'in rivayetindeki ismi esas alınmıştır. Râvilerden İbn Lehia için Abdullah b. Mübarek, onun hadislerinin delil olamayacağını, Yahya b. Main de hadislerinin kuvvetli olmadığını söylemiş ve onun *ضعيف الحديث* (hadisi zayıftır) olduğunu belirtmiştir. Yine Ahmed b. Hanbel ve Ebû Zür'a da bu râvi için *ضعيف* (zayıftır) demişlerdir.⁷⁷⁶

Böylece yukarıda yer alan râviler sebebiyle hadisin delil olmaya elverişli olmadığı görülmüştür. Şuayb Arnaût da bu rivayet için İbn Lehia'nın hafızasının iyi olmaması sebebiyle hadisin zayıf olduğunu söylemiştir.⁷⁷⁷ Ayrıca bu rivayet için İbnü'l-Cevzî ve Suyûtî gibi âlimlerin mevzû dedikleri de belirtilmelidir.⁷⁷⁸

İslâm dini haksız kazancı yasaklamıştır. Ebû Ubeyd bu verginin alınmasının Cahiliye adeti olduğunu belirtmiş ve Allah'ın (c.c) İslâm dini ve Hz. Peygamber ile bunu iptal ettiğini söylemiştir.⁷⁷⁹ Hz. Peygamber'in bu işi yapan kimsenin cennete giremeyeceği veya bu kimsenin öldürülmesi gerektiğine dair hadislerinin, görevinin kötüye kullanarak zorbalıklarıyla insanlara zulmedip, ağır vergilerle

⁷⁷⁶ İbn Ebî Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, 5: 147.

⁷⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 29, 597 [hadis no. 18057].

⁷⁷⁸ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, 3: 127; Suyûtî, *el-Leâli'l-masnûa*, 2: 170.

⁷⁷⁹ Ebû Ubeyd Kasım b. Sellam el-Herevî, *Kitabu'l-emvâl*, nşr. Muhammed Halil Herras (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1406/1986), 527.

halkı bunaltan kimselere yönelik olduğu söylenmiştir.⁷⁸⁰ Konu ile ilgili rivayetler sebebiyle âlimler, bu vergiyi toplayan kimsenin günahkâr olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin Zehebî, bu şekilde insanlardan vergi alan kimselerin, zulmün en büyük yardımcısı olduklarını ifade etmiştir. Çünkü bu kimseler haksız yere aldıkları malları, hakkı olmayan kimseler için harcamaktadırlar.⁷⁸¹ Nevevî meks ile insanların hakkının yenmesi ve insanlara zulüm edilmesi sebebiyle bunun günah sayıldığını söylemiştir.⁷⁸² Ebu'l-Abbas el-Kurtubî “sahibu'l-meks” kavramını dinen insanlardan alınması gerekmeyen malların zorla alınması şeklinde tanımladıktan sonra bunun en büyük günahlardan olduğunu, böyle bir fiilin gasp ve zulüm olduğunu söylemiştir.⁷⁸³ Tibî de meksin/uşûrun büyük günahlardan olduğu görüşündedir.⁷⁸⁴

Netice itibariyle çalışmanın bu kısmında incelenen rivayetin delil olmaya elverişli olmadığı görülmüştür. Zira ilgili hadisin uydurma rivayetleri ihtiva eden eserlerde geçtiğine yukarıda değinilmiştir. Dolayısıyla bu fiili işleyen kimsenin büyük bir günah işlediği kabul edilse dahi öldürülmesi gerektiği söylenemez. Konu ile ilgili âlimlerden de bu kimsenin öldürülmesi gerektiğine dair bir görüş beyan edilmemiştir. Ancak İslâm dini haksız kazanç konusunda bazı yasaklar getirmiştir. Örneğin faiz, kişiye haksız kazanç sağladığı için haramdır. Hz. Peygamber de yukarıda incelenen haksız kazanç türlerinden meksi önlemek ve serbest ticareti sağlayabilmek için yapılan bu uygulamaya sınırlamalar getirmiştir.⁷⁸⁵ Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bazı kabilelerle yaptığı anlaşmalarda, onların onda bir alacağa tâbi olmayacakları şartını belirtmesi, onun bu uygulamayı kaldırılmak istemesine hamledilebilir.⁷⁸⁶

---

⁷⁸⁰ Cengiz Kallek, “Meks”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 28 (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 584.

⁷⁸¹ Ebû Abdillâh Şemsüddîn ez-Zehebî, *Kitabü'l-kebâir* (y. y., Dâru'n-Nedveti'l-Cedîde, t. y.), 115.

⁷⁸² Nevevî, *Sahihu Müslim bi şerhi'n-Nevevî*, 11: 203.

⁷⁸³ Kurtubî, *el-Müfhim*, 5, 99.

⁷⁸⁴ Muhammed Abdurraûf el-Münâvi, *Fezû'l-kadir* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1391/1972), 6: 449; Yusuf el-Karadâvî, *Fıkhu'z-zekât* (Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1393/1973), 1091.

⁷⁸⁵ “Gümrük”, 261.

⁷⁸⁶ Anlaşmalardaki bu şart için bk. Muhammed Hamidullah, *Mecmuatü'l-vesâiki's-siyasiyye* (Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1407/1987), 135, 176, 284, 288. Ayrıca konu ile ilgili detaylı bilgi için bk. Mustafa Fayda, “Hz. Ömer ve Ticaret Malları Vergisi veya Uşûr”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (1981), 169-178.

B. Dini Esaslara Muhalif Olarak Kendi Görüşünü Beyan Eden Kimsenin Öldürülmesi

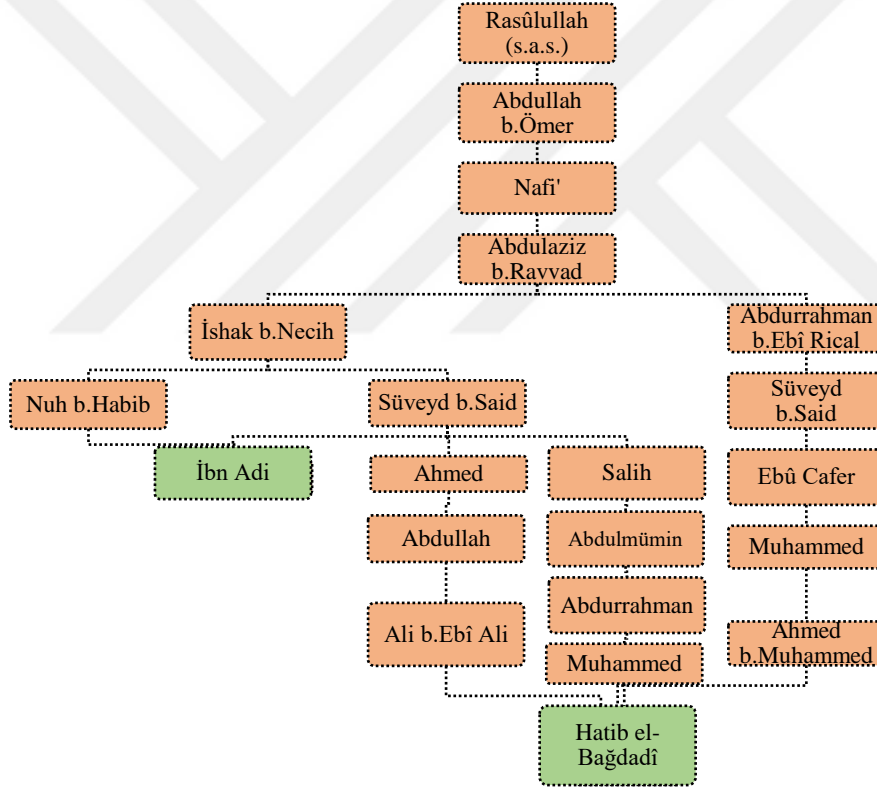
Bu başlık altında Kur'an ve Sünnete muhalif olarak kendi görüşünü söyleyen kimsenin öldürülmesini emreden rivayet incelenecektir. Aşağıda rivayetin metni verildikten sonra isnad şemasına yer verilecektir. Konu ile ilgili rivayetin metni şöyledir:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ قَالَ فِي دِينِنَا بِرَأْيِهِ فَأَقْتُلُوهُ"

"Kim dinimize karşı kendi görüşünü söylerse onu öldürünüz"

Rivayet İbn Adî ve Hatib el-Bağdadi'nin eserinde yer almaktadır.⁷⁸⁷

Rivayetin isnad şeması ise şöyledir:

Şekil 17 Dini Esaslara Muhalif Olarak Kendi Görüşünü Beyan Eden Kimsenin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetin İsnad Şeması

⁷⁸⁷ İbn Adî, *el-Kâmil fi du'afai'r-ricâl*, 1: 539, 5: 466; Hatib el-Bağdadi, *Tarihü Bağdat*, 7: 329, 10: 316.

Rivayetin sahabi râvisi Abdullah b. Ömer'dir. Yukarıda verilen örnek isnadların üçünde de İshak b. Necih isimli râvinin yer aldığı görülmektedir. Bu râvi için Yahya b. Main “yalancı, hadis uydurur”, Ahmed b. Hanbel “insanların en yalancısı”, Buhârî “makbul olmayan hadis rivayet eder” ve Nesâî de “rivayeti terk edilmiştir” demişlerdir.⁷⁸⁸ Dolayısıyla bu râvinin yer aldığı isnadların delil olmaya elverişli olmadığı görülmüştür. Abdulaziz b. Ravvad'dan gelen diğer tarikte ise İshak b. Necih isimli râvi yer almamaktadır. Ancak rivayetin bu tariki de delil olmaya elverişli değildir. Çünkü yapılan araştırmalar neticesinde isnadda yer alan Ahmed b. Muhammed'in hadis rivayetine dair ehliyeti hakkında bir bilgiye rastlanmamıştır. Dolayısıyla bu râvi “mechulu'l-hal”dir. Ayrıca Yahya b. Main Süveyd'in bu rivayeti için “Şayet kalkan ve kılıcım olsaydı Süveyd ile savaşırdım” demiştir.⁷⁸⁹ Bu sözü ile Yahya b. Main'in bu rivayeti kabul etmediği anlaşılmaktadır. Yukarıdaki rivayetin İbnü'l-Cevzî'nin *el-Mevzûât* adlı eseri ile Suyûtî'nin *el-Leâli'l-Masnu'a* isimli eserinde geçtiği de belirtilmelidir.⁷⁹⁰

Rivayette geçen رَأَى kelimesi ile Allah'ın kitabı ve Rasûlünün sünnetine muhalefet etmek kastedilmiştir.⁷⁹¹ Ayetlerde “(...) *Kim Allah'a ve Rasûlüne itaat ederse, Allah onu, içinden ırmaklar akan içinde ebedi kalacakları cennete sokar* (...) *Kim de Allah'a ve Peygamberine isyan eder ve O'nun koyduğu sınırları aşarsa, Allah onu ebedi kalacağı cehenneme sokar*” buyurulmaktadır.⁷⁹² Dolayısıyla nasslar ile sabit olan bir hükme muhalefet etmek uhrevî cezayı gerektirmektedir. Ancak yukarıdaki rivayette, görüşü ile Kur'an ve sünnete muhalefet eden kimsenin öldürülmesi gerektiği belirtilmiştir. Ancak ilgili rivayetin delil olamayacağı anlaşılmaktadır. Zira böyle bir uygulamaya ne Hz. Peygamber döneminde ne de sahabe ve sonraki dönemlerde rastlanılmıştır.

C. Râfizilerin Öldürülmesi

Bilindiği gibi Hz. Peygamber (s.a.s.) ve ilk iki halife döneminden sonra Müslüman toplumunda siyasi gruplaşmalar başlamıştır. Bu gruplar içerisinde

⁷⁸⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 2: 485-486.

⁷⁸⁹ İbn Adî, *el-Kâmil*, 5: 466.

⁷⁹⁰ İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, 3: 95; Suyûtî, *el-Leâli'l-masnûa*, 2: 154.

⁷⁹¹ Hatîb el-Bağdâdî, *el-Fakih ve'l-mütefakkih*, nşr. İsmail el-Ensârî (Beirut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1400/1980), 1: 204.

⁷⁹² Nisa 4/ 13-14.

Haricilik, Mürcie, Şia ve Mutezile gibi gruplar yer almaktadır. Râfiziler ise Şia grubunun bir diğer adı olarak tanımlandığı gibi, Şia'nın ayrı bir kolu olarak da tanımlanmıştır.⁷⁹³ Rafıza, terk etmek, ayrılmak manasına gelen r-f-z fiilinden türemiştir. Bu kelime Emeviler döneminde Zeyd b. Ali'yi terk eden grup için kullanılmıştır.⁷⁹⁴ Zeyd b. Ali, Emevilere karşı ayaklandığında Kufe ehlinde kendisine on beş bin kişi biat etmiştir. Ancak onlardan bir grup savaş esnasında Zeyd b. Ali'ye gelip "Biz sana, deden Hz. Ali'ye haksızlık yapan Ebû Bekir ve Ömer hakkındaki görüşünü söyledikten sonra yardım edeceğiz" demişlerdir. Bunun üzerine Zeyd b. Ali "Onlar hakkında hayırdan başka bir şey söyleyemem. Babamdan da onlar hakkında iyilikten başka bir şey söylediğini duymadım. Ben, atam Hüseyin'i öldüren ve el-Harra gününde Medine'ye saldıran, Allah'ın evini mancınıkla taşa tutup ateşe veren Ümeyye oğullarına karşı ayaklandım" cevabını verince bu grup Zeyd b. Ali'yi terk etmiştir. Bunu üzerine Zeyd b. Ali, beni terk ettiniz (رفضتموني) demiş ve bugünden sonra onlar Râfizi olarak isimlendirilmiştir.⁷⁹⁵

Çalışmanın bu kısmında ise Râfizilerin öldürülmesini emreden rivayet incelenecektir. Taberânî rivayetini esas aldığımız hadisin metni şöyledir:

عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " يَكُونُ قَوْمٌ فِي آخِرِ الزَّمَانِ يُسَمُّونَ الرَّافِضَةَ يَرْتَضُونَ
الإِسْلَامَ، وَيَلْفُظُونَهُ فَاقْتُلُوهُمْ فَإِنَّهُمْ مُشْرِكُونَ "

"Ahir zamanda Rafıza diye anılan, İslam'ı terk eden bir grup ortaya çıkacaktır. Gördüğünüzde onları öldürün. Zira onlar müşriktir."

Konu ile ilgili Taberânî, Darekutnî, Ebû Nuaym el-İsfehânî, Ebû Ya'lâ, gibi âlimler tarafından rivayet edilmiştir.⁷⁹⁶

Râfizilerin öldürülmesi ile ilgili rivayet yukarıdaki metin ile nakledildiği gibi Hz. Ali'ye hitaben "Ey Ebu'l-Hasan! Sen ve senin tarafındakiler cennettesiniz. Ancak bir grup insan seni sevdiğini iddia edecekler fakat söyledikleri şeyler

⁷⁹³ Mustafa Öz, "Rafizîler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 34 (Ankara: TDV Yayınları, 2007), 396.

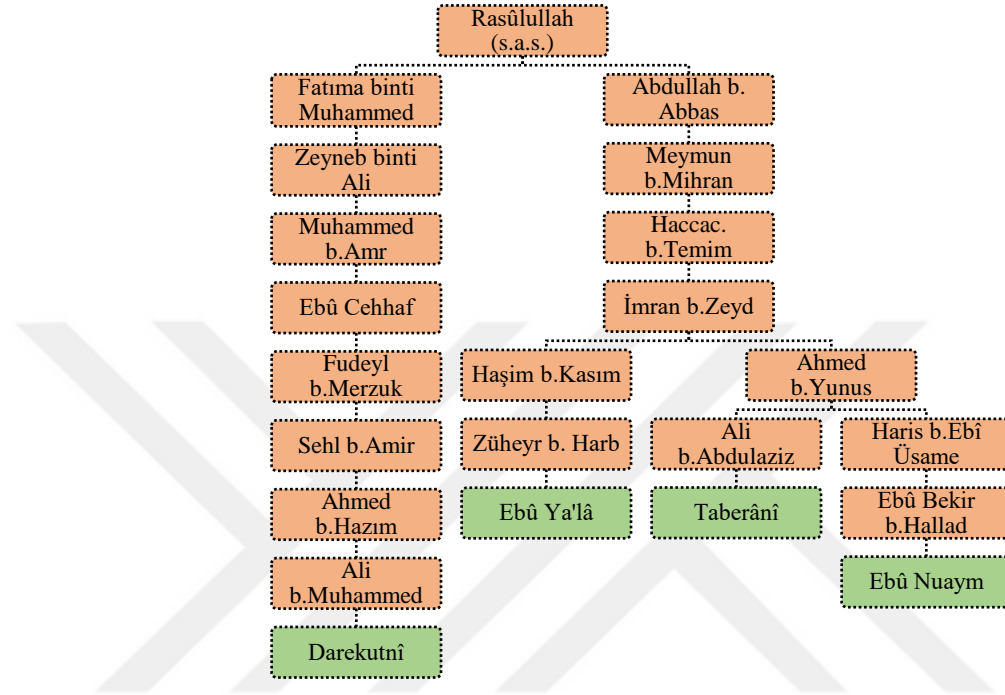
⁷⁹⁴ İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, 7: 157.

⁷⁹⁵ Abdülkahir el-Bağdâdî, *el-Fark beyne'l-fırak* (Beyrut: Dâru'l-Afâki'l-Cedîde, 1402/1982), 25 .

⁷⁹⁶ Taberânî, *Mu'cemü'l-kebîr*, 12: 242; Dârekutnî, *el-İlel*, nşr. Muhammed b. Salih b. Muhammed Ed-Debbasi (Dâru İbni Cevziyye, 1427), 15: 181; Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, *Müsnedü Ebî Ya'lâ*, nşr. Hüseyin Selim Esed (Dimeşk: Dâru's-Sekâfeti'l-Arabiyye, 1412/1992), 4: 459; Ebû Nuaym el-İsfehânî, *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1416/1996), 4: 95-96.

sebebiyle İslam'dan dışarı fırlayacaklar. Okudukları Kur'an boyunlarından aşağı geçmeyecek. Onlar "Râfıza" diye isimlendirecekler. Onlarla karşılaştığın zaman, onları öldür. Zira onlar müşriktir" gibi farklı metinlerle de rivayet edilmiştir.⁷⁹⁷ Aşağıda rivayetin tarikleri tablo halinde gösterilecektir:

Şekil 18 Râfizilerin Öldürülmesi ile İlgili Rivayetin İsnad Şeması

1. Abdullah b. Abbas'tan Gelen Rivayetlerin İsnadı

a. Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Abbas → Meymun b. Mihran → Haccac b. Temim → İmran b. Zeyd → Haşim b. Kasım → Züheyr b. Harb → Ebû Ya'lâ

b. Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Abbas → Meymun b. Mihran → Haccac b. Temim → İmran b. Zeyd → Ahmed b. Yunus → Ali b. Abdulaziz → Taberânî

c. Rasûlullah (s.a.s.) → Abdullah b. Abbas → Meymun b. Mihran → Haccac b. Temim → İmran b. Zeyd → Ahmed b. Yunus → Haris b. Ebî Üsame → Ebû Bekir b. Hallad → Ebû Nuaym

⁷⁹⁷ Bk. Dârekutnî, a. e. , 15: 180-182.

Rivayetin tüm tarikleri İmran b. Zeyd'e kadar tek tarikle geldiği için gariptir. Tarikin tek kanal ile rivayet edildiği kısımda yer alan Haccac b. Temim ve İmran b. Zeyd gibi râviler ise âlimler tarafından cerh edilmişlerdir. Haccac b. Temim için, Nesâî ليس بثقة (güvenilir değildir), Ebu'l-Feth el-Ezdî ve İbn Hacer ضعيف (zayıftır) demişlerdir.⁷⁹⁸ İmran b. Zeyd için ise Yahya b. Main ليس يحتج بحديثه (hadisiyle ihticac edilmez), Ebû Hatim شيخ (rivayeti terk edilmez, fakat tek başına da delil olmaz), يكتب حديثه (hadisi itibar için yazılır), ليس بالقوي (hadis rivayetinde kuvvetli değildir), İbn Hacer de لين (gevşektir) demiştir.⁷⁹⁹

2. Fatıma binti Muhammed'den Gelen Rivayetin İsnadı

Rasûlullah (s.a.s.) → Hz. Fatıma → Zeyneb bint Ali → Muhammed b. Amr → Ebû Cehhaf → Fudeyl b. Merzuk → Sehl b. Amir → Ahmed b. Hazım → Ali b. Muhammed → Darekutnî

Rivayetin bu tariki Darekutnî'nin *el-İlel* isimli kitabında geçmektedir. Garib olan bu tarikde de cerh edilen râviler yer almaktadır. Ebû Cehhaf için bazı âlimler güvenilir dese de Ebû Hatim صالح الحديث (rivayeti itibar için alınır), Nesâî ليس به بأس (bir sakıncası yok) demiş İbn Adî ise bu râvinin teşeyyü de ileri gittiğini, rivayetlerinin çoğunun ehli beyt ile ilgili olduğunu belirtmiş ve Ebû Cehhaf'ın hadisiyle ihticac edilemeyeceğini söyleyerek ليس بالقوي (kuvvetli değildir) demiştir.⁸⁰⁰ İbn Hacer de bu râvinin Şiî olduğunu ve bazen hata yaptığını söyleyerek منكر الحديث (makbul olmayan hadis rivayet eder) demiş, Ebû Hatim de bu râviyi Kufe'de hadis uydururken gördüğünü söylemiştir.⁸⁰²

Dolayısıyla rivayetin tariklerinde cerh edilen râviler olması sebebiyle, hadisin delil olmaya elverişli olmadığı görülmüştür. Beyhakî de ilgili rivayeti *Delâilü'n-Nübüvve* adlı eserinde zikrettikten sonra bu manada farklı tariklerle zikredilmiş hadislerin olduğunu ve her birinin zayıf olduğunu belirtmiştir. Elbânî de bu rivayetler için zayıf hükmü vermiştir. Yine İbnü'l-Cevzî bu hadislerin sahih

⁷⁹⁸ İbn Hacer, *Takrib*, 222; el-Mizzî, *Tehzîbü'l-kemâl*, 5: 428.

⁷⁹⁹ İbn Ebî Hatim, *el-Cerh ve't-Ta'dil*, 6: 298; İbn Hacer, *a. e.*, 750.

⁸⁰⁰ el-Mizzî, *a. e.*, 7: 436.

⁸⁰¹ İbn Hacer, *a. e.*, 308.

⁸⁰² İbn Ebî Hatim, *a. e.*, 4: 202; Zehebî, *Mizânu'l-i'tidâl*, 3: 334.

olmadığını söylemiştir.⁸⁰³ Rivayetin metninde Râfizi kelimesinin geçmesi de hadisin zayıflığı hakkında bilgi vermektedir. Bilindiği gibi Hz. Peygamber döneminde Harici, Şia, Râfizi gibi isimlere sahip gruplar henüz oluşmamıştır. Yukarıda da değinildiği gibi Râfizi isminin bir fırkaya has özel kullanımı Emevîler dönemine tekabül etmektedir. Sonuç olarak Râfizilerin öldürülmesini emreden rivayetin delil olmaya elverişli olmadığı söylenebilir.

D. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer Hakkında Kötü Söz Söyleyen Kimsenin Öldürülmesi

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bildirdiğine göre insanların en hayırlısı kendi zamanında yaşayanlardır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "İnsanların en hayırlıları benim asrımda yaşayanlardır. Sonra bunları takip edenler, sonra da bunları takip edenlerdir".⁸⁰⁴ Sahâbenin sahip oldukları bu fazilet sebebiyle onlar hakkında kötü konuşmak yasaklanmıştır. Hz. Peygamber (s.a.s.) bu konuda ümmetini uyarılmış ve ashab için kötü söz söylenmesini yasaklamıştır.⁸⁰⁵ Çalışmanın bu kısmında Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer hakkında kötü söz söyleyen kimselerin öldürülmesi ile ilgili rivayet incelenecektir. Konu ile ilgili rivayet Deylemî'nin eserinde geçmektedir. Fakat bilindiği gibi Deylemî, rivayetlerin senedlerini almayarak eserini oluşturmuştur.⁸⁰⁶ Dolayısıyla çalışmanın önceki konularında yapılan isnad şeması bu başlık altında yapılamayacaktır. Konu ile ilgili rivayet şöyledir:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ رَأَيْتُمْوهُ يَذْكُرُ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ بِسُوءٍ فَأَقْتُلُوهُ فَإِنَّمَا يُرِيدُ الْإِسْلَامَ"

"Sizden kim Ebû Bekir ve Ömer hakkında kötü konuşan birini gördüğünüzde onu öldürünüz. Çünkü o İslâm'a zarar vermek istiyor."

⁸⁰³ Beyhakî, *Delâ'ilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibi's-şerî'a*, nşr. Abdülmu'tî Emîn Kal'acî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1408/1988), 6: 548; İbnü'l-Cevzi, *el-İlel*, 1: 163-164; Elbânî, *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-za'ife ve'l-mevzû'a*, 3: 570.

⁸⁰⁴ *Buhârî*, "Şehadât", 9; *Müslim*, "Fezâilu's-Sahâbe", 214.

⁸⁰⁵ *Müslim*, "Fezâilu's-Sahâbe", 222.

⁸⁰⁶ Mücteba Uğur, "Deylemî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 9 (Ankara: TDV Yayınları, 1994), 266.

Yukarıdaki rivayet “öldürün” lafzı olmadan senedli bir şekilde de rivayet edilmiştir.⁸⁰⁷ Ancak Elbânî, bu rivayetin zayıf olduğunu söylemiştir.⁸⁰⁸

Netice itibariyle sahabenin dinde özel bir yeri olsa da onlar hakkında kötü söz söyleyen bir kimsenin öldürüleceğini söylemek, İslâm dininde bir cana kıymak için aranan şartlar ile örtüşmemektedir. Bilindiği gibi naslar ile sabit olduğu bilinen kısas veya recm cezalarında dahi pek çok şart aranmıştır. Sahabe için kötü sözler sarf etmek uhrevî cezayı gerektirse de bunu yapan kimsenin dünyada ölüm ile cezalandırılacağı elbette söylenemez. Konu ile ilgili rivayetin de senedi olmadığı için hadis ilmi açısından bir değeri yoktur.

E. Hz. Muaviye'nin Öldürülmesi

Bi'setten beş sene önce doğduğu söylenen Muaviye b. Ebî Süfyan, Hz. Peygamber'in vahiy katipleri arasında yer alan bir sahabidir.⁸⁰⁹ Mekke'nin fethinden önce Müslüman olan Muaviye, Hz. Peygamber ile Araplar arasındaki yazışmaları da yapardı.⁸¹⁰ Bu sahabe Hz. Peygamber'in “Allah'ım onu hidayet eden, hidayete ermiş ve devamlı hidayette olanlardan eyle” duasına mazhar olmuştur.⁸¹¹ Ancak kaynaklarda Muaviye'nin öldürülmesini emreden rivayetlere de rastlanmaktadır. Çalışmanın bu kısmında ilgili rivayet incelenecektir. Muaviye'nin öldürülmesini emreden rivayetin metni ise şöyledir:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا رَأَيْتُمْ مُعَاوِيَةَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَأَقْتُلُوهُ"

“Muaviyeyi minberde gördüğümüzde onu öldürün”

Yukarıda verilen rivayet uydurma rivayetleri ihtiva eden eserlerde yer almaktadır. Bu sebeple çalışmanın önceki bölümlerinde yapılan isnad şeması bu rivayet için de yapılmayacaktır. İlgili rivayeti İbnü'l-Cevzî *el-Mevzûât* adlı eserinde

⁸⁰⁷ Bk. İbn Kâni', *Mu'cemü's-Sahâbe*, nşr. Ebû Abdirrahman el-Mısrâkî (Riyad: Mektebetü'l-Gurabâi'l-Eseriyye, 1418/1997) 1: 195.

⁸⁰⁸ Elbânî, *Za'ifü'l-Câmi'i's-Sağir*, 806.

⁸⁰⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe*, 6: 120.

⁸¹⁰ İbn Hacer, *a. e.*, 6: 121.

⁸¹¹ *Tirmizî*, “Menâkıb”, 48.

Suyûtî de *el-Leâli'l-Masnua* isimli eserinde zikretmiştir.⁸¹² Ayrıca Hatib el-Bağdadî de rivayetin isnadında yer alan bir râvinin yalan söylediğini belirtmiştir.⁸¹³

Bilindiği gibi Hz. Osman'ın şehit edilmesi ile Müslümanlar arasında fitne olayları baş göstermiştir. Hz. Osman'ın kanının talep edilmesi için ortaya çıkan ilk karışıklık Cemel Vak'asıdır. Bu olay Hz. Aişe ile Hz. Ali arasında cereyan eden ve Hz. Ali'nin galip geldiği bir savaştır.⁸¹⁴ Bu konudaki ikinci karışıklık ise Hz. Ali ve Muaviye arasında ortaya çıkan karışıklıklardır. Muaviye, Hz. Ali'ye biat etmeyi kabul etmemiş ve Hz. Osman'ın kanını talep etmiştir. Halifeye biat etmeyen Muaviye, Hz. Osman'ın katillerinin kendisine teslim edilmesini ve şura tarafından yeni bir halifenin seçilmesini istemiştir.⁸¹⁵ Muaviye'nin bu şekilde hareket etmesi, iki tarafı Sıffin'de karşı karşıya getirmiştir.⁸¹⁶ Savaş Muaviye aleyhinde sonuçlanacakken onun taraftarlarından olan Amr b. el-Âs, Kur'an'ın hakemliğine başvurulmasını teklif etmiştir.⁸¹⁷ Tahkim olayı olarak bilinen bu olaydan sonrasında Hz. Ali tarafında yer alan bir grup, Kur'an'ın hakemliğine başvurulmasını "Hüküm ancak Allah'a aittir" diyerek kabul etmemiş ve Hz. Ali'den ayrılmıştır. Ayrılan bu grup ise Hâricîler olarak isimlendirilmiştir.⁸¹⁸ Muaviye böylece Hz. Ali'nin ordusunda bölünmelere ve ona karşı tahkimi kabul etmeyen bir grup insanın ayaklanmasında etkili olmuştur. Bilindiği gibi Haricilerin ayaklanması neticesinde Hz. Ali şehit edilmiştir.⁸¹⁹ Hz. Ali'nin şehit edilmesinden sonra yönetimi ele alan Muaviye yirmi yıl kadar bu görevi sürdürmüştür.⁸²⁰ Muaviye hilafeti döneminde mecbur kalmadıkça şiddete başvurmasa da tayin ettiği valilerin halka şiddet göstermesine de müdahalede bulunmadığı belirtilmiştir.⁸²¹

---

⁸¹² İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, 2: 26; Suyûtî, *el-Leâli'l-Masnua*, 1: 388.

⁸¹³ Hatib el-Bağdadî, *Tarîhu Bağdat*, 14: 81.

⁸¹⁴ Ethem Ruhi Fığlalı, "Cemel Vak'ası", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 7 (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 320-321.

⁸¹⁵ İbn Cerîr et-Taberî, *Tarîhu't-Taberî*, nşr. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim (Mısır: Dâru'l-Meârif, 1971), 5: 7. "

⁸¹⁶ İrfan Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 30 (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 333.

⁸¹⁷ Taberî, *a. e.*, 5: 48.

⁸¹⁸ Taberî, *a. e.*, 5: 57. Hâricîler hakkında detaylı bilgi için bk. Ethem Ruhi Fığlalı, "Hâricîler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 16 (Ankara: TDV Yayınları, 1997), 169-175.

⁸¹⁹ Aycan, *a. y.*

⁸²⁰ Ebû Nuaym, *Hiyetü'l-evliyâ*, 5: 2496.

⁸²¹ Aycan, "Muaviye b. Ebû Süfyan", 334.

Yukarıda anlatılanlara şu sebeple yer verilmiştir: Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra ortaya çıkan karışıklıklarda yer alan Muaviye'nin yanında yer alan insanlar olduğu gibi, ona muhalif olan insanların da var olduğu bir gerçektir. Dolayısıyla Muaviye'nin öldürülmesi ile ilgili rivayetin bu olaylar içerisinde Muaviye aleyhtarı kimseler tarafından söylenmiş olma ihtimali akla gelmektedir.

Sonuç olarak konu ile ilgili rivayetin delil olmaya elverişli olmadığı görülmüştür. Zira ilgili hadis uydurma rivayetleri ihtiva eden eserlerde geçmektedir. Yukarıda da değinildiği gibi Muaviye'nin yapmış olduğu bazı davranışlar sebebiyle ona muhalif birtakım insanlar tarafından böyle bir sözün söylenmiş olma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

F. Kur'an'ın Yaratılmış Olduğunu Söyleyen Kimsenin Öldürülmesi

Çalışmanın bu kısmında Kur'an'ın mahluk (yaratılmış) olduğunu söyleyen kimsenin öldürülmesi gerektiği ile ilgili rivayet incelenecektir. Ancak konu ile ilgili rivayet muteber hadis kaynaklarında geçmediği belirtilmelidir. İlgili rivayet Deylemî'nin eserinde yer almaktadır. Deylemî'nin, rivayetlerin senedini almayarak eserini oluşturduğu ise bilinmektedir. Bu sebeple çalışmanın önceki konularında yapılan isnad şeması bu başlık altında da yapılamayacaktır. Konu ile ilgili rivayet şöyledir:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الْقُرْآنُ كَلَامُ اللَّهِ غَيْرُ مَخْلُوقٍ، وَمَنْ قَالَ مَخْلُوقٌ فَاقْتُلُوهُ، فَإِنَّهُ كَافِرٌ"

*"Kur'an Allah'ın kelamıdır, mahluk (yaratılmış) değildir. Kim Kur'an mahluktur derse onu öldürünüz. Zira o kâfirdir"*⁸²²

Yukarıdaki rivayeti Suyûti, uyduma rivayetleri aldığı *el-Le'âli'l-Masnu'a* isimli eserinde,⁸²³ Aclûnî de halk arasında yaygın olan hadislerin, hadis diye bilinen hikmetli sözler ile mevzû hadislerin alfabetik olarak yer aldığı *Keşfü'l-Hafâ* isimli eserlerinde zikretmişlerdir.⁸²⁴ Ancak bu iki eserde ilgili rivayetin senedinde yer alan râvilerin isimleri de yer almaktadır. İsnadda yer alan râviler şöyledir:

⁸²² Deylemî, *el-Firdevs*, 3: 227.

⁸²³ Suyûti, *el-Le'âli'l-masnû'a*, 1: 12.

⁸²⁴ Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, 2: 94; Ali Yardım, "Aclûnî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 1 (Ankara: TDV Yayınları, 1988), 327.

Rasûlullah (s.a.s.) → Enes b. Malik → Zührî → Ma'mer b. Raşid → Abdurrezzak b. Hemmam → Şafî → Süleyman b. Rebî

Görüldüğü gibi isnadda yer alan râvilerden Süleyman b. Rebî'ye kadar ki râviler güvenilir isimlerdir. Suyûtî bu rivayetin Rebî tarafından uydurulmuş bir söz olduğunu belirtmektedir.⁸²⁵ Dolayısıyla ilgili rivayetin delil olmaya elverişli olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Yine de konunun anlaşılması açısından halku'l-Kur'an meselesi ile ilgili olarak kısaca şunlar söylenebilir:⁸²⁶

Halku'l-Kur'an, Kur'an'ın yaratılmış olup olmadığı konusundaki tartışmaları ifade eden bir terimdir. Bilindiği üzere Allah'ın (c.c.) sıfatlarından bir tanesi kelam sıfatıdır. Allah (c.c) insanlar ile iletişimini bu sıfat ile sağlar. Allah'ın bu sıfatı ile ilgili bazı kabuller neticesinde Kur'an'ın mahluk olup olmadığı meselesi tartışılmıştır. Bu ise, II. (VIII.) yüzyılın ilk yarısında ilk defa Ca'd b. Dirhem tarafından gündeme getirilmiş daha sonra Cehm b. Safvan tarafından da bu görüş yayılmıştır.⁸²⁷ Cehm b. Safvan'ın itikadî görüşlerinden oluşan mezhebin ismi de Cehmiyye'dir.⁸²⁸ Bu mezhebe göre Kur'an yaratılmıştır. Bu görüşleri için de birtakım deliller getirmişlerdir. Bunlardan birkaçı şöyledir:

Onlar, “*Biz onu Arapça yaptık*”⁸²⁹ ayetinde yer alan yaptık kelimesini yarattık anlamında kabul etmişler ve Kur'an'ın yaratılmış olduğuna bu ayeti delil getirmişlerdir. Yine onlar “Kur'an Allah mıdır, yoksa Allah'tan gayri midir?” diye sorarak insanları Kur'an hakkında vehmetmeye sevk etmişlerdir. Çünkü cahil birine bu soru sorulduğunda iki cevaptan birini verecektir: Eğer Allah'tır derse, Cehmî ona kâfir olduğunu söyleyecektir. Eğer hayır Allah'tan başka bir şeydir derse bu sefer ona doğru söyledin denilecektir. Dolayısıyla Allah'tan başka her şey mahluk ise cahil insan Cehmiyye'nin bu görüşüne meyledecektir. Cehmiye'nin bu konuda

⁸²⁵ Ebû Ali b. Abdurrahman b. Arrâk, *Tenzihü's-şeriatî'l-merfua ani'l-ehâdisi's-şeniati'l-mevzua*, nşr. Abdulvehhab Abdullatif ve Abdullah Muhammed Sıddık (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1401/1981), 1: 134.

⁸²⁶ Detaylı bilgi için bk. Yusuf Şevki Yavuz, “Halku'l-Kur'an”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 15 (Ankara: TDV Yayınları, 1997), 371-375.

⁸²⁷ Yusuf Şevki Yavuz, a. e. , 371.

⁸²⁸ Şerafettin Gölcük, “Cehmiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 7 (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 234.

⁸²⁹ ez-Zuhruf 43/3.

ileri sürdükleri bir diğer görüş de Kur'an bir "şey"dir ve her "şey" yaratılmıştır görüşüdür.⁸³⁰

Ancak bazı âlimler Kur'an'ın Allah'ın kelamı olduğunu ve mahluk olmadığını kabul etmiş ve bunu kabul edenlerin kâfir olduğunu söylemişlerdir.⁸³¹ Ayrıca Cehmiyye'nin delil olarak ileri sürdüğü görüşlere âlimler tarafından cevaplar verilmiştir.⁸³² Kur'an'ın yaratılmış olduğunu kabul etmeyen âlimler ise bu görüşleri neticesinde dönemin halifeleri tarafından işkencelere maruz kalmıştır. İslâm tarihinde mihne dönemi diye anılan bu dönem Abbasi halifesi Me'mun döneminde başlamıştır.⁸³³ Bu dönemde Ahmed b. Hanbel, Nuaym b. Hammad, Muhammed b. Nuh, Ahmed b. Nasr el-Huzaî gibi âlimler halku'l-Kur'an görüşünü kabul etmedikleri için işkenceye maruz kalan isimler arasındadırlar. Âlimler üzerinde on altı yıl kadar devam eden bu baskı Mütevekkil Alellah döneminde sona ermiştir.⁸³⁴

Sonuç olarak, Halku'l-Kur'an tartışmalarının VIII. yüzyılda ortaya çıktığı, Kur'an'ın mahluk olmadığını savunan âlimler olduğu gibi Cehmiyye gibi Kur'an'ın yaratılmış olduğunu savunanların olduğu görülmüştür. Kur'an'ın yaratılmış olmadığına dair yukarıda yer verilen rivayetin ise delil olmaya elverişli olmadığı anlaşılmaktadır. Zira rivayet muteber kaynaklarda geçmemekle birlikte uydurma rivayetleri ihtiva eden kitaplarda zikredilmiştir. Konunun tarihi açıdan ortaya çıkış süreci de göz önünde bulundurulduğunda söz konusu rivayetin Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından söylenmiş olma ihtimali mümkün görünmemektedir.

---

⁸³⁰ Ahmed b. Hanbel, *er-Red ale'z-Zenâdika ve'l-Cehmiyye*, (Kahire, 1399), 27-28.

⁸³¹ Örneğin bk. Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, 10: 75, 347, 349.

⁸³² Örneğin bk. Dârimî, *er-Red ale'l-Cehmiyye*, nşr. Bedr b. Abdillâh el-Bedr (Kuveyt: Dâru İbnü'l-Esîr, 1416/1995) 159-166; Ahmed b. Hanbel, *er-Red ale'z-zenâdika*, 23-37.

⁸³³ Hayrettin Yücesoy, "Mihne" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 30 (Ankara: TDV Yayınları, 2005), 26.

⁸³⁴ Yusuf Şevki Yavuz, "Halku'l-Kur'an", 372.

SONUÇ

Bu çalışmada “öldürme” emri içeren rivayetler sened ve metin açısından incelenmiştir. İki bölümden oluşan çalışmada, konu ile ilgili diğer dinlerde yer alan benzer cezalandırmaların görülmesi amacıyla, birinci bölümde Yahudilik ve Hıristiyanlıktaki “öldürme” cezalarına yer verilmiştir. Yine bu bölümde Kur’an’da yer alan kısas cezasının incelenmesi gerekli görülmüştür.

Çalışmanın ikinci bölümünde “öldürme” emri içeren diğer birtakım rivayetlere esas teşkil etmesi hasebiyle “Müslümanın kanı üç şey haricinde helal olmaz (...)” hadisinin incelenmesine öncelik verilmiş ve ilgili rivayet detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir. Yapılan bu değerlendirme neticesinde, âlimlerden bir kısmının doğrudan hadiste zikredilen üç sayısının artabileceği, nitekim bu konuda delillerin olduğu, bir kısmının da üç sayısının esas olup diğer rivayetlerde ziyade olarak sayılan “öldürme” emirlerinin bu üç özellik dahilinde ele alınması gerektiği görüşüne sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Mezkûr rivayet dışında, çalışmanın ikinci bölümünde on dokuz ana başlık altında, toplam yirmi bir rivayet incelenmiştir. Bu rivayetler konularına göre üçlü tasnife tabii tutulmuş ve itikadî, amelî ve çeşitli konular olmak üzere bölümlere ayrılmıştır. Yapılan araştırma neticesinde dinini değiştiren, Müslüman birliğini bozmak isteyen veya peygamberler aleyhinde konuşan kimsenin “öldürülmesini” emreden sahih rivayetlerin yanı sıra, Lût kavminin amelini yapan, beşinci kez hırsızlık yapan veya sihirbazlık yapan kimsenin “öldürülmesini” emreden rivayetler gibi zayıf rivayetlerin olduğu da görülmüştür. Yine mensuh veya mevzu olan rivayetler de bu çalışmada tespit edilmiştir. İncelenen tüm rivayetlerin sıhhat durumunu bir tabloda görmek faydalı olacağından çalışmada EKLER başlığı altında “öldürme” emri içeren rivayetlerin Kütüb-i Tis’a ve diğer kaynaklardaki dağılımını ve rivayetin sıhhat durumunu gösteren tabloya yer verilmiştir. Bu tabloda, rivayetlerin sıhhat durumu hakkında farklı hükümlerin verildiği durumlarda, en üst derecedeki hükmün kabul edildiğini belirtmek isteriz.

İkinci bölümde incelenen rivayetlerden Buhârî ve Müslim’de geçen sadece ikişer hadis vardır. Bunlardan, “peygamberler hakkında kötü söz söyleyen kimsenin öldürülmesi” ile ilgili rivayet hem Buhârî hem Müslim tarafından rivayet edilmiştir.

“Dinini değiştiren kimsenin öldürölmesi” ile ilgili rivayet ise Buhârî tarafından rivayet edilmiş, Müslim ise bu rivayete eserinde yer vermemiştir. “İki halifeden ikincisinin öldürölmesi” ile ilgili rivayeti ise sadece Müslim nakletmiştir. Yine bu rivayetler Kütüb-i Sitte müellifleri tarafından da nakledilmiştir. Tabloda gösterilen rivayetlerden (Bk. Ekler bölümü) Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce tarafından rivayet edilen sekiz hadis vardır. Bu rivayetlerden dokuz tanesi Kütüb-i Tis’a eserlerine dahil olan Müsned sahibi Ahmed b. Hanbel tarafından, birer tanesi de Muvatta yazarı İmam Malik ve Sünen sahibi Darimî tarafından rivayet edilmiştir. Konular ile ilgili rivayetler, yukarıda sayılan müellifler dışında yer alan âlimler tarafından da nakledilmiştir.

Netice itibariyle incelenen rivayetlerden beş sahih, on zayıf, üç mevzu, birer tanesinin de mensuh, münker ve isnadsız rivayetler olduğu tespit edilmiş ve yukarıda da değinildiği gibi bunların herbiri tablo halinde gösterilmiş olup EKLER bölümünde sunulmuştur.

Bu çalışmada incelen rivayetler neticesinde, “öldürme” emri içeren rivayetlerdeki emrin, mutlak bir hüküm olarak anlaşılmaması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim konu ile ilgili sahih olarak gelen rivayetlerde dâhi kişinin ceza olarak öldürölmesinde birtakım şartların arandığı görölmüştür. Zira İslâm dininin can, akıl, din, nesil ve malın korunmasını temin ettiği bilinmektedir. Dolayısıyla bu beş esastan biri olan yaşam hakkının insanların elinden kolaylıkla alınması düşünölemez.

KAYNAKLAR

- Abdulkâfi es-Subkî. *es-Seyfu'l-meslûl ala men sebbe'r-Rasûl*. nşr. Ebû Üsame Selim b. 'Îd b. Muhammed el-Hilâlî. Beyrut: Daru İbn Hazm, 1426/2005.
- Abdurrahman el-Cezrî. *el-Fıkh ale'l-mezâbihi'l-erba'a*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003.
- Abdurrezzak b. Hemmam, Ebû Bekir es-San'ânî. *el-Musannef*. nşr. Habîburrahman el-A'zamî. Hindistan: el-Meclisü'l-İlmî, 1390/1970.
- Abdülkahir, el-Bağdâdî. *el-Fark beyne'l-fırak*. Beyrut: Dâru'l-Afâki'l-Cedîde, 1402/1982.
- Aclûnî, İsmâil b. Muhammed. *Keşfu'l-Hafâ*. Kahire: Mektebetü'l-Kuds, 1351/1932.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî, *er-Red ale'z-zenâdika ve'l-Cehmiyye*. Kahire: 1399/1979.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî, *Müsned*, nşr. Şuayb el-Arnaûd vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1421/2001.
- Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*. nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003.
- Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Ma'rifetü's-süneni ve'l-âsâr*. nşr. Abdülmü'ti Emin Kal'aci. Pakistan: Câmîatü'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye vd., 1411/1991.
- Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ'ü's-sanâ'i fi tertîbi's-şerâ'i*, nşr. Adil Ahmed Abdulmevcud ve Ali Muhammed Muavvez. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003.
- Akşit, M. Cevat. *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*. İstanbul: Gümüşev Yayıncılık, 2015.
- Aktan, Hamza. "Âkile", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2: 248-249. Ankara: TDV Yayınları, 1989.
- Aktürk, Veysel. "Hz. Peygamber Döneminde Öldürülmeleri Emredilenler ve Öldürülme Nedenleri". Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2009.
- Albayrak, Kadir. *Semavi Dinlerde Barış ve Şiddet İkilemi*. Ankara: Sarkaç Yayınları, 2010.
- Ali Bakkal, *İslam Öncesi Cahiliye Hukuku*, y. y. , t. y.

- Ali el-Kârî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Sultân. *Mirkâtü'l-mefâtîh şerhu Mişkâti'l-Mesâbih*, nşr. Cemal İtânî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1422/2001.
- Alûsî, Ebü'l-Meâlî Cemâlüddîn Mahmûd Şükrî. *Buluğu'l-ereb*, nşr. Muhammed Behcet el-Eserî. Mısır: el-Matbaatu'r-Rahmaniyye, 1343/1924.
- Âlûsî, Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh. *Ruhu'l-me'âni fi tefsiri'l-Kur'ani'l-âzîm ve's-seb'i'l-mesânî*, nşr. Ali Abdalbâri Atiyye. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.
- Artuk, Mehmet Emin, Ahmet Gökçen, Caner Yenidünya. *Gerekçeli Ceza Kanunları*. Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları, 2010.
- Avcı, Casim. "Hilafet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17: 539-546. Ankara: TDV Yayınları, 1998.
- Aycan, İrfan. "Muaviye b. Ebû Süfyan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30: 332-334. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Aydınlı, Abdullah. *Hadis Istılahları Sözlüğü*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2013.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedrüddîn. 'Umdetu'l-kârî fi şerhi Sahîhi'l-Buhârî. nşr. Abdullah Mahmud Muhammed Ömer. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1421/2001.
- Azîmabâdî, Ebü't-Tayyib Muhammed Şemsü'l-Hak. *Avnu'l-ma'bud*. nşr. Ebû Abdullah en-Numanî el-Eserî. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1426/2005.
- Bâcî, Ebu'l-Velîd Süleymân b. Halef. *et-Ta'dîl ve't-tecrîh*. nşr. Ebû Lübâbe Hüseyin. Riyad: Dâru'l-Livâ, 1406/1986.
- Bâcî, Ebu'l-Velîd Süleymân b. Halef. *Kitabu'l-müntekâ*, Kahire: Dâru'l-Kitabi'l-İslâmi, 1332/1914.
- Bardakoğlu, Ali. "Diyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9: 473-479, Ankara: TDV Yayınları, 1994.
- Bayraktar, Mehmet. *Üç Dinin Tarihi* İstanbul: Say Yayınları, 2016.
- Bebek, Adil. "Ceza", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7: 469-470. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- el-Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyin. *Şerhü's-Sünne*. nşr. Şuayb el-Arnaût ve Muhammed Züheyr eş-Şâviş. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1403/1983.

- el-Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyin. *Me'âlimü't-tenzîl*. nşr. Muhammed Abdullah en-Nemr. Dâru Taybe, 1409/1988.
- Belâzürî, Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ. *Ensabü'l-eşrâf*. nşr. Muhammed Hamidullah. Mısır: Dâru'l-Meârif, 1959.
- Beroje, Saip. "İslâm Hukukunda İrtidat Cezasına Yeni Bir Yaklaşım", *İslâmî Araştırmalar* 4 (2004): 308-323.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin, *es-Sünenü'l-kübrâ*. nşr. Muhammed Abdülkâdir Atâ. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin. *Delâ'ilü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvâli sâhibi's-şerî'a*. nşr. Abdülmü'tî Emîn Kal'acî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1408/1988.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin. *Ma'rifetü's-Sünen*, nşr. Abdülmü'tî Emîn Kal'acî. Beyrut: Dâru Kuteybe-Kahire: Dâru'l-Va'y vd. , 1411/1991.
- Bilge, Necip. *Hukuk Başlangıcı Hukukun Temel Kavram ve Kurumları*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2007.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuku İslamiyye ve Istılahı Fıkhiyye Kamusu*. İstanbul: Enes Sarmaşık Yayınları, t. y.
- Boynukalın, Mehmet. "Suç", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37 :453-457. Ankara: TDV Yayınları, 2009.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, *el-Câmi'u's-sahîh*, nşr. Muhammed Züheyr b. Nâsır el-Nâsır. Beyrut: Dâru Tavkî'n-Necât, 1422/2001.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, *et-Târîhu'l-Kebîr*. nşr. Haşim en-Nedvî vd. y. y., Dâiretü'l-Meârifî'l-Osmaniyye, t. y.
- Burhâneddîn el-Merğînânî. *el-Hidâye şerhü Bidayeti'l Mübtedi*. nşr. Nuaym Eşref Nur Ahmed. Pakistan: İdâretü'l-Kur'ânî ve Ulûmi'l-İslamiyye, 1417/1996.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî. *Ahkâmu'l-Kur'ân*. nşr. Muhammed Sadık Kamhâvi. Beyrut: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabî ve Müessesetü't-Târîhi'l-Arabî, 1412/1992.
- Cevâd Ali. *el-Mufasssal fî târihi'l- 'Arab kable'l-İslâm*. Câmiatü Bağdat, 1413/1993.
- Coşkun, Selçuk. *Hadise Bütüncül Bakış*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2014.
- Çağatay, Neşet. *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1957.

- Dağcı, Şamil. “Kıyas”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15: 488-495. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Dalgın, Nihat. “Temel Kaynaklar Çerçevesinde Dinden Dönme İrtidat”, *Din ve Hayat* 21 (2014): 102-106.
- Dârekutnî, Ebu'l-Hasen Alî. *el-İlel*, nşr. Muhammed b. Salih b. Muhammed Ed-Debbasi. Dâru İbni Cevziyye, 1427/2006.
- Dârekutnî, Ebu'l-Hasen Alî. *es-Sünen*, nşr. Şuayb el-Arnaût vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1424/2004.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân. *er-Red ale'l-Cehmiyye*, nşr. Bedr b. Abdillâh el-Bedr. Kuveyt: Dâru İbnü'l-Esîr, 1416/1995.
- Demirağ, Fahrettin. *Türk Ceza Kanununun ve Kabahatler Kanunu Yürürlük Kanunu*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2007.
- Demirbaş, Timur. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007.
- Deylemî, Ebû Mansûr Şehredâr b. Şîrûye. *el-Firdevs bi me'suri'l-hitâb*, nşr. Saîd b. Besyûnî Zağlûl. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1406/1986.
- Dindi, Emrah. *Kur'an'da İslam Öncesi Kültürün İzleri Muamelat Örneği*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2014.
- Dönmezer, Sulhi ve Sahir Erman. *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 1986.
- Dursun, Hasan, “İdari Suç ve Cezalarda Kanunilik İlkesi”. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2014.
- Ebû Dâvûd et-Tayâlisî, *el-Müsned*, nşr. Muhammed Abdülmuhsin et-Türkî Mısır: Dâru Hicr, 1419/1999.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî. *el-Merâsîl*, nşr. Abdulaziz İzzeddin es-Seyrevân Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1406/1986.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Davûd*. nşr. Şuayb el-Arnaût- Muhammed Kâmil Kara Belbelî. Beyrut: Dâru'r-Risaleti'l-Âlemiyye, 1430/2009.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfehânî. *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1416/1996.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfehânî. *Marifetü's-sahabe*. nşr. Adil b. Yûsuf el-Azârî Riyad: Dâru'l-Vatan, 1419/1998.

- Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, Ahmed b. Alî b. el-Müsennâ. *Müsnedü Ebî Ya'lâ*. nşr. Hüseyin Selim Esed. Dımeşk: Dâru's-Sekâfeti'l-Arabiyye, 1412/1992.
- Emîr es-San'ânî, Ebû İbrâhîm İzzüddîn Muhammed. *Sübülü's-selâm şerhu bulûğu'l-merâm min edilleti'l-ahkâ*. nşr. Muhammed Nâsırüddin el-Elbânî. Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1427/2006.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.
- Eryiğit Bader, Aynur. "Yahudilik Hristiyanlık Ve İslam'ın Putperestliğe Bakışı Kutsal Kitaplar Açısından Bir Değerlendirme". Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2008 .
- eş-Şafii, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs. *el-Üm*. nşr. Rıfat Fevzi Abdulmuttalib. Mansura: Dâru'l-Vefâ, 1422/2001.
- Fahredden er-Râzî, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed. *Mefâtihu'l-ğayb*, Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2005.
- Fayda, Mustafa. "Cahiliye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7: 17-19. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Fayda, Mustafa. "Hz. Ömer ve Ticaret Malları Vergisi veya Uşûr". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (1981): 169-178.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. "Cemel Vak'ası", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7: 320-321. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. "Hâricîler", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16: 169-175. Ankara: TDV Yayınları, 1997.
- "Gümrük", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14: 260-263. Ankara: TDV Yayınları, 1996.
- Gölcük, Şerafettin. "Cehmiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 7: 234-236. Ankara: TDV Yayınları, 1993.
- Güleç, Hasan. İslam Hukukunda Can Güvenliği Açısından Kıyas, *Diyanet İlmi Dergi* 2 (1997): 11-26.
- Günaltay, Şemsettin. *İslam Öncesi Arabistan ve Dinleri*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2013.
- Gündüz, Şinasi. *Küresel Sorunlar ve Din*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2010.

- Hâkim en-Neysaburî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh. *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*. nşr. Mustafa Abdulkadir Ata. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1422/2002.
- Hamidullah, Muhammed. *Mecmuatü'l-vesâiki's-siyasiyye*. Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1407/1987.
- Harâitî, Ebû Bekir Muhammed b. Ca'fer. *Mesâvi'l-ahlâk ve mezmûmuhâ*. nşr. Mustafa b. Ebü'n-Nasr eş-Şelebî. Cidde: Mektebetü's-Sevâdî, 1412/1992.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî. *el-Fakih ve'l-mütefakkih*. nşr. İsmail el-Ensarî Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1400/1980.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî. *Târîhu Medineti's-selâm (Târîhu Bağdat)*, nşr. Beşşar Avvad Maruf. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1422/2001.
- Hattâbî, Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed. *Me'âlimü's-sünen*. nşr. Muhammed Ragîb et-Tabbağ. Halep: el-Matbaatu'l-İlmiyye, 1351/1932.
- Herevî, Ebû Ubeyd Kasım b. Sellam. *Kitabu'l-emvâl*. nşr. Muhammed Halil Herras. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1406/1986.
- Heysemî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekir. *Mecma'u'z-zevâid*. Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, t. y.
- http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5926061f5d2ef4.68815683. Erişim 25. 05. 2017.
- http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59260623861370.67986996. Erişim Tarihi 25. 05. 2017.
- Irmak, Mustafa. "Kur'ân'ı Arap Kelâmıyla Mukayese Çabaları: Kısas Âyeti Örneği". *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* (2015): 179-206.
- İbn Abdilberr en-Nemerî, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh. *el-İstizkâr*. nşr. Abdülmü'tî Emîn Kal'acî. Beyrut: Dâru Kuteybe ve Kahire: Dâru'l-Va'y, 1414/1993.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer. *Reddu'l-Muhtar ale'd-durri'l-muhtâr*. nşr. Adil Ahmed Abdulmevcud-Ali Muhammed Muavviz. Riyad: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1423/2003.

- İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullah. *el-Kâmil fî du'afâ'i'r-ricâl*. nşr. Ali Muhammed Muavvez ve Adil Ahmed Abdulmevcud. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t. y.
- İbn Arrâk, Ebû Ali b. Abdurrahman. *Tenzîhü's-şeriatil-merfua ani'l-ehâdisi's-şeniati'l-mevzua*. nşr. Abdulvehhab Abdullatif ve Abdullah Muhammed Siddık. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1401/1981.
- İbn Âşûr, bû Abdillâh Muhammed et-Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. Beyrut: Müessesetü't-Tarih, t. y.
- İbn Battâl, Ebü'l-Hasen Alî b. Halef el-Kurtubî. *Şerhu Sahihi Buhârî*. nşr. Ebû Temim Yasir b. İbrahim. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, t. y.
- İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed. *el-Cerh ve't-ta'dil*. nşr. Abdurrahman b. Yahya. Hindistan: Dâiretü'l-Meârifi'l-Osmaniyye, 1371/1952.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed. *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*. nşr. Kemal Yusuf el-Hût. Beyrut: Dâru't-Tâc, 1409/1989.
- İbn Habîb, Ebû Cafer Muhammed. *el-Muhabber*. nşr. Ilse Lichtenstadter. Beyrut: Dâru'l-Âfâki'l-Cedîde, t. y.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn. *Bulûğu'l-merâm min edilletil-ahkâm*. nşr. Mahir Yasin el-Fahl. Riyad: Darü'l-Kabes, 1435/2014.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn. *ed-Dirâye fî tahrîci ehâdisil-hidâye*. Abdullah Haşim el-Yemânî el-Medenî. Beyrut: Dâru'l-Marife, t.y.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn. *Fethu'l-bârî bi şerhi sahîhi'l-Buhârî*. nşr. Muhammed Fuad Abdulbâkî el-Mektebütü's-Selefiyye, t. y.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn. *Lisânu'l-mîzân*. nşr. Abdulfettah Ebû Gudde. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1423/2002 .
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn. *Ta'rifü ehli't-takdis bi merâtibi'l-mevsûfîne bi't-tedlîs*. nşr. Âsim b. Abdillâh el-Kureyvitî. Ürdün: Metebetü'l-Menâr, 1980.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn. *Takrîbu't-tehzîb*. nşr. Ahmed Şağif el-Bakistani. Dâru'l-Âsime , y. y. , t. y.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn. *Tehzîbu't-tehzîb*. Hindistan: Dâiretü'l-Meârifi'n-Nizamiyye, 1325/1907.

- İbn Haldun. *Mukaddime*, haz. Süleyman Uludağ. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2007.
- İbn Hazm el-Endelüsî, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed. *el-Muhallâ bi'l-âsâr*. nşr. Abdülğaffar Süleyman el-Bendârî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1425/2003.
- İbn Hibban, Ebû Hâtim Muhammed. *es-Sikât*. Hindistan: Dâiretü'l-Meârifî'l-Osmaniyye, 1398/1978.
- İbn Hibban, Ebû Hâtim Muhammed. *Kitabu'l-mecrûhîn mine'l-muhaddisîn ve'd-du'afâ ve'l-metrûkîn*. nşr. Mahmûd İbrâhim Zâyed Beyrut: Dâru'l-Marife, 1412/1992.
- İbn Hibban, Ebû Hâtim Muhammed. *Meşâhiru ulemâi'l-emsâr*. nşr. Mecdi b. Mansur eş-Şûrâ. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1416/1995.
- İbn Hibban, Ebû Hâtim Muhammed. *Sahih*. nşr. Şuayb el-Arnaût. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1414/1993.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî. Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-Arabi, 1410/1990.
- İbn Kâni', Ebû'l-Hüseyn Abdülbâkî. *Mu'cemü's-sahâbe*. nşr. Ebû Abdîrrahman el-Mısrâkî. Riyad: Mektebetü'l-Gurabâi'l-Eseriyye, 1418/1997.
- İbn Kayyim el-Cevzîyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed. *Tehzîbü's-sünen*. nşr. İsmail b. Gazi Merhaba. Riyad: Mektebetü'l-Meârif, 1428/2007.
- İbn Kayyim el-Cevzîyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed. *Zâdü'l-me'âd fî hedyi hayri'l-ibâd*. nşr. Şuayb el-Arnaût ve Abdulkadir el-Arnaût. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1418/1998.
- İbn Kesir, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn. *Tefsiru'l-Kur'ani'l-azîm*, nşr. Sami b. Muhammed es-Selamete Riyad: Daru Taybe, 1430/2009.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd. *es-Sünen*. nşr. Şuayb el-Arnaût vd. Beyrut: Dâru'r-Risaleti'l-Alemiyye, 1430/2009.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed. *Lisânu'l-'Arab*. Beyrut: Dâru Sâdır, t. y.
- İbn Receb el-Hanbelî, Ebü'l-Ferec Zeynüddîn Abdurrahmân b. Ahmed. *Câmi'u'l-ulûm ve'l-hikem fî şerhi hamsîne hadîsen min cevâmi'i'l-kelim*. nşr. Mahir Yasin el-Fahl. Dımeşk: Dâru İbn Kesir, 1429/2008.

- İbn Receb el-Hanbelî, Ebü'l-Ferec Zeynüddîn Abdurrahmân b. Ahmed. *Şerhu İleli't-Tirmizî*. nşr. Hemmam Abdurrahim Said. Ürdün: Mektebetü'l-Menâr, 1407/1986.
- İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid*. nşr. Muhammed Subhi Hasan Hallâk. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1415/1994.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed. *Kitabu't-tabakâtu'l-kebîr*. nşr. Ali Muhammed Ömer. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1421/2001.
- İbn Teymiyye, Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed. *es-Sârimü'l-meslûl alâ şâtimi'r-Rasûl*. nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd. y. y., 1403/1983.
- İbnü'l Esîr, Ebü's-Seâdât Mecdüddîn el-Mübârek. *en-Nihâye fî ğaribî'l-hadîs ve'l-eser*. nşr. Mahmud Muhammed et-Tanâhî. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, t. y.
- İbnü'l-Arabî, Ebû Bekir Muhammed b. Abdillâh, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, nşr. Muhammed Abdulkadir Atâ. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî. *el-Mevzû'ât*. nşr. Abdurrahman Muhammed Osman. Medine: el-mektebetü's-Selefiyye, 1388/1968.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî. *Keşfü'l-müşkil min hadîsi's-Sahihayn* Riyad: Dâru'l-Vatan, 1418/1997.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân. *ed-Duafa ve'l-metrukûn*. nşr. Ebu'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1406/1986.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân. *el-İlelü'l-mütenâhiye fî'l-ehâdisi'l-vâhiye*. nşr. Şeyh Halil el-Meys. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1403/1983.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed. *el-Kâmil fi't-tarih*. nşr. Abdullah el-Kâdî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1407/1987.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed. *Üsdü'l-ğabe fî ma'rifeti's-Sahâbe*. nşr. Adil Ahmed Abdulmevcud ve Ali Muhammed Muavvez. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t. y.
- İbnü'l-Hümmam, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid. *Fethu'l-ğadir*. nşr. Abdurrezzak Galib el-Mehdî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2003.

- İclî, Ebû'l-Hasen Ahmed b. Abdillâh. *Ma 'rifetü's-sikât min ricâli ehli'l- 'ilm ve'l- hadîs ve mine'd-du 'afâi ve zikru mezâhibihim ve ahbârihim*. nşr. Abdülfîm Abdülazîm el-Bestevî. Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1405/1985.
- İmam Malik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik. *el-Muvatta'*. nşr. Muhammed Fuad Abdulbâki. Beyrut: Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî, 1406/1985.
- İmam Malik, Malik b. Enes, *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*. nşr. Sahnûn b. Said et-Tennuhî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1415/1994.
- İnce, İrfan. "Ridde". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35: 88-91. Ankara: TDV Yayınları, 2008.
- İshak b. Mansûr el-Kevsec, *Mesailü'l-İmam Ahmed ve İshak b. Rahûye*. Medine: el-Camiatü'l-İslâmiyye. 1425/2004.
- Kadî İyâz, Ebû'l-Fazl İyâz b. Mûsâ. *eş-Şifâ bi ta'rîfi hukuki'l-Mustafâ*. nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî. Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, 1404/1983.
- Kallek, Cengiz. "Meks", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28: 583-588. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Karacabey, Salih. "Hadislerde Geçen Bazı Sayılar Üzerine Kısa Bir Değerlendirme", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (1994): 103-116.
- Karakaş Doğan, Fatma, "Cezanın Amacı ve Hapis Cezası". Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi: 2009.
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.
- Kastallânî, Ebû Bekr Kutbüddîn Muhammed b. Ahmed. *İrşâdu's-sârî li şerhi Sahihi'l-Buhârî*. Mısır: el-Matbaatü'l-Emiriyye, 1323/1905.
- Kavukçu, Hüseyin. "İslâm Hukukunda Kısas", *Diyanet Dergisi* 3 (1979): 157-166.
- Keskin, Yusuf Ziya. *Recm Cezası -Ayet ve Hadis Tahlilleri-*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2001.
- Köktaş, Yavuz. "Esbâbu Vurûdi'l-Hadîs İlmi: Kapsamı ve İçeriğine Yeni Bir Bakış", *Usûl: İslâm Araştırmaları* 4 (2005): 131-156.
- Köktaş, Yavuz. "Yüce Kur'an'ın Tefsiri" Adlı Eserde Geçen Bazı Hadis Tenkidlerinin Değerlendirilmesi, *Diyanet İlmi Dergi* 4 (2004): 31-55.

- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*. nşr. Hişam Semir el-Buhârî. Riyad: Dâru Alemi'l-Kütüb, 1423/2003.
- Kurtubî, Ebü'l-Abbâs Ziyâüddîn Ahmed b. Ömer. *el-Müfhim limâ Eşkele min Telhisi Kitabi Müslim*. nşr. Muhyiddin Dib Mistu vd. Beyrut: Daru İbni Kesir ve Daru'l-Kelimu't-Tayyib, 1417/1996.
- Mamer b. Raşid, Ebû Urve. *el-Câmi'*. nşr. Habibürrahman el-Azâmî. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1403/1983.
- Mâverdî, Ebu'l-Hasen Alî b. Muhammed. *el-Ahkâmu's-sultaniye*. nşr. Ahmet Mübarek el-Bağdadî. Kuveyt: Mektebetü İbn Kuteybe, 1409/1989.
- Mehmet Köroğlu, "İslam Ceza Hukukunda Kisasın İnfazı", *EKEV Akademi Dergisi* 48, 2011: 227-238.
- Mizzî, Ebü'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdirrahmân. *Tehzîbü'l-Kemâl fi esmâ'i'r-ricâl*. nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1403/1983.
- Muhammed Ebû Zehra. *el-Cerime ve'l-Ukube fi'l-Fıkhî'l-İslami: el-Cerime*. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1998.
- Muhammed Ebû Zehra. *el-Cerime ve'l-Ukube fi'l-Fıkhî'l-İslami: el-Ukube*. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1998.
- Muhammed Ebû Zehv. *el-Hadîs ve'l-Muhaddisûn*. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1378/1958.
- Mübârekfûrî, Ebü'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân. *Tuhfetu'l-ahvezî bi şerhi Câmi'i't-Tirmizî*. nşr. Abdurrahman Muhammed Osman. Dâru'l-Fikr, t. y.
- Münavî, Zeynüddîn Muhammed Abdürraûf. *Feyzu'l-kadir şerhu'l-Câmi'i's-sağir*. Beyrut: Dâru'l-Marife, 1391/1972.
- Müslim b. Haccâc, Ebü'l-Hüseyin. *Sahîhu Müslim*. nşr. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1412/1991.
- Nâsirüddin el-Elbânî. *Silsiletü'l-ehâdîsi'z-za'ife ve'l-mevzû'a ve eseruhe's-seyyi'ü fi'l-ümme*. Riyad: Dâru'l-Meârif, 1412/1992.
- Nâsirüddin el-Elbânî. *Za'ifü'l-câmi'i's-sağir ve ziyadâtüh*. nşr. Züheyr eş-Şâvîş el-y. y., Mektebü'l-İslâmî, t. y.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb. *el-Müctebâ*. nşr. Muhammed b. Salih. y. y., Beytü'l-Efkâri'd-Düveliyye, t. y.

- Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb. *es-Sünenü'l-kübrâ*, nşr. Hasan Abdülmünim Şelebî. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1421/2001.
- Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref. *Sahihu Müslim bi şerhi'n-Nevevî*. Matbaatu'l-Mısriyye bi'l-Ezher, 1349/1930.
- Orhan, Fatih. “İslam Ceza Hukukunda İrtidat ve Temel İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi”. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Önkâl, Ahmet. “Şiddet Bağlamında Hz. Peygamber'in İslâm Karşısı Şairlere Bakışı”, Din ve Şiddet, Ankara: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Öz, Mustafa. “Rafizîler”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34: 396-397. Ankara: TDV Yayınları, 2007.
- Özafşar, Mehmet Emin vd. *Hadislerle İslam*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.
- Özarslan, Selim. “Hz. Peygamber'e Yönelik Saygısızlıklar”, *Kelam Araştırmaları* 5: 2 (2007): 63-83.
- Öztürk, Bahri ve Mustafa Ruhan Erdem. *Ceza Hukuku Genel Hükümler ve Özel Hükümler Kişilere Karşı suçlar Temel Bilgiler*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2007.
- Öztürk, Mustafa. “İslam Öncesi Arap Toplumunda Ahvali Şahsiyye Hukuku”, *Sempozyum: Kur'an'ın Anlaşılmasına Katkısı Açısından Kur'an Öncesi Mekke Toplumu* (2011): 229-274.
- Râgıb el-İsfahânî, *Müfredâtü elfâzi'l-Kur'an*. nşr. Safvan Adnan Davudî. Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1430/2009.
- Reşîd Rıza, *el-Hilafet*. Kahire: Müessesetü Hindâvî, 2012.
- Reşîd Rıza, *Fetâvâ*. nşr. Selâhaddin el-Müneccid ve Yûsuf K. Hûrî. Dâru'l-Kitabi'l-Cedid, 1426/2005.
- Sarıcık, Murat. *İnanç ve Zihniyet Olarak Cahiliye*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2011.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-Eimme. *el-Mebsût*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1409/1993.
- Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân. *Câmiu'l-ehâdis*, nşr. Abbas Ahmed Sakr ve Ahmed Abdülcevâd. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1414/1994.

- Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân. *el-Câmi 'u's-sağîr fî ehâdîsi'l-beşîr ve'n-nezîr*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1410/1990.
- Suyûtî, Ebu'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân. *Tabakâtu'l-Huffâz*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1403/1983.
- Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân. *el-Le'âli'l-masnû'a fî'l-ehâdîsi'l-mevzû'a*. nşr. Muhammed Abdununim Rabih. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1428/2007.
- Şafak, Ali. *Hukuk Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Rehber Yayıncılık, 1992.
- Şafak, Ali. *Seküler Ceza Hukuku Kurumlarıyla Mukayeseli İslam Ceza Hukuku-Genel Hükümler-*. İstanbul: Kayhan Yayınları, 2012.
- Şemseddin Sami, *Kâmus-i Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2010.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî, *Neylû'l-evtâr şerhu Münteka'l-ahbâr*. nşr. Muhammed Subhi b. Hasan Hallak. Dâru İbni'l-Cevzî, 1427/2006.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed. *el-Mu'cemu'l-kebîr*. nşr. Hamdi Abdülmecîd es-Selefi. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, t. y.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ. *el-Mu'cemü'l-evsât*. nşr. Târik b. İvazullah-Abdümühsin İbrahim. Dâru'l-Harameyn, 1415/1995.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Camîu'l-beyan fî tevîli'l-Kur'an*. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2009.
- Taberî, *Tarîhu't-Taberî*. nşr. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim. Mısır: Dâru'l-Meârif, 1971.
- Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed. *Muhtasarü ihtilâfi'l-'ulemâ*, nşr. Abdullah Nezîr Ahmed. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1316/1995.
- Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed. *Şerhu me'ani'l-âsâr*. nşr. Muhammed Zühri en-Neccar ve Muhammed Yasin Cad el-Hak. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1414/1994.
- Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed. *Şerhu müşkili'l-âsâr*. nşr. Şuayb el-Arnaût. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1415/1994.
- Taner, M. Tahir. *Ceza Hukuku Umumi Kısım*. İstanbul: Ahmet Sait Matbaası, 1949.
- Telkenaroğlu, M. Rahmi. "Ensest ve İslam Hukukundaki İzdüşümü", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31 (2011): 115-144.

- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ. *el-Câmiu'l-kebîr*. nşr. Beşşâr Avvad Ma'rûf. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1998.
- Toksarı, Ali. "Din ve Vicdan Özgürlüğü Bağlamında Kitap ve Sünnete Göre Mürtede Yapılması Gereken Muamele", *Bilimname* 19 (2010): 47-74.
- Topaloğlu, Bekir. "Peygamber'e Saygısızlığın Dinî Hükümü", *Diyanet İlmî Dergi [Diyanet Dergisi]* 4 (1989): 67-80.
- Udeh, Abdulkadir. *et-Teşriu'l-cinâiyyü'l-İslâmî mukaranen bi'l-kanûni'l-vad'î*. Beyrut: Dâru'l-Kâtibi'l-Arabî, t. y.
- Uğur, Mücteba. "Deylemî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9: 266. Ankara: TDV Yayınları, 1994.
- Ülgen, Celal ve Coşkun Ongun. *Anayasa ve Temel Ceza Yasaları*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2008.
- Vehbe ez-Zuhayli. *el-Fıkhu'l-İslâmiyye ve edilletühu*. Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1405/1985.
- Yardım, Ali. "Aclûnî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1: 327-328. Ankara: TDV Yayınları, 1988.
- Yardım, Ali. "İbn Ebû Şeybe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19: 442-443, Ankara: TDV Yayınları, 1999.
- Yaşaroğlu, M. Kamil. "Livâta", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27: 198-200. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Yavuz, Yusuf Şevki. "Halku'l-Kur'an", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 15: 371-375. Ankara: TDV Yayınları, 1997.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. *Alfabetik İslam Hukuku ve Fıkıh İstılahları Kamusu*. İstanbul: Eser Neşriyat, 1997.
- Yıldırım, Adem, "Kur'an-Sünnet Işığında Cezanın Amacı". Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2013.
- Yusuf el-Karadavî, "İrtidat sorunu: Yaşanan Sosyal Değişimler ve Tehdit Boyutu", çev. Osman Güner, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi V*, (2005): 259-273.
- Yusuf el-Karadavî, *Fıkhu'z-Zekât*. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1393/1973.
- Yücesoy, Hayrettin. "Mihne" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30: 26-28. Ankara: TDV Yayınları, 2005.

- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed. *Kitabu tezkiretü'l-huffâz*.
Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, t. y.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed. *Kitabü'l-kebâîr*. y. y.,
Dâru'n-Nedveti'l-Cedîde, t. y.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*.
nşr. Şuayb el-Arnaût vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1402/1982.
- Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed. *Mîzânu'l-i'tidâl fi nakdi'r-ricâl*, nşr. Ali
Muhammed Muavvez ve Adil Ahmed Abdulmevcud. Beyrut: Daru'l-
Kütübü'l-İlmiyye, 1416/1995.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer. *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmizi't-
tenzil ve 'uyuni'l-ekâvil fi vücûhu't-te'vil*. nşr. Muhammed Abdusselam
Şahin Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.
- Zeynüddîn İbn Nüceym-İbn Âbidîn, *el-Bahru'r-râik şerhu kenzid-dekâik bi
hâmişihî minhatü'l-hâlik*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabi, t. y.

EKLER

Ek: Öldürme Emri İle İlgili Rivayetlerin Kütüb-i Tis'a ve Diğer Kaynaklardaki Dağılımı

Rivayetin Konusu	Buhârî	Müslim	Tirmizî	Ebû Dâvûd	Nesâî	İbn Mâce	Ahmed b. Hanbel	İmam Malik	Dârimî	Diğer Kaynaklar	Rivayetin Sıhhat Durumu
	Peygamberlere Küfreden Kimse	-	-	-	-	-	-	-	-		
Peygamberler Hakkında Kötü Söz Söyleyen Kimse	+	+	+	+	+	+	+	-	-	Hakim/el-Müstedrek Dârekutnî/es-Sünen Beyhakî/es-Sünen Taberânî/el-Mu'cem	Sahih
Ayeti İnkâr Eden Kimse	-	-	-	-	-	+	-	-	-	İbn Adî/el-Kâmil	Zayıf

Üvey Annesi İle Evlenen Kimse	Lût Kavminin Amelini Yapan Kimse	Hayvan İle Cinsî Münasebette Bulunan Kimse	Babasını Döven Kimse	Sihirbazlık Yapan Kimse
-	-	-	-	-
-	-	-	-	-
+	+	+	-	+
+	+	+	-	-
+	+	+	-	-
+	-	+	-	-
-	+	+	-	-
-	-	-	-	-
-	-	-	-	-
Abdurrezzak/el-Musannef İbn Ebî Şeybe/el-Musannef İbn Hibban/Sahih Hakim/el-Müstedrek Dârekutnî/es-Sünen Beyhakî/es-Sünen Taberânî/el-Mu'cem	Abdurrezzak/el-Musannef Beyhakî/es-Sünen Hakim/el-Müstedrek Dârekutnî/es-Sünen Taberânî/el-Mu'cem İbn Abdilberr/el-İstizkâr	Abdurrezzak/el-Musannef Dârekutnî/es-Sünen Taberânî/el-Mu'cem Hakim/el-Müstedrek	Ebû Davûd/ el-Merâsîl el-Harâitî/Mesâvi'l-Ahlâğ İbn Adî/el-Kâmil İbnü'l-Cevzî/el-İlel Deylemî/el-Firdevs	Abdurrezzak/ el-Musannef Hakim/el-Müstedrek Dârekutnî/ es-Sünen
Sahih	Zayıf	Zayıf	Zayıf	Zayıf

H.z.Ebû Bekir ve H.z. Ömer Hakkında Kötü Konuşan Kimse	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Deylemî/el-Firdevs	İsnadsız
H.z. Muaviye'nin Öldürülmesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	İbnü'l-Cevzî/el-Mevzûât Suyûtî/el-Leâli'l-Masnua	Mevzû
Râfizilerin Öldürülmesi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Ebû Ya'lâ/Müsned Taberânî/el-Mu'cem Darekutnî/ el-İlel Ebû Nuaym/Hilyetü'l- Evliyâ Hâtib el- Bağdadî/Tarihu Bağdat	Zayıf

ÖZ GEÇMİŞ

Adı, Soyadı	Merve ŞİŞMAN		
Doğum Yeri ve Yılı	ERZİNCAN-1991		
Medeni Durumu	Bekâr		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	Arapça E		
Öğrenim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lisans	2009	2014	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Çalıştığı Kurum (/lar)		Başlama - Ayrılma Yılı	
1. Bayburt Üniversitesi		2015	-
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar	-		
Katıldığı Proje ve Toplantılar	-		
Yayınlar	-		
Aldığı Ödüller	-		
Diğer	-		
İletişim (eposta)	mervesisman24@gmail.com		